

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ŞEFAATLI VE YÖRESİ AĞZI

Tuğba YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2019

©2019 Tuğba YILMAZ

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ŞEFAATLI VE YÖRESİ AĞZI
ŞEFAATLI AND REGION MOUTH

Hazırlayan
Tuğba YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Nadir İLHAN

KIRŞEHİR-2019

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Tuba YILMAZ tarafından hazırlanan “Şefaati ve Yöresi Ağzı” adlı tez çalışması 05.07.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman(İmza)

Prof. Dr. Nadir İLHAN

Üye.....(İmza)

Doç. Dr. Serdar YAVUZ

Üye.....(İmza)

Doç. Dr. Mahmut SARIKAYA

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

.../.../2019

(İmza)

Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2019

Tuğba Yılmaz

İmza

ÖZET

ŞEFAATLİ VE YÖRESİ AĞZI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Tuğba YILMAZ

Danışman: Prof. Dr. Nadir İLHAN

2019– (XX+183)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Nadir İLHAN

Doç. Dr. Serdar YAVUZ

Doç. Dr. Mahmut SARIKAYA

Bu çalışmanın amacı Şefaatlî ve yöresi ağzını tespit etmektir. “Şefaatlî ve Yöresi Ağzı” isimli çalışmada ilk olarak Şefaatlî ve yöresinin fiziki, coğrafi ve etnik yapısı hakkında bilgiler verildi.

İnceleme bölümünde tespit edilen metinler, ilk olarak transkribe edildi, ses (fonetik) ve şekil (morfolojik) özellikleri bakımından incelendi. Bölgenin standart dilden farklılıkları ortaya konmaya çalışıldı ve meydana gelen değişiklikler belirtildi. Bölge ağzının karakteristik dil özellikleri hakkında kapsamlı bilgiler verildi.

Sonuç bölümünde bölge ağzının karakteristik dil özellikleri maddeler haline getirildi. Bu maddelerde verilen dil özellikleri ile ilgili bölge ağzından örnekler verdik ve mukayeseler yaptık.

Sözlük kısmında bölgeye has kelimeler verildi ve ayrıca metinlerde bulunmayan kelimelerde verilmeye çalışıldı.

Anahtar Kelimeler: 1. ağız 2. ses 3. Şefaatlî 4. şekil

ABSTRACT

ŞEFAATLİ AND REGION MOUTH

M.Sc.Thesis

Preparer: Tuğba YILMAZ

Advisor : Prof. Dr. Nadir İLHAN

2019 – (XX+183)

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

Department of science Turkish Language and Literature New Turkish Language

Science

Jury

Pof. Dr. Nadir İLHAN

Doç. Dr. Serdar YAVUZ

Doç. Dr. Mahmut SARIKAYA

The purpose of this study is to determine the mouths of the intercessory and the local. Firstly, the information about the physical, geographical and ethnic structure of Şefaati and its region was given in the work entitled "Şefaati and Regional Dialects".

The texts identified in the review section were first transcribed and examined for their phonetic and morphological characteristics. In the figure information section, the shape features in the region texts are determined. The standard differences of the region were tried to be revealed, and the changes that took place were mentioned. Comprehensive information on the characteristic language characteristics of the region's mouth was given.

In the conclusion section, the characteristic language characteristics of the region mouth were made into materials. These characteristics were compared with the language characteristics of the Oguz tribe who lived in Anatolia and information about the historical development of the region's mouth was given.

In the dictionary part, words were given to the region and also tried to be given in the words which are not found in the texts.

Key words: 1. mouth 2. voice 3. Şefaati 4. figüre

ÖN SÖZ

Esas itibariyle bir Oğuz ülkesi olan Anadolu'nun çeşitli bölgelerine eski devirlerde gelmiş olan Oğuzlara nispetle çok daha az sayıdaki öteki Türk kavimlerine ait unsurlar, zamanla Oğuzlarla karışıp kaynaşmıştır. Bu karışıp kaynaşma durumu onların dil yapılarında da kendini göstermiş, bu şekilde özel ağız bölgeleri oluşmuştur.

Gelişen teknoloji ve iletişim yurdumuzun en ücra köşelerine kadar ulaşmıştır. Böyle bir gelişim sonucunda konuştuğumuz dil etkilenmiş ve bölgelere ait hususi ağız özellikleri kaybolmaya başlamıştır. Oğuzcanın özelliklerini taşıyan Anadolu'da bu etkileşimle birlikte, çeşitli ağızları yok olmaya başlamıştır. Bu sebeple bu ağızların kaybolmadan önce ayrıntıları ile tespit edilmesi öncelikli konular haline gelmiştir.

“Şefaati ve Yöresi Ağızı” adlı bu çalışmayı yapmamızda yörenin ağız yapısını bilmemiz, yöreye ait köyleri tanımamız, ayrıca yöre insanının bizlere tavrı, yakınlık göstermeleri bölgede yaptığımız çalışmada kolaylık sağlamış ve çalışmanın gelişimi açısından hayli etkili olmuştur.

Bölgeye ait metinleri derleyeceğimiz kişilerin belli bir yaşa, kültür seviyesine ve ağız yapısına dikkat ettik. Burada konuşmacıların yerli ağız özellikleri bozulmamış olanları tercih ettik. Kişilerin ağız özelliklerine herhangi bir zarar gelmemesi en önemli önceliğimiz oldu.

Derlediğimiz metinlerin konusunun folklor malzemesi olması hususunda özen gösterdik. Konu olarak kaybolan değerleri kayda almak daha mantıklıdır. Bunlar; askerlik, kız isteme, düğün, nişan, kına, yemek, otobiyografi, bölgeye ait gelenek ve görenekler, avcılık, doğum, ölüm ve günlük işler gibi kaybolan değerlerimizi derlemeye çalıştık.

Yozgat ilinin Şefaati ilçesi üzerine yaptığımız çalışma Leyla Karahan'a göre Batı Grubu ağızlarından VIII. Grupta yer almaktadır. Karahan'a göre Anadolu toprakları üzerinde en geniş alana yayılmış olan ağızlar, Batı Grubu ağızlarıdır. VIII. Grup batı ağızını kapsayan bölge Ankara merkez, Haymana, Bala, Şereflikoçhisar, Çubuk, Kırıkkale, Keskin, Kalecik, Kızılırmak, Çorum merkez ilçesi ve güneyindeki ilçeler, Yozgat, Kırşehir, Nevşehir, Niğde, Kayseri, Şarkışla, Gemerek (Sivas), ağızları bu grupta yer alır. Bu yörenin ağız çalışmalarını yürütürken birçok kişi ile görüşme yapıldı. Yapılan değerlendirmelerde bölgede kullanılan ağzın şekil ve ses bilgisi özellikleri ortaya çıkarıldı.

Ağız çalışmamızda ilk önce bölgenin hem tarihi hem coğrafi olarak genel özellikleri hakkında bilgi sahibi olduktan sonra saha çalışmalarımız için hazırlığımızı

tamamladık. Derlediğimiz konular; günlük işler, masal, ninni, mani, kız isteme, düğün, çeyiz vb. konularda olup bu konuları ses kayıtları ile derleyip yazıya aktardık. Dinleyeceğimiz ses kaydı ve ses kaydını aktardığımız metin ile Şefaatli ağzının ses ve şekil özelliklerini gösterdik.

Çalışmalarımızı yaparken şekil bilgi kısmında Muharrem Ergin’in “Türk Dil Bilgisi” ve Zeynep Korkmaz’ın “Türkiye Türkçesi Grameri” kitabını ölçü alarak bölgede kullanılan kelime gruplarını da çalışmalarımızda gösterdik. İnceleme kısmının düzenlenmesinde ise Prof. Dr. Leyla Karahan’ın “Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması”, Zeynep Korkmaz’ın “Nevşehir Yöresi ve Ağızları” Tuncer Gülensoy’un “Kütahya Yöresi ve Ağızları” adlı eserlerinden yararlandık.

Bu çalışmanın metinler kısmında 20 ayrı kişiden 20 metin derlendi. Metinlerde bulunan kelimelerin geçtiği yerler belirlendi. Metinlerde derlediğimiz kelimelerin dışında halk arasında rastladığımız bölgeye has kelimeleri de inceleme ve sözlük kısmında kullandık ve kelimeleri karşısına (Şefaatli) açıklamasını koyduk.

“Şefaatli ve Yöresi Ağızları” adlı çalışmamız giriş, metin, inceleme ve sözlük olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Şefaatli yöresinin tarihi, coğrafi, fiziki ve nüfus özelliklerinden bahsettik. İnceleme bölümünü ses bilgisi ve şekil bilgisi olarak iki kısımda ele aldık. Metin bölümünde derleme yaptığımız kişilerin kayıtlarını transkribe ettik ve son olarak bölgeye has kelimeleri sözlükle belirttik.

Bu çalışmamda bana her türlü desteği sağlayan aileme, Şefaatli halkına ayrıca bölge hakkında bilgilerin toplanmasında yardımcı olan Şefaatli Belediyesi’ne, Yazı İşleri Müdürlüğü’ne, benden ilgi ve alakasını esirgemeyen, tez çalışmam boyunca bilgisinden faydalandığım ve yol göstericim olan kıymetli hocam Prof. Dr. Nadir İlhan’a, Doç. Dr. Mahmut Sarıkaya ve arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
ARAŞTIRMADA KULLANILAN ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ	
KISALTMALAR.....	xvi
KISALTMALAR.....	xix
TABLolar LİSTESİ.....	xxi
GİRİŞ.....	1
Şefaati İlçesinin Tarihi Coğrafi Özellikleri.....	1
Yüzey Şekilleri.....	4
Nüfusu.....	5
Şefaati ilçesinin İş Gücü.....	7
Şefaati İlçesinin İklimi, Bitki Örtüsü, Çevresi, Tarımı.....	7
Ulaşım.....	8
Sanayi Ürünleri.....	9
Hayvancılık, Madencilik.....	10
Tarihi Eserler.....	11
Doğal Güzellikler.....	15
Şefaati İlçesine Bağlı Bucak ve Köylerin 2000 Yılına Göre Nüfusunu ve İlçelere Uzaklığını Gösteren Tablolar.....	17
I. SESLER.....	20
1.1. ÜNLÜLER.....	20
1.1.1. Şefaati ve yöresi ağzında ünlü türleri	20

1.1.1.1. á ünlüsü.....	20
1.1.1.2. â ünlüsü.....	20
1.1.1.3. ê ünlüsü.....	20
1.1.1.4. í ünlüsü.....	20
1.1.1.5. î ünlüsü.....	21
1.1.1.6. ó ünlüsü.....	21
1.1.1.7. ô ünlüsü.....	21
1.1.1.8 ö ünlüsü.....	21
1.1.1.9. ú ünlüsü.....	21
1.1.2. UZUN ÜNLÜLER.....	22
1.1.2.1. Hece Kaynaşması Yoluyla.....	23
1.1.2.2. Ünsüz Düşmesi İle.....	24
1.1.2.3. Çift Ünsüzlerin Kaynaşması İle.....	24
1.1.3. KISA ÜNLÜLER.....	24
1.1.3.1. Açık Vurgusuz Son Hecenin Düşmesiyle.....	24
1.1.3.2. Yabancı Kelime ve Terkiplerde.....	24
1.1.3.3.1. l Düşmesi.....	24
1.1.4. GENİZ ÜNLÜLERİ.....	25
1.1.5. İKİZ ÜNLÜLER.....	25
1.1.5.1. Yükselen İkiz Ünlüler.....	25
1.1.5.2. Eşit İkiz Ünlüler.....	25
1.1.5.3. Alçalan İkiz Ünlüler.....	25
1.1.6. ÜNLÜ UYUMU.....	25
1.1.6.1. Dil Benzeşmesi.....	26
1.1.6.1.1. Yabancı Kelimelerde Benzeşme.....	26
1.1.6.1.1.1. İlerleyici Benzeşme.....	27

1.1.6.1.1.2. Gerileyici Benzeşme.....	27
1.1.6.2. Dudak Benzeşmesi.....	27
1.1.7. ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ.....	27
1.1.7.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi.....	27
1.1.7.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması.....	28
1.1.7.3. Geniş Ünlülerin Daralması.....	28
1.1.7.4. Dar Ünlülerin Genişlemesi.....	28
1.1.7.5. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması.....	29
1.1.7.6. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi.....	29
1.1.8. ÜNLÜ DÜŞMESİ.....	29
1.1.9.ÜNLÜ TÜREMESİ.....	30
1.1.9.1. Ön Türeme.....	30
1.1.11.2. İç Türeme.....	30
1.1.11.3. Son Türeme.....	30
1.2. FARKLI ÜNSÜZLER.....	31
1.2.1.ÜNSÜZLER.....	31
1.2.1.1. b Ünsüzü.....	31
1.2.1.2. k Ünsüzü.....	31
1.2.1.3. ñ Ünsüzü.....	31
1.2.1.4. x Ünsüzü.....	31
1.2.1.5. h Ünsüzü.....	32
1.2.1.6. T Ünsüzü.....	32
1.2.1.7 Ç Ünsüzü.....	32
1.2.1.8 Ğ Ünsüzü.....	32
1.2.1.9 P Ünsüzü.....	32
1.2.1.10 K Ünsüzü.....	32

1.2.1.11. G Ünsüzü.....	32
1.2.2. ÖNSES ÜNSÜZLERİ.....	33
1.2.2.1. c Ünsüzü.....	33
1.2.2.2. l Ünsüzü.....	33
1.2.2.3. m Ünsüzü.....	33
1.2.2.4. n Ünsüzü.....	33
1.2.2.5. r Ünsüzü.....	33
1.2.2.6. z Ünsüzü.....	33
1.2.3. ÖN SES ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ.....	34
1.2.3.1. Tonlulaşma.....	34
1.2.3.1.1. k>ğ Değişmesi.....	34
1.2.3.1.2. t>d Değişmesi.....	34
1.2.3.1.3. p>b, P Değişmesi.....	34
1.2.3.1.4. s>z Değişmesi.....	34
1.2.3.2. Tonsuzlaşma.....	34
1.2.3.2.1. z>s Değişmesi.....	34
1.2.3.2.2. d>t Değişmesi.....	34
1.2.3.2.3. g>ğ, k Değişimi.....	34
1.2.3.3. Sızıcılaşma.....	35
1.2.5. İÇ SESTE ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ.....	35
1.2.5.1. İç Seste Tonlulaşma.....	35
1.2.5.2. İç Seste Tonsuzlaşma.....	35
1.2.5.3. İç Seste Sızıcılaşma.....	35
1.2.5.4. Akıcı Ünsüzler Arasındaki Değişmeler.....	36
1.2.6. İÇ SESTE ÜNSÜZ BENZEŞMESİ.....	36
1.2.6.1. İlerleyici Ünsüz Benzeşmesi.....	36

1.2.6.1.1. Yarım Ünsüz Benzeşmesi.....	36
1.2.6.1.2. Tam Ünsüz Benzeşmesi.....	36
1.2.6.2. Gerileyici Ünsüz Benzeşmesi.....	37
1.2.7. BENZEŞMEZLİK.....	37
1.2.8. SON SESTE ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ.....	37
1.2.8.1. Son Seste Sızıcılaşma.....	37
1.2.8.2. Tonlulaşma.....	38
1.2.8.3. Tonsuzlaşma.....	38
1.2.9. ÜNSÜZ DÜŞMESİ.....	38
1.2.10. ÜNSÜZ İKİZLEŞMESİ.....	39
1.2.11. İKİZ ÜNSÜZÜN TEKLEŞMESİ.....	39
1.2.12. HECE KAYNAŞMASI.....	39
1.2.13. HECE YUTUMU.....	40
1.2.14. ÜNSÜZ TÜREMESİ.....	40
1.2.14.1. Ön Seste Türeme.....	40
1.2.14.2. İç Seste Türeme.....	40
1.2.14.3. Son Seste Türeme.....	40
1.2.15. YER DEĞİŞTİRME.....	40
1.2.15.1. Yakın Yer Değiştirme.....	41
1.2.15.2. Uzak Yer Değiştirme.....	41
1.2.16. VURGU.....	41
1.2.16.1. Kelime Vurgusu.....	41
II. ŞEKİL BİLGİSİ.....	43
1.İSİMLER.....	43
1.1. İSİM YAPIM EKLERİ.....	43
1.1.1. İsimden İsim Yapım Ekleri.....	43

1.1.2. Fiilden İsim Yapım Ekleri.....	44
1.2. İSİM ÇEKİM EKLERİ.....	45
1.2.1 Hal Ekleri.....	45
1.2.1.1. İlgi Hali Ekleri.....	45
1.2.1.2. Yükleme Hali Ekleri.....	46
1.2.1.3. Yönelme Hali Ekleri.....	46
1.2.1.4. Bulunma Hali Ekleri.....	46
1.2.1.5. Ayrılma Hali Ekleri.....	47
1.2.1.6. Eşitlik Hali Ekleri.....	47
1.2.1.7 Vasıta Hali Ekleri.....	47
1.2.1.8. Yön Gösterme Hali Eki.....	47
1.2.2. İsim Çokluk Ekleri.....	47
1.2.3. İyelik Ekleri.....	48
1.2.4. İlgi (aitlik) Ekleri.....	49
1.2.5. Soru Ekleri.....	49
2. ZAMİRLER.....	49
2.1. Şahıs Zamirleri.....	49
2.2. Dönüşlülük Zamirleri.....	50
2.3. İşaret Zamirleri.....	50
2.3.1. İşaret Zamirlerinin Edatlara Bağlanması.....	51
2.4. Soru Zamirleri.....	51
2.5. Belirsizlik Zamirleri.....	51
3. SIFATLAR.....	52
3.1. Vasıflandırma Sıfatları.....	52
3.2. Belirtme Sıfatları.....	52
3.2.1. İşaret Sıfatları.....	53

3.2.2. Sayı Sıfatları.....	53
3.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları.....	53
3.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları.....	53
3.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları.....	53
3.2.3. Soru Sıfatları.....	54
3.2.4. Belirsizlik Sıfatları.....	54
4. ZARFLAR.....	54
4.1. Yer-Yön Zarfları.....	54
4.2. Zaman Zarfları.....	54
4.3. Hal Zarfları.....	54
4.4. Azlık- Çokluk Zarfları.....	55
4.5. Soru Zarfları.....	55
5. FİİLLER.....	55
5.1. FİİL YAPIM EKLERİ.....	55
5.1.1. Fiilden Fiil Yapım Ekleri.....	55
5.1.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri.....	56
5.2. FİİL ÇEKİMİ.....	56
5.2.1. Birinci Tip Şahıs Ekleri.....	56
5.2.2. İkinci Tip Şahıs Ekleri.....	56
5.2.3. Üçüncü Tip Şahıs Ekleri.....	57
5.3. ŞEKİL VE ZAMAN EKLERİ.....	58
5.3.1. Bildirme (Haber) Kipleri.....	58
5.3.1.1 Geniş Zaman Ekleri.....	58
5.3.1.2. Şimdiki Zaman Ekleri.....	59
5.3.1.3. Bilinen Geçmiş Zaman Ekleri.....	60
5.3.1.4. Duyulan Geçmiş Zaman Ekleri.....	60

5.3.1.5. Gelecek Zaman Ekleri.....	60
5.3.2. Dilek (Tasarlama) Kipleri.....	61
5.3.2.1. Emir Ekleri.....	61
5.3.2.2. İstek Ekleri.....	61
5.3.2.3. Şart Ekleri.....	61
5.3.2.4. Gereklilik Ekleri.....	62
5.4. FİİLLERİN BİRLEŞİK ÇEKİMLERİ.....	62
5.4.1. Hikaye Birleşik Çekimi.....	62
5.4.2. Rivayet Birleşik Çekimi.....	62
5.4.3. Şart Birleşik Çekimi.....	62
5.5. EK FİİL.....	62
5.6. SORU EKİ.....	63
5.7. SIFAT FİİLLER.....	64
5.8. ZARF FİİLLER.....	64
6. EDATLAR.....	65
6.1. Ünlem Edatları.....	65
6.2. Bağlama Edatları.....	65
6.3. Son Çekim Edatları.....	66
7. KELİME GRUPLARI.....	67
7.1. Tekrarlar.....	68
7.2. Bağlama Grubu.....	68
7.3. Sıfat Tamlaması.....	68
7.4. İyelik Grubu ve İsim Tamlaması.....	69
7.5. Aitlik Grubu.....	69
7.6. Birleşik İsim.....	69
7.7. Birleşik Fiil.....	69

7.8. İktidari Fiil.....	70
7.9. Ünvan Grubu.....	70
7.10. Ünlem Grubu.....	70
7.11. Sayı Grubu.....	70
7.12. Edat Grubu.....	71
7.13. İsnat Grubu.....	71
7.14. İsim Hal Grupları.....	71
7.15. Fiil Grubu.....	71
7.16. Sıfat Fiil Grubu.....	72
7.17. Zarf Fiil Grubu.....	72
III. SONUÇ.....	73
İLÇE HARİTASI.....	79
KAYNAKÇA.....	80
METİN ÇİZELGESİ.....	83
IV.METİNLER.....	84
V.SÖZLÜK.....	158
ÖZGEÇMİŞ.....	183

ARAŞTIRMADA KULLANILAN ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

a

á: ince a

ā: uzun a

ǎ: a ve i arasında kalan ses

b

P: patlamasını kaybetmiş olduğu için b’ ye yakın duyulan p

c

ç

Ç: patlamasını kaybetmiş olduğu için c’ ye yakın duyulan ç

d

T: patlamasını kaybetmiş olduğu için d’ ye yakın duyulan t

e

è: kapalı e

f

g

ğ: arka damak g’sı

ǧ: ğ-y arasında kalan ses

K: patlamasını kaybetmiş ön damak k’sı

h

ħ: hırıltılı h sesi

í: ince ı yahut kalın i

î: u’ ya yakın ı

ï: ö’ ye yakın i

i

ī: uzun ı

ī: uzun i

j

k

ķ: arka damak k'sı

l

m

n

ņ: geniz artdamak n'si

o

ô: o- u arası ses

ó: o-ö arası incelmiş o ya da kalınlaşmış ö sesi

ō: uzun o

ö

ō: uzun ö sesi

õ: ö ile ü arası ünlü

p

P: p-b arasında kalan ses

r

s

S: s-z arasında kalan ses

ş

t

T: t-d arasında kalan ses

u

ū: uzun u sesi

ú: u-ü arası incelmiş u ya da kalınlaşmış ü

ũ: uzun ü sesi

v

y

z

KISALTMALAR

age	: adı geçen eser
agm	: adı geçen makale
Ar.	: Arapça
ark.	: arkaik
AÜ	: Ankara Üniversitesi
bk	: bakınız
C.	: cilt
çev.	: çeviren
DTCF	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
EAT	: Eski Anadolu Türkçesi
ET	: Eski Türkçe
Far.	: Farsça
İng.	: İngilizce
İt.	: İtalyanca
Haz.	: hazırlayan
KB.	: Kültür Bakanlığı
Krş.	: karşılaştırınız
MİFAD	: Milli Folklor Araştırma Dairesi
Mog.	: Moğolca
S	: sayı
s	: sayfa
TDAYB	: Türk Dili Araştırma Yıllığı Belleten
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDAE	: Türk Dilini Araştırma Enstitüsü
TT	: Türkiye Türkçesi

vb. : ve benzeri

yayım. : yayımlayan

Yay. : yayınları

TABLÖLAR

Şefaatlî Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	5
Şefaatlî Yöresinin Yıllara Göre Nüfu Dağılımı.....	7
Bölgede Yetiştirilen Tarım Ürünlerinin Şeması.....	9
Şefaatlî Küçük Sanayi Sitesi.....	10
Şefaatlî Yöresindeki Hayvanların Dağılımı.....	11
Şefaatlî Yöresine Bağlı Bucak ve Köylerin 2000 Yılına Göre Nufüsünü ve İlçeye Uzaklığını Gösteren Tablo.....	17
Bölgeye Ait Ünlülerin Şeması.....	22
Bölgeye Ait Ünsüzlerin Şeması.....	32
Bölge Ağzında Hal Ekleriyle Kullanılan Zamirler.....	50

GİRİŞ

ŞEFAATLİ İLÇESİNİN TARİHİ VE COĞRAFI ÖZELLİKLERİ

TARİHİ

Anadolu esas itibariyle bir Oğuz ülkesidir. Oğuzlara nispetle çok daha az sayıdaki öteki Türk kavimlerine mensup unsurlar zamanla Oğuzlara karışıp kaynaşmışlardır. Ancak bilindiği üzere Oğuzlar da kendi aralarında bir dallanmaya uğrayarak boy adı verilen yirmi dört küçük kola ayrılmışlardır. Bu yirmi dört boy, Üç-ok ve Boz-ok adları ile iki ana kolda toplanmışlardır.¹

Bu boyların başlıcaları: Kayı, Kınık, Avşar, Salur, Çepni, Bayındır, Bayat, Alayuntlu ve Eymir boylarıdır. Bu boylar arasında Salurlar Anadolu'ya nispeten kalabalık gelmiş Oğuz boylarındandır. Bu boyun yaşadığı yer Amasya, Çorum, Tarsus, Sivas, Çankırı ve Bolu çevresidir.²

Anadolu ağızlarına Oğuz-Türkmen, Kınık, Avşar ve Salur boylarından geçtiği tespit edilen başlıca ağız özelliklerine baktığımız zaman, inceleme yaptığımız Şefaati ve yöresinin ağız özellikleriyle, sonuç bölümünde de belirttiğimiz gibi bir hayli benzerlikler göstermektedir.³

Bozokların Bölgeye Yerleşmeleri: Malazgirt Zaferi 'den sonra, Anadolu'ya Türklerin göç etmesi ile gerçekleşmiştir. Oğuz boylarından, özellikle Bozoklar, kültürleriyle birlikte gelip, Yozgat ve çevresindeki topraklara yerleşmişlerdir. Bozok Yaylası, Orta Anadolu'nun en ünlü ve önde gelen yaylalarından biridir. 1300 metre yüksekliğindeki, bu yaylada, başka bölgelerde pek sık rastlanmayan, dar ve uzun vadiler vardır. Vadi tabanlarından birçok dere bulunur. İşte bölgenin verimli toprakları, Bozok Boyuna bağlı Türkmen oymakları tarafından yurt tutulmuş, belli bir süre mutlu yaşamışlardır. Bozokların bu topraklarda huzurları, ancak 1243 yılına kadar sürmüştür. Köseadağ savaşında Anadolu Selçuklu ordusuna galip gelen Moğollar, 1256 yılından itibaren, Anadolu'da önce işgal kuvvetleri bulundurmaya başladılar. Ama zamanla, Orta Asya'dan Kara Tatar Moğolları da Anadolu'ya göç ettiler. Sivas'tan Kütahya'ya, Çorum'dan

¹ Faruk Sümer; **Oğuzlar**, Ankara Üniv. DTCF. yayınları: 170, Ankara 1967, s. 199.

² Sümer; a.g.e., s.332.

³ Zeynep Korkmaz; "AnadolU Ağızlarının Etnik Yapı İle İlişkisi Sorunu" TDAYB 1971, s.21-32.

Konya'ya kadar olan tüm bölge ile birlikte, Yozgat yöresini de yurt edindiler.⁴

Derelerin olduğu bölgelerde iklim yumuşaktı ve pek az kar düşerdi. Kara Tatarlar, yün elbiseler, kürkleri giyerek, keçe çadırlar içinde yaşadılar. Yazın ve bahar aylarında ise, geniş ve bol otlu yaylalarda, hayvanlarını otlatırlar. Kısa sürede ekonomik olarak güçlendiler.

Zaman geçtikçe, Bozok kültürü tüm bölgeyi etkisi altına aldı. Bu sırada Kara Tatarlar da Oğuz Türkleri kültürü içerisine girdiler. Kara Tatarlar ve Bozoklar, tarihsel süreç içerisinde, Osmanlı himayesi altına girdi.

İki büyük Türk Hakan'ı Yıldırım Beyazıt Han ve Timurlenk arasındaki savaş Tatarların rahatını bozdu. Ankara Savaşı'ndan sonra galip gelen Timur Han, Çin'e büyük bir sefer düşünüyordu. Oysa Orta Asya Türk Nüfusu, Çin nüfusu karşısında hep azınlıktaydı. Bu nedenle Köseadağ savaşından sonra Anadolu'ya gelip buralara yerleşen, Kara Tatarları zorla Orta Asya'ya göçürmeye karar verdi. İşte bu vesileyle, Yozgat ve yöresindeki Kara Tatarlar da, Ata yurtlarına götürölmek üzere, bölgeden zorla göç ettirildi. Orta Anadolu toprakları, bu nedenle çabuk boşaldı. Bu boşalma, Kayseri ve Sivas'ta yaşayan Dulkadirli Türkmenlerinin işine geldi.

Oğuz Elinin Bozok koluna mensup bu Türkmenler, Yozgat ve yöresini kısa zamanda işgal ve iskân ettiler. XV. ve XVII. Yüzyıllarda Bozok adı, bölgeyi değil, orada yaşayan halkı ifade ediyordu. Ancak daha sonra "Bozok" ismi, bir bölge adı anlamını taşımaya başladı.⁵

XV. Yüzyılda Yozgat ve Komşu Yörelere Yerleşen ve Bozok Adıyla Anılan Oymaklar ve Yerleştikleri Bölgeler.

-Kızıl Kocalılar Oymağı: Yozgat, Şefaati, Yerköy, Musabeyli, Sekili, Sorgun, Alışar ve civarları..

- Ağçalı Oymağı: Karanlık Dere ve civarı.

- Selmanlı Oymağı: Bugünkü Salmanlı Köyü ve civarı.

- Çiçeklü Oymağı: Boğazlıyan ve Taf civarı.

⁴ http://www.sefaatli.de/Yozgat-Sefaati66/index.php?option=com_content&view=article&id=149%3Abozok-tarihi&catid=30%3Asefaatli&Itemid=136

⁵ http://www.sefaatli.de/Yozgat-Sefaati66/index.php?option=com_content&view=article&id=149%3Abozok-tarihi&catid=30%3Asefaatli&Itemid=136

- Zakirlü Oymağı: Yozgat'ın doğusunda bulunan, Sorgun ve civarı.
- Kavurgalı Oymağı: Karvurgalı Köyü ve civarı.
- Demircülü Oymağı: Sanmbeğ Köyü ve civarı.
- Şam Bayadı Oymağı: Şarkışla ve civarı.
- Söklen Oymağı: Yukarı Kanak'ın tamamı.
- Hisar Beğlii Oymağı: Hisar Beğlü, Hisarbey, Hasbek, Kozan, Başkışla, İnkışla, Eynelli ve civarı.
- Kara Tatarlar: İlisu ve Sankaya civarı.
- Karalu Oymağı: Çayıralan ve civarı. ⁶

XVI. Yüzyılda Bozok Bölgesi: XVI. yüzyıl başından itibaren bir sancak olarak bilinen Bozok, Sivas eyaletine bağlıydı. Sancağın idaresinden sancakbeyi sorumluydu. Ayrıca Kadı, Çeribaşı, Alaybeyi, Sipahi Kethüda yeri ve Yeniçeri Serdarı da, idarede görevliyidiler.

Bu yüzyılda, bugünkü Şefaati toprakları üzerinde, Bozok kazasının, Kara Dere ve Aşağı Kanak nahiyeleri vardı.

Şefaati Yozgat'ın güneyinde bulunan, merkeze 41 km uzunluğu bulunan, Nevşehir'le Kırşehir'e sınırı olan bir ilçedir.

Kısacası Osmanlı döneminde köy denecek kadar küçük bir yerleşke olan Şefaati, Cumhuriyet döneminde Ankara Kayseri demiryolu hattının hizmete açılmasından sonra gelişmeye başladı. 1954 yılında Yozgat'ın ilçesi olmaya hak kazandı.

İlçede yaşayanların çoğunluğu geçimini tarım ve hayvancılıktan sağlar. Yetiştirilen ürünlerin başlıcaları arpa, buğday, nohut, mercimek, şeker pancarı, fasulye, soğan, yonca, üzüm, elma ve ayvadır. Büyük ve küçükbaş hayvancılığın yapıldığı ilçede beslenen hayvanların başlıcaları sığır, koyun, dana ve Ankara keçisidir. İl topraklarının güneyinde yer alan ilçenin kuzey doğuda merkez ilçe güney doğuda Boğazlıyan, güney batıda Nevşehir batıda; Kırşehir ve kuzeybatıda Yerköy bulunmaktadır.

İlçenin arazisinde genellikle engebeli düzlükler bulunmaktadır. Delice ırmağının

⁶ http://www.sefaatli.de/Yozgat-Sefaati66/index.php?option=com_content&view=article&id=149%3Abozok-tarihi&catid=30%3Asefaatli&Itemid=136

iki yanında düzlükler ile bunları güneyden ve kuzeyden kuşatan dağlar yer şekillerini oluşturmakta ve genel hatlarını çizmektedir. İlçe sınırları içerisinde kayda değer dalgalıklar bulunmamaktadır. Düzlükler ise kaynak sular ve kaynak suların oluşturduğu kollar tarafından derin vadilerle bölünmüştür. Bu vadiler, karanlık dere, delice deresinin oluşturduğu, içerisinde bağ-bahçe ve güzel doğa görüntülerinin yer aldığı 30 km'yi geçen uzunlukta bir çukurdur.

İlçenin başlıca kaynak suları, Delice ırmağı ile onun kollarından olan kanak sularıdır. Çevredeki küçük dereleri toplayan kanak çayı Şefaati ilç merkezinde Karacaali deresi ile birleşerek, delice ırmağı meydana getirmektedir. Bu akarsuların tümünün yaz mevsiminde suları çekilmekte çoğu küçük dereler de kurumaktadır. Baharda ise, kar suları ve yağışlarla su seviyeleri yükselmektedir.

İl genelinde olduğu gibi ilçenin iklimi karasal iklimden oluşmakla beraber, kışları il merkezine göre daha yumuşaktır. Bu ılıman iklim Karanlık dere vadisinde daha da kendini gösterir hale gelmiştir. Kışların soğuk ve sert yazların sıcak ve kurak geçtiği ilçede, yağış mevsimi ilkbahar ve sonbahardır.

Yarı kurak iklim nedeni ile, bozkırların geniş alan kapladığı ilçede vadi tabanları özellikle Karanlık dere vadisi kavak, söğüt ve çeşitli meyve ağaçlarıyla güzel bir görüntü oluşturmaktadır. Orman alanları bu bölgede yok denecek kadar azdır.

İlçenin nüfusu 2017 yılı genel nüfus sayımına göre 14.944 kişi olup 8815'i ilçe merkezinde 6129'u ise köylerde yaşamaktadır.

Gelir kaynaklarının en önemlisini hayvancılık ve tarımın oluşturduğu ilçenin Hüyük kışla, Kuzayca, Gülistan göletleri sulu tarım arazilerini genişletmiştir. Bu alanlarda; fasulye, şeker pancarı soğan ve patates kuru tarım ürünlerinde ise buğday arpa nohut ve mercimek gibi ürünler yetiştirmektedir. Karanlık dere de iklim daha ılımanve yumuşak olduğu için ayva, üzüm, armut ve elma gibi ürünlerde bol miktarda üretilmektedir

İlçede tarım ve mera hayvancılığı yaygındır. Daha çok süt ve et verimi yüksek olan büyükbaş hayvanlar yetiştirilmekte olup, küçükbaş hayvanlarda da keçi ve koyun besiciliği yapılmaktadır. Bu durumun meydana getirdiği özellik yem bitkileri üretimin yaygınlaşmasını sağlamasıdır.

YÜZEY ŞEKİLLERİ

İlçe toprakları üzerinde önemli bir yükseklik yoktur. Dağ sayılabilecek yükseltiler ilçede bulunmamaktadır. Delice Irmağın iki tarafında uzanan engebeli düzlükler arazinin genel görünümünü oluşturmaktadır. Bu dalgalı düzlükler ilçe sınırları dışında yer alan dağlara ve ovalara kadar uzanırlar. Karanlık dere vadisi, Delice ırmağının içinden geçtiği çukurluklar bağ ve bahçeden oluşur.

İlçe arazisini meydana getiren engebeli düzlükler, Delice Irmak'ını besleyen küçük ırmaklarla bölünür. Karasu ve Aksu dereleri Şefaati ilçesinde birleşir ve Delice ismini alır. Bahar aylarında Delice Irmak'ı besleyen çok sayıda küçük ırmakların yatakları, araziye bölerek Delice ırmağına ulaşır.

İlçe arazisindeki düzlükler, yeşil çizgiler halinde akarsu kıyıları boyunca, kimi zaman genişleyen, kimi zaman daralan topraklar şeklinde uzanır. Arazideki en verimli toprakları humuslu alanlar oluşturur.

NÜFUSU

Osmanlı döneminde köy denecek kadar küçük olan Şefaati ilçesi, Cumhuriyet dönemi ile birlikte Ankara Kayseri demiryolu ulaşımının halkın hizmetine açılmasından sonra gelişmeye başladı. Yozgat'a bağlı bir ilçe olması ise 1954 yılında gerçekleşmiştir. 833km² yüzölçümüne sahip ilçeye bağlı 41 köy bulunmaktadır. 2014 yılı itibariyle ilçe nüfusu 15.985'tir. Nüfusun 7.879' unu erkekler, 8.106'sını kadınlar oluşturmaktadır.⁷

Şefaati Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Nüfus-2014

Yaş	Toplam	Erkek	Kadın
0-4	874	468	409
5-9	1.100	545	555
10-14	1.235	608	627
15-19	1.342	677	665

⁷ TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, İlçelere göre il/ilçe merkezi ve belde /köy nüfusu, 2014.

20-24	1.041	578	463
25-29	942	486	456
30-34	930	467	463
35-39	927	470	457
40-44	1.060	515	545
45-49	1.064	574	490
50-54	1.172	578	594
55-59	1.034	516	518
60-64	972	463	509
65-69	810	353	457
70-74	563	238	325
75-79	422	163	259
80-84	314	129	185
85-89	150	47	103
90+	30	4	26
Toplam	15.985	7.879	8.106

Kaynak: TÜİK, İlçe, yaş grubu ve cinsiyete göre nüfus-2014

Şefaattli'nin Yıllara Göre Nüfus Dağılımı

Şefaattli	Yıl	Nüfus
	2010	18.051
	2011	17.554

	2012	16.810
	2013	16.234
	2014	15.985
	2015	15.371
	2016	15.174
	2017	14.944

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

ŞEFAATLİ İLÇESİNİN İŞGÜCÜ

Yozgat'ın 2013 yılı istihdam oranı %47,1, işgücüne katılım oranı %51,5 ve işsizlik oranı %8,6'dır.⁸

Şefaati özelinde işgücü verilerine ulaşılmamakla birlikte Yozgat geneli için geçerli olan %8,6'lık işsizlik oranının ilçede oldukça yüksek orandadır. İlçede sanayi ve turizm sektörünün yeterli düzeyde gelişme göstermemiş olması nedeniyle ilçenin istihdam yaratma konusunda potansiyeli oldukça düşük kalmıştır. Bu nedenle ilçede işsizlik nedenine bağlı göç yaşanmaktadır.

İKLİMİ

Kışları soğuk ve yağışlı yazları sıcak ve kurak bir kara iklimi ilçeyi etkiler. Gündüz ile gece arasındaki sıcaklık farkı olması gerekenden biraz fazladır. Şefaati'de İl merkezine göre kış biraz daha hafif geçer. Karanlık derenin olduğu bölgede hava daha yumuşaktır.⁹ Kış aylarında kar yağışı görülür. Sert bir karasal iklim görülür.

BİTKİ ÖRTÜSÜ

İlçede görülen bitki örtüsü tarım bölgesinde farklı, akarsu kenarlarında bir farkındalık gösterir. Aksu, Karasu ve Delice Irmak vadilerinin bulunduğu bölgenin büyük bir kısmı bozkır içinde uzanan yeşil şeritlerden meydana gelir. Akarsu kıyılarını saran bu yeşil düzlükler hemen bittikten sonra düzlük çıplak arazi başlar. Step ilçede görülen bitki

⁸ Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi, 2009, s15

⁹ Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi, 2009, s27

örtüsüdür.¹⁰ Akarsu ve derelerin bulunduğu bölgelerin dışında ilçede yeşil alan fazla görülmez.

ÇEVRE

Akarsularının ilçe için büyük önem arz eder. Bunlar içinde önemli olan akarsu Aksu ve Karasu'dur Karanlık dere içinde yer alan balıkların su kirliliğinden dolayı ölmeye başladıkları görülmektedir. Oysa bu su kaynaklarımız korunması gerekmektedir. Kanak sularının muhafaza edilmesi, Çayıralan'dan Akdağ'dan Boğazlıyan'dan, Sorgun'dan başlar. Kamu sektörü, özel sektörle ve halkımızla el ele vererek doğayı ve çevreyi koruma konusunda kapsamlı bir iş birliği zaman çok geçmeden yapılmalıdır. Yoksa yarın ilçenin geleceği için çok geç olabilir.

ULAŞIM

Yollar genişliği açısından köylerimize göre daha gelişmiştir. İlçe merkezinde sokak ve caddeler asfalt yollarla birbirine bağlanmış ve ilçe içi ulaşımında sorun kalmamıştır fakat kasaba ve köylerle bağlantı hala toprak yollarla sağlanabilmektedir. Şefaati'yi Yozgat'a ve Yerköy'e bağlayan karayolu asfalt olmasına rağmen tek şerit olması ulaşım için yeterli değildir.¹¹ İlçe merkezine karayollarının sağladığı asfalt 20' km uzunluğundadır.

TARIM

Şefaati ilçemizin ekonomisinin temelini tarım ve tarım ürünleri sağlar. Arazisinin büyüklüğü 833 km² olan ilçemizin yüzölçümünün büyük bir bölümünü, tarım için ayrılan dalgalı ovalar oluşturur. Bu arazinin 729.581 gibi büyük bir dekarı tarım alanı olarak kullanılmaktadır. Aksu, Karasu ve Delice ırmak suları ilçemiz tarımı için büyük bir önem arz etmektedir. Ayrıca, kanak ve Gelingüllü barajından gelen büyük su kanalları sayesinde toprakların verimi büyük ölçüde artmış ve bereket sağlanmıştır. 65.730 dekarlık önemli bir bölgede sulu tarım yapılabilmektedir. Buna rağmen arazinin tamamını sulayabilmemiz mümkün değildir. 663.551 dekar gibi geniş bir alanda kuru tarım yapılabilmektedir. Sulu ve kuru tarım yapılamayan diğer arazi, mera için elverişlidir.¹²

İlçelere Göre Seçilmiş Tahıl ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Üretimi

¹⁰ Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi, 2009, s32

¹¹ Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi, 2009, s43

¹² Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi, 2009, s34

Şefaati	Buğday	Arpa	Mısır	Patates	Şekerpancarı
	67817 Ton	11400 Ton	866 Ton	-	111888 Ton
	Domates	Salatalık	Fasulye	Karpuz	Kavun
	358 Ton	-	-	-	-
	Elma	Armut	Kiraz	Üzüm	Kayısı
	209 Ton	60 Ton	36 Ton	967 Ton	9 Ton

Kaynak: TÜİK, Seçilmiş Göstergelerle Yozgat

SANAYİ ÜRÜNLERİ

18.000 dekarlık ekim alanı ile pancar sanayi ürünlerinin başında gelir. İlçedeki pancar üretim sahaları hammadde ihtiyacına göre artacaktır. Patates ilçe halkına yetecek kadar üretilmektedir.

İlçenin Sanayi bölgesinde yaklaşık 150 işçi kapasitesine sahip, Elektronik Tic. Ltd. Şti. Yurt dışına ithalat yapılacak kapasite de Beyaz Eşya üretimi yapmaktadır.

İlçede küçük bir sanayi sitesi bulunmakta olup 70 iş yeri faaliyet göstermektedir. 1996 yılında kurulan ve 77,310 hektar toplam alana sahip sanayi sitesinde 2013 yılı itibariyle 150 kişi çalıştırmaktadır.¹³

Şefaati Küçük Sanayi Sitesi

Şefaati SS	İşyeri Sayısı	Dolu İşyeri Sayısı	Boş İşyeri Sayısı	Doluluk Oranı (%)
	164	70	94	43

Kaynak: 81 İl Sanayi Durum Raporu

¹³ Yozgat Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Yozgat İli 2004 Yılı Çevre Durum Raporu, 2004, s:13

HAYVANCILIK

Tarımdan sonra gelen, halkın en önemli geçim kaynağını hayvancılık oluşturmaktadır. Bir zamanlar, eski yöntemlerle yapılan hayvancılıktan istenilen düzeyde gelir elde edemeyen köylülerimiz verimi yüksek hayvanların ithali ile daha fazla gelir elde etmeye başlamıştır.

Artık önceden kalma, eski ağıl ve ahırlar değil, besi alanında daha gelişmiş yöntemler kullanılarak hayvancılık yapılmaya başlanılmıştır. Bölgede yapılan çalışmalara bakıldığında istatistiklerden anlaşıldığı kadarıyla ilçemizde bulunan büyükbaş hayvan sayısı 6698'tir. Ayrıca 64,000 koyun sayılmıştır. Çok olmasa da kıl ve tiftik keçisi gibi keçi türleri de mevcuttur.

Besi hayvancılığı ile birlikte fiğ, yonca ve korunga gibi yem bitkilerinin ekim alanları genişletilmiştir. Eskisine göre küçükbaş hayvancılık üretiminde bir azalma görülmüştür. Bunun en önemli nedeni tarım tekniklerindeki ilerlemeler, sulama imkânlarının genişlemesi ile nadasa bırakılan arazinin çok azalmasıdır. Ayrıca meraların ekim alanlarına dâhil edilmesiyle büyük ve küçükbaş hayvanlar için mera alanları oldukça azalmıştır. Hayvanların rakamlara göre dağılımı aşağıdaki çizelgede verilmiştir.¹⁴

Cinsi	Adedi
Sığır	6.570
Keçi	3.250
Koyun	30.000
Manda	7
Eşşek	95
At	25
Kanatlı	55.000
Toplam	94.947

¹⁴ Şefaati Yazı İşleri Müdürlüğü, Şefaati Kaymakamlık Arşivi, Şefaati 2002, s.2-24.

MADENCİLİK

En önemli kireçtaşı sahası olan Şefaati - Kaletepe sahasında %94 – 95 tenörlü 13.7 milyon ton mümkün rezervli kireçtaşı tespit edilmiştir. Yerköy – Şefaati’deki Florit sahasında %72.5 CaF₃ tenörlü 50 bin ton rezerv (görünür – muhtemel) tespit edilmiştir.¹⁵ Şefaati’nin madencilik açısından yoğun bir potansiyeli bulunmamakla birlikte beyaz taş açısından geliştirilebilir bir madencilik potansiyeli taşımaktadır.

SPOR

1984 yılında kurulmuş Şefaati Belediye Spor günümüze kadar ilçenin spor kulübü olarak amatör ligde önemli başarılar göstermiş, ilçede sporun gelişimine büyük katkıda bulunmuştur. Belediye Sporun kuruluş amacı ilçe gençlerini spor aktiviteleri içerisinde bulundurmaktadır. Takımın ilçe gençlerine yönelik yaş kategorilerinde alt yapı takımları mevcuttur. Kurulduğu günden bugüne çok sayıda başarı elde eden takım ikinci amatör küme ve birinci amatör kümede sayısız galibiyetleri vardır.

TARİHİ ESERLER

Anadolu’nun merkezi konumunda olan Yozgat’ın Şefaati ilçesi Hitit medeniyetine kadar uzanan binlerce yıllık tarihi geçmişinde birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır.

Bölge topraklarına tarih boyunca Hitit, Frig, Pers, Roma, Bizans, Anadolu Selçukluları ve Osmanlı hükmetmiş son olarak Türkiye Cumhuriyeti himayesine girmiştir. Coğrafi konumu ve oldukça eski bir geçmişe sahip olması dolayısıyla Şefaati, özgün folklorik özellikler, geniş bir kültürel yelpaze ve tarihi yapılar açısından zengin bir mirası devralmıştır. Bunun bir göstergesi olarak ilçede Tunç, Demir ve Roma Dönemlerine

ait bulgulara rastlanan 11 adet arkeolojik sit alanı bulunmaktadır. Antik dönemden izler taşıyan ilçenin tarihi turizm değerlerinde sit alanları ve camiler önemli bir yer tutmaktadır.

Arkeolojik Sit Alanları

- Gerdekkaya ve Beşiktepe Sit Alanı
- Alibar Höyüğü
- Höyüktepe Höyüğü
- Kızılyar Höyüğü
- Sarıkent Höyüğü
- Güzelli Köyü Mağraları

¹⁵ Orta Anadolu Kalkınma Ajansı, **Yozgat İli İmalat Sanayi Raporu**, 2013, s:56

- Kızılkoca Tümölüsleri
- Akçakoyunlu Höyüğü
- Paşaköy Güney Mezarlığı
- Tahiroğlu Höyüğü
- Deveboynu Höyüğü

ŞEFAATLİ KÖPRÜSÜ

Delice ırmağın önemli bir kolu olan köprü, Aksu Deresi üzerinde yer almaktadır. Geçmişten bu yana Yozgat Şefaati bağlantısını sağlayan önemli bir bağlantı yoludur. Kitabesinden ve çevrede yaşayan insanlardan öğrenildiğine göre, 1322 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır. H. 1322, Miladi 1894-95 tarihinde kesme taştan yapıldığı bilinmektedir.¹⁶

Köprünün yüksekliği 3.20 metre, kemer açıklığı ise 8 metre'dir. 2 sağment kemerli olup, kaynak tarafından 2 yuvarlak mahmuzu vardır. Uzunluğu 26.5, eni 5 metredir. Korkuluk duvarlarının yüksekliği yarım metredir.¹⁷

Köprünün kitabesinde şu mısralar yazılıdır.

“hazret-i Abdülhamid-i kam-bin

Şah-ı devran zıl'ı Rabbü'l-âlemin

Sayesinde azm idüp Cevdet kulu

Köprüyü ta 'mir ile eyledi methin

Mısra-ı tarihini ilka iden

Feyz-i ilham-ı ilahidir hemin

(sene gurre-i Recep-1322)

Köprünün yapımı ile ilgili bilinen hikaye şu şekildedir.

Çapanoğlu, Yozgat Büyük Caminin yapımı için Nevşehir'den aldıkları taşı Şefaati'nin içinden geçirirken, aksu ırmağından geçmek mecburiyetindedir. Çapanoğlu Camiinin bir an önce bitirilmesini arzu etmektedir. Kağınlarda bu yüzden çok çabuk gidip gelmektedirler.

Fakat o gün olanlar olur. Kanak yine taşmış, aksu ırmağı geçit vermemektedir. Taşlar gecikince Çapanoğlu'ndan emir gelir.

¹⁶ Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi, 2009, s41

¹⁷ Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi, 2009, s55

“Tüm kağnılar taşları ırmağın kenarına yıksın.”

Hemen köprü yapılsın ve kağnıların hızı kesilmesin. Denilen hemen yapılır. Bugünkü köprü o gün yapılan köprüdür.

PAŞAKÖY CAMİİ

Yozgat yöresinde, çok sayıda camii bulunmaktadır. Bilindiği gibi Paşaköy Camii’de bu camilerden biridir. Camiinin yapımında işlemelerde detaya çok önem verilmiş. Paşaköy camii, Yozgat’taki ahşap camiler arasında en güzel camilerden biridir. Duvarlarda, yakın geçmişte çizilmiş olduğu belli olan resimler vardır. Kötü badana, tüm diğer camilerimizde olduğu gibi bu camimizde de sanat eserlerine duvar yazılarına zamanla zarar verilmiştir.

Camii içinde sol duvarın arka tarafında bir kitabe var. Üzeri kötü şekilde boyanmış, fakat yazılar okunuyor. Bu kitabeden camii yapılış tarihini H.1187(1770) olarak öğreniyoruz. Bu yazıda “Binai-Çerkes Mehmet Paşa sene 1187” ve “Tamir, Ya’kub Muzaffer 1313” yazmaktadır.¹⁸

Camiinin avlusunda, caminin arka duvarı dibinde Tokmak Hasan Paşa’nın mezarı var. Mezar taşı yumuşak bir taştan yapılmış olduğundan, kitabesindeki yazıların bir kısmı dökülmüş.

Okuna bildiği kadarıyla kitabede şu ifadeler vardır.

“ Hüve’l Halluku’l-Baki.....Hazret... bakma mezar taşıma. Bilmez... benim ta gelince başıma... Binikiyüzüç senesi Muharremü’l- haramının yığirdiği yedinci günü Tokmak Hasan Paşa bin İsmail Bey Ruhu İçün el-Fatiha.”

KAZLIUŞAĞI CAMİİ

Camii kesme taştan yapılmış. Kitabesinde H.1258 tamir edildiğini öğreniyoruz.¹⁹ Camiinin kürsüsü duvara gömülmüş. Buraya pencere içinden bir merdivenden geçiliyor. Bilinmeyen mimarının sanatını taşa yapıya döktüğü nefis bir mimari tarz. Camii içi ve planı, incelendiğinde aynı mimar tarafından yapılmış olabileceği düşünülüyor.

YEŞİLYURT CAMİİ

Bu güzel mabet, hayırsever hemşerimiz merhum, Hacı Nuri Yeşilyurt(d.1915-Ö.28 Eylül 1961) tarafından yaptırılmıştır. Binanın yapımına 1955 yılında başlanmış ve 1958

¹⁸ Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi, 2009, s57

¹⁹ Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi, 2009, s28

yılında hizmete girmiştir. Yapımda 800 yıl önce yapılan Ankara Aslanhane Camii planı örnek alınmıştır. Camii kürsüsündeki ardıç süslemeler, sonraki yıllarda H.Nuri Yeşilyurt'un oğlu Yozgat eski senatörü İsmail Yeşilyurt tarafından yaptırılmıştır. Sanat değeri çok yüksek olan bu ardıç süslemeler Amasya'da özel olarak yaptırılmıştır.²⁰

ŞEFAATLİ ESKİ MAHALLE CAMİİ

Harim kısmı kareye yakın dikdörtgen planlı cami yığma olarak moloz taştan yapılmış, üzeri kesme taş kaplanmıştır. Harimin kuzeyine iki sütun üzerine oturan yuvarlak kemerlerle kare bir alan elde edilmiş ve diğer köşelerde tromplar yapılarak camiinin kubbesi bunların üzerine oturtulmuştur. Taş sütunlar üzerinde kare yastıklı başlıklar yer almaktadır.²¹ Niş şeklinde mihrabı, ahşap yeni minber ve kürsüsü bulunur. Harim kısmı girişi basık kemerlidir. Son cemaat yerinin önü betonla kapatılmış, bir bölümü hanımlar mahfili olarak kullanılmaktadır. Minaresi çokgen kaideli, soğanımsı şişkin pabuçlu, silindirik gövdeli ve tek şerefelidir. Yığma tuğla minarenin külahı sacdandır. Cami duvarlarında iki sıra kemerli pencere dizisi görülmektedir.

İSTASYON BİNASI

Bodrum, zemin ve bir kattan oluşan binanın ambar bölümüne geçişi sağlayan doğu ve batıda iki kapısı, bekleme salonunun bir ve gar şefliğinin de iki kapısı vardır. Zemin katta pencereler sivri kemerlidir. Üst kattakiler ise dikdörtgen biçimlidir. Kıрма çatılı binanın üzeri kiremitle kaplıdır.

DEDELİ KONAĞI

Dikdörtgen planlı, ahşap dikme ve çatkı arası taş dolgulu kalın ve kaba duvarlı, düz camlı, kıрма çatısı kiremitle kaplıdır. Pencereler ahşap lentolu, dikdörtgen şekilli olup doğu ve güney cephelerde yer alır. Giriş kapısı doğu cephede, güney köşeye yakındır. Evin dışı çimento harçlı sıva ile sıvanmıştır. Duvarlar badanalı, taban ve tavan ahşaptır. Duvar diplerinde ahşap kaplamalı şekiller görülmektedir. Odanın duvarlarında ahşap süslemeler yer almaktadır.

CICIKLAR KÖYÜ ESKİ CAMİİ

Kareye yakın dikdörtgen planlı, doğusuna yenisi yapıldığından terkedilmiş bir camidir. Ahşap dikme ve çatkı arası çamur harcı ve moloz taştan yığma, çamur harcından sıvalı ve badanalı camidir. Giriş kapısı basık kemerlidir. Harim bütün yönlerde dikdörtgen

²⁰ Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi, 2009, s33

²¹ Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi, 2009, s33

pencereli, ahşap kiriş üzeri düz damlı, kırma çatılı ve çatısı kiremitle örtülüdür.

DOĞAL GÜZELLİKLER

KARANLIK DERE:

Şefaati ve çevre köy sakinleri Karasu'ya da, Aksu'ya da “Kanak” adını vermişlerdir. Bu iki akarsu Şefaati merkezinde birbiri ile buluşur ve resmîyette Delice ırmağı adını alır. Ama bölge halkı deliceye Kanak adını verir. Aksu ve Karasu'nun birleşmesi ile Delice adını da alan Kanak, Şefaati ilçe merkezinden çıktıktan sonra, Karanlık dere yatağına girer. Karanlık dere Şefaati'den başlar, Yerköy'ün üst tepelerinden kıvrım kıvrım akarak devam eder. Delicenin derin vadi içinde akarken, etrafında yemyeşil bir kuşağı vardır.²² Delice ırmağının kıvrılmasıyla bu yeşil kuşakta kıvrılır. Bu yeşil kuşağın içinde kavak, söğüt ağaçları ile birlikte, elma, ayva, armut, erik ağaçları da boy verir. İklimi yumuşak olduğu için narın bile yetiştiği görülmektedir. Ayrıca karanlık dere, her türlü bağ bahçe ürünlerinin yetişmesi için de en uygun yerdir. Karanlık derenin gül üzümleri de çok meşhurdur.

TURİZM SEKTÖRÜ

Turistlerin bir destinasyonu seçmelerindeki önemli etkenlerden biri seyahat acenteleridir. Yozgat'a sadece 9 acente bulunmaktadır. Alternatif turizm potansiyeli mevcut olmasına rağmen turistlerin bölgeye olan ilgisi beklentilerin altında kalmaktadır. Şefaati'de de mevcut tarihi ve turistik alanlarına rağmen yeterli düzeyde tanıtım yapılmaması nedeniyle turizm sektörü beklenen düzeyde gelişmemiştir. İlçede turizm belgeli 1 acente ve 1 tesis bulunmaktadır.

KÜLTÜRÜ

Şefaati' de oda kültürü oldukça yaygındır. İlçede özel günler ve ilçeyi ziyaret eden özel misafirlerin ağırlandığı evlerden bağımsız ayrı bir oda vardır. Misafir geleneğinin hala devam ettiği Şefaati'de oda toplantılarında çay ve ikramlar eşliğinde sohbetler yapılır. Yozgat kültüründen türküler, maniler söylenir, hikâyeler anlatılır. Düğün nişan ve acı günlerde Şefaati halkı imece usulü birbirine yardım eder. Bütün halk özel günlerde bu odalarda toplanır.²³

İlçenin yöresel halk oyunları Ağırlama Halayı, Kartal Halayı, Kıyılı Halayı, Tekayak Halayı, Üçayak Yellemesi, Kol Halayı, Gelin Yürütme, Habibe Sürmelisi'dir.

²² Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi, 2009, s29

²³ Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi, 2009, s22

ŞEFAATLİ İLÇESİNE BAĞLI BUCAK VE KÖYLERİN 2000 YILINA GÖRE NÜFUSUNU VE İLÇE UZAKLIĞINI GÖSTEREN TABLO²⁴

Köyün Adı	Nüfusu	İlçeye Uzaklık
Akcamî Köyü	163	5 km.
Akçakoyunlu Köyü	139	12 km.
Alıfaklı Köyü	111	12 km.
Arife Köyü	117	27 km.
Armağan Köyü	70	15 km.
Bağyazı Köyü	167	12 km.
Başköy	262	15 km.
Caferli Köyü	216	13 km.
Cankılı Köyü	66	18 km.
Cıcıklar Köyü	137	20 km.
Çaydoğan Köyü	226	10 km.
Dedeli Köyü	426	12 km.
Deliler Köyü	69	10 km.
Ekinciuşağı Köyü	153	16 km.
Erkekli Köyü	214	30 km.
Gülîstan Köyü	272	18 km.
Gülpınar Köyü	37	12 km.
Güzelli Köyü	56	22 km.

²⁴ Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi, 2009, s65

Halaçlı Köyü	95	12 km.
Hamzalı Köyü	78	7 km.
Hüyükkişla Köyü	117	15 km.
İbrahim Hacılı Köyü	291	20 km.
Kabacıoğlu Köyü	121	8 km.
Kabakini Köyü	179	25 km.
Karakaya Köyü	32	15 km.
Karalar Köyü	402	7 km.
Kaykılı Köyü	186	17 km.
Kazlıuşağı Köyü	293	7 km.
Kızılkoca Köyü	289	15 km.
Kızılyar Köyü	170	12 km.
Koç Köyü	89	12 km.
Konaklı Köyü	92	5 km.
Küçükincirli Köyü	201	20 km.
Kunkuyu Köyü	127	25 km.
Kuzayca Kasabası	977	22 km.
Paşaköy Kasabası	2939	17 km.
Saatli Köyü	61	22 km.
Saçlı Köyü	181	17 km.
Sarıkent Kasabası	900	18 km.
Şerefoğlu Köyü	89	23 km.

Tahiroğlu Köyü	401	12 km.
Temlik Köyü	88	12 km.
Türüdüler Köyü	140	17 km.
Yıldız Köyü	297	15 km.

1.SESLER

1.1. ÜNLÜLER

1.1.1.ÜNLÜ TÜRLERİ

Şefaatli ve yöresi ağızlarında yazı dilinde olduğu gibi ünlüler a,e,ı,i,o,ö,ü,u olmak üzere sekiz tanedir. Bu ünlüler, boğumlanma noktasının farklılaşması sonucunda çeşitlik değişikliklere uğradıkları görülmektedir.

Bölgeden derlediğimiz metinlerde, bu asıl ünlülerin yanında ortaya çıkmış şu ünlüler de tespit edilmiştir. Yazı diline göre farklılık arz eden bu ünlülerin belli başlı özellikleri şunlardır:

1.1.1.1. á: Bu ünlü e>a arası bir ses olup bu ses sert damak ve yumuşak damağın ortasında oluşan a ünlüsüne göre daha önde teşekkül eder. Bu ünlü türü bazı ünsüzlerin hece kaynaşması olayı ile eriyip kaybolmaları durumunda kendi etkilerini geride kalan ünlülere bindirmeleriyle ortaya çıkmıştır. Bu ünlüye ince (palatele) a adı verilmektedir²⁵: (II-167) çörá, (I-24) ekmá, (II-61) kürá, (II-152)iná

1.1.1.2. â: Bazı ünsüzlerin yanlarındaki ünlüler üzerinde yaptıkları daraltma ya da genişletme sonucunda a>i değişimi ve i>a değişiminin yarım kalmasıyla oluşmuş dar bir “â” türüdür.²⁶ Bu “â” ünlüsü bölgemiz ağızların da sıkça görülmeyip birkaç örnekte dikkatimizi çekmektedir: (I-108) almâyan, (I-112) yapmâyan, (X-171) orâya da

1.1.1.3. ê: Türkçe de temel ünlülerin dışında dokuzuncu bir ünlü vardır ki buna kapalı e ünlüsü denir. Kapalı e ünlüsü yumuşak damağın ön ve arkasına göre ortada oluşur. Bu ünlünün çıkışında dilin sırtı a’ya göre bir parça daha kabarık i’ye göre daha alçaktır. E ünlüsü, i’ye yakın dar bir ünlüdür.²⁷ Bölge ağızlarında bu ünlüye çok sık olarak rastlanılmaktadır. Metinler de şu örnekler de görülür: (I-11) diyê, (X-107) çêşmeden, (IX-61) gêri, (XII-64) dêmiş, (XIII-41) gêri

1.1.1.4. í: ı sesi ile i sesi arasında bulunan bir sestir. Bu ses incelmış bir ı sesi ya da kalınlaşmış bir i sesi olarak değerlendirilebilir. Bu ses bölge ağızlarında kullanılmıştır. Orta damak veya yumuşak damağın i’ye yakın bir noktasında teşekkül eder: (III-139) çíner, (IV-70) firmaya

1.1.1.5. ó: Sert damak ünlüsü olan ö ön, yakın sert damak ünlüsü olan o ise arkada oluşan

²⁵ Tuncel Gülensoy ; **Kütahya ve Yöresi Ağızları**, TDK yay. , Ankara 1988, s.21.

²⁶ Zeynep Korkmaz ; **Nevşehir ve Yöresi Ağızları**, TDK yay. , Ankara 1994, s.29.

²⁷ Gülensoy; a.g.e. , s.21.

bir sestir. O sesi de sert damak ünlüsü olup boğumlanma noktasının art damağa kaymasıyla oluşur. Bu ses incelmış bir o sesi veya kalınlaşmış bir ö sesidir. Bunun sebebi –k,–g,–ğ, –n,–h ünsüzlerinin yakınında ki ünsüzleri kalınlaştırma etkisinden dolayıdır.

Bölgemiz ağzında çok sık olarak kullanılan bir ünlüdür: (V-144) sóyleyin, (VI-7) kóyde, (VIII-21) dókerim, (VII-6) gótürürlermiş

1.1.1.6. ú: –k,–g,–ğ, –n,–h gibi ünsüzlerin kalınlaştırma etkisiyle, orta damak bölgesinde dil sırtının orta damağın ön kısmına yükselmesi ile boğumlanan kalınlaşmış bir ü ünlüsüdür. ²⁸: (VIII-43) yúráme, (III-20) havlú, (III-58) údürdük, (V-41) yirmi ún

1.1.1.7. ô: o ile u arasında yarı dar veya yarı geniş bir ünlüdür. Bu ses o>u ve u>o değişmesinin ara merhalesindeki bir sestir: (XIII-29) yónan, (I-39) sófrada, (III-254) şónnar

1.1.1.8.i: Yuvarlaklaşma eğilimi gösteren ve boğumlanma özelliği bakımından ö sesine yaklaşan, i ile ö arasında yarı yuvarlak bir ünlüdür. : (XV-16) bıyle, (XV-63) şifer, (XIII-37) şifer

1.1.1.9. î : ı ile u arasında yarı yuvarlak bir ünlüdür. Kullanımı fazla yaygın değildir. Yörede daha çok genel genel yuvarlaklaşmanın bir parçası görülür: (I-95) yumırta, (I-100) tavîh, (III-197) savîrirdîh, (III-242) namısı

1.1.1.10. ô: ü ile ö arasında ince ve yarı geniş bir ünlüdür. Şefaati yöresi ağızlarında ö>ü ve ü>ö yönünde belli sebeplere bağlanmayan bir değişme gözlenmektedir. Bu değişme tam, kurallı ve tamamen durulaşmış bir hal almadığından ü ünlüsü bu iki ses arasındaki ara devreyi meydana getirmektedir. ²⁹: (IV-56) bôyük, (II-83) güpgôzel, (XII-39) dôve dôve, (IV-20) yôrürdük

²⁸ Korkmaz; a.g.e. , s.34.

²⁹ Ahmet Buran, **Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları**,TDK yay. Ankara, 1997, s.23.

ÜNLÜLER

DÜZ			YUVARLAK		
	Geniş	Yarı Geniş	Dar	Geniş	Dar
Kalın	A	â	ı,î	o,ö	U
İnce	E	Ê	ï,î	ö,ô	Û
Kalın-ince	Á	Á	ı,í	ó	Ú

1.1.2. UZUN ÜNLÜLER

Bu kısımda ünlüler söylenişlerindeki süre bakımından ele alacağız. Boğumlanma süreleri normal ünlülerin boğumlanma sürelerinden daha uzun olan yahut normal uzunluktaki iki ünlünün boğumlanma sürelerini içine alan ünlülere uzun ünlüler denir. Uzun ünlüler asli uzun ünlüler ve ikincil uzun ünlüler olmak üzere ikiye ayrılır:

1.1.2.1 Asli Uzun Ünlüler: Asli uzun ünlüler Türk dilinin başlangıcından beri var olan ünlü uzunluklarıdır. Bunlar sonradan ortaya çıkmamıştır. Türkçe’de asli uzun ünlülerin varlığı ile ilgili olarak Talat Tekin’in “Eski Türkçede Asli Ünlü Uzunlukları” Osman Nedim Tuna’nın “Köktürk Yazı Belgelerinde ve Uygurcada Uzun Vokaller” adlı makalesinde ve Zeynep Korkmaz’ın “Eski Anadolu Türkçesinde Asli Ünlü (Vokal) Uzunlukları” adlı makalesinde Eski Türkçede ve tarihi metinlerde ünlü uzunlukları işlenmiştir. Türk dilindeki aslî uzun ünlüler, Yakut ve Türkmen lehçelerinde sistemli olarak korunmuştur. Tarihî metinlerde, kullanılan alfabe ve standart olmayan imlâ geleneklerinden kaynaklanan sebeplerle, düzenli olarak takip edilemeyen aslî uzunluklar, günümüze gelinceye kadar çoğunlukla kısalmıştır. Düzenli olarak korunamayıp kısalan uzun ünlüler, geride çeşitli fonetik kalıntılar bırakmıştır. Başta tonlulaşma olmak üzere, Türkiye Türkçesi ve diğer lehçelerde görülen ünlü genişlemesi, ünsüz düşmesi, ses türemesi, ikizleşme gibi fonetik gelişmelerin, önemli ölçüde, uzun ünlülerle ilgisi bulunmaktadır. Ana Türkçedeki uzun i ünlüsü, Türkiye Türkçesinde i>ë>e yönünde değişerek genişlemiştir. Aslî uzun ünlülerin yanındaki patlayıcı-tonsuz p, ç, t, k ünsüzleri, çoğunlukla tonlulaşarak b, c, d, g’ye dönüşmüştür. Dolayısıyla ünlü genişlemesi, tonlulaşma ve birkaç örnekte de ünsüz türemesi, Türkiye Türkçesindeki başlıca aslî

uzunluk belirtileridir.³⁰ Bölgemiz ağızında bazı kelimelerin ilk hecelerinde asli uzun ünlülere rastlanmaktadır. Bu uzunluk genellikle geniş ünlülerde kendini göstermektedir: (XV-62) gece, (V-169) dağ, (IV-20) gadın, (X-101) yarın, (X-128) ney, (III-218) geç, (I-81) geri, (III-275) beşik

1.1.2.2. İkincil Uzun Ünlüler: İkincil uzun ünlüler aslında uzun ünlü olmayan kelimelerdeki bazı ünlülerin çeşitli ses olaylarına bağlı olarak uzun ünlüye dönüşmesi olayıdır. Türkmen Türkçesinin en karakteristik özelliklerinden biri Ana Türkçedeki aslı uzun ünlüleri büyük oranda korumuş olmasıdır. Sözcüklerin aslı yapısında olmayıp daha sonraları çeşitli ses olayları neticesinde uzamaya maruz kalan ünlülere ikincil uzun ünlü diyoruz. Türk dilinin tarihi dönemlerinde ek ve sözcük düzeyinde kullanılan birçok şekil Türkmen Türkçesine uzanan süreçte ses düşmeleri ve eklemeler neticesinde değişikliğe uğramış, neredeyse tanınmayacak bir duruma gelmiştir. Eklerin ve sözcüklerin oluşan yeni şekillerinde düşen seslerin yükünü üstlenen ünlülerin uzamaya maruz kaldığı görülür. Türkmen Türkçesinde gerek sözcük köklerinde ve gerekse de kök-ek birleşmeleri esnasında oluşan uzun ünlülerin değişik nedenleri vardır. İkincil uzun ünlülerin oluşumunda bazen sözcük kök ve gövdelerindeki ses düşmeleri bazen de hece kaynaşmalarının etkili olduğu görülür. Aynı zamanda özellikle kök-ek birleşmelerinde hece kaynaşmalarının, eklere pekiştirme amacı yapılan vurguların da uzun ünlülerin oluşumunda etkili olduğunu söyleyebiliriz³¹. İkincil uzun ünlüleri aşağıda belirtildiği üzere dört alt başlık altında incelenebilir:

1.1.2.2.1. Hece Kaynaşması Yoluyla

Bölgemiz ağızlarında iç seste bulunan –k, -g, -ğ, -h, -n, -v, -y- ünsüzlerinin eriyip kaybolmaları ve her birinin kendi hecesi içindeki ünlünün kendinden önceki hece ünlüsü ile kaynaşması sonucu oluşur.

Bu uzun ünlüler ve oluşma sebepleri bölgemizde sıkça görülmektedir. Başlıcaları şunlardır.

1.1.2.2.1.1. –k/-g-, -ğ/-ğ- ünsüzlerinin erimesiyle: (II-66) toprān (toprağın), (III-91) ölüm (oğlum), (II-139) dārmen, (Şefaati) nōrecām, (II-6) ilāne (leğen), (Şefaati) cūcūn (cücüğün), (XI-21) bōn, (XI-28) dāl (değil)

1.1.2.2.1.2. –y- ünsüzünün erimesiyle: -:(V-99) būyo, (Şefaati) şu kōñ

³⁰ Cahit Başdaş, “Türkiye Türkçesinde Asli Uzunluk Belirtileri”, Turkish Student/Türkoloji Araştırmaları, 2007

³¹ Engin Gökçür, “Türkmen Türkçesinde İkincil Uzun Ünlüler Üzerine”, Mavi Atlas, 2017, s.554

1.1.2.2.1.3 –ñ- ünsüzünün erimesiyle: Bu erimeye bağlı olarak iki ünlünün kaynaşmasıyla uzunluk ortaya çıkmış. (II-8) sâ, (II-56) bā

1.1.2.2.2. Ünsüz Düşmesiyle:

Şefaati ve yöresi ağızlarında yaygınlık kazanmış ünsüz düşmesi olayları f, ğ, h, k, l, n, r, v, y, z ünsüzleri için geçerlidir. İç sekte bulunan bu ünsüzlerin iki ünlü arasında eriyerek önünde bulunan ünlüyü uzattığını söyleyebiliriz.

1.1.2.2.2.1 –ğ: (III-91) ölüm (oğlum), (II-45) yürüñ (yoğururuz), (IV-26) bayā (bayağı), (I-98) būdā (buğday), (III-271) ocā (ocağı), (Şefaati) āladılar (ağladılar), (Şefaati) dādi (değdi)

1.1.2.2.2.2 -k/-k-: (IV-66) yōdu, (V-49) ufā, (Şefaati) çocūmuş

1.1.2.2.2.3 –y-: (VI-24) bóle, (Şefaati) öle

1.1.2.2.2.4 –h-:(IV-63) sabā, (V-80) allā, (Şefaati) pēriz

1.1.2.2.2.5 –l-: (VII-117) ānamıyolar

1.1.2.2.2.6 –ñ-:(IX-51) sōra

1.1.2.2.3.Çift Ünlülerin Kaynaşmasıyla: (III-14) nidecān, (Şefaati) nōlacañ

1.1.3 KISA ÜNLÜLER

Bu ünlüler, normal uzunluktaki ünlülerin boğumlanma sürelerinden daha kısa sürede boğumlanmalarıyla oluşan ünlülerdir. Türkçede yalın ya da eklerle uzatılmış tek veya çok heceli kelimelerde görülür. Bölgemiz ağızında kısa ünlülerin oluşumunu şu maddeler halinde toplayabiliriz:

1.1.3.1. Yalın ya da eklerle uzatılmış iki veya daha fazla heceli kelimenin açık ve vurgusuz olan heceleri kısılır: (II-90) yērik, (XI-18) bēş kilo

1.1.3.2. Yükselen ünlülerde ve yabancı kelimeleri bazılarında kısa ünlüler kullanılır: (XI-5) alēmlī, (XIII-18) evlīyalar, (I-100) tabı

1.1.3.3. –l ünsüzünün düşmesi üzerine kendinden önceki bir ünlüde kısalma meydana gelir: (IX-63) nasī boyuyodu

1.1.4. GENİZ ÜNLÜLERİ

Türkçede dilin arka tarafının yumuşak damağa teması ile genizden söylenen ng bir sesi vardır. Biz buna damak “ñ” adı veririz. Yazı dilimizde kaybolduğu halde hemen hemen bütün Anadolu ağızlarında yaşayan damak “ñ”, hece kaynaşması ve ünsüz düşmesi gibi durumlarda kaybolurken fonksiyonlarını yanındaki ünlülülere bunlara genzellik özelliği kazandırır.³² İşte bu nitelikteki ünlülere geniz ünlüleri diyoruz. Bölgemiz ağızlarında da görülür: (I-21) baña, (II-150) saña

1.1.5. İKİZ ÜNLÜLER

Yalın ya da ekler ile genişletilmiş kelimelerin içseslerinde ve ünlüler arasında bulunan -y-, -v-, -g-, -h- ünsüzleri eriyip kaybolduğunda bunların iki tarafında bulunan ve ayrı hecelere ait iken aradaki ünsüzün kaybolması ile yan yana gelmiş olan ünlülerdir. Tek bir nefes baskısı altında birleşerek ikiz ünlüleri oluştururlar.³³ Bölgemiz ağızında rastladığımız bu ünlüleri üç grupta inceleyeceğiz:

1.1.5.1 Yükselen İkiz Ünlüleri: Birinci öğelerinde ikincilere bakarak daha dar ve süreksiz ünlüler bulunan ikiz ünlü türleridir. Yarım ünlü + ünlü (-ua, -eá, -ia): (II-191) deál, (III-103) böúrleri, (II-120) yíardıh

1.1.5.2 Eşit İkiz Ünlüler: Her iki ögesindeki ünlü aynı ve boğumlanma süreleri eşit olan ikiz ünlü türüdür. Ünlü + ünlü (-aa, -ee, -ıı, -ii, -uu, -üü): (IV-48) seer, (III-189) deel, (XII-66) gaasına vuruyo, (V-125) aar, (IV-46) ii bahtım

1.1.5.3 Alçalan İkiz Ünlüler: İkinci öğeleri birincilere bakarak daha dar ve süreksiz olan ikiz ünlü türüdür. Ünlü + yarım ünlü (-aı, -au): (Şefaati) douda “doğuda”, (Şefaati) yaud “yahut”

1.1.6. ÜNLÜ UYUMU

Ünlü uyumu bir kelimedeki ünlülerin kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık bakımından birbirine uyması olayıdır. Bu olay Türkçenin en göze çarpan özelliği olup köklerde ve eklerde ünlüler bakımından oluşan benzerliktir.³⁴

Bilindiği gibi, Türkçe kelimelerde ünlüler arasındaki karşılıklı etkilere bağlanan değişimler, kök hece ünlülerinin öteki hecelerin ünlülerine yapmış olduğu etki ile ünlü uyumu dediğimiz bir benzeşme sisteminin doğmasına yol açar. Bu benzeşmede, kök hece

³² Gülensoy; a.g.e., s.28.

³³ Korkmaz; a.g.e., s.42.

³⁴ Mansuroğlu Mecdut; “Türkiye Türkçesinden Ses Uyumu”, TDAYB 1956, Ankara 1988, s.81.

ünlülerinin taşıdıkları kalınlık - incelik ve düzlük – yuvarlaklık özellik ve etkilerine göre;

- a) Dil benzeşmesi
- b) Dudak benzeşmesi olmak üzere ikiye ayrılır.

1.1.6.1. Dil Benzeşmesi

Dil benzeşmesi, Şefaatli ve yöresi ağızlarında, az sayıdaki özel durumlar dışında, dikkati çekecek biçimde belirgin ve kuvvetlidir. Hatta yazı dilimizde ünlü uyumundan kaçan bazı ekler ve edatlar ile herhangi bir sebeple ünlü uyumundan ayrılmış bulunan Türkçe kelimeler bile bu yumun etkisi altına girmiştir.

Kalınlık-İncelik Uyum

1.1.6.1.1. i- yardımcı ek fiil ile kurulan ve yazı dilimizde ünlü uyumunun dışında kalan –iken zarf fiil eki, -han, -ken, -kene şekillerine girerek ünlü uyumuna uyar: (V-131) ölükene, (III-170) giderken, (III-147) geleken, (IV-52) derkene, (Şefaatli) düşeken

1.1.6.1.2. Aitlik eki olan +ki, yazı dilimizde ünlü uyumu bozulduğu halde bölge ağızında ünlü uyumuna uyulduğu görülür: (X-73) benimki, (X-162) şimdikilerin eti, (Şefaatli) aşamhı

1.1.6.1.3. Son çekim edatı olan “ile” bölge ağızında kullanılır. Bu ekin kullanımları kalınlık-incelik uyumuna göre değişir. –InAn şeklinde kullanılmaktadır: (XI-21) idamınan, (XII-12) gızıynan, (XII-25) mermiynen, (XII-30) dayımınan (Şefaatli) toprānan

1.1.6.1.4. Yazı dilimizde ünlü uyumuna aykırılık gösterecek biçimde daima ince şekliyle kullanılan –leyin zaman zarfı ekinin durumu pek belirgin değildir. Kalın sıradan kelimelerle birleşirken bazen kalın sıradan, bazen de ince sıradan gelir. Bu ek +letın, -+leyitin şeklinde de kullanılmıştır: (XIII-57) sabahleyitin, (Şefaatli) ikındiletin, (Şefaatli) habarsizletın

1.1.6.1.5. i- yardımcı fiili ile kurulan birleşik çekimler bölgemiz ağızında uyuma girer: (II-102) olurısa, (II-39) varıdı, (VII-15) gızıdıh.

1.1.6.1.6. Yazı dilimizde aslen Türkçe olan ve ünlü uyumuna uymayan bazı kelimeler, bölge ağızında ünlü uyumuna uymaktadır:(V-154) anam, (IV-58) gardaşım

1.1.6.1.1. Yabancı Kelimelerde Dil Benzeşmesi

Şefaatli ve yöresi ağızlarında yazı dilinde olduğu gibi yabancı dillerden bir takım kelimeler bulunmaktadır. Bu kelimeler, bölgemiz ağızında kalınlık-incelik uyumu

bakımından Türkçenin dil benzeşmesi kuralına diğer Anadolu ağızlarında olduğu gibi uydurulurlar.³⁵ Bu tür dil benzeşmelerini ilerleyici ve gerileyici olmak üzere iki kısımda inceleriz. Bu benzeşmeler bölgeye ait derlediğimiz metinlerde sık sık görülür:

1.1.6.1.1.1. İlerleyici Benzeşme: Benzeşen ünsüzlerden, birincisinin ikincisini kendisine benzetmesi olayıdır.

mezer (XIX-29), rahmaTlıh (V-128), beker (VIII-27), ceneze (V-128), (III-21) abdaz ”abdest”

1.1.6.1.1.2. Gerileyici Benzeşme: Bir kelime içinde benzeşen ünsüzlerden ikincisinin birinci ünsüzü kendisine benzetmesi olayıdır.

heziren (XI-129), ışıya (VII-13) , (III-38) barabar, (I-22) nışan

1.1.6.2. Dudak Benzeşmesi

Dudak benzeşmesi yalın ya da eklerle genişletilmiş kelimelerle ünlülerin düzlük-yuvarlaklık bakımından ilk hece ünlüsüne göre ayarlanması olayıdır. Türkiye Türkçesinde kelime kökünün düz ünlülerinden sonra düz ünlü yuvarlak ünlülerinden sonra yuvarlak ünlü gelmektedir. Kök hecedeki yuvarlak ünlüden sonra düz, düz ünlüden sonra yuvarlak ünlüler gelebilmektedir. Ayrıca çeşitli ünlü ve ünsüz olayları sonucunda bu uyumun bozulduğu da görülmektedir: (Şefaati) mantu (manto), (XII-32) foturaf (fotoğraf), (Şefaati) dohtur (doktor), (III-196) motur, (Şefaati) horuz

1.1.7. ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ

Ünlüler, ya komşu hecedeki ünlülerin ya da yanlarındaki ünsüzlerin etkisi altında değişirler. Bazı ünsüzlerdeki özelliklerin ünlülere aktarılmasından o ünlünün aldığı etki şekline göre ünlülerdeki değişim değişik şekillerde incelenir.³⁶ Şefaati ve yöresindeki ünlü değişimlerini şu sınıflarda inceleyebiliriz:

1.1.7.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi

Bölgemiz ağızında pek seyrek görülür. Uyum bozulmasına yol açan ünlü incelmesi c, ç, l, m, n, s, ş, t, y, z gibi dudak, diş, diş eti, diş eti- ön damak bölgelerinde boğumlanan ünsüzlerden birinin ya da birkaçının etkisine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.³⁷

1.1.7.1.1. a>e: Örnekleri genellikle yabancı asıllı kelimelerde görülür: (IX-23) mávi, (I-

³⁵ Gülensoy; a.g.e., s.33.

³⁶ Korkmaz; a.g.e., s.56.

³⁷ Ahmet Günşen, **Kırşehir ve Yöresi Ağızları**, Ankara, 2000, TDK yay., s.41

102) bereber, (III-7) āšem, (IV-56) ğavın (Şefaatli) tamam

1.1.7.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması:

“k, g, ğ, n” gibi ön damak ünsüzlerinin kalınlaştırma etkilerine bağlı olarak ön, ç ve son seslerde görülen bir değişmedir.

1.1.7.2.1. a>e:(X-27) náziyo “ne geziyo”, (XV-11) rahmaTlıh, (II-139) dārmen, (Şefaatli) havla (helva), (III-200) havas (heves), (IV-38) barabar (beraber)

1.1.7.2.2. ö>ó.o:(V-16) góbēni, (V-48) órteller, (X-9) kóşesinde, eviñizin óñü

1.1.7.2.3. a>i:(XI-28) dealidi,(XV-79) mayış, (Şefaatli) buriya

1.1.7.2.4. ü>ú,o: Örnekleri fazla değildir: (XV-30) yún, (XV-27) gún, (XIX-9) súrnelim, (Şefaatli) hücüm, (Şefaatli) tüvalet

1.1.7.3. Geniş Ünlülerin Daralması

c, ç, ı, m, s, ş, t, y, z ünsüzlerinin yanlarındaki ünlüleri inceltme etkisi yanında, daraltma etkisi de vardır. Bölgemizde, bu ünsüzlerin daraltma etkisi de vardır. Bölgemizde bu ünsüzlerin daraltma etkisi oldukça yaygındır.³⁸

1.1.7.3.1. a>ı:Yazı dilinde de görülen y’nin daraltıcı tesiriyle ortaya çıkan ünlü daralmaları bulunmaktadır: (XV-84) arhıya, (I-112) yapmıyan

1.1.7.3.2. e>i:(I-18) idellerdi, (II-20) bişiy, (III-189) bēyaz

1.1.7.3.3. o>u:(XV-13) motör, (XI-99) bōazlıyanda, (XI-32) ğumutanım

1.1.7.3.4. ö>ü,u:(I-76) ününe (önüne), (II10) süyle, (Şefaatli) üverdi (överdi)

1.1.7.3.5. u>ı:(I-95) yumırta, (II-11) hamır, (II-113) yāmır

1.1.7.4. Dar Ünlülerin Genişlemesi:

1.1.7.4.1. ı>a: (I-52) çağırılardı (çağırırılardı), (Şefaatli) aĝar, (X-61) yaa (yaĝı)

1.1.7.4.2. i>e,è: (I-29) hedeye (hediye) , (Şefaatli) hekaye

1.1.7.4.3. u>o,ó: (XIII-30) yōnan (yunan), (IV-55) yoĝarı (yukarı), (V-68) doom (doĝum)

1.1.7.4.4. ü>ö,ó: (X-16) hōrmet (hürmet), (X-18) gōzel

1.1.7.5. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

1.1.7.5.1. e>ü: (VII-103) bōcük (böcek) (IV-22) ötü yannı, (Şefaatli) öpmüye, (Şefaatli)

³⁸ Günşen; a.g.e., s.42

köşüye

1.1.7.5.2. e>ö:(XI-95) dövlət (devlet), (Şefaati) bölənmiş, (Şefaati) cömaat

1.1.7.5.3. a>o,u: (Şefaati) oduya, hocuya, oruya, pontolon

1.1.7.6. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

Bölgemiz ağızında dudak benzeşmesine bağlı olarak düz ünlülerden sonra düz ünlülerin gelmesi yönündeki kuvvetli eğilimin, yazı diline geçmiş yuvarlaklaştırma etkilerine engel olmuştur.

1.1.7.6.1. o>ı: Örnekleri yabancı asıllı birkaç kelimede görülür: (Şefaati) balın (balon), (XX-25) mılla osman

1.1.7.6.2. u>ı: (I-95) yumırta, (II-113) yāmır (yağmur), (II-11) hamır (hamur)

1.1.7.6.3. ö>e: (VII-94) beyle (böyle)

1.1.8. ÜNLÜ DÜŞMESİ:

Şefaati ve yöresi ağızlarında vurgusuz orta hece ünlüsünün düştüğü görülmektedir. Düşen ünlü genelde açık hece ünlüsüdür. Bu düşme olayları sebepleri ile birlikte şu maddelerde toplayabiliriz.

1.1.8.1. Yalın ya da ekler ile genişletilmiş üç yahut daha fazla heceli kelimelerde iç seste akıcı ya da yarı ünlü durumunda olan bir ünsüz ile akıcı, yarı ünlü, sızıcı yahut patlayıcı ünsüzlerden biri arasında bulunan ve açık bir heceden sonra gelen dar, açık hece ünlüleri çoğu zaman düşer³⁹: (III-27) nördü, (IV-51) nolursun, (I-57) pişirrim “pişiririm”, (II-11) yurruh “yoğururuz”, (XV-84) soygo “soyuyor”

1.1.8.2. Ünlü ile biten bir kelimenin ünlü ile başlayan bir kelime ile bağlantı kurmaya başlaması dolayısıyla iki ünlünün yan yana gelmesi durumunda bazen ilk kelimenin son hecesindeki ünlü düşer. Geride kalan ünsüzü ikinci kelimenin önses ünlüsü kendi hecesi içine alır: (IV-51) nolursun, (IV-38) alt ay sōna, (X-141) taban açılı (tabanı açılı), (II-90) alt ay (altı ay), (III-280) yanna (yanına), (VII-84) n oldu (ne oldu), (III-65) orda (orada)

1.1.9. ÜNLÜ TÜREMESİ

Dilimizin ses örgüsüne bağlı olarak, bilinen ve bilinmeyen nedenlerle bazı kelimelerin ön, iç ve son seslerinde ünlü türemesi ismi verilen bazı ses olayları meydana gelir. Yazı dilimizde ve Anadolu ağızlarında görülen ünlü türemesinin bölgemizdeki

³⁹ Korkmaz; a.g.e., s.58.

durumu şu şekildedir.

1.1.9.1 Öntüreme

Türkçede bazı ünsüzler, kelime başında bulunmazlar. Böyle olmakla beraber Türkçenin bünyesinde bu tür ünsüzlerle başlayan pek çok kelime bulunmaktadır. Bu yabancı kelimelerden –r, -l ve –ş ile başlayanlara Anadolu ağızlarının gösterdiği tepkiden ve onları kurallı bir ses yapısına uydurma gayretinden ön türeme dediğimiz dil olayı karşımıza çıkarmıştır.⁴⁰ Bölgemiz ağızında –ı, -i, -u, -ü gibi ön türemeler meydana gelmiştir. Bölgemiz ağızında

1.1.9.1.1. i- Öntüreme:(II-6) ilāne, (II-102) ilazım, (III-131) iramazın

1.1.9.1.2. ı- Öntüreme:(V-128) ırakmaTlıh, (V-49) ılohusa

1.1.9.1.3. u- Öntüreme:urum (Şefaatli), urus (Şefaatli)

1.1.9.1.4 ü- Öntüreme:ürüyamda (Şefaatli)

1.1.9.2. İçtüreme: Ön türemenin dışında iç seste yan yana bulunan iki ünsüz arasına da bir türeme ünlüsünün girdiği görülür. Bölgemiz ağızında da bu iç türemelere rastlanır. Bu türemeler aşağıdaki şekildedir:

1.1.9.2.1. a- türemesi: (I-23) alamanyada, (XI-74) zaat.

1.1.9.2.2. ı- türemesi:(XI-30) telgıraf, (XI-41) göngiresi, (VI-25) tırahtör, (V-176) hırılıyo

1.1.9.2.3. i- türemesi:(XVIII-35) hirisTiyan,

1.1.9.2.4. ü- türemesi:(XV-78) üsütünü

1.1.9.3. Sontüreme: Bu, bölge ağızında genelde –ken zarf fiil ekinden sonra bir türeme oluşur: (III-223) çıhakene, (V-131) ölükene, (III-31) gidekene, (IV-52) derkene

1.2 ÜNSÜZLER

Ünsüzler ses yolunun genel olarak daralma bazen de kapanıp açılma durumlarında çıkan seslerdir. Türkiye Türkçesinin 21 ünsüz işareti vardır. b, c, ç, ,d, f, g, ğ, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z yazı dilinde görülen bu ünsüzlerle birlikte Şefaatli ağızında kullanılan –ğ, -h, -ñ, -k gibi ünsüzlerde yer almaktadır. Bu ünsüzler yazı dilinde ayrı bir işaretle gösterilmez. Bu ünsüzleri kısaca belirtirsek:

⁴⁰ Gülensoy; a.g.e., s.42-43.

-ğ: Patlayıcı tonlu art damak g'sı.

h: Arap alfabesinde ح harfi ile gösterilen süreksiz ve tonsuz gırtlak h'dır.

k: Süreksiz ve tonsuz art damak k'sı.

ñ: Türk alfabesinde sağır n, damak n sesidir.

Bölgemiz ağızında yer alan ünsüzlerin geneline baktığımız zaman bu ünsüzlerin boğumlanma noktalarında bir takım farklılıklar görmekteyiz. Ara sesler diyebileceğimiz bu ünsüzlerin iki ünsüzün ortasında bir boğumlanma noktası olup kendilerine ait bir harfle gösterilmiştir. Bunlara bakacak olursak:

1.2.1.1. p ünsüzü: Patlayıcı tonlu çift dudak ünsüzü olan b sesi, p değişimine uğramıştır. Bu değişim esnasında b ile p sesi arasında bir ses kullanılmıştır. Biz bu sesi “P” ile göstermekteyiz. Bu sesin meydana gelmesinde p tonsuz ünsüzünün tonlulaşması da etkilidir: (XII-57) Pencere, (XV-78) Parmāna, (XX-15) Pek, (I-57) Pişirrim, (II-82) Pekmez

1.2.1.2. ğ ünsüzü: Yumuşak damak ünsüzlerinden sızıcı tonlu, bölgemiz ağızlarında ğ<k değişimi sonucu oldukça sık kullanılır. “ğ” sesi de genelde tonlulaşan k sesi yerine kullanılır:(II-81) ğoruh, (VII-107) ğızım, (X-98) ğadınlar

1.2.1.4. k ünsüzü: Bazen g sesi tonsuz damak k sesine doğru bir eğilim içerisinde tam bir tonsuzlaşmaya uğramıştır. Bu durumda kulağa g~k arası bir ses gelir ki biz bunu k olarak gösterdik. Bölgemiz ağızında bu ünsüzle sıkça karşılaşırız: (II-38) erkek, (III-5) gelinlik, (V-52) ceğetiñi

1.2.1.5. ñ ünsüzü: Yumuşak damak genzel tonlu ünsüzü olan ñ bölgemizde eski şekliyle yaşayan bir ünsüzdür. Kelime köklerinde olduğu gibi ilgi hali, iyelik eki ve fiillerin çekiminde devam etmektedir:⁴¹(III-165) ğaynadıyoñ, (VII-33) duvarıñ, (V-123) ālayıñ

1.2.1.6. r ünsüzü: Tonunu kaybetmiş ve düşme durumuna gelmiş gevşek ünsüzdür. Bölgemiz ağızında çok sık kullanılmaz: (V-17) bıñdefa, (VI-9) bıñ düzen

1.2.1.7. h ünsüzü: Hırıltılı, sızıcı ve tonlu bir küçük dil ünsüzüdür. Bölgemiz ağızında k>h değişmesi sonucu ortaya çıkmıştır: (XX-10) çoñ, (VII-135) bañ, (X-104) ayañTa, (XVI-6) ğaynadıñTan

1.2.1.8. T ünsüzü: Patlayıcı tonsuz dişeti ünsüzü olan t normal kullanımının yanında bölge

⁴¹ Saadet Çağatay; “Türkçede ng Sesine Dair” TDAYB., 1954, Ankara, s.15-30.

ağzında bazen tonlulaşmaya uğrayıp T şeklini aldığı da görülür. Bu ses t-d arası bir sestir: (VIII-6) ğurbeT, (XI-14) vahdeTTin

1.2.1.9. Ç ünsüzü: Tonsuz ünsüzler seslerini çarpma ve sürtünmeden alırlar. Türkçe de tonsuz ünsüz diye geçen ç sesi, tonlu ünsüz olan ve tonunu ses tellerinden alan c sesine dönüşür. Bölgemiz ağzında sık kullanılır: (V-127) genÇ, (VI-35) gereÇlere

1.2.1.10. Ğ: Bir yumuşak damak yarı ünsüzü olduğu ileri sürülen ğ sesi bölgemiz ağzında değişime uğrayarak y-ğ arasında kalmış bir ses olarak karşımıza çıkar: (XII-22) deĞnänen

1.2.1.11. P: Çift dudak ünsüzü olan p sesi bölgemiz ağzında p-b yarı tonlu ünsüz olarak karşımıza çıkar. (II-82) Pekmez, (XII-57) Pencere, (XV-78) Parmāna

1.2.1.12. K: Tonsuz, ön damak k ünsüzü Şefaati yöresinde bazı kelimelerde yarı tonlu, ön damak k (k-g) ünsüzü olarak karşımıza çıkar. (III-7) gelinliK, (Şefaati) çevliK “mevki”

Bölgemize ait ünsüzlerin şeması aşağıdaki şekildedir:

	+ -	+ -	+ -	+ -	+ -	+ -	+ -	+ -	+ -
Patlayıcı	b p P			d t	c ç	g k K	k p	ğ k	
Genzel	M			N			N		
Yan Boğumlanma				I					
Titreyici				R					h
Sızıcı		v f	z s		j s			g h ğ	
Ünsüzler	Çift Dudak	Diş Dudak	Diş	Diş – Dişeti	Ön	Arka	Ön	Arka	Küçük Dil
					Sert Damak		Yumuşak Damak		

+: tonlu -: tonsuz

1.2.2. ÖN SES ÜNSÜZLERİ

Yazı dilimizde olduğu gibi Şefaati ve yöresi ağızlarında da –ğ, -ñ ünsüzleri önsese bulunmazlar. -ğ ünsüzü ise -k'dan değışme bir ünsüz olup bölge ağızında önsese sık olarak kullanılmaz. Fakat iç ve sonseste ise sıkça kullanılır. Bunların dışında kalan bütün ünsüzler önsese kullanılabilmektedir. c-, l-, m-, n-, r-, z-, ünsüzleri ile başlayan kelimeler genellikle yabancı kaynaklı kelimelerdir.

1.2.2.1. c ünsüzü:(I-64) ceyran, (XI-21) cumhuriyetiniñ, (XI-21) cumhurbaşkanı, (Şefaati) civciv

1.2.2.2. l ünsüzü: Şefaati yöresinde l sesi ile başlayan kelimelerin önüne i ünlüsü getirilerek kullanılmıştır. (II-6) ilâne (leğen), (II-102) ilazım (lazım)

1.2.2.3. m ünsüzü:(XVIII-28) merkez, (XIX-30) mezar, (X-118) mısır, (IX-23) mavi, (VI-8) merah, (XI-92) mepus

1.2.2.4. n ünsüzü:(XVI-8) normal, (I-22) nişanlı, (Şefaati) nohta

1.2.2.5. r ünsüzü: (XV-11) rahmatlı, (IV-34) ireçber (rençber), (IX-23) reng, (XI-126) rēs (reis)

1.2.2.6. z ünsüzü: (XII-24) zaten, (XI-9) zekayı, (XI-20) ziyaret, (X-6) zem zem

1.2.2.7. ş ünsüzü: (II-46) şuncâz, (II-26) şöyle, (II-36) şimdi, (X-125) şağa, (XII-67) şapğa

1.2.2.8 f ünsüzü: (XVII-27) film, (Şefaati) fabrika, (Şefaati) fiyat, (X-87) fağır, (VI-11) fasülle

1.2.2.9 p ünsüzü: (VIII-70) pınar, (X-111) pompa, (VIII-55) portahal, (III-178) pıçah, (XV-77) pantul

1.2.2.10 h ünsüzü: (X-100) hedik, (V-79) haram, (XII-9) hırsız, (II-11) hamır, (X-105) hızmat

1.2.3. ÖN SES ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ

Bölgemiz ağızlarına ait ön ses ünsüz değışmeleri, genel olarak Orta Anadolu ağızlarının belirgin özelliklerini yansıtırken, yer yer öteki ağızlarda görülen özellikleride yansıtır. Bu değışmelerin bir bölümü kuralı iken, bir bölümü ise kurallaşma özelliğı kazanmamış değışmelerdir.

1.2.3.1. Tonlulaşma

Eski Türkçede n seste bulunan tonsuz ünsüzlerin tonlulaşması, Güney-Batı Türkçesinin genel karakterini belirleyen yaygın olaylardan biridir. şefaati yöresi ağızlarında yer alan bazı sözcüklerde n seste tonlulaşmanın yerleşik olduğu görülmektedir.

1.2.3.1.1. k- > ğ- :(XII-27) ğavga, (II-7) ğoruh, (VII-32) ğızın, (X-97) ğadın

1.2.3.1.2 t- > d-:(XII-5) Tarihle, (XX-9) Tepeliyo, (I-9) TesTere, (şefaati) dene (tane)

1.2.3.1.3. p-> b, P-: Bu değişim aslında kelimenin Türkiye Türkçesinde nceki dönemini ifade eden bir durumdur. Bölge ağızında bazı kelimeler söylenişte asıllarını korumuşlardır: (XII-57) Pencere, (XV-78) Parmāna, (II-81) Pekmez

1.2.3.1.4. s-> z- :(I-76) zabah, (III-132) zhr, (şefaati) zebze

1.2.3.2. Tonsuzlaşma:

Tonlu b, c, d, g, ğ, j, v, z ünsüzlerinin tonsuz olan nsz karşılıklarına dönüşmesi biçiminde gerçekleşen ses olayına tonsuzlaşma adı verilmektedir. şefaati ve yöresi ağızlarında tonsuzlaşma örneklerine, tonlulaşma olayı kadar sık ratlanmaktadır.

1.2.3.2.1. d- > t-:(V-163) tşman (düşman), (şefaati) tkkan (dükkan), (VII-43) tefter (defter)

1.2.3.2.2. g-> ğ- k-: Bilindiği gibi k ünsüzü ET.'den bu yana Batı Türkçesinde g'ye doğru bir gelişim izlemiştir. Bu nsz Türkiye Türkçesinde büyük ölçüde tonlulaşmış ve g'ye dnşmştir. Bölgemiz ağızlarında da bu kelimenin çok olmamakla birlikte aynen yaşadığı görülür: (III-107) kndel, (VI-42) ğofan "kovan", (I-128) ğayfaltı, (I-73) ğollar "koyarlar"

1.2.3.2.3. -z>-s :(X-188) saten (zaten), (VI-31) gaste (gazete)

1.2.3.3. Sızıcılaşma:

Ayrıca bölge ağızında görülen n>l, h>ĥ, >ř gibi bir takım nsz değişimleri oluşmaktadır. Bunlar çok sık olarak kullanılmamıştır: (XI-147) lbeti, (XVII-7) noĥut, (şefaati) yaĥut, (XI-10) işgi "igi"

1.2.4. İ SESTE ÜNSÜZ DEğİşMELERİ

şefaati ve yöresine ait i nsz değişmeleri kurallı olarak görülür. Bunlar tonlulaşma, tonsuzlaşma, iç seste sızıcılaşma, akıcı ünsüzler arasındaki değişmeler olarak

dört bölümden oluşur.

1.2.4.1 İç seste Tonlulaşma:

Şefaatli ve yöresi ağızlarında içseste bulunan yan yana ünsüzlerden herhangi biri tonlulaşma eğilimindedir: (XI-56) yapTında, (XI-127) serT, (I-71) asger, (XII-34) arabınan, (XIII-22) harPTe

Yazı dilimizde de olduğu gibi -p-, -ç-, -t-, -k- ünsüzleri iki ünlünün arasında kaldığı zaman tonlulaşma geçirirler: (V-48) çabıT, (XV-27) çorabı, (XIII-53) avradını

1.2.4.2. İç seste Tonsuzlaşma

1.2.4.2.1. -v->-f- değişimi:(VII-67) defñ ğarısı (devin), (X-57) ğafurmayı (kavurma), (VI-42) ğofan (kovan)

1.2.4.2.2. -z->-s- değişimi: (I-45) batmas, (VI-30) gaste

1.2.4.2.3. -g->-k- değişimi:(XIII-7) kölgede, (V-19) kömerler (gömerler)

1.2.4.3. İçseste Sızıcılaşma

İç seste sızıcılaşma olayının bölge ağızındaki örnekleri şöyledir:

1.2.4.3.1. -k->-ğ- değişimi: Bölgemiz ağızında bulunan içsesteki k sesi iki ünlü arasında ğ sesine dönmüştür. Bu hırıltılı gırtlak ğ'sıdır. (XVIII-20) çocuğlarım, (XV-84) çığarır, (XVII-10) oğundūnda, (XIV-23) yahmış

1.2.4.3.2. -ğ->-n- değişimi:(IX-52) inne, (Şefaatli) buñaz (boğaz)

1.2.4.3.3. -n->-ñ->-y- değişimi:(V-110) anayñ, (IX-14) halayñ, (II-34) diylediñmi

1.2.4.3.4. -ğ->-y- değişimi:(XII-22) deĞnānen

1.2.4.3.5. -c-, -ç-> -ş- değişimi:(I-13) aştıñ mı (açtın mı), (XI-43) sürşmesi (sürçmesi), (XVIII-9) göştü (göçtü)

1.2.4.3.6. -ğ->-v- değişimi: soğan (Şefaatli) suvan

1.2.4.3.7. -j->-c- değişimi: (XIII-61) mesacı

1.2.4.3.8. -h-> -y- değişimi: Nefes sesi olan -h ünsüzü iki ünlü ile bir ünsüz arasındaki yerini kendisi gibi sızıcı fakat bol sesli akıcı y ünsüzüne bırakır. Bölge ağızındaki yabancı kelimelerde karşılaşılr: (I-128) ğayfaltı, (XI-31) zeyir, (XI-73) sayibine

1.2.4.4. Akıcı Ünsüzler Arasındaki Değişmeler

Bölgemiz ağızında akıcı ünsüzler arasında değişmeler vardır. bu değişmeleri şu şekilde sınıflandırabiliriz:

1.2.4.4.1. –r->-l- değişimi: (I-73) gollar, (II-173) gelillerdi, (III-80) toplallardı

1.2.4.4.2. –m->-n->-ñ- değişimi: (I-53) şindi, (I-58) gönşu

1.2.4.4.3. –n>-ñ- değişimi: (I-13) dúñür, (IV-5) yalıñızım, (VIII-70) pıñar

1.2.5. İÇ SESTE ÜNSÜZ BENZEŞMESİ

İçseste yan yana iki ünsüz bulunan yerlerde ya da söyleyiş bakımından aynı durumda bulunan komşu kelimelerin son ve önsesleri arasında bazen iki ünsüzden biri boğumlanma bakımından kendisine yakın öteki ünsüzü büsbütün ya da kısmen kendisine benzeştirir. Böylece ünsüz benzeşmesi dediğimiz olay meydana gelir. Bölgemiz ağızlarında benzeşme olayları iki şekilde gerçekleşmektedir:

1.2.5.1. İlerleyici Benzeşme: Benzeşen ünsüzlerden birincisinin ikincisini kendisine benzetmesi olayıdır.

1.2.5.1.1. Yarım Benzeşme: Birinci ünsüzün ikinci ünsüze etki ederek ona kendi özelliğinin birini veya bir kısmını vermesi olayıdır. (Şefaati) hocayna, (Şefaati) türküyne, (Şefaati) okúzlernen, (II-11) onnarna, (XVII-16) babasıynan, (II-121) arabayna

1.2.5.1.2. Tam Benzeşme: Boğumlanma yeri, tınlama rengi, ağız kanalının genişliği gibi bazı özellikleri olan ve yalnız bir noktada ayrılık gösteren veya hiçbir benzer özellikleri olmayan ünsüzlerin birbirine her yönden benzemesidir.

1.2.5.1.2.1. –nl>-nn- benzeşmesi: Bu benzeşme bölge ağızında çok sık olarak kullanılmıştır: (VII-94) ğarannıñ, (I-22) nişannılı, (II-11) onnar, (VI-17) bunnar, (X-98) annaTırlardı

1.2.5.1.2.2. –ly-> -ll- benzeşmesi: (VI-11) fasülle, (I-7) söllerim, (I-104) şölle

1.2.5.1.2.3. –zl->-zz- benzeşmesi: (XI-56) yüzzira, (II-41) gózzeme, (II-49) bazzama

1.2.5.1.2.4. –nd->-nn- benzeşmesi: (IV-29) onnan sōna, (II-60) bunnan

1.2.5.1.2.5. –çy> -cc- benzeşmesi: (XVIII-8) üccüz (üç yüz)

1.2.5.1.2.6. –şy- >- şş- benzeşmesi: beşşüz (Şefaati)

1.2.5.2. Gerileyici Benzeşme: Bir kelimenin içinde benzeşen ünsüzlerden ikincisinin ilkini

kendisine benzetmesi olayıdır.

1.2.5.2.1. –rl- >-ll- benzeşmesi: (V-6) dökellerdi, (VIII-11) deller, (X-43) habelleri, (IX-57) dikellerdi, (Şefaati) hayıllı

1.2.5.2.2. –ls->-ss- benzeşmesi: (I-67) ossun, (VII-109) gessin, (VIII-31) ğurtussam, (Şefaati) össe

1.2.5.2.3. –hm>-mm- benzeşmesi: (V-83) memmed

1.2.5.2.4. –zs->-ss- benzeşmesi: (X-17) gelmesse, (II-102) olmassa, (Şefaati) utanmasa, (Şefaati) kalmassa

1.2.5.2.5. –çt->-ş-t benzeşmesi: (VIII-7) iştım (içtim), (Şefaati) kaştım (kaçtım) (Şefaati) saştı (saçtı)

1.2.6. BENZEŞMEZLİK

Bir kelimedede yan yana gelmiş bulunan aynı cinsten iki ünsüz ile birbirinden uzak duran, boğumlanma noktaları aynı veya birbirine yakın olan iki ünsüzden birinin kendi boğumlanma noktasını ötekinden ayırıp başka bir ünsüze dönüşmesi olayıdır. Bölge ağızında uyum kuvvetli olduğu için çok sık görülmez: filcan (Şefaati) fincan, (III-141) baldırcan

1.2.7. SON SESTE ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ

Şefaati ve yöresi ağızlarında sonseste ünsüz değişimleri genelde tonlulaşma ve sızıcılaşma olarak dikkat çekmektedir.

1.2.7.1. Sonseste Sızıcılaşma:

1.2.7.1.1. –k->-ğ- sızıcılaşması: Tonsuz arka damak ünsüzü k sesi kurallı olarak gırtlak tonlu sızıcısı ğ’ ya döner: (XIX-24) soluğ, (VII-131) yoğ, (XIX-10) iflağ, (XVI-20) sıcağ

1.2.7.1.2. –s>-ş: (II-139) herkeş <herkes

1.2.7.1.3. –n>-ñ: E.A.T’de görülen sonses –n ünsüzleri bölge ağızında korunur: (XX-8) osmaniñ, (XIX-16) ğaşıñ, (XVII-12) babanıñ, (XVIII-29) bulamañ,

1.2.7.1.4. –h>-f: (IX-38) salif (salih), (IV-26) ğünaf (günah)

1.2.7.2. Tonlulaşma:

1.2.7.2.1. –t> -T: (XI-127) serT, (VIII-6) ğurbeT, (XI-155) ğuvveT, (XI-74) zaT

1.2.7.2.2. –s>-z: (VII-15) elmaz, (V-7) mağaz

1.2.7.2.3. -k>-g, -k: (IX-23) reng, (IX-23) Pek, (VI-20) güzellik

1.2.7.2.4. -p>-P: (V-91) Pek, (IX-32) Poyras, (XV-78) Parmāna

1.2.7.3. Tonsuzlaşma:

1.2.7.3.1. -v>-f: (VI-42) gofan (kovan), (IV-55) tufalet

1.2.8. ÜNSÜZ DÜŞMESİ

Ünsüz düşmesi, dilin asli kelimelerinde veya alıntı kelimelerde görülen ve kolay söyleyişe yönelme veya lehçeleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan bir ses olayıdır. Düşen ünsüzün yeri açısından ünsüz düşmelerine bakıldığında, kelime kökleri ve ekler açısından şöyle bir durum karşımıza çıkmaktadır. Kelime köklerinde ünsüz düşmesi kelime başında (ön seste), ortasında (iç seste) ve sonunda (son seste) olmak üzere üç yerde olabilmektedir.⁴² Şefaati ve yöresi ağızlarında -f-, -ğ-, -h-, -k-, -l-, -n-, -r-, -v-, -y-, -z- gibi ünsüzler iç seste genelde düşmüştür.

1.2.8.1. -d- düşmesi: (VII-101) günüz (gündüz),

1.2.8.2. -f- düşmesi: (VII-97) çiftçiler (çiftçiler), (XII-66) ğaasına (kafasına), (III-154) hatlarımız (haftlarımız)

1.2.8.3. -ğ- düşmesi: (XI-28) deal (değil), (I-23) dúünüm (düğünüm), (I-100) būda (buğday), (Şefaati) yāmır, (Şefaati) dōru

1.2.8.4. -h- düşmesi: Bölgemiz ağızlarında iç ve sonseste çok sık rastlanan bir ses düşmesidir: (II-37) sabaleyin, (VII-94) alla alla, (IX-60) ğırşēr, (IV-19) zelā (zeliha), (III-202) tōm (tohum)

1.2.8.5. -k- düşmesi: İç seste görülür: (VIII-36) ōsúz (öksüz), (I-66) serecān, (I-68) yodū, (I-74) āşam, (III-12) çōdu, (I-168) āzan

1.2.8.6. -l- düşmesi: İç ve son seste görülür: (II-16) ğaħarīħ, (XIV-13) gónün, (III-206) nası, (III-96) ónūķ (önlük), (Şefaati) gaħ (kalk)

1.2.8.7. -n- düşmesi: (III-170) bā (bana), (IV-34) reçber (rençber), (Şefaati) sōra, (Şefaati) piriç (pirinç)

⁴² Prof. Dr. Nadir İlhan, "Türk Dilinde Ünsüz Düşmesi, Nedenleri ve Türleri", "ZfWT - Zeitschrift für die Welt der Türken / Journal of World of Turks", Cilt Vol.1, No. 2 (2009), s.43-55. pp., 2009

1.2.8.8. –r- düşmesi: (I-112) bişey, (V-15) keseken, (II-28) gideken

1.2.8.9. –t- düşmesi: (III-21) abdaz, (XI-88) ras (rast), (VIII-23) doslar (dostlar)

1.2.8.10. –v- düşmesi: (I-49) evel, (III-89) dērildim (devrildim), (III-112) çualları, (V-92) töbe

1.2.8.11. –y- düşmesi: (I-61) ne bilim, (I-74) güve (güvey), (III-46) būda, (V-110) gosunlar, (III-92) goma

1.2.9. ÜNSÜZ İKİZLEŞMESİ

Ünsüz ikizleşmesi E.T’ de olduğu gibi bugün: ü Türk lehçelerinde de bol örnekleri olan fonetik bir olaydır. Gabain’e göre ilk hece sonunda –r, -t, -s, -ş, -n seslerinde kendini gösteren bu ikizleşme keskin bir şekilde sona eren bir heceden sonra gelen ünsüzlerin uzatılmasının yazıya aksettirilmesinden ibarettir. Talat Tekin’e göre ise açık hecedeki uzun ünlünün tesiri ile müteakip hecenin başındaki ünsüz ikizleşir. İkizleşme ile hece kapalı hale gelir ve uzun ünlü kısalmır. Bölge ağzında görülen bu ses olaylarının örnekleri şu şekildedir:⁴³ (X-51) eccik (azıcık), (VII-98) eşşē, (II-12) küccük, (VII-13) sekkiz, (III-215) beşşik, (VII-60) ışşıh (ışık), (III-96) aşşāda

1.2.10. İKİZ ÜNSÜZÜN TEKLEŞMESİ

Arapçadan geçme bazı ikiz ünlülü kelimelerdeki ünsüzlerden birisinin Türkçe kelimelerde kelime kökünde aynı çift ünsüzün bulunmaması kuralına da uyularak, gevşeyerek erimesi sonucunda olmuştur: (III-24) evel, (V-105) seyfulah, (XI-142) guvet

1.2.11 HECE KAYNAŞMASI

Bütün Anadolu ağızlarında bol örnekler veren hece kaynaşması olayına sebep olan ünsüzler –ğ, -ğ, -k, -y (sert damak ünsüzleri) ile –n (yumuşak damak, ön genzel), v (diş dudak, sızıcı tonlu), r (diş, diş eti, titreyici, tonlu) ve h (küçük dil, sızıcı tonsuz) ünsüzleridir. Bu ünsüzler, bazı fonetik olaylar sonucunda yavaş yavaş eriyip kaybolurlar. İki veya daha çok komşu hecenin kaynaşıp tek hece görünümü kazanmasını sağlarlar. Bölge ağzında hece kaynaşması sık sık görülür: (IX-60) gırşēr, (X-159) yēdirecēm, (V-15) gōbēni (göbeğini), (V-55) valla, (III-30) şimdikibi (şimdiki gibi), (XII-66) dēynā

1.2.12. HECE YUTUMU

Bir kelimedede yan yana bulunan ve sesleri boğumlanma nitelikleri bakımından

⁴³ Gülensoy; a.g.e., s.65

birbirine eşit ya da çok yakın olan iki hecenin söylenişte tek heceye indirilmesi demek olan hece yutumu olayı bölgemiz ağzında fazla görülmez: (X-51) eccik, (III-30) şimdiki (şimdiki gibi), (XI-97) gırşēr (Kırşehir), (I-61) nebim, (IV-19) zelā (Zeliha)

1.2.13. ÜNSÜZ TÜREMESİ

Türkçe yazı dilinde kelime köklerini diğer eklerle bağlarken yan yana gelen iki ünlünün çatışmasını önlemek için bu iki ünlünün arasına zamir n'si ve y koruyucu ünsüzü getirilir. Bölge ağzında da bunun dışında ön iç ve sonseste olmak üzere bir çok sessiz türemesi olmuştur.

1.2.13.1. Önseste Türeme: Genelde h- ünsüzü türer: (V-162) havlu (avlu), (VIII-35) havya (ayva)

1.2.13.2. İçseste Türeme: Yabancı kelimelerde y- türemesi olmaktadır. -v-, -d-, -r- türemeleri de seyrek olarak meydana gelmektedir: (II-117) pendir (peynir), (IX-11) örtküsü (örtüsü), (X-134) dayire (daire), (XV-68) ismayil (İsmail)

1.2.13.3. Sonseste Türeme: Sonseste -k, -m türemesi dikkat çekmektedir. -k türemesi “ok” kuvvetlendirme edatının izlerini taşımaktadır. Bu ek k>ğ değişimi ile ğ şekliyle de kullanılmıştır: (II-125) şimdik (şimdik), (III-133) yōsam

1.2.14. ÜNSÜZLERDE YER DEĞİŞTİRME

Bazı kelimelerde daha sonra gelecek bir ünsüzün boğumlanma noktasının daha önceye alınarak söylenmesi demek olan yer değiştirme, ses çıkışlarındaki boğumlanma noktalarının kolaydan zora doğru sıralanmasından başka bir şey değildir. Konuşmada kolaylık sağlanması için bu yol seçilir.⁴⁴

Yer değiştirmeleri yakın ve uzak olarak ikiye ayırıyoruz. Eğer bu yer değiştirme komşu ünsüzler arasında oluyorsa yakın; aralarında sesler olursa uzak yer değiştirme olur.

1.2.14.1. Yakın Yer Değiştirme:

1.2.14.1.1. -ks->-sk-: tiskirmek (Şefaati) < “tiksinmek”

1.2.14.1.2. -kr->-rk-, -rğ-: (I-25) arğabası (akrabası)

1.2.14.1.3. -br->-rb-: (X-50) gúrbe (gübre), (Şefaati) farbıha “fabrika”

1.2.14.1.4. -ml->-lm-: (XI-55) melmeket (memleket)

⁴⁴ Gülensoy; a.g.e., s.69.

1.2.14.1.5. –ts->-st-, -sd-: (XI-68) yastı

1.2.14.1.6. –pl->-lp-, -lb-:cılbah (Şefaatli) < çıplak

1.2.15.2. Uzak Yer Değiştirme:

1.2.15.2.1. r-y>y-r: (I-64) ceyran<cerayan

1.2.15.2.2. l-r>r-l: (XVIII-34) direlim<dilerim

1.2.15.2.3. d-n>n-d: (XV-50) öndüç<ödünç

1.2.15.2.4. l-n>n-l:nalet (Şefaatli) lanet

1.2.15.2.5. l-k>k-l:lakap (Şefaatli) kullap

1.2.16. VURGU

Vurgu, bir kelimedeki diğerlerinden kuvvetli bir şekilde çıkarılan hece üzerindeki baskıdır. Vurgulu hece çıkarılırken üzerine hususi bir şekilde basılır. Bir hece üzerinde yapılan bu baskı onu diğer hecelerden kuvvetli bir söylenişe sahip kılar.⁴⁵

Bölgemiz ağızlarında vurgu gösterdiği nitelik bakımından ikiye ayrılarak ele alınabilir: 1) Kelime Vurgusu 2) Cümle Vurgusu

1.2.16.1. Kelime Vurgusu:

Kelime vurgusu, konuşmalarda ve kelimelerin teker teker vurgulanmasında yazı dilinden pek ayrılmaz.

İki ya da daha çok heceli isim, sıfat, zamir, edat soyundan kelimelerde ve fiillerde kelime vurgusu yazı dilinde olduğu gibi son hecededir. Bu kelimeler eklerle genişletildiklerinde dahi vurgu yine son hece üzerindedir: (VII-43) guvat (kuvvet), (X-61) gıvrışh, (X-51) eccik, (III-58) oğla

Hece kaynaşması olayında kaybolan son hecedeki vurgu kaynaşmada varisi olan heceye aktarılır. Böylece son hece yine vurgulu kalır:⁴⁶ (V-15) góbēni, (XII-29) kópā, (III-46) valla

Yer adlarında yer gösteren bazı kelimelerde soru zamir ve sıfatlarında, belirsiz zamirlerde, bağlaçlarda, ünlemlerde ve bazı emir kiplerinde vurgu çoklukla ilk hece üzerindedir: (II-139) herkeş, (XV-37) kimse, (Şefaatli) gonya

⁴⁵ Muharrem Ergin; **Türk Dilbilgisi**, Bayrak Yay., İstanbul 1993, s.98-99.

⁴⁶ Korkmaz; a.g.e., s.111.

Yer adlarında vurgu ilk hecededir. Fakat ilk hecenin sonu bir ünlü ile biterse vurgu ikinci heceye geçer: (XI-41) sivas, (Şefaati) hatay

Türkçede yabancı kişi adlarında vurgu ilk hecededir: (XV-19) ismâl (İsmail), (XI-14) vahdeTTin

Türkçe ünlemlerde vurgu ilk hecededir: (XV-68) aha, (XV-73) aboo, (X-184) hee, (III-15) yaaa, (X-36) boo

Sorma, gösterme ve cevap edatlarında da vurgu ilk hecededir: (II-24) aaa tandırımız

II. ŞEKİL BİLGİSİ

1. İSİMLER

1.1. İSİM YAPIM EKLERİ

Kelime kök veya gövdelerine getirilerek kelimenin anlam ve yapısında değişiklik yapan ve onlardan yeni kelimeler türeten eklerdir.

Yazı dilinde kullanılan yapım eklerinin çoğu Şefaatli ve yöresi ağızlarında da kullanılmaktadır. Bu eklerin, bir kısmı aynen kullanılırken bir kısmı da bir takım fonetik değişikliklere uğrayarak kullanılmaktadır. Bölgemiz ağızında kullanılan isim yapım ekleri şunlardır:

1.1.1 İSİMDEN İSİM YAPIM EKLERİ:

1.1.1.1. +Ar: Üleştirme sayı ifadesi taşıyan bir ektir: (III-211) ikişer, (II-13) üçer dörder, (Şefaatli) beşer yüz

1.1.1.2. +Ca: Aslında bir çekim eki olan bu ek isimlere gelerek onlara farklı anlamlar yüklemiştir: (II-138) güzelce, (III-59) aşamaca, (III-80) sabāca,

1.1.1.3. +cāz: EAT’ de –cuğaz/ -cüğez şeklinde olan ⁴⁷ve bugün yazı dilimizde küçültme ve acıma anlamları katan bir ektir. Bölgemiz ağızında da aynı anlamda kullanılır. Bu ek –cak+ı+z>cāz şekline dönüşmüş ve bölge ağızında kullanılmıştır: (II-46) şuncāz (şuncağaz)

1.1.1.4. +Ci: Bu ek Türkçede meslek ve uğraşmayla ilgili isimler yapar: (I-17) aracı, (II-192) hazırcı, (II-195) yaylacı

1.1.1.5. +cİk: Küçültme ve sevgi anlamı katan bu ek bölgemiz ağızlarında da kullanılmaktadır. Kalın sıralı kelimelere +Cıh şeklinde gelmektedir: (III-61) acıh, (X-51) eccik, (Şefaatli) denecik

1.1.1.6. +dAş: +Daş ekinin pek çok kelimeyle birlikte kullanıldığı örnekler bugün de görülmektedir. Ek, Türkçenin diğer eklerinin aksine, günümüz Türkiye Türkçesinde kalınlık incelik uyumuna bağlı olmaksızın -daş / -deş; -taş / -teş şekilleriyle kullanılır. ⁴⁸Eşitlik, ortaklık mensubiyet ifade eder. Ekin gelişimi daş<+da+eş şeklindedir: (I-58) arhadaş, (IV-10) ğardaş

⁴⁷ bk. TS, c. VII, s.65.

⁴⁸ Nadir İlhan, ”Türkçede Ek Kök Kök Ek Kaynaşması ile Ortaya Çıkan Ekler” Turkish Studies, sayı 2363-2376, cild 4
[http://www.turkishstudies.net/Makaleler/441958944_77-ilhannadir1592\(Düzeltilme\).pdf](http://www.turkishstudies.net/Makaleler/441958944_77-ilhannadir1592(Düzeltilme).pdf)

1.1.1.7. +ğaç: Genellikle bir yere verilen adların yerine kullanılır: salıngaç (Şefaatli), bilgeç (Şefaatli)

1.1.1.8. +gil: Grup, aile ve ev ismi yapmak için kullanılan bir ektir: (III-18) babamgil, (V-119) anasıgil, (Şefaatli) gayınbabamgil

1.1.1.9. +kek: Çok sık kullanılmaz: erkek (Şefaatli)

1.1.1.10 +KI: Sıfat yapan eklerden birisidir. Bu ek genel olarak bağılılık bulunma ve aitlik ifade eder. Bazen de bölgemiz ağızlarında kalın sıralı kelimelere gelirken k>ğ değişikliği sonucunda +k1 >+ğ1 şeklini almıştır. Bazen de kendinden önceki sesliye yüklenerek kelimenin aslından düşmüştür. (XI-7) evelki, (II-13) tandırdā, (Şefaatli) ordaki

1.1.1.11. +lAtIn, +lAyIn/+leen, +leyitin: Genellikle zaman isimlerine getirilerek zaman zarfları kurarlar. Ayrıca bu ekin bölgemiz ağızlarında aşağıdaki örneklerde olduğu gibi çok çeşitli kullanışları vardır: (I-77) zabahleyitin, (Şefaatli) habarsizletin, (Şefaatli) öylenleyitin, (Şefaatli) yastılayın, (Şefaatli) öğrenleen

1.1.1.12. +lı: Genellikle sıfat yapmak için kullanılan eklerdendir. Bölgemiz ağızında ilerleyici benzeşme sonucunda -n'li şekilleri de kullanılır: (I-22) nişannılı, (VII-133) Tuzlu

1.1.1.13. +Ilk: Bölgemiz ağızlarında çeşitli fonetik değişimlere uğramıştır. +luh/+lu, +lı, +nıh,/+nuh şekillerinde de görülmektedir. Soyut ve somut anlamlı kelimelerin yanı sıra yer, meslek, araç isimleri de türetir: (V-91) irahmaTlıh, (III-98) yamalıh, (III-57) unluh, (X-90) faıırlıh

1.1.1.14. +IncI: Sıra sayı isimleri yapan çok işlek bir ektir: (XI-98) ikinci, (III-264) üçüncü, (VII-83) yedinci

1.1.1.15. +sIz: Sıfat yapan -lı ekinin olumsuz şekillerini yapar: (VII-36) belirsiz, (II-93) aıırabasız, (X-37) şekersiz

1.1.1.16. +Çı: Genelde çok sık kullanılan bir ek değildir: (III-206) işçi, (XVIII-11) çıfçı

1.1.2. FİILDEN İSİM YAPIM EKLERİ:

1.1.2.1. +c: gısganc (Şefaatli)

1.1.2.2. +ğAç: Bu ek daha çok alet ismi yaparken kullanılır: gısgaç (Şefaatli)

1.1.2.3. +GI: Yapma ifade eden işlek bir ektir. Bazen bu ek k>ğ değişiminden dolayı +hl şeklinde de görülebilir: (I-66) işlengi, (XX-11) uyıı, (III-233) sayıı

1.1.2.4. +Gm: +kIn şeklinde görülen örnekleri de vardır.kalın ünlülü kelimelere ise k>ğ

değişimiyle +hın ekide gelebilir: (VII-84) baygın, (VI-5) düşgün, (Şefaati) başhın

1.1.2.5. +u/+ü: Genellikle isim yapar: (IX-45) örtü, (III-279) görhu

1.1.2.6. +İş: -ma / -me gibi iş isimleri türeten bu ek daha belirli bir isim ekidir ve kalıcı isim yapmaya daha elverişlidir : (XI-86) soruş, (XV-54) geliş, (Şefaati) gidiş, (X-33) alış

1.1.2.7. +h, +k/+k: Bu ek daha çok hareketi yapan ve hareketten etkilenen nesnelerin isimlerini yapar. K>h değişimiyle h şeklinde de kullanılmaktadır: (XV-45) bozuğ, (X-184) buruşuğ, (Şefaati) gubarığ

1.1.2.9. +m: Bölge ağzında çok işlek olarak kullanılan bir isim yapma ekidir: (II-190) satım, (VI-12) verim, (Şefaati) gün batımı

1.1.2.10. +mA: Bu ek, genellikle iş isimleri türetir: (II-192) basma, (XIV-8) sevmeye, (XVIII-19) duyma

1.1.2.11. +mAk: Yapılan hareketlerin ve fiillerin isimleri bu ekle türetilir. Fiillerin isimleşmesinde çok etkin bir ektir. Ek fonetik bir takım değişikliklerle +mah şeklinde de bulunabilir: durmağ (Şefaati), gelmek (Şefaati), satmağ (Şefaati)

1.1.2.12. +Tı: İşlek bir ektir. Genellikle de -n eki almış fiil gövdelerine getirilerek kullanılır. (I-28) oğuntu, (Şefaati) bulantı, (Şefaati) belirti, görüntü

1.2. İSİM ÇEKİMİ EKLERİ

1.2.1. HAL EKLERİ

1.2.1.1. İlgi Hali:

Türkçenin yazılı kaynaklarla takip edilebildiği döneminden bugüne kadar nazallık ve yuvarlaklaşma dışında bir değişikliğe uğramadan gelen ilgi eki, ekli ve eksiz olarak kullanılmaktadır. Ekli kullanımı, ünsüzle biten kelimelerden sonra “-In/-Un”; ünlü ile biten kelimelerden sonra ise, “-nIn/-nUn” şeklindedir. Ek, ilerleyici-uzak-yarım benzeşmeden dolayı birinci kişi zamirlerine “-im” şeklinde gelmektedir. Eksiz kullanımı ise, aralarında ilgi olan iki ismin yan yana getirilmesi şeklindedir. Ek bu şekliyle belirtisiz isim tamlamalarında kullanılır. Türkçenin ilk yazılı kaynaklarından itibaren tarihî gelişimi izlenebilen ilgi eki ile ilgili birtakım sorunlar bulunmaktadır. İlgi ekinin ünlü ile biten kelimelere geldiğinde ünsüzle başlaması, ekin başındaki /n/ ünsüzünün ekin aslî ünsüzü olup olmadığı tartışmasına yol açmış, fakat bugüne kadar çok tartışılmışsa da bu konuda

genel kabul gören bir izah yapılamamıştır.⁴⁹

İlgi hali eki olan +in, isim veya isim görevindeki kelimelere eklenerek bu kelimelerin başka bir kelimeye bağlanmasını, tamamlanmasını sağlar. Bu ekin bölgemiz ağzında çeşitli kullanımları vardır. Bunlar şu şekildedir:

1.2.1.1.1. +İñ: Ünsüzle biten kelimelerin sonuna getirilir: (XIII-47) babamıñ, (V-120) onuñ, (Şefaatli) oñulun azı

1.2.1.1.2. +nİñ: (I-17) onuñ, (XIII-27) yonanıñ, (Şefaatli) davulcunun toñmā

1.2.1.1.3 +Añ: Bu ek sesli genişlemesi sonucunda ı>a, i>e değişimleriyle meydana gelir: (I-18) allahāñ emriyen

1.2.1.2. Yükleme Hali Eki:

İsmi fiile bağlayan ve yapma, yükleme ifade eden bu ekin bölgemiz ağzında kullanılış biçimi aşağıdaki gibidir:

1.2.1.2.1. –ı: (II-167) otu, (II-10) bildikleri, (Şefaatli) beygirleri

Bölge ağzında bu ek sıkça hece kaynaşmasına uğrayarak –aa/-ā şeklinde görülür: (XII-22) deynānen, (II-6) ekmā

1.2.1.3. Yönelme Hali Eki:

İsmi fiile bağlayan yönelme hali eki, getirildiği isme, fiille ilgili bir yönelme, yaklaşma ifadesi katar. Bölgemiz ağzında şu şekilde kullanılır.

+A: (XI-125) bē (beye), (XI-100) ona

a-e ünlü ile biten kelimelerin sonuna –y kaynaştırma harfi girer: (XII-15) ğapıya, (II-133) içeriye

Teklik 1. ve 2. şahıs zamirlerinin yönelme hali E.A.T.’de olduğu gibi zamirin ünlüsü kalın ve zamirin n’si ñ olarak kullanılmaya devam eder: (I-69) baña, (II-150) saña

Sessiz düşmesi ve diftong sonucu yönelme hali eki doğrudan ünlülerle beraber kullanılır: (XI-125) bē, (XI-69) ğayserie

1.2.1.4. Bulunma Hali Eki:

İsimlere gelerek bir yerde bulunma, orda kalma bildiren ektir. +Da şekillerinde

⁴⁹Şahap Bulak, “İlgi Eki Hal Eki Midir?”, Sutad 41, 2017, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/309088>

bulunmaktadır: (XI-75) burda, (III-70) odada, (III-107) evde, (II-41) ocahta

1.2.1.5. Ayrılma Hali Eki:

İsim ve isim soylu kelimelere gelerek onlara uzaklaşma ayrılma anlamı katar. İsme gelen +Dan ekiyle yapılır: (XII-53) şefaaTliden, (II-176) yerden, (III-238) şurdan, (V-75) ocahtan

1.2.1.6. Eşitlik Hali Eki:

Bölgemiz ağzında +CA kullanılmaktadır. Bu ekin isme kattığı anlam eşitlik, benzerlik, gibilik gibi anlamlardır. Bölgemizde kullanımı şu şekildedir: (II-12) gózelce, (X-32) çıhanaca, (I-68) bitenece, (Şefaatli) çocuğa

1.2.1.7. Vasıta Hali Eki:

Vasıta hâli eki “+n”, Eski Türkçe, Orta Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde kullanıldıktan sonra, Osmanlıca döneminde kullanımdan düşmüştür. Eski Anadolu Türkçesinde asıl vasıta hâli eki “+n” olmakla birlikte, “+la”, “birle”, “ile” şekilleri de kullanılmıştır. “+n” eki kullanımdan düşünce, onun yerini “ile” edatı almıştır. Türkiye Türkçesinde “ile” son çekim edatı ve onun ekleşmiş “+la / le” şekilleri vasıta hâli görevinde kullanılmaktadır. Bu ek bölgemiz ağızlarında çok çeşitli hallerde bulunmaktadır: (II-52) bıçağla, (VII-108) bunna, (VI-18) onna

+La: Yazı dilindeki kullanımının yanında n<l ses değişimi sonucunda bu ek şu şekillerde de örnekleri görülmektedir: (II-52) bıçağla, (VII-108) bunna, (VI-19) onna, (III-26) davulla

+nAñ, +InAn: (II-15) parasıynan, (III-38) Tarānañ, (V-66) topranañ, (XII-57) Tabancasıynan

(VII-107) çocuğlarıynan, (I-111) hayırlısıynan, (XII-41) hocasıynan

1.2.1.8. Yön Gösterme Hali Eki:

Yön ifade eden haldir. Bu halin –ra/-re ve –arı/-eri (<EAT –aru/-erü, ET< -garu/-gerü, nadiren de –karu/-kerü) şeklindeki iki eki, bugün çekim ekliğinden çıkmış ve kullanıştan düşmüşlerdir. Ancak birkaç kelimede donup kalmışlardır.⁵⁰ Bölgemiz ağzında da kullanımı bu şekildedir.: (III-260) yuharı, (III-17) sōra, (Şefaatli) dışarı

1.2.2. İSİMLERDE ÇOKLUK

⁵⁰Günşen, a.g.e, s. 107

Çokluk / çoğul terimleri farklı araştırmacılar tarafından tercih edilen sayıca birden çok olanı göstermek için kullanılan gramer terimidir.⁵¹ Yazı dilimizde olduğu gibi Türkiye Türkçesi ağızlarında da çokluk ifadesi ekler ve kelimelerle ifade edilmektedir. İsimlerin çokluğu yapılırken Türkçenin yaygın ve temel çokluk eki +lar +ler ve onun fonetik varyantları kullanılmaktadır. Ağızlar üzerine yapılan yüksek lisans ve doktora çalışmalarının bir kısmında, yayınlanan bir kısım ağız çalışmalarında ekin çeşitli ses olaylarına bağlı olarak +lar +ler, -neŋ, -lāŋ, -le, -la, lē, -lā, -nā, -nē, -dar, -der, -nar, -ner, -naŋ, -neŋ, -leŋ, -laŋ vb. gibi pek çok varyantının kullanıldığı tespit edilebilmektedir.⁵² Bu ek bölgemiz ağızında +lar +ler kullanımını yanı sıra ilerleyici benzeşme sonucunda +nAr şekillerinde de kullanılmıştır.

1.2.2.1. +lAr: (VI-29) oyunlar, (III-11) çocuŋlar, (VII-111) dayılarıñız

n>l ilerleyici benzeşme sonucunda +nAr şeklinde de kullanılmıştır. (VI-18) bunar, (IX-61) onnar, (Şefaati) gelenner

1.2.3. İYELİK EKLERİ

İyelik ekleri ismin karşıladığı nesnenin bir şahsa ya da bir nesneye ait olduğunu gösteren çekim ekleridir. Sahiplik, aittlik ve mülkiyet ifade eder. Bölgemiz ağızında bu eklerin kullanım şekilleri şunlardır:

Teklik:

1. şahıs: +m
2. şahıs: +n; +ñ
3. şahıs: +I; +Sı

Çokluk:

1. şahıs: +mIz
2. şahıs: +nIz; +ñIz
3. şahıs: +lArI

Kullanışları:

Teklik 1. Şahıs +(I)m: (XIII-69) anam, babam, (II-90) ğaynanam, (I-40) ğızım, (III-91) ölüm, (Şefaati) işim gücüm

⁵¹ Prof. Dr. Nadir İlhan, **Türk Dilinde Çokluk**, Manas Yay. Elazığ, 2009, s.15

⁵² Gülensoy, a.g.e, s.85-86.

Teklik 2. Şahıs +n;+ñ: (XIII-31) türksüñ, (XV-66) yerköyüñ, (Şefaati) üstüñ başıñ

Teklik 3. Şahıs +I;+Sı: (XII-38) Tabancası, (X-9) köşesi, (XII-17) vadesi, (VII-32) anası, (IX-13) ğafası, (X-164) ğuması, (IV-44) yātamız

Çokluk 1. Şahıs +mİz: (XV-52) sonumuz, (XVIII-8) ğoyunumuz, (III-94) üstümüz, (III-95) ğaynımız, (III-99) ònüklerimiz

Çokluk 2.Şahıs +nİz;+Nı: (VII-111) dayılañız, (V-60) ğurbanıñız, (V-60) ğurbanınız, (VII-105) attıñız

Çokluk 3. Şahıs +IArI: (VII-6) ğızları, (III-184) topraĥları, (VII-11) araları, (VI-28) avratları

1.2.4. AİTLİK EKİ:

-ki aitlik eki, yapım eki özelliĝi taşımakla birlikte çekim eklerinden sonra gelerek iyelik eki gibi çekim eki fonksiyonu da görür: (II-150) bizimki, (X-124) benimkine, (XV-42) yaşındakine, (II-109) onunki

1.2.5. SORU EKİ:

İsmi fiile bağlayan ve ismin soru şeklini ifade eden soru eki, bölgemiz Şefaati ve yöresi ağzında da yazı dilimizde olduĝu gibi –mı/-mi, -mu/-mü şekilleriyle kullanılır.

1.2.5.1. +Mu: (XV-84) biliyoñ mu

1.2.5.2. +Ñu: (II-35) biliyon ñu

2. ZAMİRLER

Şahıs, gösterme, soru ve belirsizlik kavramları içinde varlıkları temsil ve işaret yoluyla karşılayan kelimelere “zamir” diyoruz. Zamirler, kişilerin ve nesnelerin yerini tutan belirli kelimeler oldukları için sayılarıda çok sınırlıdır. Ne var ki, her adın yerini tutabildikleri, her adı işaret ederek gösterebildikleri için kapsamları çok geniş ve sınırsızdır.⁵³Şefaati ve yöresi ağzlarında başlıca zamir çeşitleri ve kullanışları şu şekildedir:

2.1. ŞAHIS ZAMİRLERİ

Kişilerin yerlerini tutan zamirlerdir. Şahıs zamirleri yazı dilimizde kullanıldığı gibi kullanılmaktadır. Ancak bölgemiz ağzında hal ekleriyle kullanışlarında çeşitli ses

⁵³ Zeynep Korkmaz, **Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi**, TDK Yay. Ankara, 2014, s. 387

olaylarına bağı kullanımları şu şekildedir:

Yalın Hali	İlgi Hali	Yükleme Hali	Yönelme Hali	Bulunma Hali	Ayrılma Hali	Vasıta Hali
Ben (XI-15)	Benim (XII-30)	Beni (XIII-32)	Baňa (V-16)	Bende (I-57)	Benden	Bennen
Sen	Seniň	Seni	Saňa	Sende	Senden	Seninen
O	Onuň	Onu	Ona	Onda	Ondan	Onunnan
Biz	Bizim	Bizi	Bize	Bizde	Bizden	Bizimnen
Siz	Siziň	Sizi	Size	Sizde	Sizden	Sizinnen
Onlar	Onnariň	Onnari	Onnara (III-81)	Onnarda	Onnardan	Onnarnan

2.2. DÖNÜŞLÜLÜK ZAMİRİ

Bölgemiz ağızlarında dönüşlülük zamiri ifade eden kelime yazı dilinde olduğu gibi “kendi” dir. Fakat ön seste meydana gelen k>ğ değişmesi sonucunda bu zamir “ğendi” olarak kullanılmıştır.

1.tekil şahıs: ‘kendim’: gendim ettim gendim buldum (Şefaati)

2.tekil şahıs: ‘kendin’: (XI-41) gendin

3.tekil şahıs: ‘kendi’: (VII-10) gendi

1.çoğul şahıs: ‘kendimiz’: (III-8) gendimiz

2.çoğul şahıs: ‘kendiniz’: gendiniz yapın (Şefaati)

3.çoğul şahıs: ‘kendileri’: gendileri Pek iyi (Şefaati)

2.3. İŞARET ZAMİRLERİ

Varlıkları işaret yoluyla karşılayan zamirlerdir. Bölgemiz ağızlarında kullanılan işaret zamirleri yazı dilimizle paralellik gösterir. Bu, şu, o bunlar, şunlar, onlar, olmak üzere şahıslara göre çekimlenmektedirler. Ayrıca tekil işaret zamirlerinin çekimlerinde şu> ‘şo’ şeklini alabiliyor. Çokluk çekimlerinde ise ilerleyici benzeşmenin yol açtığı bunlar ‘bunnar’, şunlar ‘şunnar’ şekillerini almaktadır.

Bu: (IV-15) bu da almanyaya

Şu: (XIV-20) şunun derdi

O: (XII-11) onu

Bunnar: (II-50) bunnar, (VI-20) bunnar,

Şunnar: (XVIII-30) şunnar

Onnar: (II-9) onnar

İşaret zamirleri yön gösterme ekleri almazlar.⁵⁴ Bölgemiz ağızlarında yön eki almış gibi görünen: *oraya*<ora, *buraya*<bura, *şuraya*<şura gibi kelimelerin aslı “bu+ara”, “şu+ara”, “o+ara” kelimelerinin bir sıfat tamlaması halinde birleşmesinden oluşan yer adlarıdır.

2.3.1. İŞARET ZAMİRLERİNİN EDATLARA BAĞLANMASI

İşaret zamirleri şahıs zamirlerinde olduğu –gibi, –için, –kadar, –sonra gibi edatlarla bağlanması sonucunda edat grubu içerisinde kullanılabilir: (II-16) onun için, (I-18) ondan sönemayım, (X-14) o ğadar

2.4. SORU ZAMİRLERİ

İsimlerin yerlerini soru yoluyla tutan kelimelere soru zamirleri diyoruz. Soru zamirlerinin birkaçı asıl soru zamirleridir. : ne, nere, kim vb. diğer soru zamiri örnekleri ise başka kelimelere getirilen iyelik ekiyle soru zamirine dönüşmüştür: hangileri, kaçınız gibi. (III-9) nörek, (II-117) ney,(III-114) hangisini

2.4.1. Soru zamirlerinin edatlarla kullanımı: (III-161) neynen ne+ile

2.5. BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ

Belirsizlik zamirleri, kişileri ve nesneleri belirsiz olarak temsil eden zamirlerdir. Aslında belirsizlik zamiri olan sözler birkaçı geçmeyecek kadar azdır: adam, insan, kimse, Farsça-Türkçe karışımı herkes, Arapça-Türkçe karışımı cümlesi Arapçadan alıntı falan, filan ve şey gibi. Bunlar dışında kalan belirsizlik zamirleri; bazı belirsiz sıfatlara, soru zamirlerine ve zarflara iyelik eklerinin getirilmesi ile oluşur: başkası, bazısı, bazıları, biri, birisi, biriniz, birileri, büyüğü, büyüklerş, çoğu, çokları, gerisi, hepsi vb. sayıları da pek

⁵⁴ Korkmaz, a.g.e, s. 405

çoktur.⁵⁵ Bu zamirlere bölgemiz ağızlarında sıkça rastlanmaktadır.

Dilimize Arapçadan girmiş olan şey kelimesi bölgemizde aldığı eklerle sıkça belirsizlik zamiri olarak kullanılmaktadır. Yalnız e>i değişimi sonucunda şu şekilde de kullanılır: (V-25) şeyler, (VI-31) şeyler

Bölgemiz ağzında “herkes” kelimesi son seste s>ş değişimiyle genelde “herkeş” şeklinde kullanılmıştır: (X-94) herkeş

Bölgemizde ayrıca şu belirsizlik zamirleride kullanılmıştır: (I-45) kimse, (I-54) başga, (II-11) biri, (I-68) herkes, (V-80) hepsi, (IV-57) biri, (III-207) ço, (XI-158) bazıları

Ayrıca “falan-fılan” gibi kelimelerde belirsizlik zamiri olarak kullanılmıştır: (XI-68) filan

3. SIFATLAR

Sıfatlar, vasıf isimleridir. Türkçede tek başına sıfat yoktur. Her sıfat aynı zamanda bir isimdir.⁵⁶ Sıfatlar söz diziminde daima bir ismin önünde ve yalın halde yer alırlar. Söz diziminde başka bir kelimeye bağlanmadan, doğrudan yükleme bağlanan herhangi bir kelimenin sıfat olması söz konusu değildir. Sıfatlar daima sıfat tamlamasının (sıfat+isim) niteleyen, belirten yardımcı tamlayan unsurunu oluşturur.⁵⁷ Bölgemiz ağızlarında sıfatların kullanımını şu şekilde sınıflandırabiliriz:

3.1. NİTELEME SIFATLARI

Varlık veya kavramları durum, biçim, renk, yapı vb. bakımdan niteleyen sıfatlara niteleme sıfatı denir. Varlık ve kavramların ne kadar özelliği varsa, o kadar da niteleme sıfatı vardır. Bunlar nesnelerin doğrudan doğruya kendi kalıcı nitelikleri olabileceği gibi, hareketlerine bağlı geçici sıfatları da olabilir. Bölgemiz ağzında kullanımı şu şekildedir: (II-71) beyaz toprā, (XI-15) ırmızı lira, (Şefaatli) ırmızı elbise, (III-72) sarı ıya, (VIII-21) yeşil oTlar, (III-196) küccük ıız, (XI-20) belirsiz hesap, (VIII-32) yeşil başlı ördek, (II-76) küpeli āzanlar

3.2. BELİRTME SIFATLARI

Bunlar nesnelerin dış vasıflarını belirten sıfatlardır. Nesneleri sayı, soru, belirsizlik, işaret yoluyla nitelendiren sıfatlardır. Bu sıfatlar belirttikleri yönlerden dörde

⁵⁵ Korkmaz, a.g.e, s.412

⁵⁶ Muharrem Ergin; **Türk Dilbilgisi**, Bayrak Yay., İstanbul 1993, s.22

⁵⁷ Prof. Dr. Mustafa Özkan, **Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım**, Filiz Kitapevi, İstanbul,2000, s. 520

ayrılır:

3.2.1. İşaret Sıfatları:

Bu sıfatlarda yazı dilimizde olduğu gibi bölge ağzımızda da ‘bu, şu, o’dur. Bunlar aslında tek başına işaret zamiri olarak kullanılmaktadır. Ancak bir ismin önünde ve daima yalın halde , onu işaret yoluyla belirttikleri zaman sıfat olurlar.⁵⁸ Bölgemiz ağzında kullanımı şu şekildedir: (XI-36) bu gece, (X-61) şu yâlar, (XI-101) o gün, (I-26) bu dúün, (II-163) bu ocağ, (III-72) bu yıl

Ayrıca bölge ağzında *öbür* ve *öteki* gibi kelimeler de işaret sıfatı olarak kullanılmıştır: obür (Şefaati), (III-36) öbür gaynı, (XVI-23) öbür sefer, (Şefaati) öteki gızlar

‘Şu’ işaret sıfatı ‘şo’ olarak da kullanılmaktadır: (I-52) şo meydan, (Şefaati) şo ev, (III-149) şo yan

‘Bu’ işaret sıfatı ve gün kelimesi genelde hece kaynaşmasına uğrayarak zaman zarfı olarak kullanılmıştır: (XI-21) bön

3.2.2. Sayı sıfatları:

İsimleri sayıları bildirmek yoluyla belirten sıfatlardır. Beş başlık altında incelenir. Bölgemizde kullanılan sayı sıfatları ve gösterdikleri özellikleri şu şekildedir:

3.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları: İsimlerin sayısını belirtir: (II-180) iki üç yaprağ, (XI-103) yedi mayıs, (I-89) beş lira, (XI-5) seksenaltı yaş, (XVII-9) iki gardaş

3.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları: İsimlerin derecesinin sayısını belirten sıfatlardır. +IncI ekiyle yapılır: (III-264) ikinci ún, (VII-83) yedinci ğardeş, (III-264) üçüncü ún, (XI-97) ikinci sınıf

3.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları: İsimleri sayı bakımından paylaşırma, dağıtma, bölme yönlerinden belirten sıfatlardır. +(ş)Ar ekiyle yapılır: (II-13) üçer dörder su, (VI-42) altışar

3.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatı: İsimlerin parçasını belirten sayı sıfatlarıdır: (XVI-12) yarım saat, (Şefaati) çeyrek ekmek, (Şefaati) yüzde elli kar

3.2.2.5 Topluluk Sayı Sıfatı: Bir nesne topluluğunu gösteren sayı sıfatlarıdır: (Şefaati) ikiz çocuk

⁵⁸ Özkan, a.g.e, s.520

3.2.3. Soru Sıfatları:

Nesneleri soru yoluyla belirten sıfatlardır: (III-77) ğaç ğazan, (XI-26) ğaç kişi, (Şefaatli) ğaç çocuk, (IX-23) hangi renk

3.2.4. Belirsizlik Sıfatları

Nesneleri belirsiz bir şekilde bildiren sıfatlardır. Bu sıfatlar bir ismin önünde kullanıldıkları zaman , bu isimlerin özellikle sayılarını, miktarlarını belirsiz şekilde ifade eder. Bölgemiz ağzında örnekleri şu şekildedir: (II-161) her iş, (XI-45) bi ğaç gün

4.ZARFLAR

Yer, zaman, durum ve miktar isimleridir. Zarflar bazen bir sıfatı veya başka bir zarfı, çoklukla ise kendilerinden sonra gelen bir fiil şeklini; hal, zaman, yer ve ölçü itibarıyla tamamlayan kelimelerdir. Bu fiil şekli ya doğrudan cümle yüklemidir veya sıfat-fiil, zarf-fiil ya da isim-fiil şeklinde bir fiildir. Zarflar bağlandıkları fiillerin, sıfatların ve zarfların anlamlarında değişiklik yapabilir. Genel olarak çekimsizdirler. Yalnız yer ve durum bildiren çekim eklerini; eşitlik, vasıta, yön eklerini alabilirler.⁵⁹ Bölgemiz ağzında zarfları beş grup altında inceleyeceğiz:

4.1. Yer-Yön Zarfları

Fiilin yönünü gösteren zarflardır: (II-77) geri alır, (Şefaatli) aşşā insan, (Şefaatli) yuĥarı çıksın

4.2. Zaman Zarfları

Fiili zaman yönüyle nitelendiren zarflardır: (X-26) hemen ğoy, (VII-74) şimdi demiş, (III-131) gece ğahardıĥ, (I-23) aĥşamları dālırdı, (I-76) zabah çıĥardacān

4.3. Hal Zarfları

Fiilin nasıl olduğunu niceliğini belirten zarflardır. Hal ve durum ifade ederler. Bölgemiz ağzında sıkça kullanılan zarf çeşididir: (X-46) alır alır dōşerdim, (Şefaatli) ğoşarah gider, (I-86) ğor gideller, (V-124) gidip bulacām, (IV-39) alıp gidiyom

Bu zarf çeşidine ait soru kelimesi bu zarfı temsil eder: (IX-63) nası mı boyuyodu

4.4. Azlık-Çokluk Zarfları

Fiillerin, sıfatların ve kendi türünden kelimelerin anlamlarını miktar ve derece

⁵⁹ Özkan, a.g.e, s. 524

yönünden etkileyen zarflardır: (VI-13) çok severim, (V-55) çok yaTTı, (III-267) hiç görmüyo

4.5. Soru Zarfları

Fiilleri soru yoluyla belirleyen ve diğer zarf çeşitlerini bulmaya yarayan soru sözcükleridir: (VII-26) nası ğabul etmiyo, (IX-63) nası boyuyodu, (VII-63) niye geldiñ, (Şefaatli) ne zaman geldin

5. FİİLLER

İsim yapım eklerinde olduğu gibi, yazı dilimizde kullanılan fiil yapım eklerinin de bir kısmı fonetik olaylar sonucunda az çok değişikliğe uğramış, bir kısımda eski dönemlerdeki şekliyle korunarak kalıplaşmıştır. Bölgemiz ağzında tespit ettiğimiz fiil yapım ekleri şu şekildedir.

5.1. FİİL YAPIM EKLERİ

5.1.1. FİİLDEN FİİL YAPIM EKLERİ

5.1.1.1. –dır, -dir, -dur, -dür, -tır, -tir, -tur, -tür: Çok işlek bir fiilden fiil yapan bir ektir. Bu da yaptırma ve oldurma ifade eden fiiller türetir. (II-83) ğarıştırırh, (X-62) doldurruh, (X-91) yedirirdiñ

5.1.1.2. –l: Edilgenlik ifade eden fiilden fiil yapma ekidir: (Şefaatli) açılmaz, (X-21) gidilir

5.1.1.3. –ma-,(–me-): Olumlu fiilleri olumsuz yapar.: (VII-51) seslenmemiş, (VII-59) gelmemiş, (V-180) duymamış

5.1.1.4. –n-: Edilgen ve dönüşlü fiillerin yapımında kullanılır: (X-187) yunmayan, (VII-41) salınarağ, (Şefaatli) dolanmışlar

5.1.1.5. –ş-: İşteşlik ve oluş ifade eden bir ektir: ālaşmışlar, gülüşmüşler (Şefaatli)

5.1.1.6. –t-: Bu ek bölge ağzında sıkça kullanılmıştır. Fakat bazen bu ek sessiz benzeşmesinden dolayı –d halinde de kullanılmıştır: (V-86) ālatma, (V-87) büyüTTü, (Şefaatli) yürütmüşler, yükletmiş

5.1.1.7. –uk-: (II-88) görükür

5.1.1.8. –r-: Yaptırma ve oldurma ifade eden işlek bir fiilden fiil yapan ektir: (IV-65) Pişiren adam, (V-35) göyürmuş

5.1.1.9. –ar,-er: Yaptırma, oldurma ifade eden ektir: (Şefaati) üvellerdi (ovarlardı), (I-76) çıhardacan

5.1.2. İSİMDEN FİİL YAPAN EKLER

5.1.2.1. +Ar-: Genellikle renk isimlerinden fiiller türeten bu ek, bölgemiz ağızlarında r>l değişikliği sonucunda +al-, +el- şeklinde de kullanılmaktadır: saralır, bozarır (Şefaati)

5.1.2.2. +LA-: Bu ek, bazen ileri benzeşme sonucunda –na/-ne, -nı/-ñı şeklinde de olabilir: (II-13) sular, (XV-68) terledi

5.1.2.3. +lAn-: (VII-51) seslendi, (Şefaati) ballandı

5.1.2.4. +k: İşlek olmayan ve”olma” bildiren isimden fiil yapan bir ektir. Bölgemiz ağızında birkaç kelimede görüyoruz: (V-59) acıh, (IV-26) birikTirecēm, (I-29) birikirdi

5.2. FİİL ÇEKİMİ

Bilindiği gibi, şahıs ekleri çekimli fiillerde hareketi, işi yapan veya harekete konu olan şahsı ifade eden eklerdir. Tabii ki, fiil çekim eklerindendir.

Türkçede; 1. Zamir kökenli şahıs ekleri, 2. İyelik kökenli şahıs ekleri, 3. Emir şahıs ekleri olmak üzere üç çeşit şahıs eki vardır.⁶⁰ Bölgemiz ağızındaki kullanımı şu şekildedir:

5.2.1. Birinci Tip Şahıs Ekleri

Bu ekler şahıs zamiri kökenli olup yazı dilimizde görülen geçmiş zaman, şart ve emir dışındaki çekimlerde yani şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve gereklilik çekimlerinde kullanılan eklerdir. Bu eklerin bölgemiz ağızında kullanışları şu şekildedir:

TEKLİK:

1.tekil şahıs: -m: (VII-58) yapacām, (XVII-11) duyduydum, (IV-29) geliyom, (IV-158) bitirecēm, (Şefaati) almışım

2.tekil şahıs: -ñ: (III-164) çınıyoñ, (II-81) gidiyoñ, (V-80) geliyoñ, (VII-136) gelecēn, (Şefaati) duyduñ

3.tekil şahıs: eksiz: (III-174) duracaḡ, (X-39) bilmemiş, (Şefaati) almış, (Şefaati) bilmez

ÇOKLUK

1.çoğul şahıs: -z/-s,-K/-k,-ḡ<-k,-ğ<-k: (III-8) giderdik, (IV-56) everdik, (V-41) beklerdik,

⁶⁰Günşen, a.g.e, s.128

(I-58) yaparh, (II-50) keserik, (III-113) işlerdik, (I-51) söyledik

2.çoğul şahıs: -sInIz/-sInIz,-ñIz: (XI-55) çalışıyoñuz, (XI-50) ayarlayacañsıñız

3.çoğul şahıs: -lAr: (III-183) atıyolar, (III-133) ediyolardı, (Şefaati) geliyolar, (VII-136) geleceñiz

5.2.2. İkinci Tip Şahıs Ekleri

Bu ekler ise iyelik kökenli olup görülen geçmiş zaman ve şart çekimlerinde kullanılan eklerdir. Bu ekler şunlardır:

TEKLİK

1.tekil şahıs: -m: (X-31) yapardım, (XVII-11) duyduydum, (I-77) getirsem, (XVII-18) desem, (V-137) yanarsam

2.tekil şahıs: -n/-ñ: (II-168) basañ, (VII-51) geliyosañ, (I-112) yapañ

3.tekil şahıs: eksiz: (XI-30) oturuyodu, (III-72) yapıyodu, (IX-29) gelirse

ÇOKLUK

1.çoğul şahıs: -k/-k,-h<k: (X-149) yèsek, (X-12) ettiyse, (Şefaati) alsañ, (Şefaati) gelsek

2.çoğul şahıs: -ñız: (X-76) inanmassañız, (II-155) diyosañız, (Şefaati) gelirseñiz

3.çoğul şahıs: -Lar: (I-22) geldiler, (XI-90) yapTılar, (Şefaati) aldılarsa

5.2.3. Üçüncü Tip Şahıs Ekleri

Bu ekler emir kipinin çekiminde kullanılan eklerdir. Bu kipin çekiminde kip ve şahıs ekleri ayrılmamaktadır. Ekler hem emir kipini hem de şahısları göstermektedir. Eski Türkçeden beri devam eden bu yapı yazı dilimizde fonetik değişimler yanında eklerde farklılaşmalar göstermiştir. Yazı dilimizde bazı gramercilerimiz 1. Şahısların kendi kendine emir veremeyeceği düşüncesiyle 2. ve 3. Şahıslara yapılan çekim olarak ifade ettikleri emir kipinin bölge ağzımızdaki kullanımları aşağıdaki gibidir.

TEKLİK

1.tekil şahıs: -AyIm,-yIm: (VI-34) yapıyım, (IV-41) geliyim

2.tekil şahıs: Ayrı bir eki yoktur. (X-184) sür babam sür (IV-72) bi sor

3.tekil şahıs: -sIn/-sIn: (II-157) ne bissin, (V-139) gessin, (III-148) gitsin, (V-15) oñusun

ÇOKLUK

1.çoğul şahıs: -AlIm: (VII-11) davranalım, (XI-129) alalım, (XI-14) başlayalım

2.çoğul şahıs: -In/-İñ/ -un/-ün: (X-28) alın, (X-118) vuruñ, (Şefaati) yapıñ

3.çoğul şahıs: -sInLAr/-sInnAr: (VII-11) yapsınnar, (V-110) gosunlar, (V-109) yusunlar (yıkasınlar)

5.3. ŞEKİL VE ZAMAN EKLERİ

Şekil ve zaman ekleri, fiil kök ve gövdesinin karşılaştığı hareketi şekle ve zaman bağlayan eklerdir. Şekil ifadesi hepsinde, zaman ifadesi ise ancak bir kısmında vardır. Yani şekil ve zaman eklerinin bir kısmı şekil, bir kısmı ise hem şekil hem zaman ifade eder.⁶¹

5.3.1. Bildirme Kipleri

Fiilde belirtilen iş, oluş, hareketi belli zamana bağlayarak haber veren kiplerdir. Bu zaman ekleri görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, gelecek zaman, şimdiki zaman ve geniş zaman olmak üzere beş zamanı ifade ederler.

5.3.1.1. Geniş Zaman Ekleri

Geniş zaman eki bölgemiz ağzında kelimelerin yapısına bağlı olarak farklı şekillerde kullanılmıştır. Ek yöremiz ağzında ünlü uyumlarına bağlı olarak +Ar, +Ir, +Ur şekilleriyle kullanılmaktadır. Ünlü ile biten kelimelerden sonra da -r ünsüzü yer almaktadır.

5.3.1.1.1. -r: (II-98) ederik, (IV-16) derik

1.tekil şahıs: (IV-28) giderim

2.tekil şahıs: (Şefaati) gidersin

3.tekil şahıs: gider (X-88), (X-105), (XVIII-10)

1.çoğul şahıs: giderik (I-61)

2.çoğul şahıs: gidersiñiz (Şefaati)

3.çoğul şahıs: gideler (I-86)

5.3.1.1.2. -Ir: (XIII-32) geçirrim, (III-37) árırdık, (II-59) getirirdik

Bu ekin çekimi şu şekildedir:

⁶¹Günşen, a.g.e, s.132

1.tekil şahıs:ğalırım (XI-67)

2.tekil şahıs:ğalırsın (Şefaatli)

3.tekil şahıs:ğalır (I-100), (V-69)

1.çoğul şahıs:ğalırırh (Şefaatli)

2.çoğul şahıs:ğalırsınız (Şefaatli)

3.çoğul şahıs:ğalıllar (Şefaatli)

5.3.1.1.3. –Ar: (II-50) keserik, (XV-27) keseridim, (XV-9) yaptırırh

Bu ek gerileyici benzeşme sonucu –rɫ>-ll şeklinde kullanılmıştır. (XVII-11) yatallarmış, (XX-7) dëller, (XI-156) dizellermiş

Geniş zamanın olumsuz eki –mA yazı dilinden farklı olarak bölgemiz ağızında –mAs şeklinde de kullanılmaktadır: (II-102) olmassa, (X-17) gelmesse

5.3.1.2. Şimdiki Zaman Eki

Bu ek, Eski Türkçe döneminde kullanılan yoru- fiilinin geniş zamanda çekimlenmiş hâlinin daha sonra ses düşmeleri sonucunda şimdiki zaman fonksiyonuyla ortaya çıkan şeklidir. Yapı, yoru-r > yorur > -yor şeklinde bir gelişim göstermiştir. Örneğin keleyorur men > geliyorum gibi. Eski Türkçe döneminde, günümüzdeki gibi şimdiki zaman çekimi kullanılmamaktadır. Bu dönemde şimdiki zaman, geniş zaman ile ifade edilmektedir⁶². Şimdiki zaman eki çoğunlukla yazı diliyle paralellik göstererek sesli uyumunu bozmaktadır. Bölgemiz ağızlarında şimdi zaman ekinin kullanımı şu şekildedir.

5.3.1.2.1. –yo: Bu ek, yazı dilinde –yor olarak kullanılan ekin –r düşmesi sonucunda oluşmuş bir şeklidir: (X-32) bilmiyom, (XIII-27) getiremiyom, (VII-95) alıyo, (II-36) yiyo, (I-20) veriyo

5.3.1.2.2. Şimdiki zaman ekinin 3. Çoğul şahsında ek gerileyici benzeşme sonucunda –yorlar >-yollar şeklini almaktadır: yapıyollar (Şefaatli)

Şimdiki zaman ekinin olumsuzluğu da bölge ağızında kullanılır. –Ma- olumsuzluk eki yazı dilinde olan normal daralma sonucu –Mı- şeklinde kullanılmaktadır: (XVII-9)

⁶² Nadir İlhan "Türkçede Ek + Kök / Kök + Ek Kaynaşmasıyla Ortaya Çıkan Ekler"

[http://www.turkishstudies.net/Makaleler/441958944_77-ilhannadir1592\(D%C3%BCzeltme\).pdf](http://www.turkishstudies.net/Makaleler/441958944_77-ilhannadir1592(D%C3%BCzeltme).pdf)

bilmiyoḥ

5.3.1.3. Görülen Geçmiş Zaman

Fiilin görüldüğü ve bilindiği bir geçmiş zaman da yapıldığını ifade eden çekimdir. Fiilin –DI- , -DU- eklerini alması sonucunda yapılır.

5.3.1.3.1. –DI, -DU: (I-22) geldi, (I-22) ğaldım, (III-11) sardım, (Şefaatli) duyduḥ, (VII-34) yıḥmadıḥ, (II-180) bālardıḥ, (V-23) édellerdi, (II-120) toplardıḥ, (I-16) görmezdi, (III-84) unuttum

5.3.1.3.2. –Ti: (III-122) çıḥtı, (II-158) baḥTım, (II-112) ektim, (II-158) gittim, (I-33) kesti, (II-197) geliṣti, (III-186) gitti, (III-180) kesti, (IV-37) gitti, (IV-58) yetiṣti

5.3.1.3.3. –Tı: (VII-15) basTılar, (XI-90) yapTılar, (Şefaatli) sattılar, (III-89) yattım, (II-115) çıḥtı, (IV-66) yattı, (V-40) bastı, (VI-11) yaptım

Bu çekimin olumsuz çekimleri de vardır: (I-53) ğalmadı, (III-191) olmadı, (IV-67) çalışmadı, (VI-35) yanaşmadı, (Şefaatli) gülmedi

5.3.1.4. Duyulan Geçmiş Zaman

Fiilin bildirdiği eylemin başkasından duyulduğunu ifade eden bir zaman ekidir. Yazı dilinde olduğu gibi bu zamanın ekleri –mİṣ-, mUṣ- ekleridir. Bu zaman çekiminde dikkat çeken ṣ>s değişimi sonucunda –miṣ>-mis şeklinde de kullanılmasıdır.

5.3.1.4.1. –mİṣ, -mUṣ: (X-34) bellemiş, (III-183) atıyolarmış, (IV-16) gelmiş, (VII-17) kesmiş, (XI-63) demiş, (VI-24) verilmiş, (I-54) Tutmuş, (I-15) ğonuşturuyomuş, (Şefaatli) görmüş, (IV-16) varmışıḥ, (V-78) görmezmissiḥ

5.3.1.5. Gelecek Zaman Eki

Fiilin gelecek bir zamanda yapılacağını ifade eden eklerden oluşur. Yazı dilinde olduğu gibi bölgemiz ağızlarında da –AcAk olarak kullanılır. Bu ek, daha çok hece kaynaşması ve hece yutumu gibi ses hadiselerine uğrayarak çok çeşitli hallerde kullanılmıştır. Bölgemizde kullanılan gelecek zaman ekleri şu şekildedir:

5.3.1.5.1. –AcĀ: (V-124) bulacām, (VII-58) yapacām, (VII-76) taḥacām, (XI-82) soracām

5.3.1.5.2. –AcĪ: (VII-30) yapacīḥ, (III-142) yiyecek, (III-252) görececek, (Şefaatli) alacīḥ

5.3.1.5.3. –acaḥ/ecek: (I-74) datlanacaḥ, (I-100) olacaḥ, (II-69) olmayacaḥ, (Şefaatli) yapacāḥ, (XI-14) bulunacaḥ, (VII-43) yazacaḥ, (XV-57) olacaḥ, (XI-64) nóreceksiñiz, (II-10) örenecek, (VII-31) gelecek, (XI-36) bitecek, (IV-34) çalışacaḥ

5.3.2. Dilek Kipleri Şekil ifadesi olan zaman ifadesi olmayan fiillerdir. Bu fiillerde, adı üstünde dilek ve tasarlama kastedilmektedir. Dilek ve tasarlama kipleri emir, istek, şart, gereklilik olmak üzere dört çekimden oluşmaktadır:

5.3.2.1. Emir Ekleri

Emir ekleri, fiilin emir çekimini yapan eklerdir. Yalnız şekil ekleridir. Zaman göstermezler, şekil olarak tasarlama ifade ederler. Bölgemiz ağızlarında emir ekinin çekimleri şu şekildedir:

5.3.2.1.1. –(I)yİm: Birinci şahıs çekiminde kullanılan emir ekidir: (IV-41) geliyim, (VII-60) gidiyim, (VI-34) yapıyım, (I-53) gullanıyım, (IV-41) alıyım, (I-55) diyim, (XIV-21) oldum

5.3.2.1.2. –sIn/-sİñ: 3. Tekil şahıs için kullanılır: (I-67) ossuñ, (III-143) gitsin, (VII-11) yapsın, (Şefaati) gelsin, (V-78) görmessin

5.3.2.1.3. AlIm: 1. Çoğul şahıs için kullanılan bir emir ekidir: (XI-14) başlayalım, (XI-129) alalım, (XI-128) üzmeyelim, (VII-11) davranalım

5.3.2.1.4. –In/-İñ: 2. Çoğul şahıs için kullanılan bir ektir: (III-54) galın, (III-147) yeyiñ, (X-47) vuruñ, (II-168) alıñ

5.3.2.1.5. –sInIAr: Bu ek ilerleyici benzeşme sonucunda –sInnAr şeklinde bölge ağızında görülmektedir: (III-148) yesinner, versinner (Şefaati), (VII-11) yapsınnar

5.3.2.2. İstek Ekleri

Bu ek, bölgemiz ağızlarında da yazı dilimizde olduğu gibi –a/-e şeklindedir. Bu ek emir ekinde olduğu gibi bir şekil ekidir. Herhangi bir zaman bildirmez ve yazı dilinde olduğu gibi bölge ağızında da sıkça kullanılmaz. Bu ekin 1. Çoğul şahsı bölge ağızında sıkça kullanılmıştır: (II-61) bahayım, (XIX-31) susayım, (Şefaati) gelesin, (Şefaati) bulasın, (Şefaati) gelesin, (I-5) başlayım

5.3.2.3. Şart Eki

Fiili şarta bağlayan ektir. Bu ek zaman bildirmez şekil ekidir. Yazı dilinde olduğu gibi bölge ağızında da bu ek –sa şeklindedir. Bölge ağızında şu şekildedir:

5.3.2.3.1. –Sa: (XVII-18) desem, (XIV-20) deseler, (VII-80) gelse, (XI-141) gitseydi, (Şefaati) yapsaydı

5.3.2.4. Gereklilik Eki

Fiilin gereklilik çekimini yapan ektir. Diğer tasarlama ekleri gibi, o da yalnız şekil ekidir. Yazı dilinde olduğu gibi bu ek –mAlI şeklindedir. Bölge ağzında sık olarak kullanılmaz. Ayrıca bölge ağzında “lazım” kelimesi bu kipte kullanılmaktadır. (VI-26) olanahlar lazım, (XVIII-13) su lazım, (Şefaati) gelmek lazım

5.4. FİİLLERİN BİRLEŞİK ÇEKİMLERİ

Bildirme ve tasarlama kipleri ile bildirilen ve tasarlanan hareketlerin görülen geçmiş zamanda, öğrenilen geçmiş zamanda veya şart şeklinde ortaya çıktığını veya çıkacağını ifade etmek için birleşik çekimlere başvurulur.⁶³

5.4.1. Hikâye Birleşik Çekimi

Birleşik çekimin hikâye şekli, asıl fiil kipinin gösterdiği hareketin görülen geçmiş zamanda meydana geldiğini bildirir. Asıl fiilin kipleri ile i- fiilinin görülen geçmiş zamanının eklenmiş şeklinin birleşmesiyle ortaya çıkar. Emir dışında bütün kiplerin hikaye şekilleri vardır. –IdI ekiyle yapılır: (I-90) edelleridi, (III-234) dedimidi, (X-11) getiriridi, (IV-44) deâlidik, (Şefaati) yapallarıdı

5.4.2. Rivayet Birleşik Çekimi

Bu şekil asıl fiil kiplerine i- fiilinin duyulan geçmiş zamanının getirilmesiyle yapılır: –ImIş ekiyle yapılır. (V-78) gelirimış, (V-129) varımış, (X-60) yèrimışsim, (Şefaati) duymuşum, (V-76) görmezimişsin

5.4.3. Şart Birleşik Çekim

Bu kip asıl fiil kipine i- yardımcı fiilinin şart şeklinin getirilmesiyle yapılır: (XVII-18) desem, (I-111) getirirse, (II-113) vermezse, (III-109) ederseñ, (Şefaati) gelirse

5.5. EK FİİL

Yazı dilimizde olduğu gibi, bölgemiz ağızlarında da isim soyundan kelimelerin fiilleştirilmesine Eski Türkçe’deki –er yardımcı fiilinden gelişen i- yardımcı fiili kullanılmaktadır.

Türkçenin ana yardımcı fiili olan ve cevher fiili de denilen i- fiilinin bugün bütün çekimleri yoktur. Bugün sadece geniş veya şimdiki zaman, bilinen geçmiş zaman, duyulan geçmiş zaman ve şart çekimi olmak üzere dört çekimi vardır.⁶⁴

⁶³Ergin; a.g.e., 303-311.

⁶⁴Günşen, a.g.e, s.146

5.5.1. Geniş Zaman veya Şimdiki Zaman

Ek fiilin bu çekiminde dikkat edeceğimiz hususlardan bir tanesi üçüncü şahıslarda –dır bildirme eki genelde kullanılmış ve bazen de düşme eğiliminde olmuştur.

5.5.1.2. –dur: Ekin kullanıldığı durumlar metinlerde şu şekildedir: (I-18) alırlar, (II-83) ğarıştırırır, (V-129) dolaştırmış, (X-45) ğızarTırdım, (X-22) bilen yoĥ

Bu ekin kullanılmamış şekilleri örnek metinlerde çoktur: (II-148) yanda var, (III-9) yatmaĥ yoĥ, (I-73) cehizim var, (IV-53) başġa yoĥ, (II-118) pendir yoĥ

Ek fiilin geniş zamanının olumsuzu –deġil kelimesi ile yapılır. Bu ek genelde “daal, deel, deal” şeklinde kullanılmıştır: (X-115) déal, (X-116) deálıdı

5.5.2. Bilinen Geçmiş Zaman

-IdI olarak kullanılan bu ek genellikle ses uyumu ile paralel olarak kullanılır: (I-84) adetidi, (III-234) dedimidi, (VII-117) varıdı, (V-95) güzelidi

5.5.3. Duyulan Geçmiş Zaman

-Imış: (V-139) varımış, (V-78) gelirimış, (VII-12) ğızımış, (Şefaati) yaparımış

5.5.4. Şart Çekimi

-Sa: (I-111) getirirsem, (XVII-18) desem, (Şefaati) duysan, (Şefaati) gelsem

-i-ken: Yazı dilimizde ünlü uyumunun dışında kalan i-ken zarf fiili bölgemizde çeşitli hallerde bulunur: (-kene/-ken; -ĥan). Bu ek bölge ağzında genelde ünlü uyumuna uyar: (XI-61) geliriken, (IV-67) duruĥan, (IX-43) oluĥan

5.6. SORU EKİ

Fillere gelen soru eki isimlerdeki gibidir. Bu soru ekleri çeşitlilik gösterir. Bu ekler: -Mı, -Nı şeklindedir. Bölgemiz ağzlarında kullanışları aşağıdaki gibidir.

5.6.1. –Mı: (VII-82) öldü mü ġaldı mı?, (I-5) almadan mı?, (II-18) suyunda mı?, (III-112) sandıĥlarda mı?

5.6.2. –Nı: Bu ek, bölgemiz ağzında ikinci tekil şahıs ekinden sonra gelince, ilerleyici benzeşme ile –nı/-ni, -nu/-nü; -ñı/-ñi, -ñu/-ñü şeklinde kullanılır: (I-13) açtıñ ñı?, (XV-84) biliyoñ ñu?, (Şefaati) geldiñ ñi?

5.7. SIFAT FİİL EKLERİ

Fiillerin zamana baġlı sıfat ve isim şekilleri olan sıfat fillerin bölgemizde kullanılan

ekleri şunlardır:

5.7.1. –An: (II-197) dönüşen, (XX-9) giden, (I-89) getiren, (V-82) bilen, (XI-16) duyan

5.7.2. –AcAk; -AcĀ: (II-250) gidecek zaman, (XI-14) bulunacak lider, (II-165) göyacak yer, (Şefaatli) gelecek nesil

5.7.3. –Dıķ(>-Dı/-Dıh: (VI-23) açılmadıh, (VII-34) yıhmadıh yer, (Şefaatli) duymadıh insan

5.7.4. –mAz: yaramaz adam (Şefaatli)

5.7.5. –mİş: (II-200) geçmiş bayram, (Şefaatli) bitmiş iş, (Şefaatli) gaynamış yumurta

5.8. ZARF FİİLLER

Hareket hali ifade eden fiil şekilleri olan zarf-fiiller, fiillerin zarf şekillerini yaparlar. Bölgemiz ağzına ait derlemiş olduğumuz metinlerde tespit edebildiğimiz zarf-fiil ekleri şunlardır

5.8.1. –A: -a, -e eki bölge ağzında bazen –ı, -i şeklinde de görülebilir: (XVII-14) göya göya yaptırdı, (Şefaatli) sürüküye sürüklüye

5.8.2. DıhdAn: (XVI-6) gaynadihtan sōna, (IX-61) boyadihtan sōna, (I-74) dıhdıhtan sonā

5.8.3. –I: Yazı dilimizde sadece birleşik yapmakta kullanılan bu ek, bölgemiz ağzında ise zarf-fiil yapan bir ek olarak kullanılmıştır: (V-123) ālayı ālayı, (Şefaatli) salını salını

5.8.4. IncA: Bölgemiz ağzında bu ekin “ok” kuvvetlendirme ekiyle genişletilmiş şekilleri de kullanılmıştır: (III-9) soyundurmayınca yatmaḥ, (I-59) ḡaḡınca yenir, (V-37) aḡınca söker, (V-24) yapınca, (V-33) ḡalınca

5.8.5. Ip: (I-79) yaḡıp gitti, (VII-43) alıp yazacaḥ, (Şefaatli) biraḡıp gitti

5.8.6. –kAn: Bu zarf fiil eki k>ḡ değişikliği sonucunda bazen -ḡan şeklini de almaktadır. (V-15) keseken ḡollar, (III-147) geleken yēyin, (IV-67) duruḡan, (IX-43) oluḡan

5.8.7. –ArAk/-ArAḡ: (I-60) olaraḡ, (II-123) uyuhlayaraḡ, (IV-11) ālıyaraḡ, (VII-41) salınaraḡ, (Şefaatli) ḡülerek

5.8.8. –Alı: (III-261) olalı, (II-106) öleli, (Şefaatli) bildim bileli

5.8.9.-dıkça/-dikçe, -dıḡça, -dukça/-dükçe, -duḡça: (Şefaatli) ḡüldükçe, geldikçe, āladıḡça, duyduḡça, söyledikçe

5.8.10. –mAdAn: (I-5) almadan, (V-64) goymadan, (VII-95) ışımadan, (X-7) çıhmadan,

(XII-36) dinlemeden

5.8.11. –İşIn/-UşUn: Yazı dilimizde kullanımdan düşmüş olan bu ek –ınca/-ince yerine kullanılır: (V-102) gelişin, (XV-32) atmayışın, (XV-78) düzeltişin, (V-22) keşişin, (XV-78) alışın, (XV-74) çıışın

6. EDATLAR

Edatlar, tek başlarına manaları olmayan sadece gramer vazifeleri olan kelimelerdir. Hiçbir nesne ve hareketi karşılamazlar. Onun için manalı kelimeler olan isimlerin ve fiillerin yanında edatlara da vazifeli kelimeler diyebiliriz. Edatları şu gruplarda inceleyebiliriz:

6.1. Ünlem Edatları

Bunlar his ve heyecanları, sevinçleri, keder, coşkunluk vs. gibi ruh hallerini; tabiat seslerini, seslenmeleri, tasdik, red, sorma, gösterme gibi beyan şekillerini ifade eden edatlardır.⁶⁵ Bu edatları şu gruplarda inceleyebiliriz:

6.1.1. Ünlemler:

His, heyecan ve tabiat sesleri bildiren edatlardır: (III-234) iki tıh dedimiydi, (XII-35) tağ bi dene attı

6.1.2. Seslenme Edatları

Sadece hitap ve seslenmek için kullanılan edatlardır: (VII-99) ula diyo, (III-132) eee nörşün, (Şefaati) ula

6.1.3. Sorma Edatları:

Soru anlamı taşıyan edatlardır: (XV-76) lira mı yaa, mümkün mü yaaa (Şefaati)

6.1.4. Gösterme Edatları:

Bunlar gösterme amacı güden edatlardır: (IV-17) aha şu gız, (IV-42) aaa çekti mi söyleyim, (II-24) aa tandırımız var

6.1.5. Cevap Edatları:

Kabul ve ret ifade eden edatlardır: (I-57) hee düünlerde, (III-136) hee çocuğlar

6.2. Bağlama Edatları:

Dilimizdeki çeşitli dil birliklerini kelime veya kelime gruplarını birbirine bağlayan

⁶⁵Ergin; a.g.e., s.329.

kullanımlarını şu şekilde gruplayabiliriz:

6.2.1. Sıralama Edatları:

Kelimeleri veya kelime gruplarını birbirine bağlayan ve sıralayan edatlardır. Bu bölgemizde “ve”, “ile” edatları kullanılır: (XVII-37) Tabancasıyla, (XVII-26) çocuyla, (VI-13) severim ve onun

6.2.2. Denkleştirme Edatları:

Birbirine denk olan kelime gruplarını bağlamak için kullanılır: (X-63) zati şoruya yaħardıħ, (XII-14) işte zati gelin ona söylemiş

6.2.3. Karşılaştırma Edatları:

Karşılaştırılan birden çok unsuru kıyas yapılırken kullanılan edatlardır: (II-130) ne boşanma varıdı ne dönüşme, (XI-36) ya bitecek ya bitecek, (I-67) hem yolunu getirirdi hemi cehizi sererdi

6.2.4. Cümle Başı Edatları:

Şekil ve anlam bakımından birbiriyle alakalı cümleleri birbirine bağlar: (II-132) halbuki, (I-20) mesela, (VI-32) artıħ, (IV-70) halbuysa, (XII-158) çünkü, (III-53) ibdil

6.2.5. Sona Gelen Edatlar

Kelimelerin önüne gelerek onların diğer kelimelerle bağlantıya geçmesini sağlayan bir edattır. Bölgede kullanılan şekli –Da şeklindedir: (III-65) orda da, (IV-54) oda da, (X-18) evlerde de, (XI-71) orda da

6.2.6. ki Edatı:

Bağlama edatlarından. Bu edat dilimize Farsçadan geçme bir edattır. Kullanımı ki şeklindedir: (I-84) zaar ki, (II-156) dedim ki, (III-172) baħTı ki, (III-14) ne var ki

6.3. Son Çekim Edatları:

Bunlar dil birliklerinin, kelimelerin, kelime gruplarının, cümlelerin sonuna gelerek önceki veya sonraki unsurları kelimelere, kelime gruplarına ve cümlelere bağlayan edatlardır. Bölgemiz ağzında bu edatlar sıkça görülmektedir:

6.3.1. Gibi Edatı:

Bu edat, genelde geldiği isme benzetme anlamı katar. Bölge ağzında bu edat çeşitli olarak kullanılmaktadır. Bazı fonetik olaylar sonucunda bu edatların –Mı şeklinde de

kullanımları vardır: (I-54) Tutmuş gibi, (II-27) deli gibi, (Şefaati) ğuzu gibi

6.3.2. İçin Edatı:

Sebeup veya amaç ilgisi kuran son çekim edatıdır. Bölge ağızında çeşitli kullanımları mevcuttur: (I-112) için, (III-247) onun için, (XII-14) dilek milek için

6.3.3. İle Edatı: (XVII-16) babasıyla, (XVII-26) çocukyla

6.3.4. Sonra Edatı:

Genellikle zaman bildirir. Uzaklaşma halinden sonra kullanılır. Bölge ağızlarında çeşitli kullanımları mevcuttur. Bu kullanımlarda –r düşmesi, -n düşmesi görülmektedir ayrıca –manıyım/ -manıyım şeklinde kullanımları da vardır: (I-18) sönamayım, (IV-83) ğırğ iki yaşından sōna, (VII-17) ondan sōna

6.3.5. Kadar Edatı:

Bu edat karşılaştırma, miktar, benzerlik kuran bir edattır. Bölgemiz ağızlarında ğadar<kadar şeklinde bir ön ses değişikliğine uğrar: (II-179) şu ğadar, (IV-23) oraya ğadar, (V-22) şu ğadar, (VII-46) gelene ğadar

6.3.6. Bölgeye has bir takım edatlar yazı dilinden farklı olarak kullanılmıştır: (III-343) ibdil (önce), (X-165) geleneçe (gelene kadar), (X-10) ışıyanaça (ışıyana kadar)

7. KELİME GRUPLARI

Kelime grubu, birden fazla kelimeyi içine alan, yapısı ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir. Kelime grubu için birden fazla kelime bir takım kaidelerle belirli bir düzen içinde yan yana getirilir. Böyle belirli bir düzenle kurulduğu için kelime grubunun yapısında bir bütünlük oluşur.⁶⁶

Kelime grupları cümle içinde daima tek bir kelime gibi vazife görür. Cümlelerin bir unsuru olarak görülür. Bölgemiz ağızında kelime gruplarını şu şekilde inceleriz:

7.1. Tekrarlar:

Aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya getirilmesi ile meydana gelen ikileme gruplarıdır. Türkçe tekrarlar aşağıdaki şekilde gruplanmış olup bölgemiz ağızlarında da bu şekildedir:

7.1.1 Aynen Tekrarlar:

⁶⁶Ergin; a.g.e., s. 355-356.

Bunlar bir kelimenin iki defa arka arkaya tekrar edilmesi sonucunda oluşan tekrarlardır. Bölgemiz ağızlarında şu şekilde kullanılmaktadır: (XII-39) döve döve, (X-44) haşılar haşılar, (XVI-20) sıcaḥ sıcaḥ, (VII-62) tıḥ tıḥ, (X-54) ğat ğat, (Şefaati) ağlaya ağlaya

7.1.2. Eş Manalı Tekrarlar:

Bunlar aynı manaya gelen çok yakın manalı iki kelimenin meydana getirdiği ikilemelerdir: (I-29) ğonu ğoşu, (I-112) yapan yapar, (I-53) şangur şungur, (XII-9) ufaḥ tefek, (III-14) çoluḥ çocuḥ

7.1.3. Zıt Manalı Tekrarlar:

Birbirinin zıddı olan iki kelimenin oluşturduğu ikilemelerdir: (XX-9) gelen giden, (III-76) az çoḥ, (Şefaati) aşā yuḥarı

7.1.4. İlaveli Tekrarlar:

Bunlar kelime başına ilave bir unsur getirmek suretiyle yapılır. Kelime başına ses ilavesi veya hece ilavesi şeklinde de yapılmaktadır. Bölgemiz ağızlarında çok sık olarak kullanılan bir ikilemedir: (I-85) Kekilli mekilli, (III-178) bembëyaz, (XIII-36) yoḥ moḥ, (Şefaati) adam madam, (XI-21) ğoşğoca, (Şefaati) ev mev, (II-64) tertemiz

7.2. Bağlama Grubu:

Bağlama grubu sıralama bağlama edatları ile yapılan kelime gruplarıdır. Bu bölge ağızlarında “ve”, “ile” edatlarıyla yapılır: (VI-13) ve, (XVII-16) babasıyla ğardaşı, (Şefaati) babasınnan ğardaşı

7.3 Sıfat Tamlaması:

Bir sıfat unsuru ve bir isim unsurunun bir araya gelmesi sonucunda meydana getirdikleri kelime grubudur. Sıfat, tamlayan yardımcı unsur; isim ise tamlanan asıl unsurdur. Bölgemiz ağızlarında şu şekilde örnekleri görülmektedir: (XV-30) yún çorap, (XI-18) saf bal, (XV-9) acer ev, (XVIII-33) yerli adam, (IV-65) pişiren adam, (IX-34) ğara belik, (VII-50) kötü para, (V-8) pis çocuḥ, (VIII-32) yeşil başlı ördek, (X-108) genç ğız

7.4. İyelik Grubu ve İsim Tamlaması

İyelik ekli bir isim unsuru ile genitif halinde bir isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. İyelik grubunun tamlayanı şahıs zamiri olabileceği gibi isim unsuru da olabilir. İyelik grubunun şahıslara göre altı çekimi vardır bu çekimlere bölge ağzında

rastlanılmaktadır. (I-20) benim ğayınbabam, (III-51) benim yasTıh, (IV-80) benim, (IV-71) benim ğarnım, (IV-35) bizim gózümüz, (II-156) benim torun

İsim tamlaması, iyelik grubunun her iki unsuru isim olan bu şekilde denilmektedir. İsim tamlaması tamlayan unsurun ilgi eki alıp almadığına göre kendi arasında ikiye ayrılır.

7.4.1. Belirtili İsim Tamlaması: (VII-38) onarın evi, (XVIII-22) ğaynımın uşahları, (III-274) yemeninin ucu, (VII-33) duvarın arası, (X-47) sacın arası, (IV-78) onarın eli, (IX-43) sandın içi, (IX-14) halayın ğafası, (XIV-17) suyun yüzü, (XVIII-22) ğaynımın uşahları,

7.4.2. Belirtisiz İsim Tamlaması: (IV-37) ayağğabı firması, (V-64) uşah anası, (VII-23) yüz ğarası, (X-53) sac arası, (XII-62) ay başı, (XII-27) bayram namazı, (XVII-19) gelin ğayası, (VIII-55) deniz kenarı

7.5. Aitlik Grubu:

-ki aitlik eki ile ondan önceki bir kelime veya kelime grubu ile kurulur: (II-109) benimki, (XII-37) belimdeki Tabanca, (X-73) benimki, (II-150) bizimki, (II-109) onunki, (Şefaati) erkeklerinki, (III-69) ğadınlarınki

7.6 Birleşik İsim:

Bir nesnenin ismi olmak üzere yan yana gelen birden fazla ismin meydana getirdiği kelime grubudur. Bir kişi ve soyadından oluşur. Birleşik isimlerde bazen adın bir parçası olmuş unvan ve akrabalık isimleri de birleşik isim grubu yapar. Genelde eksiz olarak bir araya gelen kelimeler bir nesnenin adını oluştururlar. Bu grubu birleşik kelime bahsiyle karıştırmamalıyız: (XII-9) racinin babasının büyü, (XIII-28) yönanın başı

7.7 Birleşik Fiil:

Birleşik fiil bir ismin veya bir fiil şeklinin bir yardımcı fiille meydana getirdiği kelime grubudur. İsim veya fiil unsuru önce, yardımcı fiil sonra getirilir. Yardımcı fiili başına getirilen unsurun fiil veya isim olmasına göre ikiye ayrılır. Ama genellikle bölge ağzında bu fiiller isim + yardımcı fiil şeklindedir:

7.7.1. İsimle Birleşik Fiil Yapan Yardımcı Fiiller:

Bu fiiller –et, -ol, -eyle, -bulun, -yap, -gel, -ver, -dile fiillerinin isimlerden sonra gelmesi sonucunda oluşur: (XI-88) ras getir, (VII-30) ne yapağ, (XI-137) duva etti, (Şefaati) netsin, (XI-137) yardım etsin

et- yardımcı fiili bölgemizde it- şeklindedir: (XII-35) küfür ediyo, (V-95) ât ediyo,

(XI-75) ziyaret ediyim

7.7.2. Fiille Birleşik Fiil Yapan Yardımcı Fiiller:

Bu genelde kullanılan bir birleşik fiil şekli değildir. Yeterlilik fiilinin birkaç örneği vardır: (VII-71) gelebilir, (XIII-32) geçirebiliyön

7.7. 3. İktidari Fiil

Eski Türkçede iktidari fiil u- yardımcı fiili ile yapılırdı. Sonradan u- fiili unutulmuş ve Batı Türkçesinde onun yerine müsbet iktidari fiil “bil-” geldi. Bunun olumsuzluğu olarak –uma/ -üme, -eme/ -ama şekilleri ortaya çıkmıştır. Şu an bu fiil –AmA ile yapılmaktadır. Bölgemiz ağızında şu gibi örnekleri mevcuttur: sorabilirsin (Şefaati), (XIII-32) geçirebiliñ

Bu fiilin olumsuz örnekleri sıkça kullanılır: (II-251) diyemezdim, (VIII-42) baħamadım, (IX-33) ālamadım, (IX-23) anlamadım, (V-61) raslamadım

7.8. Unvan Grubu:

Bir şahıs ismiyle, bir unvan veya akrabalık isminden meydana gelen kelime grubudur. Şahıs ismi önce, unvan veya akrabalık isimleri sonra gelir. Bölgemiz ağızında şu şekilde görülür: (XII-62) usTabaşı, (XI-17) fayıh bey, (V-83) etem kā, (XVII-8) nohuTlu baba

7.9. Ünlem Grubu:

Bir seslenme edatı ile bir isim unsurundan meydana gelen kelime grubudur: (VII-93) yav hatun, (III-248) yaa neler çekTik, (Şefaati) bre babam

7.10. Sayı Grubu

Sayı grubu büyük sayı ve küçük sayı olmak üzere iki unsurdan yapılır. Demek ki sayı grubu arka arkaya gelen büyük sayı ve küçük sayı unsurlarının meydana getirdiği kelime grubudur. Bölgemiz ağızlarında bu kelime sıkça kullanılmaktadır: (I-26) bir iki salon, (XI-18) üç beş kilo saf bal, (XII-16) dört beş sıhmış, (XX-10) iki üç kere daha, (IV-65) beş altıda eve girdim

7.11 Edat Grubu:

Bir isim unsuru ile bir son çekim edatının bir araya gelmesi sonucunda oluşturulan kelime grubudur. İsim unsuru önce son çekim edatı sonra gelir. Bölge ağızında şu şekilde görülmektedir: (IV-75) sabā ğarşı, (I-60) kişiyen, (XI-33) dōru atatürke, (II-120) bicTikTen sōna

7.12. İsnat Grubu:

Biri diğetine isnat edilen iki isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. İsnat edilen unsur, isnat olunandan kendisine isnat yapılandan sonra gelir. Bölgemiz ağzında bu grubun örnekleri şu şekildedir: (VIII-67) annesi TaşTan toprağTan, (X-142) Taban açığ, (XV-57) tarla temiz olacağ

7.13. İsim Hal Grupları:

7.13.1. İlgi Grubu:

Genitif ekiyle birbirine bağlanan iki isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. Genitif grubu kısaltmış bir iyelik grubudur: (VII-115) devenin düveni, (VII-19) gızın birisi, (V-174) gadinın biri, (III-274) yemeninin ucu

7.13.2. Yönelme Grubu:

Yönelme halindeki bir unsur ile ondan sonra gelen bir isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur: (III-89) buraya dērildim, (I-59) aḡşama yēdirirler, (I-84) geline kekil, (V-25) o zamana ğadar, (IV-23) oraya ğadar

7.13.3. Bulunma Grubu:

Bulunma halindeki bir isim unsuru ile ondan sonra gelen bir isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur: (II-128) onbirde sabah ğayfeltisi, (IV-55) içerde deál

7.13.4. Uzaklaşma Grubu:

Uzaklaşma halindeki bir unsurla ondan sonra gelen bir isim unsurunun yaptığı kelime grubudur. Her iki grupta tek bir isim yerine geçen kelime oluşturlar: (IV-67) oḡuldan gelincik, (V-31) gızından sormuşlar, (VI-5) çocuḡlūmdan belli, (VII-49) avdan gelecek

7.14. İsim Fiil Grubu:

Fiil isimleri hareket isimleridir. Bundan dolayı fiil isimleri –mAk ve –Ma ekiyle yapılır. Ayrıca –ış,/- iş li hareket şekilleri de bu gruba elverişlidir: (VII-67) kibrit çağmağ, (III-183) biz ilacı bilmek, (II-150) bişey bilmek

7.15. Sıfat Fiil Grubu:

Bir sıfat fiil ona bağlı unsurlardan meydana gelen kelime gruplarıdır. Bu grup unsurları bölgemiz ağızlarında kullanılmıştır: (IV-66) Pişiren adam, (V-82) bilen olmaz, (VII-69) gelen misafir

7.16. Zarf Fiil Grubu:

Bir zarf fiille ona bağlı unsurlardan oluşan kelime grubudur. Zarf fiil grubu daima zarf olarak kullanılır: (V-22) bulup keşişen, (V-99) durup durup, (III-72) yapılıp gelecek, (III-21) gidip geleyen toplan, (I-73) gelirken görler

SONUÇ

Bu bölümde bölge ağzının karakteristik özelliklerini maddeler halinde belirtecek olursak:

1. SESBİLGİSİ

1.1 Ünlüler

1.1.1.Şefaati ve yöresi ağzında kullanılan kapalı e sesi yanında, Orta ve Eski Türkçedeki ön ses halindeki kök hece “i” sesinin kullanımı devam etmektedir: (I-11) diyê, (V-118) yêdiriyo, (V-115) dêmiş

Bu durum Oğuz boylarından Oğuz-Türkmen ve Avşar boylarının dil kullanımlarıyla benzer özellikler göstermektedir.⁶⁷

1.1.2. Ayrıca Şefaati bölgesi ağzında yazı dilinin özelliklerinden farklı olarak ünsüz ve ünlü seslerde bir takım ara sesler ilgi uyandırmaktadır. Eski Türkçe döneminden bu yana kullanılan kapalı e (è) ünlüsü yörede kullanılan sestir. Bunun yanında a-e arası, ı-i arası, e-i arası, o-ö arası, u-ü arası bazı ünlüler kullanılmaya başlamıştır: (II-67) çiner, (IV-12) gidecâm, (I-50) gôzel, (I-11) diyê, (IV-69) fîrmayı, (I-24) ekmâ, (I-51) dûün, (I-75) yêdiriyo

1.1.3. Arka ve orta damak n (ñ)’leri ünsüz düşmesi ve hece kaynaşması gibi ses olaylarıyla ortadan kalkarken, etkisini hece içinde bulunan sesli haflere bırakarak geniz ünlülerinin (-a,-o,-e) oluşmasını sağlamıştır. (I-24) sâ, (II-56) bâ, (II-8) sâ

1.1.4. Sesli harflerde ilgi çeken özelliklerden bir diğeri ise aslı uzun ünlülerin dışında n, v, ğ, y, l, r gibi sessiz harflerin düşmesi nedeni ile ve hece kaynaşması ile â, ö, ü, ū, ī, ī uzun ünlülerinin meydana gelmesidir: (I-24) sâ, (I-58) bayrâ, (V-126) verecēm, (II-56) bâ, (I-66) işında, (IV-68) nasī

Bölgede görülen bu karakteristik özellik Avşar boyunda görülen özellik ile benzerlik göstermektedir.⁶⁸

1.1.5. Kısa ünlülerin bölgede görülme olasılığı azdır. Sadece kısa i görülür: (I-22) altı ay, (VII-26) nasī

1.2. Büyük ünlü uyumu, bölge ağzında oldukça sık görülen bir olaydır. Bu uyum öyle güçlüdür ki yazı dilinde bu uyuma uymayan bazı eklerin bölge ağzında ünlü uyumuna

⁶⁷ Zeynep Korkmaz; “Anadolu Ağzlarının Etnik Yapı ile İlişki Sorunu”, TDAYB. 1971, S.28.

⁶⁸ Korkmaz; a.g.e., s.28.

uyduğu görülmektedir. Kısacası bu yöre ağzında dil benzeşmesi olayı sık sık görülür.

-ki aittik eki: (I-157) şimdiki çocuğ, (X-123) benimkine benziyo

-leyin: (I-28) aışāmleyin, (V-16) Sabānan

-ile vasıta eki: (XV-36) ğazannan, (III-19) onan

Bazı kelimelerinde uyuma uyduğu görülmüştür: (IV-10) ğardaş, (III-242) anam

Yabancı kelimeler de dâhil olmak üzere dil benzeşmesi kuralı her zaman olduğu gibi geçerlidir: (XI-145) ceze, fayız (Şefaati)

1.3. Bölge ağzında görülen bir diğer özellik ise dudak benzeşmesidir. Yazı dili kurallarının dışına çıkan bu durum *çavış, armit, yımırta, tavıh gibi* Türkçe kelimenin yanında; *doğdur, horuz, motur* gibi batı dilinden dilimize geçmiş kelimelerde açık bir şekilde görülmektedir.

1.4. Kelime başındaki tonlulaşmalar bölge ağzında görülen, dikkat çeken özelliklerden biridir. Hem kalın hem ince ünlülü kelimelerin tonlulaşarak –ğ’ ya dönüştüğü görülür. Bölgemiz ağzında bu duruma örnek olacak kelimeler bulunmaktadır: (XII-27) ğavga, (I-40) ğızım, (II-138) ğuruduruğ, (Şefaati) ceng, (I-57) yemeg, (XV-36) ğazan, (XVI-6) ğaynadıhtan sōna

Bölgede görülen bu ses özelliği Salur, Kınık ve Avşar boyunun kullandığı dilde görülen ses özellikleri ile benzerlikler göstermektedir.⁶⁹

Bölge ağzında ayrıca tarihi süreç içerisinde Eski Türkçeden gelen k- şeklini olduğu gibi koruyan bir takım kelimeler, Türkiye Türkçesinde g- şeklinde kullanılmaktadır: (XIII-6) kölgede, (III-38) künde

Salur boyunun kullanmış olduğu bu dikkat çekici özellik karakteristik olarak görülmektedir.⁷⁰

1.5. Sıkça görülen bir diğer ses olayı kelime başında görülen t>d değişimidir. Bu tonlulaşma ayrıca p sesinde de devam etmiş ve p>b’ye dönüşmüştür. Bu değişimin yanı sıra Eski Türkçedeki şeki özelliklerini koruyan kelimeler de ilgi çekmektedir: (II-88) bekmez, (X-36) duzu, (VII-105) tiken, (Şefaati) bembe, (Şefaati) doğ ğarnına

Bu karakteristik özellik bölgenin Salur boyunun kullanmış olduğu dilin özellikleri

⁶⁹Korkmaz; a.g.e., s.26-30.

⁷⁰Korkmaz; a.g.e., s.30.

olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷¹

1.6. Sızıcılaşma ile meydana gelen ses olayı özellikle iç seste görülmektedir. k>h, ç>ş ses değişiklikleri bölge halkının daha çok arka damak ve boğaz seslerini kullandığını göstermektedir: (II-89) ahraba, (XI-103) gılışali paşa, (III-129) haşsız, (XII-9) hırsızlıh, (I-110) hastalıh, (I-58) arhadaş

1.7. Eski Türkçe döneminden bu güne kadar Türkçede kelimelerde varlığını sürdüren geniz (ñ), yazı dilinde her ne kadar ifade edilmese de bölge ağzında yerini korumaya devam etmiştir. Kelimelerin son ve iç seslerinde, fiil çekimlerinde n>ñ değişikliği dikkat çekmektedir: (I-21) baña, (VIII-70) pınarıñ başı

Kınık ve Oğuz-Türkmen boyunun dil özellikleri arasında yer alan nazal ñ'ler bölge ağzında da yer almaktadır.⁷²

1.8. Şefaati ve yöresi ağızlarında sessiz harflerin tespitinde dikkat çeken husulardan bir diğeri ara seslerdir. k-g, p-b, t-d arası bazı seslerin bulunduğu tespit edilmiştir. Transkribe edilirken bu sesler belli bir harf ile gösterilmiştir: (VIII-6) gurbeT, (III-254) çoraP

1.9. Şefaati yöresinde ünsüzlerin benzeşmeleri dikkat çeken özellikler arasındadır. Kelimelere eklenen eklerde bu durum oldukça fazladır. Geniz ünsüzü olan -m, -n, -l ile sonlanan kelimeler l- ile başlayan bir ek aldığı ilerde ilerleyici benzeşme olayı özellikle görülür: -nn- <-nl-, -ml-<-mm- gibi. Gerileyici benzeşme ise -rl->-ll- benzeşmesinde kendini gösterir: (II-112) geliller, (I-22) nişannılı, (III-121) yapallar

Bu durum Avşar boyunun dil özellikleri arasındadır. Bölge ağzında da bu durum görülmektedir.⁷³

1.10. Şefaati yöresi ağzında yer değiştirme ses olayı örneklerine rastlanmaktadır. Bu durum daha çok söylenişte meydana gelen kolaylık nedeni ile ortaya çıkmış bir ses olayıdır. Yazı dilinde söylenmesinde zorluk çekilen bazı kelimeler değişikliğe uğrayarak konuşma dilinde bu şekilde ifade edilmiştir: (VIII-67) torpahtan, (I-25) arhaba

1.11. Bölge ağzında ön ses ünsüz türemesi olarak h- ve y- türemesi dikkat çeken özelliklerden biridir: (VIII-35) hayvalarıñ, (V-127) yırağ

1.12. Şefaati ve yöresi ağızlarında oldukça yaygın olan ses olaylarından bir diğeri ise ünsüz ikizleşmesidir. Yabancı dillerden dilimize geçmiş kelimelerde ortaya çıkan husus

⁷¹Korkmaz; a.g.e., s.30.

⁷²Korkmaz; a.g.e., s.26

⁷³Korkmaz; a.g.e., s.26

ünsüz tekleşmesidir: (XV-18) yazzıḡ, (XV-18) küccük, (I-16), (Şefaati) minnik, (VII-13) sekkiz

1.13. Yöremiz ağzının dikkat çeken en önemli özelliklerinden biri kelime vurgusu bakımından bulunma hali eki almış isimlere +ki iyelik eki getirildiğinde, bu ekin hece kaynaşması yolu ile erimesi ve vurgunun kendisinden önceki heceye devredilmesi sonucu bulunma hali ekinin uzun ve vurgulu dile getirilmesidir: (Şefaati) ayaḡtānı getir.

1.14. Bölgemiz ağzında dikkat çeken bir diğer önemli konulardan biri ise cümle vurgusunda soru anlamının soru eki yerine, fiillerin kip ekleri üzerinde oluşan güçlü vurgularda görülmesidir: (I-13) aştın yosā?

1.15. İnce yuvarlak ünlüler yanında bulunan k-, g-, ğ- damak ünsüzleri yanlarında bulunan bu yuvarlak ince ünlü harfleri kalın ses haline getir ve orta boğumlanmaları yarı kalın ünlülere dönüştürür: (Şefaati) gúl-, gör-,

Şefaati yöresinde görülen bu özellik Salur boyunun dil özelliği ile benzerlik göstermektedir.⁷⁴

2. ŞEKİL BİLGİSİ

Şekil bilgisi bakımından bölgemiz ağzında görülen karakteristik özellikler şu şekilde toparlanabilir:

2.1. Yükleme hali ekinin kullanıldığı kelimelerin normal şekillerinin yanı sıra hece kaynaşması sonucu oluşmuş –á, -a, -ā, -e şekillerinin de sık kullanıldığını görüyoruz. Diftonglu –ıı, -ii, -aı, -aa şekillerine de rastlanılmaktadır: (II-168) çanā, (XI-110) ğonā

Yöremiz ağzında yükleme hali ekinin bazı kelimelerde kullanımı Eski Anadolu Türkçesindeki gibi 3. teklik şahıs aitlik ekinden sonra –n biçiminde kullanılmasıdır: (II-168) basaḡ gözelve

2.2. İşaret zamirlerinden sonra kelimeye eklenen yönelme hali ekleri ve şahıs zamiri olan sen ve ben arka ve orta damak n (ñ)’li olarak kendini göstermektedir: (V-143) saña, (I-21) baña

2.3. +ki iyelik eki sıradan kalın ünlü bulunduran kelimelere gelirken –kı>-ḡı değişimiyle ünlü uyumuna uygun hale gelir: alnındaḡını – alnındakini, sonraḡını- sonrakini (Şefaati)

2.4. Fiil çekimlerinde II. ve I. tip şahıs eklerinin 2. çokluk ve teklik şahıs çekimleri

⁷⁴Korkmaz; a.g.e., s.30.

çoğunlukla geniz artdamak n'siyle yapılır: (II-168) basaň, (VII-51) geliyosaň

2.5. Bölgede fiil çekimlerinde dikkat çeken husulardan biri I. çoğul şahıslarda karakteristik bir özellik haline gelen -k'li şekillerin kullanılmasıdır. Sıralı kalın fiillerde bu değişim -k > -h şeklinde görülmektedir: (I-58) yaparh, (II-12) alırh, (II-46) atarh (II-50) toplarh

2.6. Eylemlerin geniş zaman 2. şahıs çekimlerinde hece kaynaşması sonucunda -(I)n / -(I)ň şeklinde kullanımları bulunmaktadır. Geniş zamanın olumsuz şekilleri de bölge ağzına mahsus bir şekilde -mAs biçiminde kullanılmaktadır: (X-76) inanmaSsaňız

2.7. Şefaati yöresi ağzında şimdiki zaman eklerinde -r düşmesi görülmektedir. Şimdiki zaman eki olan -yo- teklik şahıslarda: -yon, -yom / -yoň, -yo ve çokluk şahıslarda: -yoh, -yoňuz, -yolar biçiminde kullanılır: (I-11) yahıyollar, (II-35) biliyoň, (II-97) sóylüyom

Görülen bu durum Salur ve Kınık boyunun dikkat çeken bir dil özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷⁵

2.8. Duyulan geçmiş zaman 1. çokluk ve teklik şahıs çekimlerinde kip ekinden sonra türetilen -s ünsüz harfi ile şahıs ekindeki ünlü harfin uzatılması da dikkati çeken bir durum olarak görülmektedir: (IV-16) varmışış

2.9. Hece yutumuna veya hece kaynaşmasına uğrayan gelecek zaman eki -acā, -eci biçiminde kullanılmıştır: (V-124) bulacām

Bölgemize has bir özellik olan bu durum Salur boyunun dil özelliği ile benzerlik gösterir.⁷⁶

2.10. Yöremiz ağzında ilgi çeken bir diğer konu ise dilek kipinin yalnızca birinci çoğul şahıs şeklinin kullanılmasıdır. Bu kip dile getirilirken dilek kipi yerine bölgede emir kipleri kullanılmaktadır: (III-25) gidek, (X-130) baħaħ, (Şefaati) yapah

2.11. 2. teklik ve çokluk şahıs çekimlerinde fiil çekim eki olan soru ekinin ilerleyici benzeşme ile -ňl şeklinde kullanımlarına da sık rastlanmaktadır. Kimi zaman fiillerin çekimlerinde soru eki kullanılmaz ve vurguyu zaman ekine yükleyerek soru anlamı verilmek istenir: (I-13) dúňürlükteň ñi başlayım

Azeri Türkçesinin tipik özelliği olan bu karakteristik durum bölge ağzında karşımıza çıkar. Oğuz-Türkmen boyunun dil özelliği olarak da bu özelliğin kullanımı

⁷⁵Korkmaz; a.g.e., s.26-30.

⁷⁶Korkmaz; a.g.e., s.30.

görülmektedir.⁷⁷

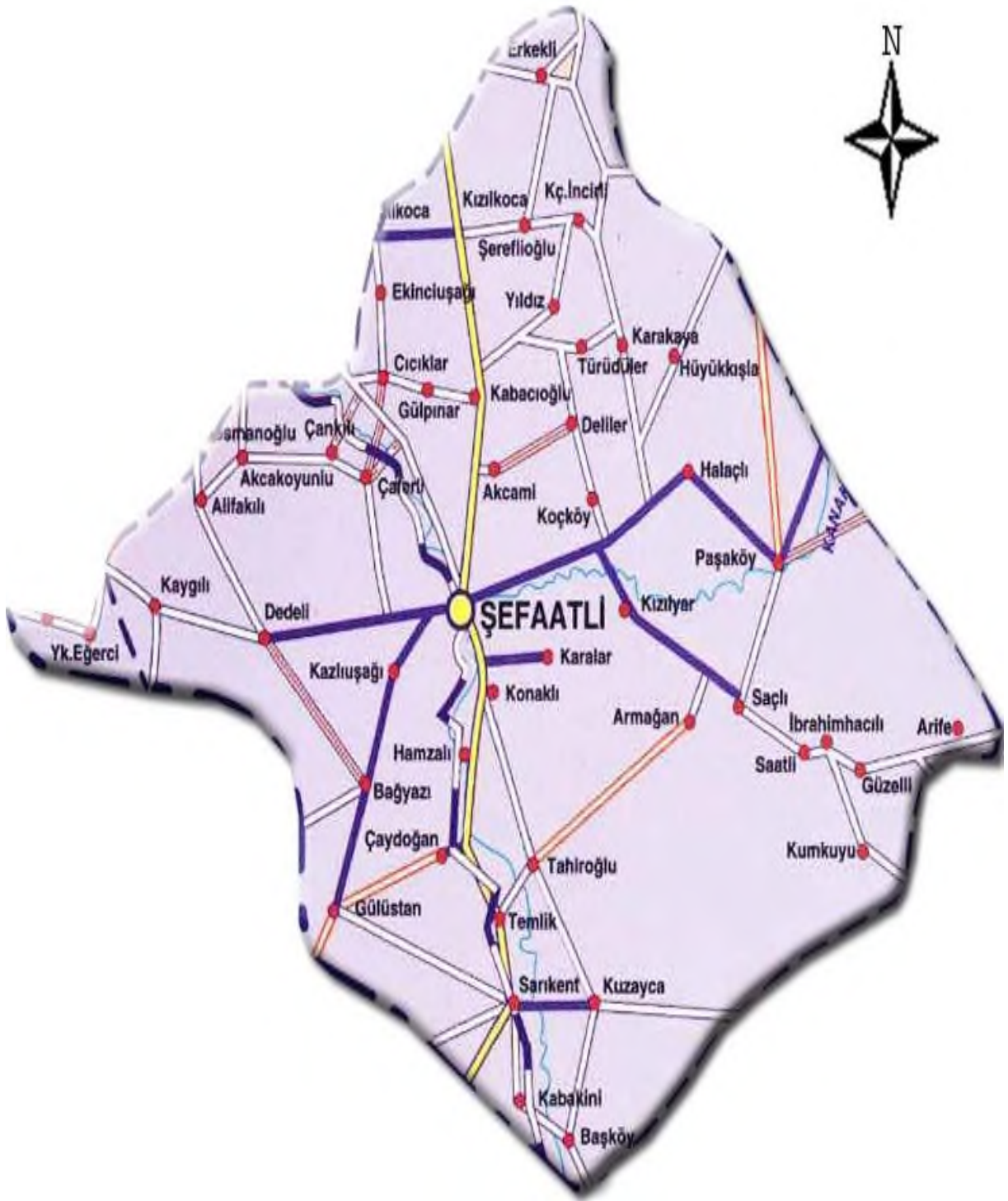
2.12. i- ek fiilinin düzlük-yuvarlaklık ve kalınlık-incelik uyumlarına uyumu oldukça iyidir. Korumucu bir –y- ünsüzü türettildiğini bu fiilin ünlülerden sonra gelmesi halinde bazen görüyoruz. Ayrıca –i ek fiili yazı dilimizin aksine yöre ağzında farklı söylemleri mevcuttur: (V-26) altın ımış, (XV-9) aceridi, (V-77) gelirimış

2.13. Zarf fiil eki olan -IncA yöre ağzında ok kuvvetlendirme edatıyla –IncAk şeklinde kullanılması ilgi çeken bir durumdur: (IV-6) gelincik

Yukarıda bahsettiğimiz Şefaati ve yöresi ağzımıza ait bu belirgin özelliklerden yola çıkarak yöremiz ağızlarının ortaya çıkmasında hangi Türk boylarının katkı oluşturdıklarını tespit etmeye çalıştık.

Bu tespitte Anadolu'nun kurulmasında etkili olan Oğuz boylarının kullanmış oldukları dille bölgemiz ağızlarındaki benzerliklerden yola çıkarak, Salur boyunun ve bu boya ait karakteristik dil özellikleri değerlendirildiğinde bu boyun Şefaati ve yöresi ağızlarının oluşmasında çok etkili olduğu anlaşılmaktadır.

⁷⁷Günşen; a.g.e., s.171.

KAYNAKÇA

Acer, Fatih; **Yerköy ve Yöresi Ağzları, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, Kayseri, 2003

Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1999

Aksan, Doğan; **Türkçenin Sözvarlığı**, Engin Yayınevi, Ankara, 1996.

Banarlı, Nihad Sami; **Türkçenin Sırları, Kubbealtı Neşriyatı**, İstanbul, 4.Baskı, 1978.

Banguoğlu, Tahsin; **Türkçenin Grameri**, TDK Yay., Ankara, 2002.

.....; **Ana Hatlarıyla Türk Grameri**, İstanbul, 1940

Bayrak, M. Orhan, **Türkiye Tarihi Yerler Klavuzu**, İstanbul 1979.

Bulak, Şahap; “**İlgi Eki Hal Eki Midir?**” Sutad 41, 2017, s. 92-100

Buran, Ahmet; Akkaya Ercan; **Çağdaş Türk Lehçeleri**, Akçağ Yay., Ankara, 2001.

.....; **Keban, Baskil ve Ağm Yöresi Ağzları**, TDK Yay., Ankara, 1997.

.....; **Anadolu Ağzlarında İsim (Hal) Ekleri**, TDK Yay. :660 Ankara 1996.

Caferoğlu, Ahmet; **Sivas ve Tokat İlleri Ağzlarından Toparlamalar**, TDK Yay., Ankara, 1994.

Çağatay, Saadet; “**Türkçede ng Sesine Dair**” TDAYB 1988, Ankara, 1954, s. 15- 30

.....; **Anadolu Ağzlarından Toparlamalar**, TDK Yay., Ankara, 1994.

.....; **Orta Anadolu Ağzlarından Derlemeler**, İstanbul, 1948.

.....: **Güney-Doğu İllerimiz Ağzlarından Toplamalar**, İstanbul, 1945.

Başdaş, Cahit; “**Türkiye Türkçesinde Asli Uzunluk Belirtileri**”, Turkish Student/ Türkoloji Araştırmaları, 2007, s. 93-97

Devellioğlu, Ferit; **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitapevi Yay., Ankara, 1998.

Gökçür, Engin; “**Türkmen Türkçesinde İkincil Uzun Ünlüler Üzerine**” Mavi Atlas, 2017, s.549 - 576

Ergin, Muharrem; **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yay., 1960.

- Gülensoy, Tuncer; **Kütahya ve Yöresi Ağzları**, TDK Yay., Ankara, 1988.
- Gülsevin, Güler; **Uşak İli Ağzları**, TDK Yay., Ankara, 2002.
- Günşen, Ahmet; **Kırşehir ve Yöresi Ağzları**, TDK Yay., Ankara, 2000
- İlhan, Nadir; **Türk Dilinde Çokluk**, Manas Yay., Elazığ, 2009.
-; **Türk Dilinde Olumsuzluk**, Kesit Yay., Ankara, 2017
-; **“Türk Dilinde Ünsüz Düşmesi, Nedenleri ve Türleri”**, "ZfWT - Zeitschrift für die Welt der Türken / Journal of World of Turks", Cilt Vol.1, No. 2, 2009
-; **“Türkçede Ek Kök Kök Ek Kaynaşması İle Ortaya Çıkan Ekler”** Turkish Studies, s 1537-1557, cild 4, 2009
-: **“Türkiye Türkçesi Ağzlarında Çokluk Ekleri”** JASS International Journal of Social Science, s.155-168, Winter II 2017
- İmla Kılavuzu, TDK Yay., Ankara, 1996.
- Karahan, Leyla; **Anadolu Ağzlarının sınıflandırılması**, TDK Yay., Ankara, 2011.
- Korkmaz, Zeynep; **Nevşehir ve Yöresi Ağzları**, TDK Yay., Ankara, 1994.
-, **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu yayınları: 629, Birinci cilt, Ankara, 1995
-; **Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi**, TDK Yay., Ankara, 2014.
-; **Nevşehir ve Yöresi Ağzları**, TDK Yay., Ankara, 1994.
-; **“Batı Anadolu Ağzlarında Asli Vokal Uzunlukları Hakkında”**, TDAY Belleten 1953., s. 198-200
-; **“Anadolu Ağzlarında Etnik Yapı İle İlişkili Sorunu”** TDAYB Ankara, 1971
- Korkmaz, Zeynep; Akalın, Mehmet; Ercilasun, Ahmet Bican; Gülensoy, Tuncer; Parlatur, İsmail; Zülfikar, Hamza; Birinci, Necati; **Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri**, Yüksek Öğrenim Kurulu Matbaası, 1990.
- Mansuroğlu, Mecdut; **“Türkçede Cümle Çeşitleri ve Bağlayıcıları”**, TDAYB 1960., Cilt 3, s. 59-71
- Mansuroğlu, Mecdut; **“Türkiye Türkçesinden Ses Uyumu”**, TDAYB 1956, Ankara 1988

- Özkan, Mustafa; **Türkiye Türkçesi Söz ve Yazım Bilgisi**, Filiz Yayın evi, İstanbul, 2005.
- Sakaoğlu, Sami; **Konya Ağzı Üzerine Araştırmalar**, Komen Yay., Konya, 2012.
- Sümer, Faruk; **Oğuzlar**, Ankara Üniv. DTCF. Yay.: 170, Ankara 1967.
- Şahin, Hatice; **Eski Anadolu Türkçesi**, Akçağ Yay., 3.Baskı, Ankara, 2010.
- Tekin, Talat; **Türk Dilinde Birincil Uzun Ünlüler**, Simurg Yay., Ankara, 1995.
- T.C Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2015 Genel Nüfus Sayımı, DIE SIS 66.
- Yozgat Valiliği, **İl ve Çevre Orman Müdürlüğü, Yozgat İli 2004 Yılı Çevre Raporu**, s:13, 2004
- Orta Anadolu Kalkınma Ajansı, **Yozgat İli İmalat Sanayi Raporu**, s:56, 2013
- “Yozgat Kataloğu, Şefaati Maddesi”**, Cilt 2, Yozgat Kültür ve Dayanışma Derneği, İstanbul, 1990.
- Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi**, 2009.
- Şefaati Yazı İşleri Müdürlüğü, Şefaati Kaymakamlık Arşivi, Şefaati, 2002

METİN ÇİZELGESİ

I.	Dedeli Köyü (Kına Gecesi).....	83
II.	İbrahim Hacı (Köy İşleri).....	87
III.	Alifakılı Köyü (Eski Yaşantılar).....	93
IV.	İbrahim Hacı Köyü (Gurbet).....	104
V.	Kaykılı Köyü (Kırk Çıkarması, Al Basması, Ağıt).....	107
VI.	Saatli Köyü (Müze Çalışması).....	114
VII.	Şefaati Merkez (Masal).....	116
VIII.	Şefaati Merkez (Mani).....	121
IX.	Şefaati Merkez (Sandık İçi).....	125
X.	Koç Köyü (Eski Bayramlar).....	128
XI.	Şefaati Merkez (Çapaoğlu İsyanı).....	134
XII.	Dedeli Köyü (Hapishane Hayatı).....	140
XIII.	Cıcıklar Köyü (Nazik Kızın Hikayesi, Yunan Harbi).....	143
XIV.	Alifakılı Köyü (Türkü).....	146
XV.	Bağyazı Köyü (Eski Köy Hayatı).....	147
XVI.	Şerefoğlu Köyü (Arabaşı Yapımı).....	150
XVII.	Şerefoğlu Köyü (Gelin Kayası, Nohut Tepesi Hikayesi).....	151
XVIII.	Kızılkoca Köyü (Köy İşleri).....	152
XIX.	İncirli Köyü (Sürmeli Türküsü).....	154
XX.	Yıldız Köyü (Türbe Hikayesi).....	156

METİNLER

Adı: Nuran

Soyadı: Kılıç

Yaşı: 58

Köy: Dedeli

Konu: Kına Gecesi

-I-

5 Nuran Kılıç: şimdi ğız ~almadan başlayım

-Nasıl alıyodun kızı ne yapıyodunuz duüinde kınada ne maniler ne türküler söylüyodun

NK: şey söylerim

elimisohtum~ asTara

elimi kesti Testere

10 mevlam şirinlik göstere

diyē var ya ğına yahıyollarya ana ğınasında

-söyle işte hepsini baştan aşağı söyle

NK: şimdi düñürlükten ñi başlayım aştıñ yōsa

-açtım açtım

15 NK: amoo beni huzulü yere ğonuşturuyomuş ğız şimdi önce düñürlē varırlar önce bi giderler büyükler ğızı bēñirler evelden ondan sona evel ~ōlan gidipte ğız ōlanı görmezdi ōlan ğızı görmezdi yavırım ordan varırlardı büyükler düür olurlardı aracılıynan ondan sōnamayım büyükler düür olurlar allān emriynen alırlar bi ōlan ğız adı belli ēdellerdi onunun bi zaman dururdu evelden şimdise ōlan ōlan ğızı istiyo ğız ~ōlanı istiyo alıyolar

20 veriyolar ben şimdi sōna eskileri söyleyimde eskilerden ğalsın benim mesela benim ğayınbabam almanyadaydı bizim amcamız var ~ıdı amcamız geldi baña düür ~ oldu allān emriynen verdiler altı ay yedi ay nişannılı ğaldım ondan sōna geldiler benim ğaynanam ğayınbabam almanyadan dünümü ēttiler getirdiler evel ana ğınası yanardı aḥşamları kōylere habē dālırdı ğazlar ğaz dālırdı yanına birer sāğaz ~ alıllardı birer çarşı ekmá

25 gollarddı k ylere d lırdı ordan da yol gelirdi ar abalardan ondan sonamayım bir g n d rt
g n bu d  n ~ olurdu evel Şimdi    g n de bitiyo d  nler iki bir salon Tutuyolar onda
bitiyo d  nler cuma g n  bayra    ardı perŐembe g n     ardı cuma  alardı cumartesi
o untusu gelirdi  ınası yanardı Pazar g n  gelin  ı ardı a Ő mleyin ~ ana  ınası yanardı
g zel a Ő m  onu  o   birikirdi kimi  ap getirirdi kimi para getirirdi kimi hedeye getirirdi
30 havli getirirdi peşkir getirirdi ona mani s ylellerdi  ız  lasın diy   ın eline ya allardı
onuda s yleyim

elimi so Tum ~ asTara

elimi kesti Testere

mevlam Şirinlik   stere

35  alama gelin ~ alama

beni yolumdan ~ eyleme

patladı gitti e i

s frada  aldı  a  

40  ızım ~ evi  ya ı  

 alama gelin ~ alama

beni   nl mden ~ eylem

damadın giydi aTlas

45 atlas kimselere batmaS

damat hi  kimseden  or mas

 alama gelin~ alama

beni yolumdan ~ eyleme

evel ben d  nlerde t rk  s ylerdim beni almayınca d  ne gitmezlerdi teft  alardı  evel teft
50 tefti  alardı ondan sona  endimde Őindiki  ocadı  gayli   zel ~ idimde Şindi elimiz
y z m z  ırı tıya he t rk  s ylerdik beni   t rmeyince d  nlere gitmezlerdi ne bim
limbari   r llardı loli   ar llardı d  nlerde oynallardı ondan sona b yle eskilerin

dúünlerinden kimse şimdi ğalmadı yavrum şimdi iki dene çalgı çıhıyo şo meydana şangur şungur çalıyo cin Tutmuş gibi hotlaşiyolar metleşiyolar işte bitti dúünler oluyo başğa ne
55 diyim işte

-yemekler felan yapılyodu

NK: yaa dúünlerde yapılyo şimdide yemeg Pişirrim hee dúünlerde bende yaparım şimdi arhadaşlar gônşular birikirik ahrabalar büyükler şimdi bayrā yemek yaparılı bayrağğahınca yemek yénir ondan sona aħşama yediriller ertesi gün ğınanın ğına gününe yediriller
60 dúünlere giderler şimdi bi kaç kişiyen birikirik büyük olaraħ büyük baya atmış yaşıma dēdik yemekleri yaparılı geline giderik ne bilim gelini getirrik böyle zamanlarımız geçer

-çeyiz nasıl oluyo

NK: cehiz evel cehiz sererdik evel cehiz sererdik evel bir gōzü ğız gelin gitmeden evel bizlerin bohcesi olur ~ udu lambanın işında lambanın ceyran yōdu ceyran yetmiş dört
65 yetmiş beşde geldi bizim buruya lambanın işında lambayı şoruya duvara çaħardıhonun işındaışlengi işlerdik çünkü gelin gidecānki cehiz serecān bir gōz evi donadırlardı gelen baħardı cehize gelen hayıllı ossuna gelirdi hem yolunu getirirdi hemi cehizi sererlerdi herkes dúün bitenece o cehiz serili dururdu he evel böyle yōdu başlıdı benim onaltı bin lira başlım var ~ıdı onaltı bin lira başlıħ verdiler benim babamın ~ evine benim babam iki baħa
70 ğoltuħ aldı iki denede sandalye aldı bi sandıħ bi makine bi Taban halısı bi ğaryola onunan gelin geldim

-sandık içi yok muydu

NK: sandıħ ~ içi ķendi cehizim var sandımızın gelin gelirken ğaz ğorlar Tatlısını ğollar ~ aħşam damat yiyecek āzı datlanacaħ he sandımı āşam gelin gelipte ğúveyi eve dıħdıħtan
75 sona gelin açar damada onu yēdirir ğazınan şeyi onuda ğeri yimeñ ğorħañ bile yēmeye onuda zabah ğaynananın ğayınbabanın ónüne çıħardacan ğaynana ğayınbaba yiyecek zabahleyitin gelin tüm yēmiş diyē yēmezlerdi bile ecik ğúve bacāndan ğuylūndan bacandan yēr gelin ğorħar yimiye zabah öylece ğaz Tatlı ğaynananın ğayınbabanın ününe çıħardı aha cehizlerimizi serelerdi millet ğınayı yaħıp gittikten sona o cehizleri toplallar
80 ahrabalar bōceleller ğúve bōcesini ğorlar gelinin sandı sandına olur gelin Sabah ğınacı evel kekil keseller Sabah ğaħtımyıdı geline kekil kesellerdi geri ğonuyu ğomşu ahrabaları ķārırlardı

-niye kesiyolardı

NK: ben ne bim ben adet ~idi zaar ki geline kekil kesellerdi toplanıllardı gelin çerezini
85 gelinin sandında çerezide olur o kekili mekili kesmeye gelenleri çerezini yerler çayını
içeller geline geri yoluna Tağallar hediyesini geçer gör gideller

-yolluk ney

NK: yol dedimiz para para dağallar altın dağallar altın dağar onu dağar öyle yani hediye
getiren onu getirir içinden ne gelirse ahrabalar daha çoğda evel paraydı beş lira on lira para
90 getirillerdi öyle ederler ~ idi ondan sonamayım gelini eve görler geçer gör gidellerdi sen
benim bilemediklerimi sor benden hatırlat baña

-tatlıynan gaz gönderiyolarmış ya ne niyetle gönderiyolarmış

NK: onu şeyingelin gelirken gelin geldimiydi gelinin gelini indirinci çanağ ~atallardı içine
bozuğ görler çerez gollar gelin önce sadıca getirillerdi evel birini göyyoğ birini söylüyöğ
95 gelini evel sadıca getiriller sadıca iner sadıca Tatlı yumırta Pişirirlerdi gelin gısmetli olsun
bereketli olsun diyê orda yedirirler orda durdurullar sadıcın ordan ondan sona çıhadıllar
ğaynanasının ğayınbabasının evine getiriller ğaynanasının ğayınbabasının evine gelirken
ğaynana ğayınbaba bozuğ para biriktirir arpa bûday çanân içine görler ondan sōna gelinin
ayânın ~ önüne ğırarlar gelinin huyunu ğırarlar o bozuğ paralarda çoluğ çocuğ alır
100 bûdâarpa tabı yerde ğalır tavîğ cücük yer gelin gısmetli olacağ çanağta huyunu ğıriyo

-çanağın içinde ne oluyo

NK: çanân içine şey gollardı işte bûday arpa görlardı bozuğ paraynan beráber çerezinen
bereber fıstığ şey var~ıdı akide şekeri akide şekeri onları içine ğatallardı gelinin önüne
çatadan ğıralardı damadının gelinin damat alıyodu şölle gelini çıhakene önüne ğıralar
105 daha da yaparığ şimdi de daha bizim buralarımızda var daha hâlâ devam ediyo o
huylarımız

-kurban falan da kesiyolar

NK: ğurban kesen keser adâ olan keser adâ olmâyan kesmez mesela benim ben kendim
gelin getirdim kesmedim ğayınbabam dört dene gelin getirdi kesmedi ama adamın ölu
110 hastalığtan geçiliyo hayırlı asgerden geçiyo az bişey geçiriyo bi ölu oluyo gózünün kókü
oluyo ona adağ ediyo hayırlısıynan gelin getirirsem ğurban keserim diyin onu olanlar yapar
yōsam yapan yapar yapmıyan yapmaz o da allah rızası için o da iyi bişey he o da iyi bişey
öyle éderik

ADI: Ayşe

SOYADI: Şengül

YAŞI: 68

KÖY: İbrahimhacılı

KONU: Köy İşleri

-II-

5 -nasıl yapıyodun ekmeği zamanında

Ayşe Şengül: zamanında şimdi biz ~ ekmā ilāne unu goruh bir ~ ölçek ölçmekte öyle ilāne ğarelincede ecik Tuz ~ atarh oñada ğurban oldūm allān suyuñgoruh~ içine girerik yūrruh ğulah şeyinde yumuşahlında ekmāmiz ~ olur hoşbulduh canım misafir getirdim sā

-ben onnara yoh dedim ~ idi

10 AŞ: bilgi öreneceklermiş bildiklerini süyle arpa ğavradıñnı ekin ğavradını gel sen daha iyi bilin hamırı yūrruh ondan sona dörT dene adam buluruh tahta buluruh ~ onnarna otutturruh biri evirir ikisi üçü eder küccük küccük de bezi alırh eder eder goruh gözelce tandırda Pişer getirrik vurruh ~ üçer dörder sular yerik yuħa bu sula ye

-sabah erken kalkıyon

15 A.Ş: Sabah erken ğaharh altı ğaharh ekmeğ ~ edecek zamanı hani parasıynan ~ adam alıyoh ya onun için er ğaharh

-ne kullanıyon ekmek yaparken

A.Ş: ne ğullanıyım suyunda mı

-Suyunda bütün malzemen ne

20 A.Ş: bütün malzemem su Tuz ~ un başğa bişiy ğatmağ bi ğatarsağ evel hiç ğatmazdıħda çökelek suyu şöyle beş kilo çökelek suyu ğatıyolar şimdi ekmeğ olmuyo diyolar bu başğa şeyi yoh

-nerde yapıyosunuz

A.Ş: tandırda aa tandırımız var

25 -tandır nasıl tandırda ne var

A.Ş: açırh mı bacım ğı şu tandırda ğöstediyim tandırı eşerik şöyle bir buçuğ metre soba

deli gibi delik goruh kulle döşerik şöyle su arıhı ibi ordan hava alır sobanın deli ibi sacı
üsTüne goruh ~ orda ekma ederik üsTüne sereller ah gideken gelseydin hepisini bilirdik

-peki nezaman yapıyosunuz kışın mı yazın mı

30 A.Ş: yazında yaparih gış ekma de yaparih bahar cacihlar derik~ozaman da yaparih
ekmamizin bitti saatte yaparih

A.Ş: he cacih toplarih bizim burda cacih ot madılamah var yaa türküsü var

-nasıl türküsü

A.Ş: madılamah oy madılamah diye türküsünü diylediñni oy madılah teke tüke sekeli diye
35 türküsü var bunun biliyoñ şu bizim burda madılamah toplarih o aylarda diderik her ekmeğ
bitti mi ederik şimdi gurbanım valla bağgala ekmeğ geliyor hazır ~ ekmeğ yiyoh evel
sobada çörek ederdik sobayı yahardıh hamır ~ ekşilerdik sobada sabaleyin gağar iki sac
çörek ederdik erkeklerimizin önüne goruhyerdik bazlama ederdik hamır ~eşkilere maya
goruh yürruh aşam Sabā gelir Sabāleyin gağarih tandırı yaharih önüne başına bi saçma
40 dokerik saman saman derik biz ~ ona ekinin sapı onu dokerik saçarih altına üsTüne
bazlamaları döşerik şöyle şöyle gözzeme yapan şimdi milangazda yapılyo ocahta yapılyo
ceyranda yapılyo bu böyle

-tandırda erişte felanda kesiliyomuş erişte mantı

A.Ş: mantı hamırda keserik onu da keserik onada çökerek suyu un içine duru suynan
45 gatarih yürruh gine onuda sertçe acik sert yürruh onu ekmeğ hamırından ondan sona
şuncaz şuncaz atarih tandıra bi denesi yalandan bi Pişirir gor tandırı görür geri gör tandırı
görür geri gor

-yanmasın

A.Ş: he yahmaz biliyoñ bazzama gibi Pişmez ondan sōna üsTünü örteller gorlar eve
50 getirrik sererik bir geri toplarih ondan sōna oturur Sabāleyin keserik

-kesme işi nasıl oluyo

A.Ş: bıçanan bıçağla şimdi makine çıktı herşey kolaylaştı evel makine şe ederdik

-başka ne yapıyo tandırda

A.Ş: tandırda bu olur yalı çörek yaparih tandırda bişey olmaz bu gali başga yoh

55 *-peki salça felan kaynamıyomu*

A.Ş: ha salçada gaynaTırır evel üzüm gaynaTırır bir bā gaynaTırır balarımız iyi olurdu
şimdi yem yiyecek bāmız yoh bir hafta gaynaTırır

-nasıl yapıyodunuz onu

60 A.Ş: o Pekmezi üzümü keserdik gānı şeynen gānıynan getirirdik evel gānı vardı at vardı
şimdi ibi tahşi deāl yüklerdik getirirdik şöyle bi göcaman bunnan büyük şirānemiz ~
olurdu üzümü içine doldururdu hadi bahayım gir içine dellerdi kürā elimize alır içine
girer Tepiklerdik altına şuraya olūn altına teşti gördü bōrüne küpel ~ āzanı goruğ üzümün
çitleri gitmez ginede süzerik ya gazanlara doldurruğ sularını basarır basarır ayağlarımızı
yıharır tertemizce iyice oluhta Tepelerik varı varı geli varı varı geli su oraya gazanlara
65 doldurruğ o gazandan geri Sabāca teşt goruğ gazanın şeyinin ~ içine tandırın üsTüne orda
iki helke iki helke goruğ şerbeti gaynadırır ha üzümün ~ üsTüne toprağ atarır toprānan
çinerik ā toprānan

-niye

70 A.Ş: Tatlı olācamış üzüm gerli olmayacağ Pekmez bēyaz toprā atarır ondan sōra çınarır
-beyaz toprak nasıl oluyo

A.Ş: ā toprağ dellerdi evel şon gibi bēyaz toprā

-o nerde

75 A.Ş: toprān altından sókerik getirirdik bizim buralarda vardı toprağ bi tarlanın birinde ā
toprağ çıhardı ordan getiririk evlerdede badana ederdik bóle kireç yōduya üzümün üsTüne
de atardır bēyaz toprağtan seçerdik

-ne işe yarıyo üzümü ne yapıyo

80 A.Ş: üzümü Tatlandırır toprağ gerini alıyo çınardır gazanlara gördü gōtürür tandırda
kestirme derler üç helke üç helke goruğ teştin büyüse gaynar bi daşa geri alır gazana goruğ
bi daşa gaynar geri alır gazana goruğ kestirme bitti üzümü çınadımızñ şeyi bitti kestirmesi
ondan sōna geri süzerik şerbeti yemeniynen yohut ilāne bir helke goruğ teşti goruğ gasası
şeyin ~ üsTüne tandırın üsTüne sende mi gidiyon bóyle goruğ sōna bir helke goruğ onu
gaynadırır Pekmez gibi olur şey kestirme ediyoh ya Tatlı kestirmesi onun gibi olunca
alırır goruğ teşte orda gārıştırırır gārıştırırır güpgözel ~ olur

-tatlı kestirmesi ne

85 A.Ş: hani bağlava Tatlı kestirme ediyo ya şekerden bağlavalanın ~ üsTüne dōkülüyo ya

-şerbet

A.Ş: hah şerbetişte bende öyle sende öyle anla şerbet Tatlı şerbeti hah yalnızım getir onungibi olur suratın ~ içine şöyle bahtımı görükür ayna gibi o bekmezleri a böyle doldururdu küplere satarsa satırıl satmazsa horanta çödu şimdi ahraba galmadı küplere böyle doldururdu gaynanam irahmetlik iki küpte turşu gurardı bu alt ay yerdik bunu ölenleyin bazlama ederdik Söhrada yer bulamazdık horantadan ahrabada doluydu çocuğa doluydu şimdi bunun birisi galmadı he

Süreyya Güler: kimi evlendi kimi gelin çıktı almanya batırdı ahrabasız etti geçen gitti geçen gitti geçen gitti valla dış devlet böyle oldu işte böyle

95 -salçayı anlat teyze

A.Ş: salçayıda ezerik onuda ezerik oluhta üzüm çinādımız gibi çınarıl süzerik elekten güzel çidi geçmesin sen ye ben ablama şey sóylüyom dur onu da süzerik güzel aynı onuda şerbet gibi ederik bir helke iki helke goruk gazanda gaynar gaynar gaynar göyulur salça olur yedirrik

100 -nasıl saklıyon sen onu bozulmuyomu

A.Ş: alaca satan adam götürür satar yoh az gaynattıysan horantan yer Tuz ~ atarıl bidonlara doldururuk güzel güzel ilazımsa satarıl isteyen ~ olurısa isteyen olmasa ihtiyacın yosa satmazsaneviñe gon anca yeñ he satanda var böyleydi evel böyleydi gurban oldum

105 -evlimisin teyze var mı eşin

A.Ş: eşim sizlere ömür~ oldu on üç sene oldu öleli evli delim yavrularımın yanında şu gızım şu gelinim şu da görümüm

-allah rahmet etsin yattığı yer nur olsun

A.Ş: amin onunki de öldü benimki de öldü eşim

110 -tarlayı nasıl yapıyodunuz nasıl biçiyodunuz ekiyon biçiyon

A.Ş: bön gideller bi çinik būdā ekeller şimdi biçinik ekiyolar bir günde o zaman ~ atınan gidellerdi saçallardı onu anca atınan süreller geliller bön bi çinik būdā ekim olur bir ay ekin ~ ekellerdi atınan zor oluyo ekellerdi yazın geldimidi allah yāmır vermezse ekin şuncaz galırdı arpa ekerdik bu da buncaz galırdı buna gider böyle biçerdik hiç bişey yōdu

115 biçer yōdu tırpanda sona çıktı sona erkekler belledi tıptandan biçer çıktı golaylaştı onu

biçerdik yārdıḡ şöyle hōbek ederdik onu geri

S.G: pendiri ney de söyle

A.Ş: yoḡ pendir yoḡ sus

-hōbek ne

- 120 A.Ş: sapı toplardıḡ bir ~ araya yel gōtürmesin diyē bi yere şöyle yārdıḡ ekin bicTikTen sōna da getirirdik arabayna arabası olan ~ arabaya óküzü óküze tekina eşşek goşallardı tekin óküz bulamazdıḡ evel onu goşar sapı getirir harmana dókellerdi harmanda saçardıḡ saçardıḡ buralara dādırdıḡ ondan sōna óküzün ~ üsTüne binerdik uyuhlayaraḡ sürerdik er ḡaḡıyon çocuḡ çoh ḡaynana var görüm var çocuḡ yōsada bunnar var ḡayınbaba var ezanda
- 125 ḡaḡacān ḡayınbabanın abdes suyunu dókecēn namazlasını serecēn ḡaḡmada bi baḡ şimdik ḡaynan ḡaḡıyo işi gücü görüyo ḡapıyı peceyi gelin ondan sōna ḡaḡıyo kele yavrum bi bardaḡ çay ḡaynatta içek gelinin gōnū sana bi bardaḡ verecek onda onbirde Sabah ḡayfaltısı şimdi ḡorḡ

-şimdi o zaman mı iyiydi

- 130 A.Ş: o zaman günümüz iyiydi ne boşanma var ~ ıdı ne ne dōñüşme var ~ ıdı bir halbur horantayı idare ederdik üç dōrt dene tahta ḡurardıḡ ne dōñüş ne çekiş var ~ ıdı şimdi iki adam bi ekmeḡ yiyemiyor tahtada dōñüş çıḡıyo halbuki hiç yemek seçme yōdu o sapı yāmır geliyor topla toplardıḡ dibini süpürürdük içeriye yārdıḡ onu halburunan ele babam ele bu gollar ḡaldı

- 135 *-ne yapıyodunuz*

- A.Ş: būda çıḡadırdıḡ būdayı gōtürür çeşmede a şonun gibi oluḡ var ~ ıdı onun içine dókerdik su aḡardı kütür kütür içine girerdik o būdayı gübürden arıdırdıḡ halburu ḡorduḡ altına alırdıḡ çuvala ḡorduḡ geri çuvalı geri böyle bi harman yerine gūzelce ḡurudurduḡ dārmene gōtürürdük herkeşin herkeşe gelirdi şimdi alayı bi atıyo ne gelirse onu alıyoñ
- 140 gōzünün ~ önüne alıyoñ bu da öyleydi ḡurban ~ oldum zor ~ udu yāmır yārdı yārdı yaş ḡuru ya sapı ıslanırdı geri ḡurumaḡ isterdi

-şimdi yok diyolar tarla buralarda

A.Ş: aman tüm tarlamız var biçer biçiyoh

-fazla ekilmiyor diyolar şekerpancarı felan

- 145 A.Ş: yoḡ bizim burda pancar ne yoḡ sade ekinimiz var ekenin horantası olmayanda sade

ķendi ekinini ġaldırıyo

-başka bişey ekilmiyor mu

150 A.Ş: yoķ biz ~ ekmiyoķ amma şefaati tarafı şı yanda şefaati derler biliyońńu o yanda var
bancar yerķóyüń o yanda geleyen anġaráden geleyen var bancar oralarda bizler ekmek biz
ekinden made bişey bilmek bizimki bu ġurban ~ oldüm çókelide sóyleyim sańa

S.G: söyle söyle hepsini söyle

A.Ş: teyzemi niye ġovduń saldıń inā sārıķ

S.G: baķ ben bunnarı diyemezdım de ġonuşamazdım da maşşallah

155 A.Ş: Sabāleyin ġaķarıķ inek sır ġıtmeden hemen inā sārıķ sūTü süzerik ġazana ġoruķ
şoruya siz ne diyosańız şimdi ya hanımlar varya biz ġazan diyoķ tencere diyosuńuz şimdi
geçen ġün benim toruna dedim ki soba ġazanının altında sūT var dedim soba ġazanını
bilmemiş çocuķ şimdiki çocuķ ne bissen soba ġazanını arıyo arıyo sūT yoķ babanne ġurban
~oluyum sūT yoķ soba ġazanı nereyse ben bilemedim dedi gittim baķtım dedim ki bunun ~
altı aha baķ dedim sobanın ~ üsTüne ġazanla su ġorda ġaynadır başımı yurduķ ben bu
160 dedim ġızım öyle demesen de ilān deseydin bilirdim diyo

-şimdi kazanla her iş yapılıyodu çökelekte yapılıyo

165 A.Ş: doldururduķ böyle inān sūtlerini o ķendi başına çī Tutar yōrT gibi tutar ondan sōna
onu alrıķ ġazana ġoruķ ocā ocāmız var tandır deāl bu ocaķ şöyle ġazan var ġocaman da ona
ġoruķ altını usul usul yaķarıķ çökelek dibine çóker onu ġoruķ iki saat üç saat ġazanda sōr
ondan sōna onu torbalara ġoruķ pendiri ġoyacaķ yerimizi yaparıķ şō oluķ gibi onun ~ içine
ġoruķ üsTünede Taşı ġoruķ torbaya ġoruķ āzını bālarıķ üsTünede Taş ġoruķ ġúpgúzel
süzer ġalmaz onu geri torbadan çıķardırım ilānde bi Tuz atan ~ üsTüne ecik çōrá otu atań
üsTüne çōrá otunu biliń ele onu ġarıştırıń ġózelce alıń elińe çanā basań şimdi bidon çıķtı
bidona basıyoķ

170 *-çanak daha saġlıklı diyolar*

A.Ş: şimdi çanaķ ġaķtıolan çanā ġoyya olmayan bidona basıyo

-çanak nasıl oluyo

A.Ş: çanaķ çamırdan yapma çanaķlar varya evel çanaķ satılırdı arabaynan gelillerdi
buralarda satallardı hep alırdıķ

175 *-burda yapılmıyor demi çanak*

A.Ş: yoh şimdi gelmiyo başga yerden gelirdi şimdi çanağ gahtı ortadan bidon bidonu alıyoh bidona basıyoh

-çanakta nasıl saklıyorsunuz

180 A.Ş: çanān āzı ğurban ~ oldum şu ğadar āzı var bunun ~ içine basarılı basarılı basarılı āzınada evel iki üç yaprağ ğorduh bā yaprā üsTünü bālardıh āzını şöyle döerirdik temiz ğumdan getirir çanān āzına doldururduh içine sinek girirdi eyle bişey olurdu oserince dururdu yiyecek zamanı ğaldırır ~ açar taba ğor yerdik evel öyleydi

-suyunu veriyodu çanak alıyodu

185 A.Ş: suyunu alıyo he pendir ğumda serin Tutuyo çökelē pendiri serin Tutuyo pendiride mayalıyoh ğazana süTü ğoyyoh ecik ısıTıyoh elimizi yağar yağmaz içine maya ğoyyoh o bi saat Tutar yort gibi pendirde öyle oluyo

-peynirin mayası ayrı mı oluyo

190 A.Ş: he pendirin mayası ayrı çökelē hiç maya ğoman çökelek dedin kendi süTü eşkir iki ün durunca hemen yort gibi olur eşkir o öyle çökelekpendirde içine maya ğoruh maya alırılı satım bağğallardan içine ğoduhmuydu o da pendir olur torbaya ğoruh pendir de bu

-tuluma basmıyormusunuz

A.Ş: biz tuluma basmağ o kóylüler basar başga yeller yaylacılar basar biz yaylacı deálik bizim buramız Pek hanım

-bu şey etraf köyler

A.Ş: bu etraf Pek hanım Pek ~ öyle iş bilmez hazırcıyılı hazırcıyılı biz

-sizin köy gelişmiş

A.Ş: gelişti gelişti iyi kóyümüziyi çoğ şükür allaha iyi öyle vurum ğırımında yoh dönüşümüz de yoh şeytan ğulāna allah dönüšenlerede dönüş edene de allah sabır versin ıslānı versin kötü adamların aşkellerimiz gidiyobayram demiyo arife demiyo gidiyo ğurban ~ oldum geçmiş bayramında mübarek ossun

ADI: Fadime
SOYADI: Polatlı
YAŞI: 79
KÖYÜ: Alifakılı
KONU: Eski Yaşantılar

-III-

- 5 Fadime Polatlı: gelin ~ olduḡ ondan sōnamayım gelinlik ēderdik sōylemezdik ḡaynanaya ḡayınbabaya hiç ondan sōna başımıza duvaḡ ~ olurdu gelirdik ḡaynana ḡayınbaba soyundururduḡ ~āşemleyin ḡaynanayı ḡayınbabayıelimiz böyle dururdu gelinlik ēderdik ḡonuşmazdıḡ hiç gelinlik ēderdik soyundururduḡ yatırırđıḡ gendimiz ~ evimize giderdik yōsa onnar soyundurmayınca yatmaḡ yoḡ bize ḡaynanayı ḡayınbabayı he ondan sōna nōrek
- 10 dōm yaptıḡ ondan sōna ne bim inekler sādıḡ camızlar sādıḡ davarlar çoḡ Sabah ezanda ḡaḡardım camızları sārdım sīra sürerdim ondan sōna evin işini işte öyle görürdük ḡızım iş çōdu çocuhlar ~ oldu iş çoḡ ḡayın ḡarısıyıḡ dōrT dene ḡayın ḡarısıyıḡ bir ~ arada durduḡ hep ayırmaḡ yoḡ sōnadān ayırđıḡ dee çoluḡ çocuḡ büyüdükten sōna ayrıldıḡ evelkini nidecān evelden şimdi ne var ki görüyōḡ ḡōzlüyōḡ yatıyōḡ milangaza yemek Pişiriyoḡ
- 15 çamaşırı şey yıḡıyo makine yıḡıyo evi makine süpürüyō milangaz yemá Pişiriyo işte o eveldenişte diyom yaaa hayvanlar pisli yapardıḡ ḡurudurduḡ indirirdik hatta duvara yapar duvardan da ḡafama düşerdi pisli ondan sōra onu ḡurudurduḡ az dōnderirdik çekerdik ḡışın ocaḡTa Pişirirdik yemá bazı tandırda Pişirirdik daha da babamgilde tandırda Pişirir o büyük ḡazanlarda onnan Pişirir onnar da çōhludu ayrılmaḡ yoḡtu evelden ḡayınbaba
- 20 ḡaynanaya gelinlik ēdecān sōylemiyecān elimizde ırbıḡ omuzumuzda havlú ḡayınbabanın ~ abdazını aldırırđıḡ her abdesi ondan sōna cami gider ondan sōna gelirik biz ḡonuşmaḡ ne deyim ḡızım ne bim çoḡ derT çoḡ

-kayınlarıda sen evlendirdin

- F.P: ḡayınları mı ḡayınlar nerde işte kimi istiyo isteme yōdu evel de biz ķendimiz giderdik
- 25 evel öyle ōlangız böyle isteme yōdu filanın ḡızı var gidek dūr düşek derdik varırđıḡ oraya verirse verir vermezse başḡa yere giderdik ondan sōna gelin getirirdik davulla davul çalınırđı ne bim ne nōrdü oldu işte oldu ḡörme ḡızım bitmezki ben sōyleyim bitmez ne sōyleyim

-kına yakard kınayı nasıl karıyodunuz teyze

30 F.P: ęınayı Őeye ęarardıĥ dōruŐeye Őimdikibi Őyle ęızlar yaĥmazdı ki āŐāmleyin ~ iki ęız gelin gidekene başına iki ũç dene ęız gelirdi yatardı ondan sōna ęınayı tasa Őzerdik ķendimiz yaĥardıĥ Őōyle taa bileklerimizece yaĥardıĥ ęınayı sabahleyin oldu mu ęaĥardıĥ dūn iķin sũpũrĝenin ~ ũsTũnde yıĥardıĥ elimizi ęınayı

-niye sũpũrĝenin ũstũnde

35 F.P: ne bim ben işte zaar Öyle Şeydi zaar işte sũpũrĝenin ~ ũsTũnde yıĥardıĥ başęa yerde yıĥamazdıĥ he moda zaar neyse ondan sōna ęızım Öyle ondan sōna Őbũr ęaynı everdik Őbũr ęaynı everdik e işte ęŕũmceyi everdik evel ęorap ārirdik ip ārirdik yũn Tarānan Tarardıĥ ondan ip ārirdik ęaynılara ęorap Őrerdik ęaynımda Pek deliydi kũnde yırtardı kũnde ben ~ onun ęorabını onarırdım he ęızım aman ne bilem iş ęoĥ

40 *-ipi nasıl eğriyodun*

F.P: iğnen iğnen yũn Tarānan Tarardıĥ Őōyle Taraĥ varıdı Tarardıĥ ondan sōna onu uzun uzun sarardıĥ ondan sōna iğnen ārirdik ondan sōna gine onu iki ęatlardıĥ ondan sōna ĝeri bũkerdik onu alırdıĥ Öyle ęorap Őrerdik hatta da ęorabım de aha burda başlı ęorapta Őrũyom ben benim ęayseri de Őlan ęorap giyer yũn ęorap giyer ęıŐTan ęıŐa ondan sōna
45 Öyle ārirdik Őrerdik ıŐTar Taĥardıĥķendir ęul doĥardıĥ ęuval doĥardıĥ onlarla işte ķendir ęuvalıların ~ un udũrdũk bũda ęŕtũrũllerdi Şimdiki felezan dolduruyo Şimdi ne var valla evelden biz ęoĥ ęoĥ ęektik

-ipleri kendiniz yapıyodunuz

F.P: ipleri ķendimiz āriyoduĥ

50 *-nasıl onun renkleri var mıydı iplerin kilim felan dokurken*

F.P: var canım yoĥ mu aha Şurda Şey var benim yasTıĥ var doĥudũm yasTıĥ

-nasıl dokuyodun yastığı nasıl dokudun

F.P: ıstarede ıyarıĥ Őōyle uzunca Őōyle altında oturruĥ ipi ibdil eriŐŐi ārrik ortanın ~ eriŐini ipini ondan sōna Őbũrleride ārrirdik onlar ęalın ārirdik onu ince ārirdik otururduĥ tek tek
55 tek tek Öyle doĥurduĥ Şey yastıĥ doĥurduĥ heybe doĥurduĥ ęul doĥurduĥ ęul derlerdi evel Şeyin ~ ũsTũne ęurudurduĥ bũdayın ama neyse ęulların ~ ũstũnde Şimdi yıĥardıĥ unlũ yıĥardıĥ Şimdi unlũ yıĥamaĥ yoĥ ne yoĥ ęuval ęuval satın ~alıyoĥ yiyoĥ evelden ķendimiz ũdũrdũk ķendimiz yıĥardıĥ bũdayı ęurudurduĥ getirillerdi yapardıĥ Öyle eķmek ēerdik gecede geceden ęaĥardıĥ Sabāca āŐamaca eķmek ēerdik haftada eķmek
60 horantalıydıĥ hafta eķmek ~ ēerdik horanta ęŕdu Şimdi ibi satın ~ alma yēme yŕdu ya

acılı şey gózleme yapardıh gózleme iki ũnde biterdi horanta çödu ekmeğ haftada ekmeğ
haftada ekmeğ éderdik ohlāda sac ~ éderdik onnarnan yerdik içerdik işte aman ne bilim
ben gızım senin ibi ğaynımızın gızı o da söyler Fadime yenge ıcıh eşkilerden söylede
yazıyım dēr o da oħuyo ğırılığalede oħuyo o ne dēyim ne bim ben çoğ ğaynana ğahrı çektik
65 ğayınbaba ğahrı çektik görümler çoħlūduğ babam ~ evinde de çoħlūduğ orda da küpeli
āzannan pilav Pişirir küpeli āzannan çorba Pişirirlerdi tandırı yaħardıh Sabahleyin Sabah
tandır yaħardıh he tandırı yaħardıh çorbayı Pişirirdik pilav ~ ossun ondan sōna yēllerdi
gidellerdi çitlerine óküzleri camızları atı alır gidellerdi çifte evel ~ erkekler ğadınlarda
evde ğalırdı he erkeklerin ayrı odası vardı ayrı ğadınlarıñki ayrıydı Sabahleyin ğadın yemá
70 Pişirince erkēn biri alır gótürür odada yēller ondan sōna çifte gidellerdi ne biliyim çoğ

-ekmeği de tandırda yapıyodunuz

F.P: tandırda yapıyodu ekmá aha ben bu yıl yapmıyom sarığayada yapıp da gelecek
ekmám herkeş yaptı benim ki ğaldı he aman ila gız yerköy de oturuyoñuz demi

- bulgur felanda yapıyolardı herhalde

75 F.P: he bulguru şeyi elerdik sarı bursadan ondan sōna çeşmede çeşme yōdu öze çulu
atardıh özün içinde yıħardıh ondan sōna küpeli āzanlar ~ olurdu ğocaman on çinik būdayı
alır onda ğaç ğazan ğaynadırsan üç mü ğaynadın iki mi ğaynadın beş mi ğaynadın
ğaynadırdıh ondan sōna şey éderdik ğaynadırdıh ondan sōna sovuda dövellerdi erkekler
toħmanan ondan sōna ğeri ayıħlardıh savırırdıh onu dermen Taşında çekellerdi āşamleyin
80 ğızlar erkek ~ olursa erká toplallardı gız olursa ğızlar toplallardı dērmən Taşında Sabāca
bulgur çekerdik ya gece ekmeğ yedirirdik onnara ğızlar türkü çarırdı ne biliyim ben çoğ
bilmem

-sen türkü biliyon mu teyze

F.P: aman git gızım türkü ne yoğ unuttum gitti túrkü mü ğaldı

85 *-mani felan*

F.P: yoğ mani de çāramam şey de çāramam

-ağıt var mı

F.P: āt mı aman ātnan ālaya ālaya gózlerim ğalmadı olan öldü yandı gelin ~ öldü herif öldü
işte bu hale ğaldım şuraya namazımı ğıldım buraya dērildim yattım hee

90 *-gelin olan kaza mı yaptı*

F.P: vay gelinim ğansere yaĥalandı doĥuz sene sōna öldü ölüm da biĥerde yandı biĥerde yandı ondan sōna herif öldü bi ben ğaldım işte ben de ölemedim bekliyorum

-yalnız mı yaşıyon

95 F.P: uşahlar şáfaaTlıda he ben yannız oturuyom uşahlar şáfaaTlıda üsTümüz senede bi elbise alınırdı o da yırtılırdı yamardıĥ yamardıĥ ğaynımızın bi ğızı vardı şáfaaTlıda şimdi anne evel su yōdu buralarda öze inellerdi aşşāda özümüz var orda yıĥardıĥ küpeli āzan neyi gótür yaĥacaĥ gótürürdük orda ocaĥ çatardıĥ orda yıĥar çayırdı ğurudur getirirdik ğaynımızın ğızı anne Pijamañı ğoma ben utanıyom yamalıĥ oluyo hem elime sīmiyo derdi yama yama yama elbise dirseklerimi yamardıĥ fistanlarımızın buralarını yamardıĥ 100 ğōslerimiziñ buraları yamardıĥ yamalıĥ giyerdik yamalıĥlı önüklerimiz vardı önünde yırtılırdı önükleri yamardıĥ şimdi önük mónük yoĥ tuman var şimdi tuman giyer çıĥar önükler şöyle şeydi bā vardı belinin burda beline buraya bālallardı bura burdan böyle ğırmalıydı şöyle düz ~ üdü düz ~ üdü de burda böyle böúrleri ğırmalıydı sōna işlengili çıĥTı siyah siyahlardan işlerdik ondan sōna belimize bālardıĥ ğız ama eskikini nidecēn 105 ğızım

-çeyizde miydi bunlar

F.P: ceyize de yapıyoduĥ da öyle kündelē yapıyoduĥ öñü elbisemiz batmasın önümüze böyle bālardıĥ önü önük dellerdı önüme bālardıĥ bi yere gideken var ~ ıdı önük bi de evde var ~ ıdı he çōdu ğızım ne var ki ğaç dene ēderseñ et ister bi dene et ister iki dene et ister 110 hedāyelik yap gótür

-yok başka bişey var mıydı sandıkta kaneviçe çarşaf havlu

F.P: şeyde mi sandıĥlarda mı olurdu olmaz olur mu çarşaf havlú işlengili yapardıĥ işlengi işlerdik bi de işlengimiz vardı o çulları çualları doĥuduĥtan sōna bi de işlengi işlerdik ondan sōna ne biliyim ben aman unuTuyom dolu hangisini sóyleyim dolu ğızım her ~ iş 115 dolu

-peynir yapıyo muydunuz

F.P: yapmaz olunñu evel şey yoĥdu aman davarları ğoşana ğoşardıĥ evelden davarları şöyle ğoşana ğoşardıĥ burdan başlar sārdıĥ ondan sōna o yandan başlar sārdıĥ ondan sōna makine yōdu dama süT sererdik ilenlere üsTünü örterdik yanında da yatallardı kedi ne 120 yemesin diyēn yüzünü Sabah ezāndan ~ evel yüzünü toplallardı alıllardı şeye ğollardı helkeye altını peynir yapallardı küpeli āzana dókellerdi peynir yapallardı onun peyniri Pek

Tatlı olurdu şimdi makine çıḡTı ondan sōna makineye çektik makineye çekice oo herkeş hâvaslandı neyi ki yā bi yannı yavanı bi yannı diyen onun peynirini yapTıḡ evel yā satın ~ alma yoḡtu hiç evin camızıyın ináyın davarıyın yānı yiyácāñ yā satın ~ alma yōdu hiç onu
125 da gıdım gıdım ġaynana ıcıḡ ıcıḡ ġaşınan verirdi gelinler yemek yapardı ızıcıḡ ġaynana vërecek de yā da gelinler yemek yapacaḡ vallaha

-sandā saḡlarlarmıḡ

F.P: he he ġaynananın belinde anaḡtar var ~ ıdı onnan sandā saḡlıyo o yā satın ~ alma yōdu ama onnar haḡlıydı şimdi o zaman da haḡsız diyoduḡ ya ama onnar haḡlıydı he sanda
130 ġordu ġaynananın hususü sandı var ~ ıdı öyle yā sandı neyse bi yerden üzüm gessin bi şey gessin ġaysı şeyde iramazanda gece şey yërdik erişte pilav erişte gece ġaḡardıḡ opılavı erişteyi zōhür de onnarı yërdik ġaynanalarda saḡlardı saḡlardı ee nōrsün öyleydi işte öyle idare ediyolardı yā yōduki mesela başġasının davarı yōsam bile iná var bi iná nōrsün yōrdunu mu yësiñ süTünü mü yësin yā mı yapsın

-çocuḡ içer

F.P: hee çocuḡ içme yōdu ġōsümüzü emziririk yoḡ çocuḡlara nerde içirecēñ çocuḡlara vermezlerdi yā çıḡacaḡ diyen evel emzirme yōdu çocuḡlara şey yapardıḡ undan haside yapardıḡ onnarı yëdirirdik öyle mama muma yoḡTu he yōdu mama ne onnarı öyle ederdik öyle yëdirirdik kah āzımızda çiner yëdirirdik çocuḡlara azımızın gevişlerini amaan git ġız
140 valla eveldenki bi zulumlümludu şimdi ne var ev barḡ elbise almıyor yaydı süTüydü yorduḡdu daha çeşididi Pazarıydı şeyiydidolu evde Tomates çıḡacaḡ baldırcan çıḡacaḡ biber çıḡacaḡ yiyecik yōsa yoḡ satın ~ alma yōdu he kendi ekiyoduḡ onu yiyoduḡ kendimiz kendimiz yiyoduḡ öyleydi

-diġer köyde pekmezde yapıyolarmıḡ şefaatinin girişindeki köyde burda var mı pekmez

F.P: burda da yapallar annem bizim de varda ben geline diyom ki racinin dayısının ġızı benim gelinim yaa diyom nuran o da yoḡ gelini çıḡTı yalnız ossa şōrda bahçe onun ondan sōna gidip geleken toplan yëyiñ de bitsin bari diyom da benim ablam var aşşada söyleyin de diyom arada gitsin gitsin atsın da yësinner kim toplayacaḡ öyle o bu yer

-üzümü pekmezde yapmıyolar

F.P: hee geçen sene yaptı da gelini vardı evde yaptı ben de yardım ettim ama bu yıl ben yardım edemem de kendi yapamaz da

-nasıl yapıyolar teyze pekmezi

F.P: Pekmezi mi balara giderik çoluğ çocuğ toplarık giderik ğasalara doldurruğ bādan getirip hatlarımız olur şöyle uzunca onun ~ içine dókerik toprā üstüne atarık toprā alırık
155 satın ~ alırık incirli kóyü şo yanda toprā üsTüne atarık onu şeye ğoruğ tandırın üsTüne onu öyle bi kesTirrik şoruya ğoruğ o durulur ondan sōna durulduħtan sōna ilānleri yıħarık ilānlerin ~ içine ğoruğ tandırın üsTüne ilānde ğaynaTırık ğoyuldumuydu indirrik Pekmez yaparık eşki yaparık çalma yapardık

-çalma önceden vardı şimdi sarelle

160 F.P: şimdi yoh étmiyolar he he aman aman git ben ~ onu yēmēm derim babaanne saralle git ya o neymiş ben ~ onu yēmēm derim saralle yēmēm saralle yenir mi neynen yapıyolar neynen yapıyolar nerden yapılyo nerden ediliyo sen kendi elinde yapma başğa

-nasıl yapılyo çalma teyze

F.P: çalma da işte aynı onun gibi üzümü çınıyon ya aynı toprā atıyoñ onu da öyle ilānde
165 tandırda bi dala ğaynadıyoñ indirıyoñ duruluyo ona onu getireken ona şey ğoyyoñ ayran ğoyyoñ çalmaya ayran ğoyyoñ

-yoğurdun ayran mı

F.P: he yordun ayrandan onu ondan sōna ğoruğ tandıra kestirir şöyle küpe āzanlara ğoruğ ayrı orda durulur Pekmeze ğomuyoh ayrıanda çalmaya ğoyuyoh he öyle durur onu da öyle
170 oraya ğoruğ şeyin ~ üsTüne ilāne ğoruğ tandırda ğaynadırık içine uzunca bā çitlisinden çitli yaparık içine ğoruğ o ğaynar bi yandan sen bi yandan ğarışTırık o ğaynar sen ğarışTırık o ğaynar ğoyulana ğadar gózüñüz baħTı ki şöyle ğaldırma çıbıħların ~ üsTünede damlar şöyle he onu damlar ki tava gelmiş dērler indirek onu indirirler küccük ğazanlardan sōnada çanaħlara gollardı çanaħlara ğor ğapıya gollar sōħ düşene ādar çalma ğapıda
175 duracağ yoh he o ğazanlara gollar baħTı hava sōyo ondan sōna çalallar ilānlere gollar elleriynen çarpallar çarpallar bēyazlaşır çalma bēyazlaşır bēyazlaşTıħtan sōna çanāna gollar ğapıya sōħ oldu muydu gollar iki ūnde üç günde Tutar ~ orda şöyle şeynen Pıçān burnuynan çıħadırdık çalmayı Pıçān burnuynan bēmbēyaz çalma öyle olurdu eşki olurdu eşkiye bişey ğomazdık eşkiyi doru çınardık şoruya ğoy durulur kestirirdik şey ~ ēderdik
180 ğaynadırdık eşkiyi şey ēTmezdik kesTirmezdik Pekmezle çalmayı kesTirirdik şeyde de tandırın ~ üsTünde eşkiyi kesTirmeden ğaynaTırdık

-pekmezi niye toprā koyyodunuz teyze

F.P: toprağ Pekmezin eşkisini alıyo ğalenli yere toprağ atardık şimdi ilaç ~ atıyolarmış he

şimdi ilaç ~ atıyolarmış biz ilacı bilmek toprağ atıyoğ hatta benim toprağlarım bile evde
185 orda bəyaz aynı kireç gibi oluyo kireşten dēl o doru toprağ kireç ayrı he dōru toprağ he
bizim şō şeyden Tepeden öyle çılıyo şeyden incirli kōyü var ordan satın ~ alırığ şeyden
dādan çılıyo yerin ~ altından Pekmez toprā ayrı

-normal kapıdaki topraktan değıl o

F.P: yoğ yoğ bəyaz bəyaz bəyaz yoğ şeyden deel öyle deel işte aman ne biliyim ben

190 *-bahçe felanda ekiyo musunuz*

F.P: gelinim ~ eğıTi işte gelinim eğıTi işte burdan meyve var da meyve yoğ olmadı acığ
elma oldu o da ğurTluydu dōküldü gelin ~ eğıTi aşşada büyük bahçemiz var o ıcığ yarısını
eğıTi çōnu eğımedi de yalnız yarısını eğıTi çōnu eğımedi

Mercimek felanda ekiyo musunuz

195 F.P: olan bu yıl eğıTi evelden eğıyodum ğızları gōtürüyom büyük ğızı burda ğodum evde
davar var ~ ıdı inek var ~ ıdı büyük ğız evde ğalırdı küccük ğıznan ğonşulardan ğubaşırdığ
yolardığ yolardığ getirirdik şöyle Tepeye orda motura Tepeledirdik ondan sōra savırırdığ
bu yıl olan eğıTi san vurdu yāmur fazla oldu zaman nohudu san vuruyo

-san ne

200 F.P: sanda şeyde yāmurun havasından havasını gōtürmēdinden ğuruyo nohutlar ğuruyo

-rüzgar vurdu

F.P: rüzgar dēl şeye yāmurun ~ oldūndan olmadı san vuruyo olmadı dōrt çinik ekiyo tōm
ediyim diye olmadı mercimā da çoh çılıTı ya adam bulamadından çō yandı dōküldü ğaldı
bende ekerdim

205 *-işçi getirmiyonuz mu*

F.P: yoğ işçi getirdi olan ama yalnız he işçi getirdi tek başına nası yapsın yetmiş değar
eğıTi çoh eğıTi he çoh eğıTi bu yıl yine ekecek bu yılda yüze yāğın ekecek

-çocuklara kırk çıkarma yapar mıydınız

F.P: he he ğırhını bekledirdik ğonşular gelmezdi dōm yapıncı başğa yabancı gelmezdi
210 erkek er gelmezdi altına toprağ dōkellerdi ğadına dōm yaptımıydı çocuğlara toprağ
dōkerdik birer ~ ikişer yaşta toprağTa yatardı çocuğlar ilaç kilaç yōdu ama şimdiki
çocuğlara bezin ~ arasında ğızarıyo işte bez şey ediyō biz toprā yatardı çocuğlar burcu
ğohulu toprā ısıdırdığ şoo tarafta tarlamız var ~ ıdı oraya gittik ondan sōna taa ordan ğız

215 yatırdıh òlenin sıcānda toprahtan toprā gızdırdıhçocuğları orda yatırdıh yazıda çocuğ
yatırdıh toprānan beşşik var ~ ıdı beşşin üstünde yörek bālardıh taa guşlāca yatallardı hiç
ğaldırmazdıh ki davar geldi haydi ğayınbabam haydi ne duruyoñuz davar geldi davar geldi
çocuğları hemen ğaldırır otutturruh hadi geç ~ oldu giderdik o zamana yatar çocuğlar yaa

-kırkını nasıl çıkardıydunuz

220 F.P: ğırhını mı ğırh ğün bekledirdik ondan sōna ğırh dene Taş Toplar suyun ~ içine atardıh
gümüş yüzük atardıh ondan sōna çocū yıhardıh şeyden ilistirden su dókerdik ~ üsTüne
ilistirden su dókerdik ğırhlardıh ondan sōna ğonşular gelirdi ğırhını çıhardırdıh öyle

-hediğini

225 F.P: hedi o dişi çıhakene dişi çıhakene hedik ğaynadırđ ğonşulara hep dādırdıh ğonşularda
hedāye verirdi çocūn dişi ğolay çıhsın diye hedik ğaynadırđ öyleydi yaa benim çocuğların
yaşında çıhardı bi yaşında geç çıhardı ne bim niyeysel benim çocuğların geç çıhardı

-dişleri sağlam mı

F.P: yaa sālām sālām en küccük ğızımın dişi ğalmadı İstanbul dā ğızımın

-kaç tane çocuğun var teyze

230 F.P: benim mi benim işte dört òlan iki ğız ~ ıdı òlan biri öldü şimdi üç òlan iki ğız biri
istanbulda ğızın biri biri guşadasında amcamın òlunda guşadasındaona verdim óteki de
yabancı dāal o da ğaynımın ğarısının teyzesinin òlunda öyle ne biliyim ki küccük
küccük çocuğlarımız iş görürdü şimdi ğızlar hiç evleniyolar oñuyolar evleniyor ondan
sōna boşanıyolar ama evel boşanma mı var ~ ıdı saygı var ~ ıdı sevgi var ~ ıdı şimdi
hemen boşanıp gidiyolar şimdi hemen boşanıp gidiyolar iki tıh dedimidi beni
235 ğayınbabamda dódü ğaynımda Tabancaya Tuttu ğaynanamda dódü beni öyle öyle çektik

-boşanma iyi mi oluyo

240 F.P: ben ne bim ben neyse iyi mi oluyo hemen çıhıyolar bizim burda ğaç dene ğız çıhtı ğaç
dene gelin gitti he boşandı şurdan ğaynımıñ òlu var iki ğızı var iki ğızın ikiside boşandı
geldi babasının yanında duruyolar anğarada çalışıyo babasının yanlarına aldı babasıda
yiyo yoñ ğızım bizde öyle boşanma hiç yōdu herif vurdu ğolumu ğırdı ğafamı yardı Pıçağ
dúrttü elime öyle öyle çektik valla biz öyle çektik hiç boşanma yoñTu şimdi hemen
gidiyolar çocū nere ğoycān namısıñı nere ğoycān anamızıñ babamızıñ namısı namıs var ~
ıdı saygı var ~ ıdı şimdi saygı sevgi diye hiç bişey yoñ hiç hiç hiç Tañmıyolar ki
ğaynanayı ğocayı Tañmıyolar ğaynanayı ğayınbabayı Tañsalarda ğocayı Tañmıyolar yoñ

245 anam yoh git diyo ki diyolar ki öteán gadınlar ee allān ~emri ğurban oldūm allah dedim
şimdikilere mi emretmişbizlere hiç mi emretmemiş dedim ğayınbabamın yapTı kótülük
ğaynanamın yapTı kótülük ğaynımın yapTı kótülük nasıl durduĝ namıs ~ içindurduĝ namıs
namıs namısıñ için çekTik ya neler neler yavan ekmek duru su ekmeĝ ederdik ğaynanamız
ekmeĝ vermezdi accıĝ peynirnen bi bazlama alırıĝ peyniri dürrük bōrümūze ğorduĝ şöyle
250 bi ısıtır ekmeĝ éederdik şimdi Sabahleyin sōfra ğuruluyo ölenleyin sōfra ğuruluyo gidecek
zaman ğaĝarken ğuruluyo he amoo ney şu ayaĝĝabı neyse elbise o ayaĝĝabı neyse çanta o
çantayı neyi ayaĝĝabıyı neyi nerde görēcik nerde bile elbisemiz bile yōdu sene de bi elbise
alırdıĝ seneye gelmeden yırtılırdı yama yama işimiz çıĝardı çoraplarımızı yamalıĝ bi bohce
şöyle alırdıĝ sōnadan çıĝTı bu çoraPlarda sōnnar he evel ip çoraPlıdı ondan sōna onu
255 tekrar çitirdik yırtılan yelleri atlıĝ var ~ ıdı atlıĝ órerdik geçirirdik şöyle órerdik şurdan
şurayı boş órerdik şu yanıyıda şöyle geçirirdik

-atlık patik mi

F.P: yoh patik dáal atlıĝ atlıĝ ayrı patik ayrı patik tüm düz şöyle atlıĝ órerdik erkeklerin
şeylerine çoraPlarına hep ip çoraP giyolar yaz ĝış ip çoraP giyolar şey çoraP yohTu he
260 sōnadan çıĝTı taa benim dúünümde çıĝTı ĝız benim dúünüm āz olmadı ya aha aşşa yuĝarı
aTmış seneye varacaĝ benim dúün olalı yeTmişdoĝuz yaşıdayım

-maşallah iyisin teyze

F.P: ben mi hiç iyi dáalim iyiyim allah bu günümü aratmasın ğurban ~ oldum allah kimse
mōhTaç etmesin ölüm ĝızım dedirmesin ikinci ún yataĝ üçüncü ún topraĝ etsin he
265 nōrüyüm Sabahleyin ğaĝTım iki bazlama yapTım gōzleme yapTım ekám de ĝalmadı
sarıĝayadan gelecek ekám ya gōzleme yapTım yedim içtim o ĝapıya oturdum çoraP
óruyodum anne çoraP ór bā anne çorap ór bā gōzümde gōrmüyo şu gōzüm hiç gōrmüyo şu
gōzümnen ĝullanırım gōzlüksüz durmam iş gōzlüm ayrı uzaĝ gōzlüm ayrı he he ĝızım
ĝızım biz ne çekTik ne çekTik ğaynana ğayınbaba daha da ekma iki de ğordu ğaynana
270 ekma de iki de ğordu çoĝ yēniyo diyēn valla büyük ğaynımızñ ĝarısı var ~ ıdı onnan
ğaynanama giderdi bā şeye mısırı getirirdi ocān ónüne oturullar Pişirir yēller Pişirir Pişirir
erikleri vērir iki bize Pişirir kōtū mısırdan vērir onu da āzımda çınerdim çınerdim şeyin
racinin şeyisine āzımda çınerdim olana verirdim ben yēmezdim ya he āzımda çıneyi çıneyi
çocuĝ ālamasın dēyin iki üç dene üzüm alırdıĝ içine ıcıcıĝ ekmeĝ ğorduĝ yemeninin ucuna
275 şöyle çıĝılardıĝ şöyle çocūn āzına sormuĝ sormuĝ beşşā geçer ĝor işe giderdik çocuĝ bunu
sola sola yatardı içinde bi dene ĝalmazdı solardıkı meme yohTu yemeninin ucuna

āzımızdan çıhadırdıh yemeninin ucuna çıhıldıh onu solardı beşin içinde ālamazdı

-akıllıydı önceki çocuklar

280 F.P: ğız ağıllı olmasa nóreceκ ālaya ālaya dursa ğine ğaynana ğayınbaba nasıl ğorğuyoñ
yanna varamazdıñ çocūyyuñ çocūn yanına varazdıñ ne dēyim ne sóyleyim dolu dolu dert
çoh derT

ADI : Süreyya

SOYADI: Güler

YAŞI : 60

KÖY : İbrahimhacılı

KONU : Gurbet

-IV-

- 5 Süreyya Güler: ğusura baħma da ben size ğonuşamam dedim ~ ayalınızım bir ikiciye gelincik çō ğandırıyo biliyoññu işte şöyle yapāciħ böyle yapāciħ diyolar içellere dalıyolar

-sen de haklısın

S.G: haħlıyım öyle dáal mi

Sen almanyaya nasıl gittin

- 10 S.G: ğardaşım ~ ordaydı beni istek etti ondan sōna alıyomu bizi ondan sōna beş dene çocūm var ~ ıdı beşinide goydum arħam süre peşim süre ālıyarah gittim istanbula miyānaya miyānayı ğazandım sālım iyiymiş ondan sōna üç günüm var uçmaya gidecām evel uçaħ nerdeydi otobusnan adam beni buraya bu getirdi ğocam evlerim burdaydı aha şöyleydi evlerim bu evler yōdu da şöyleydi evler daha da yeñi yaptırdım ~ ıdı oraları
- 15 ondan sōna bu da almanyaya ğardaşımın ğarısı ben de birbirimizi burda ğórdük bu otosta ğurçu derik oraya gelmiş ben de ğurçu dedim yere varmıssıħ ikimizde birbirimizi ğoremedik ondan sōna bu o yanna gitti almanya ya bu yannı geldim üç gün durdum çocuħların yanında ğızımıñ biride aha şu ğız ğadar ~ ıdı anne baba demiyodu daha peşim süre çocuħ ālıyodu ğörümümün ğızı var ~ ıdı dedim ki zelā dēdim şu ğızı Tut ben gidiyom
- 20 burdan gittim bir halħ yōrüdük ki kōylü tüm yōrüdü ğadınlar beni yollamaya ondan sōna anamın yanına vardım anam inek sāyodu irahmeTlim ondan sōna ana ben gidiyom dēdim anam orda hünkürüyo ben bu yanda hünkürüyom bi āt bi tufan şeye ğadar āladım yerköyün şeyi vara şel daha ötü yanna oraya ğadar āladım ondan sōna ne yapācan ğızım öyle goydum gitti yavrucaħlarımı hele de bu ğızımı goydum gittim ufaħ ufaħ kimse baħanımda
- 25 yoħ babalarına ğodum gittim oħumuşlūmda yoħ ondan sōna duraħları sayardım gerçi otobüslere şeylere binmezdim bayā para birikTirecemde ğeri gelecām ben buraya allaha söz verdim cenabil allahım afetsin ğünaf bu öluma dēdim işçi ēdiyim ğocamı işçi ediyim ben burda durmam giderim durmam ~ allah durmam derdim öyle bi durdum ki yetmişüçde gitti durrum durrum daha durrum yazın geliyom herifide uçān ğótünde getirdim salacayı

30 onnan sōna irahmeTlik oldu belki bende gelirim ğızım allah bilir deyim haa hayırlısı olsun
-ne için gittiniz almanya ya

S.G: çalışmaya paraya

-yok muydu burda çalışacak bi yer

S.G: çalışacağ herşeyde buralar ekin ekiyoduğ ondan sōna ireçber ~ idik óküz davarım var
35 ~ ıdı inām var ıdı iyi kótü bayā düzenim var ~ ıdı işte allah doyuracağ bizim gózümüzü
biliyoñnu illa gidecāğ yetmişüç de gittim yetmişüçdü gittim oraya vardım ğızım iki ay işe
gitmedim iki ay sōna ondan sōnamayım gittim işe girdim ayağğabı firmasına girdim
bacımda ordaydı barabar çalışTıñ altı ay sōna ondan sōnamayım ille benadamı gótürdüm
burdan evel ğolaydı elinden Tut bi paşabort alsın adamı alıp gidiyoduñ adamı getirdim
40 ondan sōna ben illa gidecām ölumu gótürecām onbeş yaşında ölüm var ~ ıdı ille ben
gidiyim olanı alıyım geliyim dedim iyi ğet dediler geldim buruya olanın işlerini yapTırdım
aldım gittim olduğ üç kişi ğardaşımın da bi góz odası var fazla yoğ aa çekTimi sóyleyim
bağ paşa gibi deálim almanyaya gittik de paşa deálidik biliyoñnu şimdikileri paşa oldu
ondan sōna bir ~ odanın ~ içindeydik yıhanmamızda ordaydı yavrım yatāmızda oraydı
45 yēmemiz içmemizde oraydı bacı ğardaş onuñda bi ğarısı var ~ ıdı bende üç dene oldu ii
bağTım olacağ gibi deál üç kişiyim etme ğardaşım bā bi ev bulda ben bu evden çıhiyım
dedim tamam dedi ğardaşım bā bir ~ ev buldu odayı ğasTıñ bi yanda ben yatarım bi yanda
ğardaşım yatar neynen ğasTıñ dolaplarınan ondan sōna iyi ev bulduğ Taşındıñ bi seer
burda dörT dene çocuğ ğaldı üç dene ğızın birini bacıma verdim çocuğlarına bağmaya
50 olanı da ben gótürdüm üç ğız ğaldı ille yavrılarım ne yiyoda ne içiyoda anama bırağTıñ
gittik bırağTı adam nolursuñuz ben gidiyim çocuğlarımı alıyım geliyim hele aşşaydı
yuharıydı derkene o üç ğızıda gótürdük gavur ~ içine ondan sōna gine yerimiz dar bir ~
oda bir mıtfağ bir odamız var bir de mıtfamız var başğa yoğ haa çoluğ çocuğ bi oda da
yatıyoğ geçTik başğa bir ~ eve ondan sōna gine ne banyo var ne şey var tufalet dışarda
55 ondan sōna binanın ~ içinde ámmе dışarda içerde deál aşşāydı yoharıydı óyle sende
alaydın haa ğavından bi dene ne olur alda ondan sōna bōyük olanı everdik iki senemi üç
sene mi olanla bir ~ arada ğaldıñ ğızın biri almanyadaydı getirdim bacımın yanındaydı
ondan sōna onuda nişanladıñ ğızlar yetiştı arñı arñıya birini geliniñ ğardaşına vërdim
ondan sōnamayımbirini gine görümümün öluna vërdim iği dene görümümün ölunda ondan
60 sōna ğardaşım biride gelinimin ğardaşında iki dene bacımın ölunda biri ayrıldı iki dene
çocu var ee işte derkene ömrüm ~ orda geçti yavrım haa sōna da tufalet evde oldu banyo

tufalette herşeyimiz ~ oldu amme biz çekTik ne çekTiysek ben çekTim çamaşır
ğurumasında çalışırdım gızım yirmi sene çalışTım āşam hazırlardım çamaşırı Sabāleyin
sırtıma sarardım ~ onu bi de ellerim dolu altı dörT baş altı baş horanta yedi baş horantayış
65 bunların ~ üsTü başı ne olacağ Sabah beşte gağar giderdim āşam beş altıda eve gelirdim he
óyle yemāmi Pişiren adam yōdu bir ~ adam allah yaTTi nurlar ~ ossuñ evimide süPürürdü
çocuğlarima doyururdu oğuldan gelincik onlara bağardı da acığ adam çalışTı çalışmadı
sonunda duruğana allah bi gız verdi yavrım seneme bağ onu onnan sōna aman dedim nasī
şey ēdiyim dedim duruyum evde giriyim çalışıyım dēdim orda bi sene karens verillerdi
70 karens almadan óbüürü üzerime düşmüş firmaya vardım sōna dēdiler gağrıñ bebeñ mi var
yoğ ne bebesi yoğ ēttim halbuysa benim gağrım büyüdü aha bóyle onu şişmanımda ondan
dēdim türk gızı var ~ ıdı maysa demişki giTde demiş ondan sōna gağrıñ bi sor bağıyım bu
tazedem demiş bebē mi var demiş gız geldi dediki şey dedi teyze dēdi bebēn mi var yoğsa
yoğ ne bebē gı dēdim gızın firmadan işTen geldim āşam işTen geldim azığları godum olan
75 çalışıyo herif çalışıyo ben çalışıyom üçümüz çalışıyoğ azığları hazılladım Sabā gağrıñ ārım
Tuttu onuda yolda dōrdum dōm yapTım óbüürüde onun ~ üsTüne geldi ondan sōna dörT
beş sene bebek ~ olmadı iyi çalışTığ serbes serbes ondan sōna az çoğ gızlarda büyüdü
babaları Sabahleyin gağardı onnarın ~ elinden Tutardı evelinkinde kartın munta
şimdinkinde kartın var kinde kartın neyi yōdu biliyoññu babaları elinden Tutardı gızın biri
80 karesteydi benim gızın onnarın yanına gōtürürdü çocuğları oraya gōrdu āşam geleken alır
gelirdi ağmıyo ağmıyo ağmıyo içeri gir ağmıyo kiTlenmiş ondan sōna guzum o zaman şey
cenabil allān vergisi bu ya bi tek bi ölüm var ~ ıdı altı gızım var ~ ıdı allah ondan sōna
gırğiki yaşına deádim gırğiki yaşından sōna allah bā bir ~ olan verdi haa ikinci geldi allah
~ ömrünü uzun eTsin gūnü de ondan görüyoğ yanında da duruyoğ eh hanımıda çoğ iyi
85 allah razı ossun sanki elin gızına iyi denmez çoğ iyi çoğ iyi bazı gelinlere bağıyomda sanki
bi şu geline derim bi de benim geline hee óylelinen işte óyle ómrüm geçTi

ADI : Medine, Asiye

SOYADI: Günel, Özçelik

YAŞI : 79, 68

KÖY : Kaykılı

KONU : Kırk Çıkarma, Al Basması, Ağıt

-V-

5 Medine Günel: şey edeller diş hedi gaynadıllar

-halburun içine bişeyler koyuyolar makas taş

M.G: maḥaz hee maḥaz ḡorlar Taşı ḡırhı çıḥaTıllar işte

Asiye Özçelik: vermesin pis çocuḡ pis ḡadın gelipde bebámiz ólmesin diyen ḡırhını çıḥarıllar

10 M.G: ḡırhını çıḥarıllar maḥasıda maḥas gibi demir gibi ossun diyen ḡorlar demire dönsün diyen demir Taş gibi ossun diyen onun ~ için ḡorlar başḡa bişey için ḡomazlar

-iḡne koyuyolar kalem koyuyolar

M.G: valla inneyi bilmiyom bişey için ḡondunu

-kalem felanda koyuyolar ip kalem

15 A.Ö: ḡalemi şeyde ḡollar ḡalemi ipinen ḡóbēni keseken ḡollar ḡalemi oḡusun diyē ḡollar ḡalemi oḡusun diyen ḡóbēni atallar oḡula atallar oḡulda óretmen ossun diyen camiye atallar camide müfTü ossun hoca ossun diyen eve atallar evde otursun hiç bi yere ḡitmesin diyen ḡóbē düşünce

M.G: eşi eşeller oraya kómerler içerde ḡalsın diyen éyle

20 A.Ö:esḡilerden iyleydi

-ḡóbēni kesince

M.G: he ḡóbēni bulup da kesişin ḡóbek düşüyo hani şu ḡadar ḡalıyo ya onu kómeller he iyle edellerdi asiye anlatsın al basardı al basardı da

A.Ö: al şıyleydi dōm yapınca bunun yūrē Tutunca al gelirmiş al ḡızları bi Tenesi dōm

25 yapmış yūrē Tutmuş al ḡızı bunu óldürmeye gelmiş al basıp ólecek o zamana ḡadar onun başı tüm altın ~ ımış al ḡızının şıyle ḡadın varya anam laf ~ éderdi şıyle ḡadın elini aTmış

~ ırmış al ğızını Tutmuş al ğızını Tutmuş al ğızı ğırh gün ğalmış al ğızı bunlarla oturmuş
ğahmış al ğızını ğırh günden sōna göndermişler ğardaşları sen insanōluna Tutuldun diyen
vuruyo al ğızı deñize giriyor deñiz ğana bulanıyo tüm ğan oluyo deñiz bi de o zamana
30 ğadar al ğızı hamırı yūrmuş ğıtmış étmişler bitmemiş étmişler al ğızının hamırı bitmemiş al
ğızından sormuşlar dēmişlerki hamırını biz senin édiyoğ édiyoğ bitmiyo édiyoğ édiyoğ
bitmiyo iyle dēyince dēmiş ki o da éderkene beziyi alıñ artınıda içine atıñ demiş al ğızı o
zaman tēz biter bereketi ğaçar dēmiş işte o altın var altın ~ ırmış başı ğalınca hemi zengin ~
olmuş hemi yedi gün ğırh gün al ğızını evinde Tutmuş her ~ işi górdürmüş al ğızına al
35 ğızını ğırh günden sōna ğoyurmuş ~ umuş ğardaşları demişki sen insanōluna Tutuldun
dēmiş bunu vuruyolar deñize giriyo deñizin ~ içi ğan oluyo tüm işte al da biyle basardı
öldürürdü al basınca yūrēne neyi aħınca cieriñi sóker alırmış dōmda o zaman lohusa oluyo
ya iyle basarmış alda

-köyde kimseyi bastı mı

40 M.G: bastı da bizim kōyde bir cemileyi basTı da al basTı da ólmedi cahidin ~ anasının
yirmi ún biz başını bekledik anam irahmetlile Sabānan yatardı çaħır irahmetlik gezmeye
iderdi biz cemilenin başını beğlerdik ğırh günden sōna cemile ğaħTı al basTıydı o zaman
ólmedi allām öldürmedi işte ğurban ~ oldūm

A.Ö: al basarda ólmezmiş bazen de saħat da ğormuş

45 M.G: bişey olmadı cemile saħat ne ğalmadı basTıydı cemileyi olan oldūnda basTıydı olan
ódüydü ammá olan óldüydü al basTında

-basmasin diye ne yapıyodunuz

A.Ö: basmasın diyen erkeğ ceğeti örteller al çabıT bālallar inne ceğetin örtünce óñüne
dürteller üsTüne yatan ılohusanın ceğetinen berabár basmasın diyen ayna ğollar ekmeğ ufā
50 ğollar işte eskilerin şeyi

-niye koyyolar ceketini felan niye koyyolar

A.Ö: al ğızı erkeğTen ğorħarmış gelmezmiş erkeğ ceğeti örteller

M.G: inne ğollar dōşünede ayna ğollardı

-cemileyi nasıl basmış cemile ğörmüş mü

55 M.G: valla o zaman yaTTı çoğ yaTTı górdüysede olan óldü cemile ğaldıydı o zaman al
basTında

A.Ö: òlanı basmış òlan ólmüş anası ğalmış al basınca ama onunda ocā var yenge

M.G: ne ocā var bilmiyom

A.Ö: onun çabıTından alıcıñ acıĥ al ğızının çabıTından aha tubanın anası ocaĥ işte

60 M.G: anam ğurbanıñız ~ oluyum bilmiyomki söz temsili ne biliyim bir sürü büyüTtüm ne
bi al górdüm ne bir yeşil górdüm diyeniñ ben hiç bişeye raslamadım da görmedim de siz
benim bacımsıñız ben ğapıda harunu ğurban ~ oluyum dōm yapTım harunu it gótürecedi
davar ~ itimiz var ~ ıdı hiç kimse yōdu gōbāni ķesTim aldım geldim şimdiler allah ēTmiye
ğarnına ğoymadan doĥTorda doĥTornan dōruyo ben ne biliyim onbeş uşah ~ anasıym bir
65 defā doĥTor görmedim

A.Ö: topranan belellerdi topranan beben altını topranan belellerdi ğar yāmadan elenirdi
hazır ~ olurdu topraĥ ki dōmuda ğışa gelince

M.G: çocūda belerdik doom yapanın altınada dókellerdi sıcaĥ toprā sōĥ olmasın diyē oluP
da allah ētmeye özürlü ğalır bişey ğalır dōm yapmaz başğa diyē ğadınlar óyle ēdellerdi
70 evel şimdi ne var alla şükür

-senin gelinin anası ne ocā

A.Ö: o da al ocā çabıt veriyo isTiyene ķendi çabıtından çabıt veriyo

-çabutu nerden alıyo öyle çarşıdan pazardan mı

A.Ö: yaa elbisesinden evinden bi çabıT veriyo al ocā ya şu ğadar inneye Taĥıyo o evden o
75 ocaĥTan çıĥsın o çabıT

- köyde görmüşler öyle mi

A.Ö: vallā bilmem o görünmezki insanōluna arĥasının sisiyner gelir ~ imiş sen hiç
görmezmissiñ sisin ~ içinde gelirmiş sen görmezmişsiñ

M.G: adama herşey iyi ózüñ dōru ossun sözün dōru yalan sóyleme harām yeme allah
80 adama hepsini verir ğurban ~ oluyum allā aman işte hiç bişey dēl şu yalan dünyada geliyon
gidiyon

A.Ö: evel ğanseri bilen ~ olmazmışTa harca dēlermiş biliyoñnu

M.G: görümüm hatçe şey verām dēmişler etem kānın şeyde gelinmiş memmet musTafa
gelinmiş serpil görümüm hatçe ğaynanam irahmetlik ālamışTa ne dēr hele

85 hatice hatice sürmeli ğızım

ğız ğurban ~ oluyum ālatma bizi

ēlin süTüynen büyüTTü sizi

hatice gelinlerin yareni

ğız ğurban ~ oluyum

90 nerden aldın güzel verámı

bóyle ālarmış ğaynanam irahmetlik haticede Peķ güzelmiş etem kânın ğızlarından ódü
yarılırmış töbe halbırlı varmazmış babasıle yuĥardan harmandan gelirkene boş ~ olursa
ūrarmış boş olmaSsa halbırnan vay babası evine bişey gótürdü dērler diye burnundan
getirir dērmış irahmatlı

95 ĥ yavrım evelden āt da güzelidi adam da bilmiyom ~ imdi kim āt ēdiyo kim allah vėrmeye

A.Ö: hee hee

bükülü kiliminen çeyiz sandı

kimde olur bu ananın yandı

durup durup yürēme büyü

100 hatçenin yataĥTa birhoş

M.G: hatçenin yataĥta bir hoş dērdi bi de ğızı var ~ ımış hatçenin saĥlamışlar tavalā güllü
irahmetli gelin getiriyolarmış bunu tavalā saĥlamışlar bişeyi yoh diye ğızda gülli gelişin
ğız çıĥmış ortaya

A.Ö:

105 ālama seyfulah sōnadan ğoyar

Etem dúün ēder oĥuntu savar

M.G: ğıza da derki bi de zibiy ğızın adı da zibiymiş ne der hele

sen bir saĥlı ğızıdın

anayıñ yerinde yusunlar seni

110 anayıñ yanına ğosunlar seni

ğız ğurban ~ oluyum

sen sahlı gızıdın

giTTin yerlere desinler seni

115 A.Ö: güllü demişki hani yōdu uşā demiş cimecik basmış gıza

M.G: hatçede Pek keleşmiş amme hatçe bi baħan bi daha baħarmış bir turap baħmış turap
bir baħmış turabın gōzü dādi deller

A.Ö: anañ saña nē yēdiriyō demiş ceylana dōnmüşsūñ demiş etem dayım demiş ne örüyōñ
demiş ğazah örüyom demiş Taşlar ~ olası bi de baña ör demiş anasıgile gelmiş hatçe zehir

120 ğusmuş onuñ ~ üsTüne yaTmış mezarda yatanın çō nazardan

M.G: ğayınbabamıñ ğardaşı harun irahmaTlıh otuz yaşında öldü teyyare geliyor diyē atı
sapa Tutmuş otuz yaşında ölmüş

ālayıñ ālayıñ ölecēm ben

gidip de solā bulacām ben

125 aar ordan gelen var ~ ısa

uşān beşini verēcēm ben

demiş beş dene uşah var ~ ımış ocah başından yırāh genÇ ~ ölmüş aħrabalar at dolaşmış
ekine at ālamış ceneze gidekene hatçöllünün adem irahmaTlıh var ~ ımış ata harun
irahmaTlın asbabanı giydirmişler herif öyle varımış atın yanına at ālamış dolaştırmış

130 teyyare geliyor diyē otuz yaşında ölmüş

A.Ö: yaa demişki ben ölükene bir teyyare gelecek demiş geçecek demiş bu ölükene hakket
teyyare geçmiş

M.G: öyleymiş semsiz ~ ālarmış zaten abid ān da derdi

ēlin dālar harınımı görüyüm

135 harın~ ölüm fatiy gızım ölüyüm

ēr harın ~ ölüm şundan ğaħarsa

fatiye yanarsam gavur ~ oluyum

demiş hani olanla gızın ~ arasında bir hafta var ~ ımış ıssız Taş altına ĩtsin gızların ~ anası
fatiy zōhrenin anası bacılarıymış yabir hafta varmış abid āladında harun şurdan gessin

140 demiş bozuda ğardaşıymış bozuya varmam demiş haruna varrım demiş ğarı semsiz
ālarmışzaten herşeye ālarmış semsiz ālarmış yavrım ğaynım irahmaTlıh avusturyaya

gitti benim dúünümde yoĥ türkü yaĥmıř

cansız hayalimi hatır ~ eyleyin

haticeye babañ diye sóyleyiñ

145 ěr peder ~ albayrā dikerse

bayramı yěrime vekil eyleyiñ

der ĉırır

ġuru ġidermi ince hanıñ ayazı

150 martta gelir ~ imiş buranıñ ~ yazı

ademiñ dúünü hayırlı ossuñ

peder mektubumu kesmesin bazı

bóyle ordan türkü yaĥmıř salmış dúünümüzde yōdu bizim irahmaTlıĥ o da ne ĉileynen

geldi gitti yavrım íssız Taş altına ĩtsin ādı her ~ adam ād edemezki ād anam irahmaTlıĥ

155 şeye ĉırıldı şu davıdı vurmuşlar

aman davıT aman davıT

elindeki ġalem büyüť

sen ~ ölmede ben ~ ölüyüm

fikriyeyi hasanı sen büyüť

160

ġardařın ~ odası ġonaĥ şekli

yüklü havlusu meyva dikili

tüşmanın damına ġaraġol gelmiş

ġóstermiřler şu davıTın yetimi

165

anam irahmaTlıĥ işte ip doĥurdu onuñ dibinde ālarkene dermiş

A.Ö: zahiyy ġarının āladıñıda dēsene

M.G:

l lelide d n başı l leli

170  uval  alıyodum elim  ınalı

altı ay ~ olmuŗ anam  lu  leli

abidin abidin tek bir  ardaŗım

A. : o deveye gitmiŗ deveye giderken d miŗlerki bi yere  onmuŗlar biliyo altı ay
gidellermiŗ d miŗ ki  adının biri suya  eliyomuŗ anam buraya  onma bu   d ms z d miŗ

175 onlarda   lm ŗ d miŗki adam ne var   d ms z olaca   onmuŗ bi de ba salar ki  ece
yarısı olmuŗ abidin hırılıyo rasimin recebin babası d miŗ ki bizim abidin hırılıyo
hast lanmıŗ d miŗ abidin  lm ŗ altı olmuŗ altı aydan sona k ye d n yolarmıŗ develerin
ŗeyine zil  almasın şatafat olmasın diy  bunazda zili neyi  ı armıŗlar bunlarda abidin
geliyor diy   arŗı varmıŗlar ip atıyolarmıŗ  uval do uyolarmıŗ iŗte ondan d miŗ altı ay ~

180 oldu abidinim  leli diy  duymamıŗlar

ADI : Osman

SOYADI: Günay

YAŞI : 65

KÖYÜ : Saatli

KONU : Müze Çalışması

-VI-

- 5 Osman Günay: eſki tarihi eserlere çoĥ düşkünüm çocuhlûmdan belli yaparım sivasTan amasyadan aĥdâdan buralardan tarımsal amaçlı bütün tarım aletlerini müze haline getirdim üç sene kendi ġazamı tanıTım şefaaTlı ġazası şimdi müze kóyde düzenli düzenli vaziyeTte asTım gelenler meraklı olanlar geliyor bahıyo seġili tafında müze açanlar beni davet eder bōazlıyanda müze açanlar beni davet eder onlarada yardımcı olurum bir düzen verim bóyle bi merakım var tarım baĥanlîndan emekliyim otuzbir yıl üç ay maĥam şófolû yapTım ordan ~ emekli oldum kóye geldim lahana eġmeyi ben icaT ~ ettim kóyüme artı fasülle eġmeyi ben yönlendirdim ben icat ~ ettim bûday üzerine dēilde bu ġıda üzerine olan mahsülleri eġmeyi ũraşmayı çoĥ severim ve onun ~ üzerinde de çalışırım çiçeklerinden ũraşırım âcı çoĥ severim

15 *-müze ne üzerine*

O.G: tarımsal eſki halı eſki heybe boyunduruĥ eſki anten ġıramafon

-onlar köyden çıkma mı

- O.G: bunnarı hep topladım eſki elde yapma el tûfē eſki elde yapma silah Tabanca efendim eſkiden bulgur dōvellermiş işte onnarı bütün topladım getirdim onna ortadan ġaĥmışTı
- 20 biliyoñ bunnarı yeniden canlandırdım bunnara bi canlılıĥ vèrdim bi ġüzelliĥ vèrdim

-silah yapıyolar mı hala burda

- O.G: yoĥ yapmıyolar bunnar taa eġiden ġalma şimdi ben de bi ġarasapan var yüzyeTmiş yıllılıĥ ormandan alınan mührüynen duran gine bi ġarasapan var hiç açılmadıĥ orman verilmişTi o şekilde aldım onuda şey yapıyom o yüzyeTmiş yıllılıĥ ġarasapanda asılı
- 25 görürsünüz ne biliyim ben tarım ~ üzerine yani bi merakım var bóle şeyleri çoĥ amaçlı yapmaĥ isTiyomda emekliyiz maddi olanahlar lazım buñna hatta ben eſki bi tıraĥTör alacaĥTım tarım baĥanlîna yazı yazdım şey geldi samanyolu telezyonu geldiçekim yapTı gine kóy avraTlarını topladım kóyde ne yapılyomuş eſki kóyün geleneklerinden

30 oyunlarından hamir ~ işlerinden bunnarı televizyonda yayınlandı iki defa yayınlandı
şefaaTli tanıtıma gitTimde gine üç ganal verdi samayolu verdi bi de oyun havaları çıhan
televizyon varya vatan verdi gaStelernen yazışTım gaStelere bazı şeylerimi şey yapTım
artıh gaSTe küpürlerimde var yani kólüyü çoğ şeyler yapmağ isTiyomda kólülere bağTım
Pek güvenilir bi halleri olmuyo herşeyi paraya döküyolar ben ~ onnardan yardım falan ~
isTemedim dedim siz yardımcı oluñ ben size öncülük yapıyım tarımla ilgili yayın dayresi
35 gibi bóyle yayın dayresiynen görüştüm her gonuda bize araç gereçlere Tañılacağ
yapılacağ işleri bize verecekti hani emaneten yapılacağTı ama kóylülerde her şey paraya
dökTü için yanaşmadılar ço dedi ki yapağ ço dediki aman biliyoñ kóyün işini bazı çoğ
şeylerim var ~ ıdı ümiTlerim var ~ ıdı da gırdılar ümiTlerim aç dikmeyi aç budamayı yani
āçlarımda mevcut ~ işte görüyosuñuz arıcılığ yani herşeyinen ūraşırım yani herşeyi de
40 górdüm zaman şey yaparım unutmam yani

-arıcılık nasıl yapılyo

O.G: arıcılığ bu sene başladım iki göfanım var çoğ güzel altışar çıta bal yapmışlar daha bu
sene olan bu seneye ben bunu çiftTe çıkarrım

ADI : Kafiye

SOYADI: Çelebi

YAŞI : 66

KÖYÜ : Şefaati Merkez

KONU : Masal

-VII-

- 5 Kafiye Çelebi: eskiden ip erirlermiş kilim doğurlarmış kóyden kóye imece gidermiş imece gideken bu genç kızlar güzel kızlar gitmiş babayit kızları götürürlermişbir kóye varmışlar o kóyde yün ėriyolarmış ay ~ aydınına geceden yün ėrirkene dört tane eşkıya evel şimdi ışkıyanın adı terörist ~ oldu bunu bu kızları bir şeyde götürmüşler bir ġayada basmışlar bunnarı bir ġayaya götürmüşler ġayada kaya biliyoñ mu Taşlıñ bi yere götürmüşler kızlar
- 10 buna ġarşı çıñmış teröristlere o eşkıyaların dedini yapmamışlar yani demişki gendi aralarında mülazım ılıman davranalım demiş ne bizi öldürsünler ne bişey yapsınlar demiş ocā baTsın tabi işkıya durur mu durur mu bunnarı ġırñ ġız ~ ımış ġırñ tane yün ėriyolarmış bunnar bu dörT işkıya sekkiz işkıya olmuş yani sekkiz terörist olmuş bunu ġayrı ġızın biri salmış ālamış
- 15 ġırñ ġızıldılñ bir ġayada basTılar
- ġulāmızdan elmaz küpe kesTiler
- ġulañlarını kesmişler elmas küpeleri varmış elmas küpelerini almış tabi ġızlara daha kótu şekilde de davranmışlar ondan sōna bunnarı bir ġayāde bóyle TuTmuşlar üç dört ġún ondan sōna ġızın birisi ālamış
- 20 anam aşı ne Pişirdi mi ola
- uşān başını dişirdi mi ola
- beni de añlına düşür dü mü ola
- ondan sōna ġızın birisi demiş anamıza biz yüz ġarası olduñ demiş nası anamız bizi añlına düşürecek demiş içinde de bir büyük añıllı ġız var ~ ımış biz kendi isteyimizinen buraya
- 25 gelmedik annemizin babamızın razısı oldu biz geldik demiş annemiz babamız gönderdi demiş bizi demiş imece olarak buraya demiş annemiz babamız bizi nası ġabul etmeyecek nası añlına düşürmeyecek demiş ondan sōna neyse bunu toplanmışlar ġiTmişler herkes tabi neyse herkes kendi evladını alacañ kendi çoçunu alacañ evladını alacañ sōna zaman gelmiş

geçmiş kóylerden büyükler oturmuş odaya oturmuş tabi kendi aralarında bi müneseş
30 yapmışlar bóyle bóyle bizde ne yapacılış bu işhiyalar elbeT dādan giTmeyecek bunlar bi
daha gelecek bunnar gelmiş gene kóyde güzel bi ğız var ~ ımış o eşhiyalar o ğızı anında
almış gelmiş ama ğızın anasıda işhiyalardan ~ ahlılıymışda ğızı ahırın içine ahır olurdu
evel mallarımız bālardı ahırın bu duvarın bir duvar daha örmüş o ğızı iki duvarın arasında
ğalmış góstermiyo gezmişler ğızı bulamamışlaryani yıhmadılış yer ğomamışlar çünkü duvar
35 örmüş şu duvarın yüzüne bi duvar daha örmüşler ğızın geçecē ğadar iki tarafınıda ğapatmış
duvarın belirsizcede bi de hava ğoymuş oraya góz ğoymuş ondan sōna gelmiş büyükler
demiş ki büyükler biz buna bi tuzalı ğurahı demiş bizimkiler Türkmenlerde bir giTmiş bir
ğayalā giTmiş onnarı bekliyo onnarın evi barlı ğayalıhmış yani teröristlerin ğaldı gibi he
ğayalıhmış onnarı gelmiş bir de bunnar gelmiş nası bunnara bi tuzalı ğurunca eşhiyanın
40 birini öldürmüşler öbüleri ğaçmış ondan sōna diyo annem yavrım diyo o eşhiyayı kóye
getirdiler diyo atın ~ üsTüne bāladılar diyo bóyle salınarahı ğolu saçları sallanarahı giTTi
bóyle diyo annemiz diyo bóyle anlatırdı bize diyo yani olmuş şeyler çohtā yani bunu iyice
zamanında kitaba tefTere alıp yazacahtın yohsa hafızañ ğuvaTli olacahtı hafızañda sahlıcāñ
bóyle şeyleri bir ğızın bi fatma var ~ ımış fatmanında yedi ğardaşı var ~ ımış ğardeşleri
45 demişki fatma demiş bacım demiş biz ava gidecēz demiş sen de demiş biz gidecēk ğapıyı
kitlede demiş sen de demiş biz gelene ğadar bizim çayımızı yap yememizi yap bizava
gidiyohı demiş tamam ğardeşim demiş evlerinde debi işçileri var ~ ımış bunnarın óksüz
yetim bi çocuhtı edinmiş ğardeşleri neyse fatmada neyse ğardeşleri ava giTTi ya avdan
gelecek ğardeşleri yemek hazırlıyo yatā toplamış yatā toplarkene bir ~ üzüm bulmuş ğuru
50 ğara üzüm olanın ~ adıda kótu paraymış kótu para kótu para bir ~ üzüm buldum demiş bir
~ üzüm buldum gel demiş kótu para seslenmemişāman kótu para geliyosañ gel gelmiyosañ
ben ~ üzümü yiyom demiş bi tek üzümü Tutmuş āzına aTmış ondan sōna kótu para gelmiş
ıı demiş hani baña ne ettiydiñ çardıñ demiş kótu para ğurban ~ oluyum yatahtı topluyodum
bir üzüm buldum demiş üzümde sen gelmeyince azıma aTTım yedim demiş hı demiş sen
55 baña üzümü vermediñ demiş bende Tepe peçeden çıkarım demiş işerim demiş afedersin
ateşini sōndürürüm demiş demiş kótu para etme Tutma ğardeşlerim avdan gelecek ğurban ~
oluyum başga ateşim yoh ateş yoh neyse kótu para bunun ateşini sōndürmüş fatma oturmuş
üzülmüş ben ne yapacām ğardeşlerim avdan gelir ben ~ onnara yemek hazırlayacahtım
demiş ben bu ateşi nerden alacām demiş düşünmüş gece olmuş ğardeşleri daha gelmemiş
60 acaba demiş it ulayan yere mi gidiyim işşılı yanan yere mi gidiyim demiş neyse demiş itler
beni yaralar işşılı yanan yere gidiyim demiş işşılı yanan yere varsa eline de bi ip yuma
almış bóyle sara sara sara gidiyomuş fatma işşılı yanan yere varmış ğapıyı tılı tılı vurmuş

kimo kimo demiş gadın çıhmış fatma demiş niye geldin demiş demiş ki işte böyle böyle
oldu kötü para demiş ateşimi söndürdü gardeşlerim avdan gelecek ben de dedim ki ışı
65 yanan yere mi gidiyim it ulayan yere mi gidiyim itler beni yaralar ışı yanan yere gidiyim
gız demiş burda devler yatıyo demiş dev seni yer demiş ses çıharma demiş varmış fatma
usullatayın fatmaya biraz ateş vermişler şöyle kül ateşi biliyoñ mu evel kibrit çağmağ
yohmuş kül ~ ateşi vermişler fatma onu almış ip yumānıda ğapıya düşürmüş neyse ğapıyı
örtmüş defñ ğarısı bi de dev ğahmış insan ~ eti ğohuyo insan ~ eti ğohuyo demiş aman
70 dev ğurban ~ oluyum herif demiş biliyoñ mu yani hikaye yaa seniñ ğorğundan kim
gelebilir demiş buraya gelebilir mi seniñ ğorğundan sen gelen misafiri yersin demiş yoh
buraya bi gelen ~ olmuş demiş yohsa sizi yerim söyleyeceksiniz işte dev demiş böyle böyle
demiş devin ğarısı fatmanın yedi ğardeşi ava gitmiş demiş kötü parada fatmanın ateşini
söndürmüş ateşe gelmiş hah demiş ben giderim fatmayı yerim şimdi demiş neyse dev gine
75 fatmanın ip yumani buluyo sara sara fatmanın ğapıya geliyo ğapıya vuruyo fatma fatma aç
ğapıyı ben devim nápacağsın diyo fatmada ğardeşlerin yüksük gönderdi parmāna taħacām
diyo fatmada diyo ki yoh diyo ğardeşlerim yüksük göndermedi sen devsin beni yiyeceksin
diyo yoh diyo ēr ğorğuyosan diyo dev ğapının delinden Parmānı uzaTTa diyo yüksük
taħacām ğardeşlerim göndermiş diye dev bunun parmānı geiyor geiyor fatma oraya
80 bayılıp düşüyo fatma oraya bayılıp düşüyo bi de ğardeşleri gelse ki fatma fatma diye çarıyo
ses vermiyo o ğardeşi o ğardeşi çarıyo deli oluyolar fatma diyē en büyük iniñ diyo bacımız
n oldu öldü mü ğaldı mı büyük ğardeş inmiyor onun küçü inmiyo onun küçü en son
yedinci ğardeş iniyo ben diyo bacımızdan mı ğorğacām diyo ben ~ inirim diyo bi de Tepe
pencereden iniyo fatma varsa ki ğapını arħasında baygın yatıyo bacımayılıtyolar saña ne
85 oldu böyle diyo işte böyle böyle diyo kötü para diyo Tepe pencereden çıłTı diyo ateşimi
söndürdü diyo size yemek yapıyodum diyo bende ışı yanan yere mi gidiyim it üreyen yere
mi gidiyim itler beni yaralar ışı yanan yere gidiyim dedim demiş ee ne oldu dev geldi
parmānı uzaT ğardeşleriñ yüksük gönderdi parmāmı gevdi ğardeşim ben buraya yıldı
düşTüm demiş öyle mi öyle tamam ondan sōna aradan yıllar geçiyo ğun geçiyo fatmanında
90 ğardeşlerinin ğarıları var ~ ımış yediside evliymiş ğardeşlerinin tabi görümce sevilmez yaa
fatmaya yılan suyu içiriyolar kurbā suyu içiriyolar tusba suyu içiriyolar yani hangi hayvan
varsa onu yēdiriyolar içiriyolar herğun fatmanın ğarnı büyüyo ğardeşleri diyoki fatma diyo
ğarlarına yav hatun diyo bizim bacımızñ ğarnı niye bu ğadar büyüyo diyo aman ne
biliyim zaar devden çocū var hamile diyo alla alla bizim bacımız olamaz beyle diyo neyse
95 bacılarını alıyo bunnar gidiyo devi öldürüyolar ondan sōna bacılarını alıyolar bir gecede
götürüyolar bacılarını bi yazının yüzüne atıyolar fatmayı ğarannıñ bi yazının yüzüne atıp

geliyolar fatma orda ğalıyo orda ğalıyo fatma sabah ~ oluyo çitçiler gidiyo kóylüler erken
ğahar güneş ~ ışımadan çifte gidecek iki dene merkebe eřřē biniyolar iki yolcu gidiyo
gidekene diyo ki ula diyo şorda bi ğaraltı var diyo bi tanesi malısa seniñ canısa benim diyo
100 haa canısa benim diyenin varsa ki bir bayan fatma ğadın bunuñ oluyo bu da beker ~ ımış
bunu kóyüne gótürüyo yedi gece yedi gúnüz dúün ediyo fatmaya fatmaya dúün ediyo
fatmanın bir ōlu bi ğızı oluyo Fatma afedersin vŕŕ diyo yılan ğusuyo vŕŕ diyo çeyan
ğusuyo vŕŕ diyo bŕcük ğusuyo bunnarıda bi ipe diziyo bu derTlerini ğurutuyo zaman
geliyor geçiyo ōlu bŕyŕ ğızı bŕyŕ allah ğardaşlarım diyo beni yoĥ yere yazının yŕzŕne
105 atTıñız diyo allah ğapımı deşirmeye geliñ diyo gelekenede ayāñıza tiken bir tiken baTsin
da onu da çıĥardıyım diyo fatma zaman geliyor geçiyo saban şu ğuřluĥ vaĥTinde
çocuĥlarıynan ğapıda oturuyo ğapıda otururkene çocuĥlarına diyo ki ōlum ğızım şordan
beş ~ altı kişi geliyo diyo tahmin ~ ediyom bunna dayılarıñ diyo allah allah anne diyo var
diyo ōluna kóye yaĥlařınca diyo onnar bi ğapıya varacaĥlar yani deşirmeye gessin dedi yaa
110 deşirmeye geliyolar ğapının birine varıyolar beş ~ altı ğardaş ōluna diyo ki ōlum o
dayılarıñız sizin diyo ne yapıyım anne diyo ķendiñi tanıtma diyo

şenk āřım şenk

şengel hatunun ~ oluyum

yedi ğardeşin yieniyim

115 ā devenin dŕveniyim

buyruñ dayılar bizim ~ odaya

diyo ōlan ānamıyolar hani yedi ğardeşi varıdı yaa fatmanın yedi ğardeş ava gittiydi yaa
ōlan gene diyo ōlum diyo bi denesi bi daha sóyle bu tekellemeni diyo dayı diyo ōlan

şenk āřım şenk

120 şengel hatunun ~ oluyum

yedi ğardeşin yēveniyim

ā devenin dŕveniyim

buyruñ dayılar bizim ~ odaya

ondan sŕna ōlan alıp gótürüyo ōlanı gene tanı mıyolar varsa baĥsa ki anne diyo

125 şenk āřım şenk

şengel hatunun ~ oluyum

yedi ğardeşin yèyeniyim

ā devenin düveniyim

buyruñ dayılar bizim ~ odaya

- 130 misafiriñ geliyo diyo annesi açsa baħsa ki ğardeşleri bunnar birbirine sarılıyolar bir ~
alıyolar bir ~ alıyolar bacı ğardeş ondan sōna ğardeşim diyo sen beni yoħ yere yazının
yüzüne attıñız diyo ğarılarınız baħa diyo böcekyèdirdi yılan suyu böcek ğurbā fare diyo
ğarnım şişTi diyo üsTünede tuzlu ekmeğ verdiler baħa diyo öyle mi bacım öyle diyo
dertlerini getiriyo bir ipe diziyo o böcekleri ğusTum diyo bunnarı dertlerimi size gósterip
135 ğuruttum bağ diyo ondan sōna yedi ğardeş geliyo yediside ğarısını boşuyo bıraħıyo ondan
sōna geliyor bacılarının yanına geliyolar ben diyo ğardaşım diyo sizin gelecēnizi tahmin
ettiydim diyo size beddua ettiydim allah ğardeşlerim ğapıma deşirmeye gelin gelekene
ayāñıza kók baTsın diken onu da ben çıhardıyım dediydim diyo sen niye topallıyoñ
ğardeşim bacım ayāma bi Tiken battı diyo kókte diyo getir ben çıhardıyım diyo fatma

- 140 yemiş ~ içmiş mirazını geçmiş

sen de ye iç mirazıñı geç

oldu mu

ADI : Serpil

SOYADI: Kızılay

YAŞI : 76

KÖY : Şefaati Merkez

KONU : Mani

-VIII-

5 Serpil Kızılay:

gurbette geldi el gâdar posta

suyunu iştim gâlayli tasta

kimimiz ~ Erzurum kimimiz karsta

hoş geldin sılaya gurbeT guşları

10

yeñi mahalle deller bir büyük yazı

içinde yayılır örde gâzı

tubayı dersenz

gomşumun gızı

15

gurbetin suları niye aman ~ acı

kimine anne de kimine bacı

izmir dâalarına aTTım bir bacı

sılaya gel benim guzum sılaya

20

giderim giderim yedi yatlara

derdimi dókerim yeşil ~ oTlara

annem yoğ ki her derdime gatlana

doslar bayramınız mübarek ~ olsun

25 tirene binmiş de tiren zor çeker
ádırmış boynunu dönüyor teker
kimisi evli de kimisi beker
çoh yīt yavrular góz yaşı dóker

30 gidiyom ~ eliñizden
ğurtussam diliñizden
yeşil başlı órdek ~ ossam
su içmem gólüñüzden

35 engin ~ olur hayvalarñ ~ ācı
yılıh ~ olur õsúzlerin siyeci
ellerin hasreti olmuş sılacı
sılaya gel benim ğuzum sılaya

40 yaz gelirde yazı yaban erķ ~ olur
her sinekler bir ~ alıcı ğurd ~ olur
ben anneme hiç baħamadım tubam
ölenece yúrame derT ~ olur

45 sabāleyin Tan yelleri atıyo
seyfi bülbul gúl dalında ótüyo
herkes yavrisını almış yatıyo
eviñe gel benim ğuzum ~ eviñe

50 uçā bindi de saviştı mı ola

almanya dāna ğavıştı mı ola
ğurban ~ olurum ğuzum ben saña
elleriñ ~ evine yaĥıřTı mı ola

55 deñiz kenarında portaĥal sayar
sayma portaĥalı elleriñ bôyar
adam annesinden
bôyle mi sôar

60 mani bilirim ~ elli
yitirsem yârim belli
ben yârimi tanırım
sâ yüzü çifTe benli

65 mani bilirim aTmış
mevlam neler yaraTmış
annesı TaşTan torpaĥTan
ôlunu nurdan yaraTmış

70 evimiziñ ôñü pıñarıñ başı
vurdular dirêni çelindi Taşı
avcı bile vurmazdı
cücükölü ğuşu

75 ôllular alvaloya boyanır
ôlsuzlar hêç eziye dayanır

bir ğuş gelir bir alıya sınılenir
Çalı ğadar sınıleyemedim ben annem

ADI : Medine

SOYADI: Keskin

YAŞI : 82

KÖY : Şefaati Merkez

KONU : Sandık İçi

-IX-

- 5 Medine Keskin: patışayı ilgilerdik üsTünde ğanevçeyi ilgilerdik dizimiziñ ~ üsTüne alırdış tek tek gözlerine batardış tek tek ikinciyede gelişin ğeri üsTünden gelirdik ikinci oluyo yaa ğanevçe yaa ben nörüyüm ğanevçe yoh ki saña gösteriyim mesela ğanevçeyi aldış ğanevçeyi kestik şu yasTış şiyle boylu boyunca ilgilerdik bu yandan da ilgilerdik ondan sōna oturdış modele bahTış işledik ğanevçeyi tek tek gözünden işleyi işleyi işleyi
- 10 işleyi başa geldik başTan sōna ğeri dōndük tekrar ğanevçenin onuñ ~ üsTünden geliyoş ğüler sandın örtküsuñü getirsinde gösteriyim saña sandın üsTünde ğanevçem var ğüler sandın ~ üsTünde

-orda var

- M.K: orda belli olmaz ki halayın eski ğafası mı var gözüne ğurban ~ oldüm uñduyom
- 15 babañ nasıl

-sen şeyi anlat bana mesela ipi nasıl olurdudesenleri nasıl olurdu ne işlerini üstüne

M.K: nasıl mı oldu sabānan ğahardış hamırı yüruduş bazlamayı yapardış bahÇeye oturuduş masayı ğurardış çayı ğaynadırdış gelen oturudu gelen oturudu gelen oturudu çayın başına bahçanın içine

- 20 *-yastā mı işlerdiniz yaygı diyosunuz*

M.K: yastā işledik sandā da işledik ğaryolamız étāne de işledik

-hangi renk ipler kullanıyodunuz

M.K: anlamadım Pek ğonuş hangi renk mi yeşil mavi sarı ğırmızı yaşışTırır yaşışTırır vuruduş

- 25 *-bu kadar mı yani başka bişey yok mu mesela türkü söylemiydin*

M.K: söylerdim

seslenmende ben ülkemin ~ alıyım

anamıñ ~ öluna ğurban ~ oluyum

ēr yīt hala diyen gelirse

30 valla yatırır ğurban keserim

acı Poyras acı acı esiyo

bón ālamadım harın kúsüyo

ğara bēlik īl īl ahıyo

35 o da ğurban ~ ossun harın oluma

harın beni ālladıyo

salif hatın nalladıyo

bıyını ğıvradıyo

40 aman benim harın ölüm

M.K: bunnarı babaannem sóylerdi annem sóylerdi

-sandık içine ne koyardınız

M.K: sandın içine mi gelin ~ oluğan mı gelin ~ oluğan havlı ğorduğ çarşaf ğorduğ peşkir
ğorduğ baş örtüsü ğorduğ çamaşır ğorduğ ğaynanaya ğayınbabaya ğayıT görürdük

45 *-kaneviçeyi işlerken kaneviçenin hangi modellerini koyuyodunuz*

M.K: ğit modeli getir gösteriyim saña işte ğız kağ sen getir

-şurda var model

M.K: o belli olmuyo

-ilmeği felan nasıl atıyodunuz

50 M.K: imlē imdi ğanevçeyi ilgiliyoduğ ğanevçenin gózü tek tek biliyoñ mu ğanevçenin
gózünü ilgiliyoduğ burdan ğaneviçeyi tektektektek gidiyoduğ ondan sōra ikinciye gelişin
ipli ğırıyoduğ burdan inneyi batıyoduğ o ğanevçenin üsTünden ğanevçeyi bóyle işliyoduğ

-üstüne koyduğunuz örtü neydi

M.K: hee toplardığ işlerdik tektek gózünden ğanevçeyi çekerdik tertemiz ~ olurdu halañ

55 neler yapmadı halayın doḡudū kilimler

-kilimden bahset biraz

M.K: kilimide anam şey ēderdi ip ācı dikellerdi şıyle ipi şıyle ēyeyleydi ip ācının dibine oturuduḡ ġıvrım ġıvrımġıvrım doḡurduḡ o ġıvrımların içine yeşil ipTen doḡurduḡ mávi ipTen doḡurduḡ anam boyardı kelep ~ ēderdik árirdik ~ ipi ondan sōna ġolumuzda kelep ~
60 ēderdik kelep ēttikten sōna anam ġazanı ġordu boyahġ getirdirdik ġırşēerden toz boya anam ~ onnarı boyardı boyadıḡTan sōna ġeri saradıḡ teḡ teḡ ġeri saradıḡ

-nasıl boyuyodu

M.K: nası mı boyuyodu tandırı yaḡıyodu ġazanla suyu ġoyuyodu onun ~ içine boyayı atıyodu boyayı ġarıyodu ondan sōnada ēttimiz kelepeleri árdmiz ipleri içine basıyodu ondan
65 gel sabaca duruyodu sabānan kaḡıyoduḡ çeşmeye gótürüyoduḡ yıḡıyoduḡ getiriyoduḡ ġapıya seriyoduḡ ġuruTuyoduḡ ġuruTTuḡtan sōna ġeri ġolumuza alıyoduḡ seniñ ġoluna Taḡıyodum teḡ teḡ tarıyoduḡ

ADI: Zekiye

SOYADI: Yılmaz

YAŞI: 79

KÖY: Koç Köyü

KONU: Eski Bayramlar

-X-

- 5 Zekiye Yılmaz: sabah ğahınca gidiyoduĝ çeşmeden bi zemzem suyu dilerdik sabah ğahıyoduĝ anam irahmáTlıĝ bizi yatırmazdı ğahıñ ğızım ğahıñ ğızım zem zem suyu aĝıyo sular zem zem aĝıyo ğún çıĝmadan dërdi suya helkelernen giderdik ğolumuz titreyi titreyi ondan sönamayım gidiyoduĝ suyu getiriyoduĝ elimize süpürge alırdıĝ ocānan ğızım yavrım dërdi evinizden belli olur avradın ĝıyısından kóşesinden dërdi çalıyı elimize alırdıĝ
- 10 ver ha allah ver ha allah sā solu süpürürdük silerdik ışıyanaça ışınaça da ĝaranlıĝ ĝapı suyu getirirdikondan sönamayım ĝapı çalardıĝ ondan sōna içeri girerdik işte evde ne var ~ isa allān verdī patetēs mi ĝızaracaĝ yumırta mı ĝaynayacaĝ yoĝut bir ğún evel ĝatmer ettiyseĝ yoĝut çórek börek ettiyseĝ onnardan var ~ isa onnardan yapardıĝ ěmizi ĝıyıdan kóşeden görürdük bóyle şimdi ki ibi milleti masimemek var ~ ıdı şöyle aĝışırđı insan o ĝadar insan
- 15 gelirdi kóy kóy tüm birbirine gelirdi sanki bayramlaşma yavrım öyle gelirdi bayramlaşırđın şeker Tutañ eviñde ne var ~ isa hórmetiñi édeñ odalarada yemek salınırđı odalarda var ~ ıdı he odalar hele hariç misafir odalara gelirse odalara giderdi odalara gelmesse evlere gelirdi evlerde de ārlardıĝ izzetlerdik ĝözelce yollardıĝ yavrım öyleydi ne ĝadar ĝözel oluyodu ne ĝadar ĝözel oluyodu şimdikiler öylemi bi de gideñ su çekeñ suyu getirin
- 20 ĝözelce millet birbiriynen bayramlaşır ölüñe kóküñe gideñ kóyün içindeyseñ ĝayınlarıña giden ĝayınbabaña gideñ anañ babaña gideñ işte ummadıñ ĝomşulara bile gidilirdi yani o ĝadar hórmetliydi şimdi aĝrabayı bilen yoĝ bacıyı ĝardaşı bilen yoĝ áhbabi dosTu bilen yoĝ birbirine burun ĝıvırıyolar bayramlaşma yoĝ búyükleme var kibirlenme var onnar var şimdi anayı babayı bilen zaten yoĝ ee evvelkiler kótü müydü ne ĝüzel ~ idi ne ĝüzel ~ idi
- 25 bayram geliyor diyen üsT baş görñn ev pırtı görürdñn dikiş dikerdiñ elde dikiliyodu evel şimdi ki ibi hemen cebiñe parayı ĝoy çarşıya var hazırı al al ĝiy al al ĝiy bacāyıñ şeyineçe hazır satılıyo ĝurban ~ oldüm şimdikevel o náziyo ĝómlek dikiñ üsTüñe herşeyiñi satın ~ alıñ dikiñ şimdiki o yoĝ ĝözel parañ var mı herşeyiñ var gideñ alıñ şórdan getirin ĝözelcene ĝiyiniñ ĝuşanıñ çıĝan şóraya
- 30 -bayramda ne yemek yapıyodunuz teyze tatlı yemek

Z.Y: bórek yapardıh dört sini beş sini bórek yapardım ben ganaatsiz miydim nási avraTısam bilmiyom bayram ~ oruç oruç çıhanaca bi girekene éderdim üç dört sini bórek TaTlı bi ortasında éderdim dört beş sini bórek TaTlı çocuqlar alısmış yaa şimdi de avraTları étmiyo allā şükür Pek étmiyolar yani bellemişler hazır çarşının şeyini yūha
35 getiriyūha getir yūhayı getiriyolar iki gıvradıp çevrediyolar hadi yallah aha saña bórek oldu mu o güzel bórekler nérde hani Tadı nérde Tuzu nérde bi de bayrama éderdik bayrama éderdim hele benim küccük şöyle TaTlıyı şekersiz severdi şiresiz severdi varırdıh ki boo yarı étmiş birini allah étmesin nasī güzel yerlerdi valla billa şimdi herşeyi bilmez ~ oldum yani bilmez ~ oldum hah hiç bişey bilmemiş gibi şey édiyoñ yani óyle oldu ortalıh mı óyle
40 oldu ben göcadım gayli beni mi bánmiyolar masimiyolar mı bilmiyom valla yavrım óyle oldu saygısızlar oldular ondan mı diyolar ki mesela bu şey olmasın diyè bilgisiz gibi göstediylarmesele yavrım valla nası éderdim tandıra inerdim hamırı yūrurdum hêç habelleri bile olmazdı açardım dört tepsi bórên şeyi hamırını ondan sōna yaħardım ateşi ğapıya hemen suyu ğaynardı haşılar haşılar gözêl atardım suyuñ ~ içine alır ~ alır dóşerdim
45 alır ~ alır dóşerdim ğızartmasınıda iki sacın ~ arasında ğızartırdım he ne güzel üstüne eti ğıpğırmızı ğızartırdım iki sacı yaħardım üstüne ateşi yaħardım kermeynen çatardım ~ üstüne altına ğorduğ bi sacğı üstüne ğorduğ bi sacğı iki sacın ~ arasındafırın nerde yavrım fırın nerde

-kerme ne

50 Z.Y: davarların şeyinden gúbresinden yapılıyo onuynan çatardıh Taş gibi hiç óyle dókülmezdi gúbürü dókülmezdi odun bile yoğ yani odun odun olsa da neyse altınada eccik iki çalı çırpı atardıh altı altından ğızarırdı üstü üstünden ondan sōnamayım şey éderdik ğatmer gibi şimdi ğatmer sacın ~ üstünde aħtarıyolar dónderiyolar olmuş ğatmer édiyolar sac ~ arası éderdik çórek sac ~ arası ğat ğat ğavlardı yādan bóyle ğat ğat çörê otunu atardıh
55 yüzüne gözêl yumırtayı ğıradıh nası güzel ~ olurdu yavrım vallaha bağ ezán oħunuyo

-saç arasını nasıl yapıyodun

Z.Y: ğafurmayı mı ğafurmayı da nası dōran eti gözêlce dōran ğapıda sacı ğuran

-şeyi de anlatsana eti keserken kurbanı keserken bi bi yandan ğuyrūndan etinden yedīnide söylese

60 Z.Y: oñu da mı sóyledecēñiz baña çıken yerimişsim çī çī bi severdim etin yemesini bi severdim yani şu ğarının ğarının şu yāları olur yaa ğıvrışlı ğıvrışlı onnarı icicik donduñuydu ğıtır ğıtır yērdim hemen ğuyrū çalardım şöyle incē incē dilimlerdim incē incē

yani el gibi sacı şoruya zati yaħardıħ şoruya çatardıħ ateşı sacı atardıħ ~ üsTüne gözcelce
gıpgırmızı guyrulı bi ğızarardı içinde bi ğızarardı yā bi yana góllenirdi bóyle yulı ekmá
65 getirirdik açardıħ ~ arasını ğorduħ arasına guyrulıları bóyle düzerdik ğırmızı ğırmızı óyle
şey deál búkerdik bóyle şöyle yanı alırdıħ alırdıħ ondan sōnamayımhadı yē babam yē
babam bi yandan o yā góllenenin içinede dōradıımız gözēl ğarerte atardıħ ki cıħır cıħır
gıpgırmızı ğavrılırdı şu yoldan gidenleri de çārırdım babalıñızı çekiyim yoldan gidenlerede
çārırdım gelin çārırdım yoldan gidenlerede çārırdım gelin et ğavruluyo bi dā bulamaSsıñız
70 gelin yēyin diyēn gözēlce yēniyodu içiliyodu ne gözēl oluyodu valla şimdi ki hiç aldıħ
şimdi ğurban kesTik ğurban ~ oluyum yaa allā bi toħlu kesTim yavrım aldıħ haydi yallah
dōradıħ tıħ tıħ tıħ aha guyrūnu aldım bi de áyasini aldım gözēlce sacın ~ üsTüne
ğodurdum ğavrılsın yavrım yēyiñ dēdim bi benimki ğavrıldı niye alan içeri ğacTı alan
içeri ğacTı gözēlce niye ğoyun biraz uylulıTa siz ğon ğavrılsın yēnsiñ hayır mübarek ğun
75 gözēl gözēl ēyle deál mi nóreciñiz onu anam benim etTe bi bereketlendi fatmam ğurban ~
oldūm aha gidiñ inanmaSsañız dolabıma baħın gelinlen de bólüşTüm inanmaSsıñız belki
daha yedi sekiz poşet ğıyma ğodurdum oncāz ğavurdum yanı dōkTüm yedi sekiz poşet
ğodum ginede iki kişıye üç kişıye de verdim gelinlede bólüşTüm yēnende yēnsin dēdim
nōrecem ben bu eti kesTim hayırmúbarek ğun yēnsin diyē deál mi keşke gelen olsa da
80 eccik daha yēnse

-köydeki odalar ne teyze

Z.Y: odalar evel iştemillet şimdik evlere birikiyor hani ben varıyom misafir seniñ ~ eviñe
birikiyom sen geliyoñ bi şōrdan deşirici gelirdi yoħut odaya misafir ēderdik bi seniñ
misafiriñ gelmiş mesele beş kişı on kişı kōyün girişinde yoħut sen dōrT beş ğardaşsiñ bi
85 oda yapmışsiñ orayı dōşemiş dayamışsiñ neyiñ var ~ isa dōşemiş dayamışsiñ bura odañ
mesele dōrT ğardaşın beş ğardaşın odası bura seniñ misafiriñ odaya gótürüñ eve gótürmeñ
benimki gelirse ben gótürrüm ótāniki gelirse o gótürür gözēl Pişiriñ Taşırıñ evden siniye
ğon şöyle yemāñı odaya alıñ gótürüñ oda da yatar ğahar o adacāz ordan geçer gider yani
óyleydi bi deşirici de gelse yani toplayıcı faħırda gelseodaya çārırdıñ odaya giderdi şimdik
90 biriken yoħ faħır bile yoħ faħırlıħ varda meselem insan masimiyo bilene faħır mı fuħare mi
bu evel gözēl oda da ārlardıñ onnarı herşeyini yēdirirdiñ içirirdiñ ne lazımsa verirdiñ
adama adam ~ alır geçer ğor giderdi arpa mı topluyo būda mı topluyo eliñde ne var ~ isa
on çiniħ mi veriñ üç çiniħ mi veriñ veriñ geçer ~ alır giderdi bunnarı yavrım evel óyleydi
şimdikileri hiç misafiriñ ğıymeti yoħ yani şimdik varda herkeş gōnünün oldūna ileri gel
95 diyo gōnünün olmadına çārmıyolar bile ileri gel diyen yoħ yani bóyle oldu ortalıħ kōtū

oldu

-akşamları oda da birikiyolarmış ya ne yapıyodunuz akşamları oda da

- Z.Y: oda da birikince evel masal annaTıllardı erkekler erkekler yoh kadınlar birikmezdi kadınlar birikmezdi kadınlarda sen benim oraya birikirdin ben seniñ oraya birikirdim masal anlatırdıñ şonu ederdıñ hedik vururdun mısır patlaTırdıñ arabaşı dókerdiñ işte erkekler ama oda da sıra arabaşısına girellerdi bón ederdıñ gótürürdüñ yārın ben ederdim gótürürdüm bir gün o mesele on gün bóyle devam ederdi on gün óyle deyim ondan sōnamayım oturullardı erkekler nóreceğ evde şimdik ğarılarn ~ arasından çıhmıyolar eveli odaya gidellerdi küccükler şöyle düzülürdü ayağTa diñelirlerdi aynı misafiri şöyle el pençe yani küccük erkekler böyükler kōşede otururdu onnarda hızmátını ederdi suyunu gider çeşmeden getirillerdi çay yapılācasa çay ğıymeTliydi evel çay bóyle şimdi ibi her ~ evde şimdi itiñe dók çay óyle deyim o zaman nérde oo ğayınbabam irahmetlik şeyde çay tiryakisiydi içerdı çayı gózümüz düşerdi görümümnen genç ğız yaa ondan sōna dérđi ki dur yenge dérđi bu dérđi içsin çayı çekilsin biz ~ içek ondan sōna dérđi biz ~ içeriğ bu gidince dérđi anañ vermez ki dérđim biliyoñ mu anañ vermez bu çayı dérđim anam ne oluyo dérđi biz onu dérđi ben hallederim dérđi gaz ocā olurdu yavrım pōmpa bas a bas a bas tağğır tuğğur iki saat çay demleyecik yōsa ocān óñüne sürellerdi bóyle kóz ~ olursa kózde Pişirillerdi ğız demlerdi ondan sōnamayım bi keyf yapardığ çayı bulusağ çay o zaman çoğ önemliydi şimdik nētsin her ~ evde çay dolu şeker dolu niyeyse óyleydi ğıymeTli miydi yohluğ muydu yohluğ da deál anam ekinlerin ğuyuları açmadan ğeri şey ~ olurdu harman gelirdi yani bóyle de varlıhlıydı temellide yoh deálidi yaa allā şükür ğarılarda işte bón sen bā giderdiñ yārın ben sā giderdim otururduğ dururduğ da yani oturmalar hōrmetliydi şimdiki ibi deál oturmalarda o zaman ki o zaman ~ óyle işte mısır patladıñ hedik vuruñ arabaşı dókeñ çarıñ ğonu ğomşu hele bir gün ğiTtík birinin ināni çaldığ getirdik yā kuleni çaldığ getirdik avrat bilmiyo ki hiç bi ğızı var avraTıñ herşeyini çaldığ getirdik gaz ocāndan bildi avraT gaz ocā olurdu gaz ocā da getirmişsiğ ğızın yatanı getirmişsiğ ğız dēmişki yatacağ ana benim yatām yoh bu benim yatām deál ki dēmiş gaz ocānı ğeri gelmişler dēdiler ki bu gaz ocā benimkine bēziyo éle dēdi ne bim dēdik biz seniñ ~ olurdu aman deyim dēdik biz ~ aynı gaz ocā deál mi diyoğ bóyle avraT da dēdiki icik benimkine bēziyo dēdi bilmiyomki dēdi bóyle yā külēneçe çaldığ geldik ğızını yatanı çaldığ geldik şağ yapıyoduğ heeşimdi ossa ona essah deller ğurban ~ oldüm şağ deller mi şimdiki ossa essah deller ināni çaldığ getirdik ahıra bāladığ hábelleri yoh eşşek añırınca haberi olmuş inek gidince eşşek añırmaya başlamış eşşek añırınca dēmiş ki aman iná neyi bi gótüren olur da bi bağıyım

130 dëmiş varsa ki essah inek yoh viy inek yoh dëmiş bunu demişler hacı gıymeT gôtürmese o
şağa için gôtürür Pek dëmişler gidekTe onuñ öñüne bi baħaħ bālamış mı dëmişler ordan
goptular geldiler ki inek bizim şeyde araba damında bālı duruyo oraya bāladiħ gız bóyle
şağa olurduevel anam hiç birbiriñe nası şağa èderdiñ

135 *-bi de bayramlara gelenler oldu mesela kalacaklar evelden şimdi ki gibi kaloriferli doğa
gazlı dayireodalar yok nasıl yatıyordu o bayramda gelen dışardan yakından uzaktan gelen
misafirler nasıl kalıyordu*

Z.Y: gış geldiyse mesele sobañ var ~ isa gocaman soba gurardiñ şu saçğı sobaları olur ~
udu evel sobada bu sobalardan nerde teneke sobalar ~ olurdu eveli harmanı kesimini ayrı
gorduħ onu ayrıca dolduruduħ usul usul dókmeden amanıñ aviç ~ aviç doldururduħ
140 altından bi kibiriT dëirdiğ gôzel orayı ısıTırdıħ yaħardıħ misafiriñi oraya çekerdiñ ārlardiñ
gerçi oda var ~ ıdı odadan gelmezdi erkek misafirde yani ğadın ~ olursa odayıñ birini óyle
şey ederdiñ kele bóyle dóşeme dayama nerde Taban açıħ ~ olurdu sulardiñ ğıvrım ğıvrım
süPürürdüñ gôzelcene şey èderdiñ işte o da óyle ārlanıyodu yavrım yemá şeyine yèdirir
içirirdiñ yollardiñ mesela óyle şimdiki ibi nërde

145 *-bi de ğaynandan habersiz bayram günü mü bayramdan sonra mı bi tavuħ görümcennen
yemişñ onu da anlatsana*

Z.Y: allah seni diyom taa onnaraça mı beni sóylediciñ sen mi dëdin ordan órëdiyoñ ellām
buñu ğaynanam sabāleyin görümümü görmeye giTTi bizim de zaar canımız taviħ mı istedi
görüm Pek ğurnaz ~ ıdı kele yenge dëdi bón bi taviħ mı keseğ de yèsek nolur dëdi anaam
dëdim anañ bizi öldürür dëdim ben etmem dëdim ben ğorħādım görümümün gózü açıdı
150 dëdim ki vallaha dëdim bizi öldürür dëdim görüm dëdim boşa dëdim şey etme dëdim sen
káhyası olma dëdi baña sen hiç ğarışma dëdi sāde dëdi Pişir Taşır sen dëdi tamam ~ onu
ben yaparım yaa dëdim kime ķestiriciğ buñu vurunca dëdim ben dëdi aha bi adam bulurum
dëdi giTTi bizim kóyde bi efendi var ~ ıdı oña kesTirdi getirdi yenge buñu hadi yoluyum
ben dëdi hemen dëdi yolma ne saña ait

155 dëdim yoldu yıdı baña verdi bi pilav yapTıħ bi çorba yapTıħ gôzelce buña oturduħ bi
yeme salladıħ kesen ~ adamıda çardıħ haa kesen ~ adamı da çardıħ çocuğ dolu on dene
çocuğ var en ~ azından ğaynana olacān çocuğlara dëdiki top oynamadan gelirsiniñ sizi
keserim bón eve dëdi gelmeñ dëdi size āşama dëdi çorba pilav edecēm gôzelce dëdi
gelmeñize yèdirecēm dëdi gız bunnar gelmedi üç kişiyiğ şimdi gız ben efendi üçümüz
160 oturduħ buña bi yeme salladıħ gôzelce tavā ecik de herşeyi bizim ğızarTTıħ gôzelce pilav

eTTiķ  orba eTTiķ g zelce yedik evvelki tavihlarda bi TaTlı olurdu ki kemini yiyesi  geliyodu  imdikilerin etinden bulanıyo  allah etmesin ordan yedik  ocu lar geldi bi de ecik durdu   ocu lar y r d   ocu lar y r d  ya  ocu ların    ne d kT k pilavı TaTlı   nk  onun suyuynan ~ oldu  orba ecik i inde var eti  ocu larada onu y dirdik hi  bi eyisi

165  alması   aynana gelene e evde yalnız ki d k nt s  neyi  alması  kemiklerini g t rd   ız k p  d kT   ylelinen ortadan  aldırdı  bu u  ız dedi ki d dim ki ba  d dim  aynana ana  d dim duyar muyar aman d yim birinden de d dim yo  dedi sen hi  oralı olma d di Pazardan getiridi  ayınbabam incir ~ alırdı  z m ~ alırdı Ta ardı  eye evel sepetler ~ olurdu  oca  oca sepet ~ olurdu  ivi yi  a ardı tavana Ta ardı Ta armı  ben g rmedim yaa

170 g rm yom yaa  ız biliyo yerini bi daha eskiden  umasını  bi  oca sandı var ~ ımi  orayada meyveyi doldururdu ta ır ta ır kitlerdi  ıttadan bi benim ~ evi     ne atardı i ine b yle iki elma iki portah l  erisini a tarırdı  ız d rdiki dur ben senin ~ ana ı bellerim ana Tarı bi  alıyım da derdi  ız benden yanıydı biliyo  mu ondan s na sepete  ı ardı  ız d rdiki sen ba a v r d rdi ba a sandalyeyi alırdı altına  ı ardı ordan g zelce indirirdi incir

175 mi olur  z m m  olur ne bulursa  meyve meyve tırıp ana T ri de  alıyo  sandı Tan alıyo  y sa bi elma bi portah l nere e yetecek g z   d  yo   rda olupta  o ca y meSse  mesele bizim babam ~ evinde halbuysa a a  ordu  kilit bilmezdi  k rek bilmedi   ızıdı      ızıdı  bi  arda ımız var ~ ıdı anam getirirdi   ruya  ordu  orda dururdu bu ta ır ta ır sand  a Tarırdı  arı  ız da ana T ri  alardı anasını  belinden hemen ~ ordan g zelce

180 y r d rd k y rdik i erdik  elenirdik onuynan  yle  yle   nlerimiz ge iyodu i te cahill miz bizim  o   yle  eyle ge Ti onnarnan benim bi de yo lu  gibi yani varlıdı  ayınbabamı  evi analı  old ndan  o   ısı lardı beni yani bi  ama ıra otururdu  bi sabı  atardı az  al  ızım az  al az  al az  alya t m asTardan  ey don asTardan g mle  atlet yo ya atlet n rde hee s r babam s r s r babam s r elleri  buru u  allah  tmesi   eye d ner y du i te yo tu

185 yani varlı Ta darlı   ekiliyodu ila  y du toz y du yani bunnar y du bi avu  soda atardı  oc  hadi yu  ama ırı o adar  ocu   ocu   ocu  t m sidik  teberileri onnarı azınan yunmaynan  ey ~ olur muydu bi ben ~ otururdum  ız ecik oturudu o da su  ekerdi  yle ne d yim o a ne d yim  yle  yle benim  o  evlendi Ten s nada saten yo lu  giriyo ayrıldım y du eli  tarlalarında tapanlarında  o   alı tım  mr m  bitirdim i te n r y m daha var mı

190  ızım

ADI : Mehmet

SOYADI : Doğan

YAŞI : 74

KÖY : Şefaati Merkez

KONU : Çapanoğlu İsyanı

-XI-

- 5 Mehmet Doğan: biz de bi alimli diye bir ~ adam var ~ ıdı allah rahmet eylesin sekşenaltı yaşında öldü bi canlı tarih bi canlı tarih ~ idi derdi ki yavrum bir yeTmiş seneyi bûgünkü gibi anlaTırım ondan evelki bi yeTmiş seneyi de duydumu anlaTırım derdi on defa anlaTTır çapanolu isyanını en ufağ hepsi aynısını söyler bir ermeni kesimini içinde yaşamış onuda aynı vaziyette anlaTırdı o ğadar bir zeki bir ~ adam ~ ıdı zekayı kötüya
- 10 ğullanmış o başğa adı çalmış kim ne biliyodu zamanında vurmuşlar ğırmışlar yemişler işgi içmişler yaTmışlar durum öyle

-nasıl olmuş çapanoğlu isyanı amca

- M.D: çapanolu isyanı Atatürk büyük adam ~ ıdı maħamı cenneTi ruhu şad ~ ossun Atatürk bulunacağ bi lider dël atatürkü vahdeTTin taa ordan başlayalım vahdeTTin atatürkü
- 15 samsuna göndermiş ikiyüz ğırmızı lira vermiş samsuna göndermiş samsuna ğadar ben bunu celal bayarın āzından duyan eski demoħrat parti milletvekili sen yerköylüyseñ biliñ atatürk celal bayar fayığ bey her sene bi defa umur bee şeyi görmeye giderdi celal bayar burdan gelir şurdan ğarabıyığ köyü var ğarabıyığ da üç beş kilo saf bal ~ alır iki üç dene de hindi keser nāfızı da yanına alır şeye giderdi umur bee celal bayar hapisten çıhTıhTan
- 20 sōna o ğadar bi ğalabalığ gelen varki diyo ziyaretine diyo yani sayısı hesabı belirsiz diyo adam hapisTen çılmış bōn ğoşğocaman türkiye cumhuriyetinin cumhurbaşkanı idamınan yargılandı yaşından dolayı ğurtardı adnan menderesi ğurtaramadılar öyle sorular soruyo ki adamın ğonuşmaya taħatı yoğ bin bir türlü işgence ğörmüş diyo eziyet çekmiş diyo birisi sordu diyo efendim menemen olayı nasıl ~ oldu yav adam zor ğonuşuyo nedecēn gel halını
- 25 hatırını sor hoşgeldiñ et allā ismaladığ de kendiñi tanıt geç get menemen ~ olayı nasıl ~ oldu menemen olayında ğasıt var dēdi dervişler şığlar bi ğaç kişi saħallılar ğoyurdu din ~ elden gidiyo diye bi velvele ğoyurdu ortaya diyo en sonu diyo astēmeni vurdular diyo kubilayı diyo bunnarı yaħaladılar orda o zaman ardıç ğadı çamıfıdi şimdiki dālidi idam eTTiler hepsini diyo birisi dēdiki diyo dersim ~ olayı nasıl oldu dedi diyo dersim ~ olayı

30 dedi diyo celal bayar başbağan oturuyodu gece saat on ~ ikide bi telgıraf geldi efendim bu neyin nesi baħTım ki boo zeyir zembelek telgıraf neymiş dersimde iki tane ğarağolumuzu basTılar efendim hizmet ~ erinden bólük ğumutanına ğadar ğurşuna dizdiler öldürdüler ğarağolları da yerle bir ~ eTTiler diye bi telgıraf telgırafı aldım dōru atatürke vardım diyo ğapıyı dōdüm diyo gel dedi diyo içeri girdim hayrola celal efendim Pek hayra delalet bişey

35 dēl neymiş dedi diyo telgırafı oħudu diyo dedi ki diyo bóyle bóyle telgıraf adam bi düşündü şöyle elini dayadı bi düşündü diyo Atatürk celal bu gece ora ya bitecek ya bitecek dedi diyo bizim kóylü çağır āmet var ~ ıdı orda askerlik yapmış otuz ~ altı alaynan tahruz ettiripte anca susTurduħ derdi otuz ~ altı alay alayda iki bin kişi bulunur ondan sōna neyse ordan diyo celal bayar birisi dedi ki diyo atatürkü samsuna kim gönderdi samsuna

40 vahdeTTin gönderdi iki yüz elli ğırmızı lira verdi de gönderdi atatürk samsuna ğadar vahdeTTine çalışTı samsuna indikTen sōna gendine çalışTı ordan sivas amasya ğongiresi hatta amasyaya vardında bi ğonuşma yapmış amasya müfTüsü tēfik efendi diyolar dēdiki diyo yani taħdire şayen bir ~ insan bir saat ğonuşma yaptıda bi dil sürşmesi bile yapmadı dedi diyor ordan sivas geldi diyor sivas ğongiresine sivas ğongiresinede yozgaTı temsilen

45 baTTallı imam ğatıldı diyo o imamda şoo başTaħı adam fōterli onun bi tarihi dēri var o ğatıldı diyo ordan erzurum ğongiresine erzurum ğongiresinde bi ğaç ğün ğalmışlar atatürkün bandırma vapuruna binipTe istanbuldan binip dolanıp geri anğaraya gelmesi elli dōrT ğün sürdü erzurumda toplamışlar bitmiş sabahleyin gidecēm efendiler sabahleyin arabamıza alacaħ bi ğuruş paramız ğalmadı yaħıt alacaħ bir ğuruş paramız yoħ dedi diyo

50 bunu siz ayarlayacaħsınız dedi diyo herkeş düşündü diyo olur sabah ~ ola hayrola dedi diyo yataħlar yapıldı yatacādıħ diyo bi de o arada ğapı dōlmüş bi ğadın kimo demişler benem aynı erzurum şivesi benem ogul benem sen kimsin ben felanca hatun nene hatun dēl ben felanca hatun gel ~ ana hayrola içeri girdi diyo buyur dediler diyo atatürk geldi diyo ana hoş geldin dedi diyo hoş bulduħ diyo ğonuşTuħ hal hatır sordular diyo bi de o arada

55 ogul dedi diyo siz bu melmeket millet ~ için çalışıyomuşunuz babamdan ğalma bunu yapTınıda hep anlatır babamdan ğalma doħuz yüzzira bi param var lira yıl bin doħuz yüz on doħuz lira ğırmızı lira bu babamdan ğalma doħuz yüz lira bi param var bu parayı size verecām melmeketim babamın hayrına melmeketime millete hizmet ediyomuşunuz aha parayı getirdim diyo torbaynan getirdiyo ğırmızı lirayı bize teslim etti diyor sabahleyin

60 ordan ğahmışlar arabaynan istığamet ğayseri ne yiyo yolda yavan ~ ekmek ğurusu başğa bişey yoħ geliriken adanaya yaħlaşınca bi ğanıcı sürüsüne raslamışlar yirmi ğadar bi ğanıcı önde bir ~ adam babayīt uzun boylu yaşı bi adam yol verdik geçTiler diyo araba yol verdi geçecekler diyo dur baba demiş atatürk nerden geliyoñ nereye gidiyosun ben adanadan

celurem ecruma giderem baba erzurum sōh memleket gış memleketi bu gışTa nōreceksiñiz
65 ne yapacañsıñ gışı adanada geçirde yazın giT baharın giT ogul ogul istanbuldaki bazı ırzı
gırışlar erzurumu satırlármış kimin malını kime satıyolar o dedemden babama ğaldı
babamdan da baña ğaldı ben ~ ölürüm erzurumda ölürüm ğalırım erzurumda ğalırım neyse
ĝayseria gelmişler acıkTe geç gelmişler yasTıleyin filan ĝayserinin zenginlerinin herkeşin
70 harici bóyle daha teşkilaTlı odaları olurdu ĝayseri misafirperver insanlar ~ ıdı bir ~ eve
misafir olmuşlar demek az çoğ hali vahTi ekonomik durumu iyi olan bir ~ eve misafir
olmuşlar orda da ğalmışlar çoğ acılıTıh diyo atatürk adam bişe bir hōrmeT eTTi amma
diyo aħşam vahit giTmiş yemek felan ğalmamış diyo bize yumurtalı pastırmalı yumırtı
tereyā bal ĝaymağ getirdi yōrt süT getirdi iyice yedik diyor atatürk demiş ki oda sayıbine
amca burda büyük bir zaT var ~ ımış keramet ehli allah dosTu adam çoğ büyük zaat ~
75 ımış ben ~ onu bi ziyaret ediyim oluna dediki orda başga kimse yoğ ĝısıhlı ĝasım efendi
var olları şimdi istanbulda çoğ büyük zengin ~ oldu adamlar soyadları ĝısıhlı ölüm dedi
diyo paşaya göster dedi diyo ĝasım efendinin ~ evine götür dedi diyo ĝasım efendinin ~
oraya vardım diyo ĝapıyı dōdüm diyo gel dedi diyo eli yüzü nurlu saħallı orta boylu bir ~
adam diyo elinde kitap gözünde gözlük araştırmayı yapıyomuş epeyden beri araştırıyom
80 yavrım demiş nereden geliyoñ nereye gidiyoñ demiş yavrım demiş atatürke demişki hocam
ziyaretiñe geldim eliñi öpmeye geldim allah razı olsun buyur demiş ki hocam size bişey
soracām sor erzuruma ĝadar ermeniler aldı gūneyi tamámen fıransızlar aldı efendim
ĝaradenizi ruslar ~ aldı yunan polatlıya ĝadar geldi marmaraya İngiliz İtalyan zırhlıları
geldi meclisi mebusanın ĝarşısına demirlediler nolacağ bu melmeketin hali diye
85 sormuşhoca demişki ölüm ben epey bir zamandan beri araştırmayı yapıyom bağ ne adar
kitap oħudum soruyom soruşturuyom atatürke şöyle başTan ayā dıkkaTlice bağmış demiş
ki ölüm sarı saçlı orta boylu mávi gözlü bi adam gelecek önder olacağ melmeketi o
ĝurtaracağ allah o adamda sensiñ hadi allah işiñi ras getirsin demiş atatürk ~ ordan çılmış
alla ısmāladığ demiş ĝamanın bir kóyünde misafir ~ olmuş şöyle bi odaya misafir ~ olmuş
90 şimdi o odayı restorasyon yapıTılar yıhamıyolar atatürk odası diye ordan anğaraya girdi
şeyden bu taraftan şeyden girdi gólbaşından keklikpınarından aldı dōru anğaraya girdi orda
meclisi ĝurdu diyor meclisi mebusanı topladı meclisi ĝurdu adı cumhuriyet dedi diyor
ondan sonra bütün vilayetlere emir vermiş mePus seçin seçim yapıñ yozgata seçim yapıñ
diye emir vermiş çapanölları ĝarşı çılmış sen kimsin ki sen bi zorbasın başımızda
95 sultanımız var vahdeTTin pâdişah var ĝurulu bi dövlet var sen neci oluyoñ çapanöllarından
bi milletvekili var ~ ımış vahdeTTinin yanında bi de bizim avni dōan var ~ ıdı yozgat
milletvekiliydi anğara ĝastamonu ĝırşar valilī yapıTı o zaman huħuħ fakóltesinin ikinci

sınıfında oğuyodum dedi bu adam avni dōan sonra yozgaTTan cehepeden milletvekili oldu devletçi bi adam ~ ıdı bōazlıyanda kesim ~ olmadan bi sene evel ğaymaħamlıħ yapmış

100 avni dōan ordan anğaraya yozgaTa emir vermiş mePus seçiñ onnarda ğarşı gelince o günlerde sivasıñ yıldızelinin eřki ismi yenihan atatürk ğılıçali pařa var ~ ıdı şimdi kōře yazarı altemir ğılıçıñ babası basın yayın genel mūdūrüydü baħa çoħ işgence yapTılar demohrat parti yirmi yedi mayıs ihtilalinde ğılışali pařa dēmiř ki ona da ulaşTırma baħanı ğōrevini vermiş yanıħa süvari bōlū al pařa dēmiř ğılışali pařa dēmiř adı ğılışali ğılıçali

105 pařa dēllerdi yanıħa bi süvari bōlū al sivasıñ yeniħanda bi isyan başladı orayı basTırda gel dēmiř olur paşam dēmiř ordan yōrümüşler bi bōlūķ aşker süvari belki yüz kiři vardır sabah ışırken yozgaTa gelmişler çapanōllarının evini muasaraya almışlar bārmıřlar çārmıřlar çoħTa küfretmişler kimse çıħmamıř ordan yōrümüş yıldızelindeki isyanıda basTırmişlar geri dōnuřTe tekrar gine çapanōllarının ~ evini muasaraya almış gine bārmıř çārmıřlar

110 geçmiş ğiTmişler ondan sōna çapanlar faaliyete geçmiş hūkūmeT ğonā var eřki bi ev üç ğat iki ğatlı bir ~ ev ben bilirim sizler belki bilmezsiñiz orda toplanmışlar boludan bi gaste gelmiş padiřān fermanı diye bu gasteyi balğōndan çıħarmıř o ğadar bi ğalabalıħ biriķmiř cahil milleT nerde dērseñ oraya toplanıyo oħumuřlar gasteyi padiřān sultanı euzu besmeleynen selevatı şeriflernen açmışlar gasteyi oħumuřlar ondan sōna bunnar aşker

115 toplamaya başlamışlar çapanlar yozgaTın bi ilçesi var çekerek çekerekte de bōyle bi eşkiya Taħımı aynacıōlları var onnarnan anlaşmışçapanların kōyü var alaca yolu üzerinde evel yozgaTa balıydı şimdi çorum alacaya bāladılar orda arap seyfi kōyü orda toplanmışlar beķliyolar nahit bey varmış çapanların belki sizler bilirmisiñiz şey anayasa mahkemesi başğanı mahmuT Çuħruħ var ~ ıdı hiç duyduñ mu acaba hah özal dōneminde felan ~ ıdı

120 anayasa mahkemesi başğanıydı olunun biride ğulah burun bōaz mutasısı çetin Çuħruħ orda bunnar toplanmışlar nahit bey bu tarafa aşker toplamaya gelmiş bu yoldan burda saħallıōlu memeT efendi var ~ ıdı büyük zat ~ ıdı keramet ~ ehli büyük alim ~ idi adamıñ çoħTa itibarlı bir adam ~ ıdı sayılan sevilen birisiydi hocanın odanın őñüne varmışlar üç ařřā yolda da ana yol var toplanmışlar çerkezleriñ lideride meçeçe o da beraber gelmiş millet o

125 çerkez meçeçenin başına toplanmışlar nahiT bē hocanın yanına varmış bize aşker ver hoca dēmiř ki nahiT bey ben bir kōy āsı dēlim bi aşiret rēsi dēlim bi dere beyi dēlim ben bir kōy imamıyım ben imamım ben nerden alıyım filan derken hocaya biraz serT ~ atmış çerkez meclise gelmiş dēmiřki nahiT bey nahiT bey hocayı üzmeylelim hocanın duasını alalımhoca büyük adam hocayı ezme üzme dēyince biraz gevşetmişler hēzirenin on ikisi

130 kōyün őñüne sular tarlalar var şurda arpa burda arpalar firig ~ olmuş on beş ğün sōna biçilecek aTları ğapTılar ğoyurdular diyo aTlar biçiyo arpayı diyo o ara hocam dediki diyo

nahiT bey nahiT bey bunnar şeriaTcı atatürk gongireci bóyle şeriaTcılığ olmaz bağ şurda
fahır fuharanın üç beş dönüm arpası var onnarı biçiyö bu fahır fuhara ne yiyecek dedi diyo
at bin diyê bi bārdılar diyo herkes yola düzüldü ata bindi diyo evel odaların önünde bizde
135 de var ~ ıdı odacı ne yapTıysa bilmiyom böyük Taşlar olur binek Taşı dēller aTlı misafir
gelir o binek Taşına at yanaşır ordan ata bineller herkes bindi diyo hocam Taşın ~ üsTüne
çılıTı allah doruya yardım etsin diyēñ bi duva etti diyo milleT amin dedi diyo herkeş kendi
TuTTü işi ēri ossa yapmaz tabi bunnar burdan yörüdü gittiler diyo ğazuşā çopraşlı
çamalah çıdeli o tarafa gittiler diyo ğırşēr üzeri dolanıp gelecekler diyo asker topluyolar
140 diyo ēr derdi bu adam alemi dēdīm ~ adam hocam ata binsede kóprüye ğadar dōrT yolda
kóprü var tarihi kóprü eski tarihi kóprü kóprüye ğadar gitseydi hocamıda idam ēdellerdi
hocam gitmedi dediki diyo ğomşular bunnar ğaba ğuveT ordunun askeri var genel ğurmayı
var topu var tūfē var makinelisi var eyitimi var ğomutanı var bunnar ğaba ğuvvet bunnar
maluP ~ olur biraz ğiTTiğten sōna ğırşērin bi kōyü var oraya varmışlar gece gelmişler
145 asker yozgaTa nohuTlunuñ başına makineli tūfekler yerleşTirmişler şimdi ceze evi
yapTılar ğırılıya da topları yerleşTirmişler kimsenin haberi yoh ama bi asker olsaydı onu
bilirdi löbeTçi olur bilirdi cuma ğünü efendim şey toplamışlar otuz ğırğ dene ğuzu
kesmişler fırınlara vermişler cumāden çılınca yiyecek asker yiyecek ziraaT bangasına el
ğomuşlar mevTuadı tamamen çekmişler cumāden çılı çılımaz ğırılıdan toplar saaTānenin
150 dibine dolmaya başlamış yuğardan da makineli tūfekler şērin içini Taramaya başlayınca
tuu bunnar ata binen ğaçmış ata binen şey yoluynan sivas yoluynan ğaçmış ilerde
toplanmışlar şeyiñ ~ orda arapseyfinin ilersinde o düzlük ~ ovada toplanmışlar askerinen
muazzam bir çetin muharebeye ğirişmişler o ğadar asker zorlanmış ki nerdeyse askeri
bozma durumuna getirmiş fağat yine muaffağ ~ olmuş birazını yağalamış birazı ğaçmış
155 çerkez etem ğuvveTleri çerkez etem albay gelmiş yozgaTa oturmuş üç beş dene muhbir
bulmuşlar muhbirler künde beş ~ on kişiyi ihbar ediyo bunnarı hep ğurşuna dizellermiş
abdulla bāçesi var yozgaTı bilen belki biliyosañız eski sanayinin oldu yer abdulla
bāçesinde hep ğurşuna dizmişler çapanları hepsini bazıları ğaçmış bazıları ğurtulmuş
çerkez etem orda şey var ~ ıdı diyo kebaPçı Veysel diyo künde on beş yirmi kişi ihbar ~
160 edermiş o da kime ğızğınlī var ~ isa onnarı ihbar edermiş çerkez etem dēmiş ki bóyle
olursa veysel yozgaTTa adam ğomayacağ hep öldüTTüreceğ dēmiş veyseli bi getirin
bahıyım veyseli getirmişler ifadesini almış bunu da ğurşuna dizin dēmiş onu da ğurşuna
dizmişler ondan sōna hah yozgaT ğurtuldu dēmiş az çoğ ortalī islah ēdince hep sürgün
eTTiler bunnarıda çerkez etem oraya bi ğumandan biraz asker kendi binmiş geçmiş ğiTmiş
165 ondan sōna çerkez etem şeynen ğaçTı ismet paşaya sordular paşam size başğa suiğast

düşünen ismet paşa bi ğurşun aTTıladı size başġa suiġast düşünen oldu mu çerkez etem de
suiġast düşündü yaa muaffaġ olamadı sōna atatürknen ters düşTüler İngiliz zırhlısına bindi
ġaçTı çerkez etem durum bóyle işTe bacı

ADI : Arap

SOYADI: Arapoğlu

YAŞI : 72

KÖY : Dedeli

KONU : Hapishane Hayatı

-XII-

- 5 Arap Arapoğlu: tarihle ilgili bi ilkoğul mezununun ne tarih bilgisi olur ki araştırmayla ilgili
-hapse girme olayı nasıl oldu

A.A: kóyde senlik benlik davası başga bişey yoğ sen şöylesin ben bóyleyim benim ~ amcam var ~ ıdı bi tane şakir ~ amcam allah rahmet ~ eylesiñ âmeT amcamıñ büyü racinin babasınıñ büyü o bóyle haşsız işlere tāmül edemezdi kóyde ufağ Tefek hırsızlığ mırsızlığ

10 olayları olrdu o da ğarşı çığardı buña ondan sōna haTTa bir de sultan geline bi laf atma olayı felan olmuş o kel ismailiñ ne dedi onu bilmiyom sarı sultan demiş diyolar ki nişanlısına demiş sultan üzerine almış eveT nişanlıydı ya davıTın ğızıynan sultan diye kelime gullanmamış onu sóylemeye giTmiş âmeT amcama geliniñe laf ~ aTmadım

15 amcama bóyle bóyle diye daha hale buraya ğapıya mı geliyo diyo çığıyo amcamı görünce elinde silānan ğaçıyo ğaçınca amcam sıhıyo sıhı sıhmaz yatıyo yere dōrT beş tane sıhmış ama vadesi yetmemiş bende silah sesine gidiyodum beni de odanıñ sen odayı biliyoñ mu odanıñ gullasına yaTmış av túfáynan uzun hasangilden almış o duran o av túfáni ben hemen onu górdüm ben bağTım beni vuracağ ben duvardan aTladım bu tarafa benim de

20 kótü bi Tabancam var ~ ıdı mermili çalar ~ almaz tek bi mermi vardı içinde geldi duvarıñ üsTünde şöyle TuTTu baña ěr sıhsa beni parça parça eder valla ben şurdan aTladiysam o şuruya geldi ben dedim ki altından gidiyimdönüş çalıyım deynānen ğafasına vuruyum onda değneğ var ben küfenin ~ altına gittim bi de bağtım odanıñ yanına giTmiş sizin ~ odanıñ yanına ikiside birden patladı zaten ben ona sıhTım o baña sıhTı benim burda ğıram saçma

25 dā burda duruyo dā ondan sōna ben de onu şurasından vurdum bi mermiynen icik oturdular aħtarcı imam var ~ ıdı saçma ipli yoğ dedi baña dōrT ay mı ne yaTTım ondan sōna çığtım işte o óteki ğavga oldu o ğavga bizinen dēldi o ğavga gencolarımandı bayram namazından geliyolardı çarşıdan yabancı bi arabaynan memeT dayım gencoların kütük bizim ~ eve bayramlaşmaya geliyolardı bizim kópekTe onnarı ğatilde etti ben çığTım kópā azarladım

30 açTım ğapıyı benim sırtım ğamyondan yanı zate şey memeT dayımınan kütün ğafası āzı
şeyden ğamyondan yana memeT dayım kürtçe sordu almanyadan izine gelmiş yaa
ğamyonun ne oldūnu o ğamyonu kóyün içinde cıcılı mıcılı foturaflar üzerinde kürtçe dedi
yani bu ğamyon ne dedi kürtçe kütük de dediki olunun sürdū ğamyon bu işTe dedi onnar
zaten üç dörT yerde ğavga yapmışlar arabınan birbirlerine silah milah çekmişler maço bu
35 da küfür ediyo zannetmiş elini silā çekTi taḡ bi dene aTTı kütē anlamadan dinlemeden
çekilin geberdecámonu dedi açtın mı orda dinliyoñ mu alıyoñ mu sesimi taa ordan ~
almaz ki o alıyo mu bi dene attı kütē benim belimdeki Tabancada onuñ babasının
Tabancası kütün babasının Tabancasıyla kütük benden Tabanca istiyo ben Tabancayı kütē
verir miyim babasının Tabancası döve döve elinden aldılar zaten onu ali amcamgildeydim
40 benim Tabancam yōdu ali amcam ā bu Tabancayı beliñe Taḡ gullan dedi ortalıñ düzeni
yoh dedi vuruşa vuruşa bizim duvarıñ dibine indiler bi de o ara kóyün hocasıyan hüseyin
geldi beni içeri ğapattılar babañ ben ğavga ettiñden dēl sen gel içeri dediler ama ben
deĠñē alıp yardım edecēdim yalnız bir kişi óbürleri beş altı kişiydi o arada mısTılı içeri
girdi elinde ceḡeti daḡmış dalına Tabancanında kürkü havada ğalmış imansızlar dedi abimi
45 vurdular ne duruyoñuz o zamana ğadar ben avraTları sā sola yittim çıḡTım içerden ben
çıḡınca başına toplanmışlar nuriniñ başına onbeş kişi beni görünce üç grup ğaçTılar bi
guruba bi dene bi guruba bi dene attım yaa adamlar gitti evine ondan sonra giTTik
ġaraġola gel baḡıyım ne var ne var sen sen nuriyi vuruñ da ne var deñ diyo yav ben yalan
ifadesini alıyım da ben hasTaneye gótürecēm dedim yaralı adam adam sen gel dediler
50 hemen kelepçeyi vurdular baña nezarete attılar dörT dene şahiTTe şahitlik yapTı yalancı
şahiTlik öyleliynen yattı işte üç sene sekiz ay yeTmişdörTTe çıḡTım yirmidörT yıl yedik
altı yılı gullandıḡ onsekiz yıla bāladıḡ yaTTımızınan hesapladı aldı gótürdü yozgaTTa
yaTTım şefaaTli şefaaTliden sōna yozgaT olay öyle oldu bizñen dēildi olay aslında
gencolarnan başġa bi ğabileynen bizim hasım oldūmuz ğabile ilk olayı yapTımız ğabile
55 başġa ğabileynen ğavga yapTılar yani aslında bizñen ğavga olsa o zaman için içerde hem
tüfeḡ var mavuzer tüfemiz var rahmeTlik babam zaten ~ aldı çıḡTı ama ateş ~ almadı
ondan sonra ben mantar Tabancasıyan Pencereden hepsinin ġulānı yaḡardım valla çünkü
duvara dayandılar ġe bizim Pencereye

- hapisanede iş felanda yapıyo muydunuz amca

60 A.A: halı doḡuyoduḡ halıyı başına oturyoḡ ilma alıyoḡ tıḡıdıḡ tıḡıdıḡtıḡıdıḡtıḡıdıḡ
doḡuyoḡ ben ~ usta oldum orda halı ustasıydım orda halı doḡuyodum aTTın ilma göre para
veriyolar usTabaşı var gelir ay başında ġaç ilmek aTmışıñ oña göre üç beş gurus para

verirler paraynan doḡuyoduḡ amma cūzi bi para o izzet abimiñ vuruldū olayda izzet ~ abim
rahmeTlik gelmiş dēmiş ki ayıp dēl mi herkeş bayram gūnū barışuyo siz birbiriñize silah
65 atıyoñuz dēmiş o māmonun ~ ōlu arap bellemişki biz onnarnan ġavga ediyoh belliyo izzet
~ abimin bu dēdini anlamıyo geliyo dēynānen ġaasına vuruyo izzet ~ abimin izzet ~
abimin ġafasına vurunca adamıñ şapġası yere düşüyo baña iyi birisi anlaTTı ben ~ onnarı
górmedim bu olayları hiç birini beni içeri ġapaTTılar hee ondan sōna ēliyo şapġasını alıyo
gēri ġafasına ġoyyo o arada geliyo araba şamarınan bir ~ iķi dene vuruyo sen suçsuz adama
70 niye vurduñ diye mısTıḡ da izzet ~ abime onu vurdūnu görünce Tabancayı çekiyo oña ateş
~ ediyo o da Tabancayı çekiyo oña ateş ~ ediyo ben içerdeyim dışarda ayrı ġıbrıs harbi
gibi harP oluyo yavricūm ben burdayım kūtū de getirdiler ġapattılar bu millet kiminen
ġavga yapıyor diyor bi de o arada mısTıḡ girdi içeri abimi vurdular diye

ADI : Zöhre

SOYADI: Şahin

YAŞI : 88

KÖY : Cıcıklar

KONU : Nazik Kızın Hikayesi (Yunan Harbi)

-XIII-

Zöhre Şahin:

5 moranın ~ içinde vezir gızıyım
yedi dā çiçeyim Tan yıldızıyım
kölgede büyümüş yemlik guzuyum
evliyalardımdı eylen moraya
evliyalardımdı eyleñ moraya

10 moranın içinde bir ~ altın direk
ālıyan gızlara dayanmaz yürek
alo paşam ~ ibi ğahramán gerek
evliyalardımdı eyleñ moraya
evliyalardımdı eyleñ moraya

15 ğırğ gız ~ ıdığ ğırğımız basTılar
içimizden otuzyedimizi kesTiler
evliyalardımdı eyleñ moraya
evliyalardımdı eyleñ moraya

20 -bunun hikayesi ne teyze

Z.Ş: hikaye dēl babam sóylerdi harPTe ğırğ gızı basTılar otuzyedisini kesTiler üçünü
aldılar giTTiler nazī yōnan şey etti yōnan ~ aldı

atineniñ urganı

tiredendir yorganı

25 yonan çocuĥ ~ istemiş

balıĥlardan ğurbanı

daha var daha da getiremiyom imdi yonanın ğırĥ geriye birikTi yunan basTı otuzyedisini kesti üçünü aldı gitti yonanın başı nazı aldı nazın bir ~ ölu oldu bir ğızı oldu bu olan gibi yetişti bu ğadar ğapıda yonan bizim türk ~ ümüş yonan hiç bilmiyo türk oldunu ğayını

30 önarıyodu yonanın ğayı dedi bunu nazik duydu nazik duydu yonanı yedirdi yonan giTTi dediki ğapıdaĥı türke sen türksün dedi yoĥ ben türk delim türksün ğardaş dedi bóyle bóyle diyo türküm dedi beni dedi türke geçirebiliñ mi türkiye dedi geçirrim dedi nası geçiriñ dedi nası geçirecádim yonana dersin ki dedi ben ğayā binecēm deñizde gezecem dersin dedi taa atatürkün ğününde oldu bu o zamana ğadar geldi yonan yonanı yedirdi içirdi yonanı
35 yedirdi içirdi yonana Sabahleyin aynı bunuñ gibi bir ~ ölu bir de ğızı var uřaĥları alıPTa ben dedi deñizde gezecēm dedi yonan yoĥ moĥ dediyse de yonanın gónū oldu yonanı yedirdi içirdi yonanı saldı şimdi şifer geldi olanı aldı ğızı aldı gitti deñize deñizi yarılınca olanın ~ āzını Tuttu deñize attı ğızın da āzını Tuttu deñize attı türkiyeye geçTi türkiyeye geçTi öylen ~ oldu nazik gelmedi ikindin ~ oldu nazik gene gelmedi āřam ~ oldu
40 nazik gelmedi dedi yonan bu türkiyeye geçTi türkiyeye geçTi türkiyeye geçince bunu sóyledi işte bunun gibi demişki atatürk olanı ğızı getirseydiñiz demiş yonana geri satardıĥ demiş bu sefer yonan dediki ölumu ğızımı veriñ dedi onnarda gönderdiki mesac

atineniñ urganı

tiredendur yorganı

45 yonan çocuĥ ~ istemiş

balıĥlardan ğurbanı

dedi balıĥlar yuTTu taa bu benim babamıñ atatürkün meselesi hee babam dedi hidayetin dēl babamıñ şeyi bu

-bunu baban mı yaşadı nazik kim

50 Z.ř: nazik türk yonan ğacırmadı yonan geriye saĥlandı bunnar hani harP oluyo yaa ğırĥ ğız açılĥ göçek birikTi saĥlandı yonan basTı otuzyedisini kesTi üçünü aldı giTTi varınca nazı yonan ~ aldı ayrı itti biyle bir ölu bir ğızı oldu dedi ki ğapıda yonanın ğayını önarıyodu iyi

şey ét avradıñı ne yapTım yonanın gayı dedi şiför nazık bunu duydu nazık dedi ki yonan
gidince sen türksün dedi türk dēlim dedi türksün dedi ğardaş türksün işte dedi türküm dedi
55 beni dedi sen geçirebiliñ mi dedi türkiyeye geçirrim dedi nası geçiriñ dedi nazık nası
geçirecádiñ yonana gelince dersin ki dedi ban gayı uşahları alıp gayınan gayacām deñizde
dersin dedi yonan geldi yonanı yèdirdi içirdi dēdiki Sabahleyitin ben olanı ğızı alıp deñizde
gayacām dedi yonan yoñ moñ dēdiysede gónü oldu yonan Sabahleyin yemá yedi gitti
gidince türk geldi olanı ğızı nazı aldı dōru deñize deñize vardılar deñize yarılایınca olanın
60 ~ āzını Tuttu deñize attı ğızın da āzını Tuttu attı vardı atatürke teslim ~ oldu atatürk dedi ki
olanı ğızı deñize atmasaydıñız geri yonana satardım dedi bu sefer yonan mecac gönderdi
dedi ki benim ölumu ğızımı yonan bildiki türkiyeye geçtini benim ölumu ğızımı vèriñ dedi
o da dedi ki
atineniñ urganı
65 tiredendur yorganı
yonan çocuñ ~ istemiş
balıhlardan ğurbanı
deñizden toplasın dedi sen bunnarı soruyoñ benden taa benim babamıñ meselesi daha
benim anamnan babam evli bile delmiş bu hadisede

ADI : Suna

SOYADI: Ağadur

YAŞI : 68

KÖY : Alifakılı

KONU : Türkü

-XIV-

Suna Ağadur:

5 yârin Parnânda dörT dalı ziykir
ne isTanbul ğodum ne diyarbekir
ne yârde ahıl var ne bende fikir
ben sevmedim sevenlerde olmasın
efendime varan mıraz görmesiñ

10 efendim geliyor küreğ dalında
osmanlım avizer ince belinde
seniñ gónün ğızda dēâl gelinde
ben sevmedim sevenlerde olmasın

15 efendime varan mıraz görmesiñ

suyun yüzünde biten halıhlar

halîn üsTünde bizi yusalar

ikimizi bi ğabıra göysalar

20 şu şunun derdinden ölmüş dēseler

uñuttum ğurban oldüm uñuduyom

-bunun hikayesi ney

S.A: birbirini sevmişde alıp varamamış o da türkü yahmış èyle

ADI:Nevin

SOYADI:Bayar

YAŞI:84

KÖY:Bağyazı

KONU : Eski Köy Hayatı

-XV-

5 -siz gençken köy nasıldı ekmek yapıyo muydunuz bulgur kaynatıyor muydunuz

Nevin Bayar: elli çinik bu bēamedikleri gadın elli çinik bulguru gôtürürdü gaynadırdı çekTirirdi eledir getirirdi şefaaTliden yaa

-eviniz nasıldı

N.B: eski evidi buruya çihTih acer ev yapTırrih dedik yaptırdih yaa orada aceridi ya

10 -kaynanan kayınbaban var mıydı yanında

N.B: var ~ ıdı gaynanam beni çoh severdi ırahmaTlih çoh yaa

-köyde nasıldı tarla işleri

N.B: geçim de iyiydi nası mercimē ekTik tarlayıda motörü aldih biçeri aldih gavradih yaa ırğaT gôtürdük ne günlerimiz geçTi ēr imdikileri haa yerinden ğahmasın imdikileri

15 - çocukları nasıl büyüttün

N.B: çocuklarımız da biyle bahım nēdenidi çocuklarımız süT bilmez ~ idi mama bilmez bir ana memānen onnan büyürdü yatırırđih beşā o işi görürdük ekmā ēderdik toprā belerdik onnan apīn sōnadan oldu uşah hacı apīn dil dokerdi gelin küccük gelin yazzih dērdi ismāl yatıyo ālıyo biz de bir teşT hamir yūrduh sariye ēdiyo ben de eviriyom yūruiyom ğurbanlar ~ oluyum gelin dedi yazzih dedi bizim gelin TesTi dışı yalıyodu su diyen dedi çocū olmuyodu geliniñ sōna altı dene ōlu oldu maşallah

-ekmek yapıyo muydunuz sürekli

N.B: yapıyoduğ yapardıh biyle bi TeşT yapardıh biyle senelik yapmazdıhda on gün giderdi yimi ün giderdi

25 -başka ne yapıyodunuz ne kendiniz yapıyodunuz

N.B: ip doğurduğ çorap ōrerdik çorap ōrerdim iki ūne bir çift parasınnan çorap ōrerdim

hem o uşā bŷyŷdŷrdŷm hemi evi gŷrŷrdŷm bir çift çorabı ŷ gŷnde keseridim ŷ gŷn dŷyince tek ŷ gŷnde

-patik mi ŷrŷyodun

- 30 N.B: ipi yoo uzun çorap yŷn çorap yŷn ipte yŷn çorap bunnar bilinmezdi ki çorap hiç bilinmez ~ idi hazır yoĥTu ip doĥurduĥ kilim atardıĥ gece yarıyaca uşā yatırırdıĥ beş ıbıĥ bir gecem ıbā atmayışın oda şu ġadar ıraynan ırayı yaĥardıĥ tenekenin ŷsTŷne ġorduĥ tenekelerin uşā

-bulguru kaynatıyo mıydun

- 35 N.B: yaa bulguru ġaynadırdıĥ iki ġazan ŷ ġazan ġurardıĥ řŷraya daha o bulguru āşamaca sabānan bařlardıĥ ŷ ġazannan burda yullardı ŷ ġazannan ġaynadırdıĥ

-başka yardım eden kimse var mıydı sana evde

N.B: var ~ ıdı var ~ ıdı gelinler var songŷl var ~ ıdı sariye var ~ ıdı ayfer de geldi o ġaynaTTimizda var ~ ıdı

- 40 *-peki ilk evlendiġinde nasıldı kaç yaşındaydın*

N.B: on dŷrt yaşındaydım ben evlendimde hiç bişey kŷccŷdŷm şimdi kŷccŷk diyolar yimi yaş onsekiz yaşındakine

-sana bişey aldılar mı

- 45 N.B: baņa mı bin lira bařlıĥ kesilirdi o zaman tek bin lira ġayınbabam ŷkŷz nallarmış ġayınbabam onuñ parasınnan bozuĥ para bin lira bařlıĥ getirdi onnan onsekiz parça ġap ~ almış ġaleyletmiř ġayseride daha sandı hiç firā ġırılmadı ġoca bir ġayseriden sandı almış iki dene ġadife entarelik ~ almış ne gereklik var ~ ısa almış bin lira bir kilo Sebze ēTmiyo yaa bŷyle ġıymáTlıydı para sizin gibi bilezik bilinmiyodu bir tŷmlŷk on yarımllıĥ burdan ġerdan taĥardıĥ bŷyle dizerdik onu saTTıĥ motŷr aldıĥ motŷra verdik tevē emmime verdik
- 50 neciP emmime verdik iki sene onnarda durdu ēyle bir defa ŷndŷ ondan geri aldıĥ aldıĥ bir tekere ġirdik bir ortaĥıynan tek bir tekere aşşaydı yuĥarıydı mercimē ektik aaladıĥ oĥ işler geldi oĥ ortaĥı çekTik başımıza sonumuz selametti yaa

-ilk başta ne ektiniz

- 55 N.B: ilk başTa ne mi ekTik dŷvennen bir çift ŷkŷzŷ var ~ ıdı ġayınbabamın ġeliřin inek ne yoĥ ondan dŷven sŷrerdik yāardıĥ tebur çekerdik bŷyleydi işTe bŷyle gŷnŷmŷz ġeTi oĥ çalışTım oĥ ŷmrŷm ġiTti yazıya ġiderdik ot ~ ilacı bilinmezdi bu ekinin ilacını otunu

çekerdik tarlada tek tek ayıhlardıh tarla temiz olacah diye

-peki şimdi eskiye göre değişti mi köy hayatı

60 N.B: imdi iyi yaa imdi kötülük çöaldı kötülük çöaldı kötülük çöaldı eskikinden hayat iyi böyle Sebze mi var ~ ıdı yoh yoh hiç bişey yödu

-eskiden herşeyi elinizle yapıyodunuz şimdi makinalar geldi

65 N.B: imdi makine herşey imdi bir vaona būday doldururdum gece bu yatardı bizim ~ adam yalın ğatlı çalışamazdı bir şifer Tutardı şifer derdi ki āşam āşam mozötu ğoyardım o motora bunnar alayıda küccük imdikiler ğaharda gelinler mozöt ğoyar mı o mozötu ğoyardım suyu doldururdum elli ırgatın ~ ekmāni verirdim gece ğahar şöyle denginnen eşkili bazlama  derdim yemek Pişirirdim yazıya elli ırgaT g t r rd k bu yerk y n boo ald mız k yl rden hep ırgaT giderdi y z ırgaT  alışırdı ğasım ıccıh b y d  ğarpuz getirir ğavun getirir  alışırh aha řu ismayil amca   oh  alışTı  oh terledi  oh  alışTı

-en  ok kim  alıştı  ocuklarından

70 N.B: hepside  alışTı muzafferde  alışTı enberin b li  ardı enberde başa işe başıyo allah her tarafı

-kasım amcam yardımcı oldu mu b y meye başlayınca

75 N.B: aboo olmam mı ğasım amca  şu ğadaniyken irana gitti anaşit o senelerde  ıhTıydı otuz sene ğırh sene d dim ki hamza g t rd  beşTen  ıhışın gittiydi işe başladıydı  li  ş ferline işine hamza d di ki bunu  g z  a ıh ben g t rr m d di song l n babası ben bunu g t rr m o umasın d di ş ferl  g t rd  bir giTTi d dim iki bu uh lira verir aylıh iki bu uh lira mı yaa ğıym Tlı para bi ceket ~ aldı bir gitti bir bac na pantul aldı bize v rmedi  s T n  başını al d dim bir giTTi d dim Parm n  onnarı d zeltişin  s T n  başını alışın Parm n  bir ~ altın y s k al d dim Parm na d dim hamzanın v rd  mayışınan d dim neler 80 geldi neler  oh  alışTı bir de gece gelir o zaman anarşitler  ıhış gece gelir on ğamyonu     ne sil hliler durur hep  ld rc h  lec h diy n anarşit silahnan bekler soyguncular o zaman otuz sene eveli ğırh sene eveli bundan bir ~ olay bir g n geldi ge Ti ordan Parm n n y s n  atarda canı aha başın d r Parm n n y s n  alırlar diy n atar ğamyonun i inde  ıharır atar    nde ğamyonları soyyolarmış biliyo  şu onnar arhıda geliyomuş neler 85 ge Ti neler ge Ti

ADI : Ülkü

SOYADI: Kazıcı

YAŞI : 43

KÖYÜ : Şerefoğlu

KONU : Arabaşı Yapımı

-XVI-

- 5 Ülkü Kazıcı: arabaşı önce tavū ğonulur ğaynatılır içine biraz ben Tuz atarım ğarabiber atarım içine tavūn içine o ğaynadıĥTan sōna ayrı bi tencerede yāsını ğavurrum salçasını ğavurrum iyice ğavurrum çī olmasın diye sōna o ğaynaTTīm tavūn suyunu o ğavurdūm yālī salçalı suyun üsTüne ğoyarım başına da biraz normal su ğoyarım hani ek ossun diye o da bi Taşım ğaynadıĥTan sonra başĥa bi bir tavada un ğavurrum unu onun ~ içine özerim
- 10 yani işte onun ğıvamını sen ayarlarsın ğoyulūnu cıvıĥlını ona ğöre ondan sōna o tavū didiklerim biraz iri iri yaparım ben ki hani içinde tel tel ayrılmasın diye onnarıda içine ğoyarım Tuzunu atarım ğarabiberini ğatarım yarım saate yaĥın öyle ğaynar altını ğapatırım çorbası bu hamuruna gelince hamurunu ölçülü yaparım altıya bir yaparım işte atıyom üçünü suyuñ ayrı bi yere ğoyarım ikisiynende o bir ununu özerim çırparım iyice öbür
- 15 üçünü ayırdım suya ğoyarım bu biraz ğarışılĥ oldu da yani bilenler onlar onnan sōna onu ğaynatırım iyice çırpa çırpa iyice açarım ~ içini ğaynatırım ğaynadıĥTan sōna beş ~ on daĥĥa gine öyle bi ğaynatırım çī olmasın diye o da ğaynadıĥTan sōna tepsi sini neye dōküyosan artıĥ onun ~ içini bi ıslarım dōkerim suyunu ona boşaltırım incelini hani ğalınlını ince seviyosan ince ğalın seviyosan ğalın o orda sōar sōduĥTan sonra yıldız
- 20 kesersin çorbanıda bōlersin içersin bu sıcaĥ sıcaĥ içmenizi tavsiye ederim

-yıldız hikayesi

Ü.K: yıldız hikayesi ortasına keserken yıldız yaparsın işte misafiriñle beraber içerken o misafir yıldızı bozarsa bilmeden o bozanda içilir öbür seer o bişey öyle derler yani hani o yıldızı sen bozduñ öbür seferde yapıyoñ sen de içilecek gibisinden o bi adet

ADI : Şükriye

SOYADI: Pınar

YAŞI : 38

KÖYÜ : Şerefoğlu

KONU : Gelinkayası, Nohutlu Tepesi

-XVII-

- 5 Şükriye Pınar: gız işte baba ólene ğadar birbirlerine o tülbenin orda hani etrafı çevrili havlulu Taşlı olan yer varya hah adam ~ ólen çocuğlarını oraya kómermiş kendiside ólmesine yaĥın toprān altına ellām ondan sōna allah tarafından da noĥuTlu babanıñ üsTü ğapatılmış hanı ğırĥ gız ayrı yerde duruyo tülbede bi de nohuTlu babanıñ çamlıĥTa ğardaşı varmış onnar baĥ onu da biz bilmiyoĥ mesela her aĥşam iki ğardaş gók yüzünde bi yol
- 10 varmış o iki ğardaş o yoluñ ortasında birleşir sabah ezanları oĥundūnda da yellerine gider yatallarmış bunu da ğaynanamın anası anlatırken duyduydum ğayınbabamda dedi bi arada nohuTlu baba orda yatıyo çamlıĥTa da bi ğardaşı yatıyo nohuTlu babanıñ da ğırĥ gızı varmış o da tülbenin etrafında tüm Taşlarla çevrili hatta ortaĥTa tüm Taş ya de işte sōnadān işte o Taşı Taşın üsTüne ğoya ğoya şey yapmışlar hani dilek milek için mezar tüm
- 15 ğarışmış hep şimdi Taşın yanında gibi duruyo da ben bilmem de óyle dellerdi ğayınbabagil nohuTlu babasıynan ğardaşı her aĥşam buluşullarmış

-gelin hikayesi yok mu ben orda gelin hikayesi de duymuştum

- Ş.P: o gelin ğayası yavaş yavaş açılıyom baĥ şimdi onu biliyom desem yalan söylerim onu daha duymadım gelin ğayasında yozgaTıñ şu mapushane tarafındaki tarafında gız gelinli
- 20 giymiş baba evinden gelin çıĥarkene sevdī gelmiş ğaçırmış o gelin ğayasının ~ oraya gelincēde ğızda demişki allahım demiş ya benim canımı al ya da beni burda sevdīmle birleştir demiş rabbim o sırada hatta bi iki denede dā var deller görmedim biri küccük biri büyük hatta şeye allahu teala işte damadıda gelinide orda Taş étmiş tam bilemiyom işte

-eşkiyalar yolu basmış

- 25 Ş.P: tecavüz edeceklerdi orda allahım benim canımı al beni kirletmesinler diyē dua ediyō onu oturuken ğucānda çocūyla beraber Taş ~ oluyo işte tam bilmiyom işte óyle bişeyler gelin ğayasını óyle duydum ben hatta filimide oynadı

ADI : Mustafa
SOYADI: Doğru
YAŞI : 73
KÖYÜ : Kızılköca
KONU : Köy İşleri

-XVIII-

- 5 Mustafa Doğru: bũday satañ fazlası olursa üzüm bālarımız var görñüñ iki sefer bi góz açılır bi budandır bi bilenir ondan sōna üzüm ~ olur bunnar

-peki üzümü buğdayı pazarlıyo musunuz

- M.D: ofise verriķ ğoyunumuz var ikiyüz üccüz dene davarcılıımız var onnarnan çocuhlar ũraşır ben de ũraşırım şũ anda elimizde onnar var torunlarım hep anğaraya gittiler göştüler
10 burda var gine ölümün biri burda gelin burda ölüm burda bóyle bizim kóyde dōñüş çekiş olmaz herkeş işiynen gücüynen çişçiliynen ũraşırılar burda pancar işi yoh

-niye pancar yok amca

M.D: su yoh burda öyle aşırı bi su yohpancarada su lazım aşşada paşa kóyünde ğuzaycada sarikentte ama bizim burda aşırı su olmadıñdan

- 15 *-biçer felan giriyor demi tarlalara*

M.D: he girer biçer ne girer he biçer girer samanda yapañ bũdayı ayırT eder samanı ayırT eder oluyo bunnar

-köy büyük ama bayağı büyük

- M.D: sen búyüklüne baħma ama herkeş góçTü çō góçTü hiç bi dene genç yoh yani herkeş
20 anğara isTanbul avrupa mesela benim çocuhlarıımın üç denesi anğara da bi denesi avrupada biri yanımda herkeş işinde gücünde yīenlerim var iki dene bacımın ~ uşahları biri tekirdānda tek müdürü birisi anğarada tarım kşedi kooperatifinde müdür ğaynımın uşahları var almanyada ankarada bizim ğabine dāldı

-sizin köyün tarihi nasıl amca

- 25 M.D: tarih yozgaTTan ğeri bizim bura ğızılğoca yassiāl ğızılğoca ama kũccüldü kóyde kimse bóyle oldūna baħma otuz ğırğ hane ğaldı bura yüz yüz yirmi haneydi

-diğēr köylere büyük ama

30 M.D: çoĥ bura bir merkez ~ idi baĥmadılar herkeş gitti yoĥsa bizim kóy aha gez şu köyleri
gezseñ bizim kóyden düzgün bi kóy bulamañ çoĥ iyi yèride iyi havasıda iyi ama millet
şimdi geçimiñ şartları şunnar bunnar bir ~ ev üçe bölündü dörde bölündü kimi anĥaraya
gitti kimi ĥayseriye kimisi avrupaya yani ginede iyiler çoĥ iyiler

-göçmen felan var mı köyün içinde

35 M.D: yoĥ yoĥ yabancı yoĥ bizim burda sadece kóyün ķendi yerli adamı yabancı yoĥ etraf
kóylerde var da bizim burda yoĥ mesele şurda bi kóy var şerefliölu diye çoĥ özür direlim
orda kúrdü var çinganı var hirisTiyan var alevi yoĥ alevi óte yanda var incirde var alevi
ĥarıřılıĥ var bizim burda yoĥ

-hanım var mı amca

40 M.D: hanımı ĥaybeTTim ahh teyzeñ ahh gitti o ölüm gelinim bacımıñ çocū gelinim
bacımıñ ĥızı yapacaĥ bişey yoĥ ĥuzum allahıñ taĥdiri buraya ĥadarmıř atmış sene bi arada
yařadıĥ

ADI : Çelebi

SOYADI: Uzun

YAŞI : 65

KÖYÜ :İncirli

KONU :Sürmeli Türküsü

-XIX-

Çelebi Uzun:

- 5 dersini almışta ediyor ~ ezber
dersini almışta ediyor ~ ezber
sürmeli gözleri sürmeliyi neyler aman
aman sürmelim ~ aman
- 10 bu derT beni iflaḥ ~ etmez del eyler
bu dert beni iflaḥ ~ etmez del eyler
benim derT çekmeye dermanım mı var aman
aman sürmelim aman
- 15 ğaşıñ çēmelenmiş kirpik üsTüne
ğaşıñ çēmelenmiş kirpik üsTüne
havada buluTuñ ādī gibi aman
aman sürmelim aman
- 20 çī düşmüşde gül sineler ıslanmış
yāmurun güllere yādığı gibi aman

aman sürmelim aman

yozgaTı sel ~ almış soluğ duman

25 yozgaTı sel ~ almış soluğ duman

sıthınan severim vallahi inan aman

aman sürmelim amman

Ölünce mezere girdm zaman

30 Ölünce mezare girdm zaman

ben susayım kemiklerim söylesin aman

aman sürmelim aman

ADI : Fatma

SOYADI: Dursun

YAŞI : 52

KÖYÜ : Yıldız

KONU : Türbe Hikayesi

-XX-

- 5 Fatma Dursun: bizim burda mılla osman türbesi taa önceleytinden beridir var óñünde
ardında yatanlarda var ibdi tek başınaydı sōna ardı eTrafı doldu molla osman burda yalnız
yatıyodu yoħlamaya Pek çoħ geleni var dēller ki izmirde bi ğadının düşüne bi adam giriyor
diyoki anğara şefaati yolu üsTünde bi yatar var ben ~ orda yataniñ molla osmaniñ
abisiyim hemencik türbenin óñünde yatıyom onu onu ziyarete gelen giden beni Tepeliyo
10 üstümden geçiyo çoħ eziyeTleniyom ğadın masimiyo düş diye sōna bu düşü iki üç kere
daha görünce uyħu TuTmuyo dayanamıyor ķendine yaħın müfTülē varıyo soruyo aslını
óreniyo sōna aTlıyo geliyo yalvarıyo müfTüye anlatıyo düşünüdüşündeki o yeri açtırıyor
amo bi de ne górsünler daha ğondü gibi duruyo hiç çürümemiş bile hatta dērlerki
ğazmaynan açarken ecik etine demiş bi damla ğan gelmiş ondan sōna meftayı almışlar
15 ğardaşının yanına ğomuşlar ğadında türbenin yanını bórünü yapTırmış ben bunu böyle
duyunca Pek yamburdadım amanın ğaç ğún ne yēdim ne içTim ķendime gelemedim.

SÖZLÜK

A

Ā (II-71): Ağ

Aar (V-125): Eğer

Abdes (II-14): Abdest

Āc (VI-14): Ağaç

Accıḥ (III-249): Azıcık

Acer (XV-9): Yeni

Acıḥ (III-191): Azıcık

Āç (VI-39): Ağaç

Açıḥ (II-26): Açık

Adaḥ (I-111): Adak

Ād (V-154): Ağıt

Ādir- (VIII-27): Eğdirmek

Aḥ- (X-7): Akmak

Aḥar (II-137): Akar

Aḥdā (VI-6): Akdağı

Aḥıl (III-279): Akıl

Aḥşam (I-29): Akşam

Ālama (I-35): Ağlama

Allān (I-21): Allahın

Ālıyarah (IV-11): Ağlıyarak

Altılıḥ (III-254): Çorapların yırtılmaması için altına örülen örgü

Alvola (VIII-75): Kırmızı elbise

Āmed (XI-37): Ahmed

Anğara (XX-8): Ankara

Arḥa (IV-11): Arka
Arḥaba (I-25): Akraba
Arḥadaş (I-58): Arkadaş
Arḥam (IV-11): Arkam
Arḥı arḥıya (IV-58): Arka arkaya
Arıḥ (II-27): Su yolu
Ārlardıḥ (X-18): Ağırlardık
Asbabını (V-129): Elbisesini
AsTar (I-32): Kumaş türü
Asger (I-110): Asker
Astēmen (XI-27): Asteğmen
Āşam (I-74): Akşam
Āşem (III-7): Akşam
Aşşā (III-95): Aşağı
Āt (V-95): Ağıt
ATlas (I-45): Kumaş türü
Ayaḥ (II-63): Ayak
Ayağğabı (III-251): Ayakkabı
Āyasi (X-72): Hayvanın kaburgası
Ayıḥla- (III-79): Ayıklamak
Āzan (III-121): Kazan
Āz (II-166): Ağız
Āz (Şefaati): Koyunun doğumdan sonraki ilk sütü
Azıḥ (IV-75): Yol için hazırlanan yiyecek

B

Bā (III-153): Bağ

Bā (V-46): Bana

Babayīt (VII-6): Babayiğit

Bāçe (XI-157): Bahçe

Bağğal (II-36) : Bakkal

Baḥanlīḥ (VI-27): Bakanlık

Bahçá (IX-19): Bahçe

Baḥanlīḥ (VI-10): Bakanlık

Baḥ (I-67): Bakmak

Baḥlava (II-85): Baklava

Bālardīḥ (VII-33): Bağlardık

Baldırcan (III-141): Patlıcan

Balıḥ (XIII-26): Balık

Bancar (II-145): Pancar

Bān(X-40): Beğenmek

Bardaḥ (II-127): Bardak

Basma (Şefaati): Kumaş türü

Başga (I-54): Başka

Başlīḥ (I-69): Başlık

Bayraḥ (I-27): Bayrak

Bazzama (II-49): Bazlama

Bebámiz (V-8): Bebeğimiz

Belemek (V-66): Sarıp sarmalayıp, el üstünde tutmak

Beker (VIII-27): Beker

Bereber (I-103): Beraber

B yaz (II-71): Beyaz

B lik (IX-34): Belik

Beş  (XV-17): Beşiğe

Beşşik (III-215): Beşik

B yaz (III-176): Beyaz

Bı a  (II-150): Bı ak

Bıngılda  (şefaatl ): Yenidoğan bebeğin kafasındaki  ukur

Bıyıl  (IX-39): Bıyık

Bilge  (şefaatl ): Bilen kişi

Bissin (II-157): Bilsin

Biz nen (XII-27): Bizimle

B ce (I-80): Boh e

B n (IX-106): Bug n

B rek (X-31): B rek

B azlıyan (VI-9): Boğazlıyan

B ya  (IX-60): Boya

Bozu  (I-94): Bozuk

B c k (VII-103): B cek

B r (III-102): B ğ r

B n (X-158): Bug n

B rek (X-32): B rek

B y k (IV-56): B y k

Bu u  (XV-76): Bu uk

B day (I-100): Buğday

Bunnar (XVIII-6): Bunlar

C – Ç

Cacıḡ (II-30): Cacık

Camıṣ (Şefaati): Camız

Cehiz (I-67): Ceyiz

Cierini (V-36): Ciğerini

Çabıt (V-48): Kumaş türü

Çaḡmaḡ (VII-67): Çakmak

Çalma (III-158): Üzüm ve ayranla yapılan tatlı yiyecek

Çamalaḡ (XI-139): Çamalak köyü

Çamır (II-173): Çamur

Çanaḡ (II-171): Çanak

Canlılıḡ (VI-20): Canlılık

Çār (III-81): Çağırma

Ceket (V-48): Ceket

Çelindi (VIII-71): Geldi

Çēmelenmek (XIX- 16): Yay gibi olan

Ceneze (V-128): Cenaze

Çeyan (VII-102): Hayvan türü

Çī (XVI-158): Çiğ

Çīdeli (XI-139): Çiğdeli köyü

Çıbıḡ (XV-31): Çubuk

Çıḡakene (III-223): Çıkarken

Çıḡı (III-277): İhtiyaçların konduğu malzemeçantası

Çīne (III-164): Çiğnemek

Cızlak (Şefaati): Hamurdan yapılan yiyecek

Çiçēyim (XIII-6): Çiçeğiyim

Çimdik (Şefaati): Bir tutam

Cimcik (V-115): Herhangi bir nesneyi iki parmağın arasına alarak sıkamak

Çinik (II-111): Sekiz kilogramlık ölçüye sahip tas

Çitimek (III-255): Kumaşta yırtılan yeri onarmak için iğne ve iplik yardımı ile yama

Çitli (III-170): Üzüm bağlarında kullanılan çıta

Cizrik (Şefaati): Koyunun kuyruk bölgesinden yapılan yiyecek

Çocuğ (II-91): Çocuk

Çõ (III-203): Çoğu

Çoğ (III-203): Çok

Çopraşıl (XI-138): Çopraşık köyü

Çökelek (II-21): Çökelek

Çörek (II-37): Çörek

Çual (III-113): Çuval

Cumá (XI-144): Cuma

Cücük (VIII-73): Yavru

D

Dā (XVII-22): Dağ

Daármén (II-139): Değirmen

Dād- (II-123): Dağıtmak

Dağallar (I-86): Takarlar

Dağğa (XVI-17): Dakika

Dāl- (I-24): Dağılmak

Daş (II-79): Taş

Dayre (VI-34): Daire

Davíd (V-155): Davud
Deḡar: (III-207): Dekar
Deṣirme (VII-110): Dilenmek
Dēl (V-80): Değil
Del eyle- (XIX-10): Deli eylemek
Delik (II-27): Delik
Dērildim (III-89): Devrilmek
Demohrat (XI-16): Demokrat
Dene (II-47): Tane
Did- (II-35): Bir şeyi küçük parçalara ayırmak
Dikeñ (X-128): Diken
Diñel-(X-104): Dikilmek
Dişirmek (VII-21): Düzenlemek, toplamak
Dirēni (VIII-71): Direğini
Dōdü (III-235): Dövdü
Doḡu- (III-51): Dokumak
Doḡuz (III-91): Dokuz
Doḡtor (V-64): Doktor
Dōm (III-209): Doğum
Dōru (III-29): Doğru
Dos (VIII-24): Dost
Dóş (V-51): Dövüş
Dōlek (Şefaatli): Uzak
Dōñüşmek (II-197): Kavga etmek
Dōve (XII-39): Döverek
Dūún (I-6): Düğün

Dúñür (I-13): Dünür

Duruhan (IV-66): Dururken

Duva (XI-137): Dua

Duvaḥ (III-6): Duvak

Düven (VII-115): Harmanda kullanılan araç

Düzül- (X-104): Sıralamak

E

Eccik (X-80): Azıcık

Eḵmek (II-21): Ekmek

Ėdeller (V-5): Ederler

Ellām (X-41): Benim tahminim

Ėmiz (X-13): Evimiz

Enber (XV-70): Enver

Eşki (XV-66): Eşki

Eskiki (III-104): Önceki

Ėşkíya (VII-6): Eşkíya

Eşşē (VII-98): Eşeği

Essaḥ (X-126): Gerçek

Ėrirler- (VII-5): Eḡermek

Erk: (VIII-40): Biçilmeye hazır tarla

Ėtā (IX-21): Etek

Eya (X-72): Hayvan kaburgası

Eyitim (XI-142): Eḡitim

Ėr (IX-29): Eḡer

Eriş (III-53): Halı dokurken kullanılan kasnak ipi

Ezán (III-120): Ezan

Ezi (VIII-76): Acı

F

Faḥat (XI-154): Fakat

Faḥırlılıḫ (X-90): Fakirlik

Fasülle (VI-12): Fasülye

Fayıḫ (XI-48): Faik

Fıstılıḫ (I-103): Fıstık

Fistan (X-44): Elbise türü

Fóter (XI-48): Şapka tipi

Foturaf (XII-32): Fotoğraf

Fuḫara (XI-133): Fukara

G

Ġabır (XIV-19): Kabir

Ġadar (IV-18): Kadar

Ġadın (III-68): Kadın

Ġafurma (X-57): Pişmiş kuşbaşı et

Ġaḫ- (II-15): Kalkmak

Ġalay (VIII-7): Kalay

Ġalem (V-15): Kalem

Ġanevçe (IX-5): Kaneviçe

Ġan (XX-14): Kan
Ġara (XIX-15): Kara
Ġānı (II-59): Kaġnı
Ġanser (III-91): Kanser
Ġaraġol (XII-48): Karakol
Garel (II-7): Karar
Ġaryola (I-70): Karyola
GaSTe (VI-31): Gazete
Ġas- (IV-47): Bölme
Ġaş (XIX-15): Kaş
Ġatmer (X-12): Katmer
Ġaviş- (VIII-51): Kavuşmak
Ġaya (VII-8): Kaya
Ġayıt (IX-44): Kayıt
Ġayfaltı (II-128): Kahvaltı
Gayli (X-40): Artık
Gayna- (IX-18): Kaynamak
Ġazan (II-63): Kazan
Ġazaġ (V-119): Kazak
Geleken (II-149): Gelirken
Gelincik (IV-5): Gelice
Gerli (II-69): Ağızda ekşi ile acı arasında tat bırakan lezzet
Gevmek (VII-79): Törpülemek
Gıdım (III-124): Az
Ġına (I-58): Kına
Gıramafon (VI-16): Gramafon

Ġırġ (III-209): Kırk
Ġırmalı (III-103): Pileli
Ġırşār (XI-97): Kırşehir
Ġısmet (I-100): Kismet
Gış (II-30): Kış
Ġıvrıřıġ (X-61): Kivrışık
Ġız (I-5): Kız
Ġızılġoca (XVII-25): Kızıkkoca
Gine (II-44): Tekrar
Ġidecān (I-66): Gideceksin
Ġóbēni (V-15): Göbeġini
Ġocadıġ (I-50): Kocadık
Ġofan (VI-42): Kovan
Ġoġu (III-212): Koku
Ġoltuġ (I-70): Koltuk
Ġon (II-103): Koymak
Ġonaġ (V-161): Konak
Ġonřu (I-58): Komşu
Ġónul (I-32): Gönül
Ġorġmaz (I-46): Korkmaz
Górüm (IV-19): Görümce
Góz (I-63): Göz
Gózel (II-97): Güzel
Gózelcene (X-29): Güzelce
Gózzeme (II-41): Gözleme
Ġōs (III-136): Göġüs

Ėořana ĖořardıĖ (III-117): Peşinden gitmek

Ėořu (I-29): Komşu

Görüm (II-107): Görümce

Ėubařmak (III-196): Toplanmak

Ėulāh (I-74): Kulak

Ėor (I-86): Koyar

ĖorĖu (VII-71): Korku

Gur- (IX-18): Kurmak

Ėurban (I-108): Kurban

Ėuru (VII-49): Kuru

Ėusur (IV-5): Kusur

Ėuř (II-30): Kuş

Ėuřlāca (III-215): Kuşluk vaktine kadar

Ėuylū ((I-77): Hayvan organı

ĖuvaTlı (VII-43): Kuvvetli

Ėúvē (I-74): Güvey

Ėuzu (VIII-19): Kuzu

Güdümsüz (V-174): Uğursuz

Günaf (IV-27): Günah

H

Habē (I-24): Kumaş türünde, ince havlu

Halbır (V-93): Bakla elemek için kullanılan araç

Halbuysa (IV-71): Halbuki

HalĖ (IV-20): Halk

Haşsız (III-129): Haksız

Hakket (V-131): Hakikat

Hamır (II-11): Hamur

Harca (V-82): Kanser hastalığına verilen isim

Harın (IX-33): Harun

Haside (III-137) Undan yapılan çocuk maması

Hastalıh (I-110): Hastalık

Haşılar (X-44): Haşlar

Hávaslandı (III- 122): Heveslendi

Havli (I-30): Havlu

Héc (VIII-76): Hiç

Hediğ (X-100): Buğdayla yapılan yiyecek

Harám (V-77): Haram

Hazırcı (II-195): Kolay olanı seçen

Herkeş (II-139): Herkes

Herslenmek (Şefaati): Hırslanmak

Hırsızlıh (XII-9): Hırsızlık

HızmaT (X-105): Hizmet

Horanta (II-89): Aile fertleri

Höbek (II-116): Öbek

Hókümet (Şefaati): Hükümet

Hõrmet (X-16): Hürmet

Huñuñ (XI-97): Hukuk

Huzulü (I-15): Gereksiz

Hünkürmek (IV-22): İç çekerek ağlamak

I-İ

İbdi (XX-6): Önce

İcik (III-63): Azıcık

Icîḥ (III-125): Azıcık

Icıcıḥ (XV-67): Azıcık

İflaḥ (XIX-11): İflak

İğnen (III-41): Yün Tarağı

İl (IX-34): İğil (güzel duruş)

İlán (II-6): Leğen

İlazım (II-102): Lazım

İlgile- (IX-5): İlgilemek

İlistir (III-220): Süzecek

İlmák (XII-60): İlmek

İmdi (XV-14): Şimdi

İmlē (IX-50): İmlek

İnā (II-152): İneğe

İnne (IX-52): İğne

IrahmaTlıḥ (XV-11): Rahmetlik

Iramazan (III-131): Ramazan

IrgaT (XV-14): Irgat

Istare (III-53): Halının dokunduğu kasnak

Işhıya (VIII-8): Eşkıya

Işıyanaça (X-10): Etraf aydınlanana kadar

Işşıḥ (VII-60): Işık

İreçber (IV-34): Tarım işçisi

İşlengi (I-66): Tığ ya da şiş ile yapılan el işleri

İtiñe dók (X-106): Elde bulunan herhangi bir şeyin fazla olması

İyle (V-19): Öyle

K

Kekil (I-85): Alın üzerine düşen saç, kakül

Kele (X-131): Aman

Kelep (IX-60): Top ip

Keleş (V-116): Güzel

Kerme (X-46): Hayvan pisliğinden yapılan yakacak

Kestirme (II-85): Şerbet

Kólü (VI-32): Köylü

Kireş (III-205): Kireç

Kópā (XII-29): Köpeğe

Kök (VII-139): Diken

Kölge (XIII-7): Gölge

Kótü (X-19): Kötü

Kóy (XVIII-25): Köy

Kullap (Şefaatli) : Lakap

Kúrd (XVIII-35): Kürd

Ꞥüccük (III-173): Küçük

Künde (III-38): Günlük

Kündelik (III-38): Gündelik

Kürá (II-61): Küreği

Kütür Kütür (II-137): Sert nesnenin sesi anlamında kullanılan bir ikileme

L

Limbari (I-52): Şefaati bölgesinde düğünlerde oynanan oyun

Loli (I-52): Şefaati bölgesinde düğünlerde oynanan oyun

LöbeTci (XI-147): Nöbetçi

M

Madılamah (II-32): Madımak

Maḥas (V-10): Makas

Maḥam (VI-10): Makam

Malup (XI-144): Mağlup

Masimek (X-14): Önemsemek

Mávi (IX-23): Mavi

Maya (II-185): Sütten yoğurt yapmak için kullanılan malzeme

Mecac (XIII-61): Mesaj

Mefta (XX-14): Ölü

Melmeket (XI-52) Memleket

MePus (XI-93): Milletvekili

Meraḥ (VI-8): Merak

Mercimā (III-203): Mercimek

Mıcırlı (Şefaati): Sağlam olmayan

Mıraz (VII-140): Murat, dilek

Mırıl (Şefaati) : Kirli su

Mısır (X-118): Mısır

Mitfaḥ (IV-53): Mutfak

Motör (XV-13): Motor

Mazôt (XV-64): Mazot

Möhtaç (III-264): Muhtaç

MüfTü (V-17): Müftü

Mülazim (VII-11): Sakin ve uyumlu kişi

Münesep (VIII-28): Münasip

N

Nallad- (IX-38): Koşturmak

Namıs (III-242): Namus

Nasī (VII-26): Nasıl

Navrak (Şefaati): Surat, yüz, sima

Náziyo (X-27): Ne geziyor

Nebim (III-10): Ne biliyim

Neci (XI-95): Ne

Nidecen (III-13): Ne edeceksin

Nörek (III-9): Ne görelim

O-Ö

Ocaḥ (II-41): Ocak

Ōl (IX-28): Oğul

Ōllular (VIII-75): Oğlu olanlar

Oluḥan (IX-43): Olurken

Oḥul (IV-68): Okul

Oḥumuş (IV-25): Okumuş

Oĥuntu (V-106): Důĥünlerde evlenen çiftte verilen para ya da altın

Oĥlā (III-62): Oklava

Oĥul (IV-68): Okul

Ókúz (II-121): Öküz

Ōlān (I-16): Oĥlan

Ólçek (I-6): Ölçek

Ōnūk (III-100): Önlük

Óretmen (V-16): Öğretmen

Ōrdek (VIII-32): Ördek

Ortaĥcı (XV-52): Ortakçı

Otobus (IV-13): Otobüs

Ód (V-8): Organ

Ōnceleytin (XX-5): Eskiden

Ōpçe (Şefaati): Bilmişlik gösteren, ukala kişi

Ōrdē (VIII-12): Ördēĥe

Ōsúz (VIII-36): Öksüz

Ōrtkü (IX-11): Örtü

Öz (III-75): Dere

P

Pantul (XV-77): Pantolon

Paşabort (IV-40): Pasaport

Patışa (IX-5): Kumaş türü

Pece (II-221): Pencere

Pekmes (III-183): Pekmez

Pendir (II-117): Peynir

Peşim süre (IV-11): Peşimden

Peşkir (I-30): Havlu

Pıçağ (III-240): Bıçak

Pömpa (X-111): Pompa

Piñar (VIII-70): Pınar

Portağal (VIII-55): Portakal

Poyras (IX-32): Poyraz

R

Reng (IX-23): Renk

Rēs (XI-126): Reis

İrahmaTlıh: (X-6): Rahmetlik

Rızg (Şefaati): Rızık

S

Sā (I-24): Sana

Sā (VIII-63): Sağ

Sabın (X-182): Sabun

Saçgı (X-47): Sacdan yapılmış tepsi

Saçma (II-40): Saman

Salā- (III-128): Saklamak

Sála (Şefaati): Sela

SağaT (V- 44): Sakat

Saḥlī (V-108): Saklanmış olan

Salaca (IV-29): Tabut

Sālam (III-227): Sağlam

Sandīḥ (I-73): Sandık

Sārīḥ (II-152): Sağarız

Sarıḡaya (III-266): Sarıkaya

Savır- (III-197): Saçmak

Saviş- (VIII-50): Göndermek

Savuşmak (VIII-50): Bir yere ulaşmak, varmak

Sayib (XI-78): Sahip

Seer (IV-48): Sefer

Sekkiz (VII-13): Sekiz

Semsiz (V-133): Huysuz, geçimsiz

Serbes (IV-77): Serbest

Seyfī bülbul (VIII-46): Sesi keskin bülbul

Sıcaḥ (XVI-20): Sıcak

Sıḥmıṣ (XII-16): Sıkılmış

Sılacı (VIII-37): Memleket hasreti çeken

Sīr (II-154): Sığır

Sıtaralı (Şefaati): Yıldızı parlak olan

Sıth (XIX-26): Doğruluk, sadakat

Sıracalı (Şefaati): Ruh ve beden olarak çelimsiz kişi

Silahliler (XV-81): Silahlılar

Sine (XIX-20): Göğüs

Siñlenir (VIII-77): Yuva kurar

Siyec (VIII-36): Boyun

Sōna (I-18): Sonra

Sōnamayım (I-18): Ondan sonra

Solā (V-124): Solağa

Solamak (III-277): Emmek

Soluḡ (XIX-24): Soluk

Sōhra (II-91): Sofra

Sōḡ (V-68): Soğuk

Sormuḡ (III-277): Emmek

Suiḡast (XI- 165): Suikast

Sovu (III-78): Büyük taş

SüT (II-154): Süt

Ş

Şaḡa (X-125): Şaka

Şapḡa (XI-65): Şaka

Şatafat (V-178): Gösterişli

Şenk (VII-112): Mutlu

Şerbet (II-98): Şekerli su

Şırāne (II-61): Üzümlerin tolanıp, işlendiği yer

Şiför (XIII-53): Şoför

Şiyle (V-24): Şöyle

Şuncāz (II-46): Şu kadcık

T

Taħdir (XVIII-39): Takdir

Taħır taħır (X-171): Kurumuş anlamında kullanılan ikileme

Taħım (X-76): Takım

Taħsi (II-60): Taksi

Taşlıḥ (VII-9): Taşlı olan yer

Tavalık (V-101): Eski evlerde duvarda oyuk yer

Tavıḥ (I-96): Tavuk

Tebur (XV-55): Tahıl ayıklamaya yarayan tepsi

Tekirdā (XVII-21): Tekirdağ

Tegıraf (XI-31): Telgraf

Tereyā (XI-73): Tereyağı

TesTere (I-33): Testere

Teşt (XV-19): Demirden leğen

Tèz (V-33): Tez

Tırık (Şefaati): Düzen

TıraḥTör (VI-26): Traktör

Tırıp (X-175): Çok

Tiren (VIII-25): Tren

Tiryaki (X-107): Bağımlı

Tōm (III-202): Tohum

Tomates (III-141): Domates

Toḥmaḥ (III-79): Tokmak

Toḥlu (X-71): Koyun türü

Topraḥ (II-66): Toprak

Tufalet (IV-54): Tuvalet

Tuman (III-101): Şalvar

Tuzah (VII-37): Tuzak

Tüfek (XII-56): Tüfek

Türkü (I-49): Türkü

Türkü yahmağ (III-84): Türkü yazmak, bestelemek

Tülbe (XVII-5): Türbe

Tusba (VII-91): Kurbağa

U

Uçağ (IV-13): Uçak

Ufağ (IV-24): Ufak

Udürdük (III-46): Eleyerek ezmek

Ún (XV-24): Gün

Unluğ (III-57): Unluk

Unudmağ (XIV-21): Unutmak

Urāşırım(VI-13): Uğraşırım

Urus (Şefaatli): Rus

Urum (Şefaatli): Rum

Urüya (Şefaatli): Rüya

Usullatayın (VII-67): Sessizce

Uşağ (V-115): Uşak

Uyluğ (X-74): Üst bacak kemiği

Uyuğla (II-123): Uyuklamak

V

VahT (VII-106): Vakit

Vaóna (XV-62): Vagona

Varlıh (X-116): Varlık

Verám (V-90): Verem

Vur- (IX-24): İşlemek, yerleştirmek

Y

Yaḥallar (I-30): Yakarlar

Yaḥıṣī (I-40): Yakışıḡı

Yaḥ- (XIV-23): Yakmak

Yalınız (III-146): Yalnız

Yamburdamak (XX-16): Korkudan titremek

Yā- (XIX-21): Yağmak

Yāmır (XIX-21): Yağmur

Yannı (III-123): Tarafa

Yapraḥ (II-180): Yaprah

Yataḥ (VII-53): Yatak

Yatar (XX-8): Yatar, türbe

Yazı (VII-96): Ova, düzlük

Yazzıḥ (XV-18): Yazık

Yamalıḥ (III-254): Yamalık

Yataḥ (III-265): Yatak

Yél (III-70): Rüzgar

Yemá (III-15): Yemek

Yènge (V-57): Yenge
YeTmişdoğuz (III-261): Yetmişdokuz
Yèyen (VII-127): Yeğen
Yĩ- (II-116): Yığmak
Yıllıh (VI-23): Yıllık
Yıhıh (VIII-36): Yıkık
Yırah (V-127): Uzak
Yīt (VIII-28): Yiğit
Yōdu (III-252): Yoktu
Yohlama (XX-7): Ziyaret
Yoḥ (II-57): Yok
Yoḥluḥ (X-115): Yokluk
Yōnan (XIII-22): Yunan
Yōrt (II-162): Yoğurt
Yōsa (III-8): Yoksa
Yōrek (III-215): Yürek
Yórüdü (IV-20): Yürüdü
Yuḥa (II-13): Yufka
Yumırta (I-95): Yumurta
Yumuṣaḥ (II-8): Yumuşak
Yúnmak (V-109): yıkanmak
Yúrame (VIII-43): Yüreğime
Yūrruḥ (II-7): Yuğururuz
Yúrē (V-25): Yüreği
Yūsük (XV-83): Yüzük

Z

Zaar (VII-94): Herhalde

Zabah (I-76): Sabah

Zati (X-63): Zaten

Zelā (IV-19): Zeliha

Zēr (V-119): Zehir

Zifir (Şefaati) : Kir

Ziykir (XIV-5): Kıymetli yüzük

Zöhür (III-132): Sahur

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Tuğba Yılmaz
Doğum Yeri ve Yılı : Yozgat / Yerköy / 1984
Yabancı Dili :İngilizce
E-posta : tugbayilmaz40@hotmail.com

Eğitim Durumu

Lisans : Bozok Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı

Yüksek Lisans: AEÜ, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yeni Türk Dili

Mesleki Deneyim

Battalgazi Endüstri Meslek Lisesi Mamak Ankara	2010-2011
Yeşilevler Ortaokulu Yeni Mahalle Ankara	2013-2014
Anlam Okulları Ankara	2016- (Halen)